

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI, HAYATI , KİŞİLİĞİ VE
ESERLERİ

Münevver UNAT

Diyarbakır 2014

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI, HAYATI , KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Münevver UNAT

Danışman
Prof. Dr. Abdurrahman ACAR

Diyarbakır 2014

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Abdülbaki Gölpınarlı, Hayatı, Kişiliği ve Eserleri" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.

Tezimin... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

02 HAZİRAN 2014

Münevver UNAT

KABUL VE ONAY

Münevver UNAT tarafından hazırlanan Abdülbaki Gölpınarlı, Hayatı, Kişiliği ve eserleri adındaki çalışma, tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Başkan ve Danışman: Prof. Dr. Abdurrahman ACAR

Üye: Doç. Dr. İsmail AYDIN

Yar. Doç. Dr. Abdurrahim ALKIŞ

Enstitü Müdürü

02/06/2014

ÖNSÖZ

Daha çok Türk edebiyat tarihi ve tasavvuf tarihi alanlarındaki araştırmalarıyla tanınan Abdülbaki Gölpınarlı bir asra yaklaşan ömründe İslam tarihi ve mezhepler tarihi alanlarında da kıymetli eserler vermiştir.

25 Ağustos 1982 tarihinde vefat eden Abdülbaki Gölpınarlı'nın hayatı, eserleri ve kişiliği hakkında maalesef yeterli bilimsel çalışma yapılmamıştır. Gölpınarlı hakkında yayınlanan ilk çalışma öğrencisi hattat Prof. Ali Alparslan'ın, "Abdülbaki Gölpınarlı", (Ankara, 1996,) adlı kitabıdır. Ali Alparslan, bu çalışmasında Gölpınarlı'nın hayatı ve eserleri ana hatlarıyla ele alınmış, birkaç eseri tanıtılmıştır. Daha sonra Leyla İlker Özsüer "Abdülbaki Gölpınarlı'nın Eserlerinde Hz. Ali Tasavvuru, Kaynakları ve Etkileri" isimli yüksek lisans tezini tamamladı. (İstanbul, 2006). Tezimizi bitirmek üzereyken Ahmet Güner Sayar'ın, "Abdülbaki Gölpınarlı", (Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013) isimli kitabı yayımlandı. Güner'in, kitabı Gölpınarlı'nın anılarını ve tasavvufi görüşlerini içermektedir. Tezimizde bu kitaplarından başka Murat Bardakçı ve Hilmi Yavuz'un Gölpınarlı hakkında çeşitli yayın organlarında yazdıkları makale ve köşe yazılarından da yararlandık. Bu çalışmalarda Gölpınarlı'nın hayatı ve eserleriyle ilgili olarak değinilmeyen, noksan kalan ve nispeten az bilinen hususlar üzerinde durduk, eserlerini detaylı olarak tanıtmaya çalıştık.

Tezimizi giriş ve üç bölüm halinde hazırladık. Girişte, Abdülbaki Gölpınarlı'nın hayatını; birinci bölümde, çoğu Divan edebiyatına dair olan telif eserlerini; ikinci bölümde, Farsça'dan yaptığı çeviri ve şerhleri; üçüncü bölümde ise makale, ansiklopedi maddeleri ve çeşitli gazetelerde yayınlanmış olan yazılarına yer verdik.

Tezimizi hazırlarken Gölpınarlı'nın telif ve tercüme ettiği eserlerinin hemen hemen hepsine başvurduk. Onun hakkında yazılan bilimsel çalışmaların çoğuna ulaştık. Ancak Gölpınarlıyla ilgili olarak İran'da ve Batı'da yapılmış olan araştırmalara ulaşma

imkânı bulamadık. Özellikle İran edebiyatına dair birçok klasik eseri Türkçeye kazandırmış olan Gölpınarlı hakkında İranlıların bakış açısını öğrenmek isterdik.

Herşeye rağmen tezimizin, Gölpınarlı'nın hayatı ve eserleri ile ilgili yapılmış olan en kapsamlı çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

Gölpınarlı'nın hayatı ve eserlerini Yüksek Lisans tezi olarak seçen ve beni sürekli araştırmaya teşvik eden danışman hocam Prof. Dr. Abdurrahman Acar'a teşekkür ederim.

Münevver Unat

DİYARBAKIR 2014

ÖZET

Türk Edebiyat tarihinin yanı sıra İslam tarihi, mezhepler tarihi ve tasavvuf alanlarında çok sayıda eserin yazarı olan Abdülbaki Gölpınarlı (1900-1982), Şii bir Mevlevi ve muhalif bir fikir adamı oluşunun yanısıra araştırma yaptığı alanların çeşitliliği ve zenginliğiyle dedikkati çekmektedir.

Gölpınarlı, edebiyat ve tasavvufun yanı sıra İslam tarihi ve medeniyeti konularında da kıymetli eserler vermiştir. Gölpınarlı Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Mealini hazırlamış, Hz. Muhammed'in, Hz. Ali ve On iki İmam'ın hayatının yazmış, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaşî Veli, Nedim, Fuzuli, Baki ve Şeyh Galip, gibi sufi, şair ve yazarların biyografileri, eserleri ve düşüncelerine dair önemli eserler kaleme almıştır.

Gölpınarlı eserlerinde didaktik bir üslup kullanmaktadır. O konuları ele alırken sanki karşısında öğrenciler varmış gibi açık ve net bir anlatıma başvurmuştur. Özellikle tasavvufla ilgili eserlerinde konuyu bütün yönleriyle aydınlatmaya çalışmaktadır. Gölpınarlı ele aldığı konulara tamamıyla vakıftır. İslamiyet, Hadisler, Kuran-ı Kerim, Şiilik, Caferilik, Bektaşılık, Edebiyat ile ilgili eserlerinde bunu görmek mümkündür.

25 Ağustos 1982'de aramızdan ayrılan Gölpınarlı Türk edebiyatına dair araştırma, neşir ve sadeleştirmeler yapmış, İranlı ünlü bazı şair ve yazarların eserlerini Türkçeye çevirmiş ve bir kısmını şerhetmiştir.

Anahtar kelimeler:

Divan edebiyatı, tasavvuf, İslamiyet, İslam tarihi, Şiilik, Mevlevilik.

ABSTRACT

Abdlbaki Gölpınarlı (1900-1982) who was the author of many works of İslamic history, history of sects and sufism as well as Turkish literature history attracted attention as being a Şii Mevlevi and an appossing savant in addition to his researches full of variety and richness.

Gölpınarlı gave valuable Works on literature and sufism as well as on the subjects of İslamic history and civilization. He prepared the Turkish Meal of Qur'an, wrote the lives of Prophet Muhammed, The Prophet Ali and lives of twelve Imaums and wrote importent works about the wievs, works and biographies of some sufis, poets and writers such as Mevlana, Yunus Emre, Hadji Bektaşî Veli, Nedim, Fuzuli, Baki and Shaykh Galip.

He used a didactic style in his works. He used a directand clear expression while addressing issues as if he was giving a lecture to the students. He tried to elucidate every aspect of the subjects especially an his works about sufism. Gölpınarlı was well adapted to the purpose of all subjects he handled. This can obviously be noticed in his works concerned with İslam, Hadiths, Qur'an, Şhiism, Caferism, Bektashism and literature.

Gölpınarlı who passedaway on 25 August, 1982, had made lots of researches, publication and simplifications about Turkish literature. He translated some performances of Iranion poets and authors and expounded some of them.

Keywords:

Divan literature, Sufism, İslam, History of İslam, Shi'sm, Mevlevilik.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
A. ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN HAYATI	1
1. Ailesi Ve Yetiştği Ortam	1
2. Öğrenim Hayatı	2
3. Hocaları	3
4. Öğretmenliği Ve Üniversite Hocalığı	6
5. Öğrencileri	9
6. İlmi Çalışmaları	11
7. Şairliği	15
8. Vefatı	19

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN TELİF ESERLERİ

1.1. İSLAM TARİHİNE DAİR ESERLERİ	22
1.1.1 Sosyal Açıdan İslam Tarihi (Hz. Muhammed Ve İslam)	22
1.1.2 Hazreti Muhammed Ve Hadisleri	30
1.1.3. Müminlerin Emiri Hz. Ali	33
1.2. MEZHEPLER TARİHİ İLE İLGİLİ ESERLERİ	43

1.2.1 Tarih Boyunca Mezhepler Ve Şiilik	44
1.2.2. On İki İmam.....	51
1.2.3 Alevi Bektaşî Nefesleri	57
1.2.4 Türkiye’de Mezhepler Ve Tarikatlar	60
1.3. TASAVVUFA DAİR ESERLERİ	68
1.3.1. Melamilik Ve Melamiler	68
1.3.2. Yunus Emre, Hayatı, Sanatı, Şiirleri.....	71
1.3.3. Yunus Emre Ve Âşık Paşa Bâtınîliği.....	74
1.3.4. Hurûfilik Ve Mir-i Âlem Celal Bîk'in Bir Mektubu	74
1.3.5 Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler.....	76
1.3.6. Tasavvuf.....	79
1.3.7. Kaygusuz Abdal, Hatayi, Kul Himmet.....	86
1.3.8. Sımavna Kadıoğlu Şeyh Bedrettin	89
1.3.9. Mevlevî Adab Ve Erkânı	90
1.3.10. Mevlana’dan Sonra Mevlevîlik	97
1.3.11. Pir Sultan Abdal.....	111
1.3.12. Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi.....	113
1.3.13. Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler Ve Atasözleri	116
1.3.14. Mevlevî Albümü	117
1.4. ABDÜLBAKÎ GÖLPINARLI’NIN EDEBİYATA DAİR ESERLERİ.....	118
1.4.1. Abdülbakî Gölpınarlı Divanı	118
1.4.2. Nasreddin Hoca.....	118
1.4.3. Divan Edebiyatı Beyanındadır.....	119
1.4.4. Nesimî, Usulî, Ruhî; Hayatı, Sanatı, Şiirleri.....	122
1.4.5. Nailî Kadim.....	124
1.4.6. Niyazî Mısrî	125
1.4.7. Baki	128
1.4.8. Kaygusuz Vizeli Alaaddin Hayatı Ve Şiirleri	129
1.4.9. Divan Şiiri 15. Ve 16. Yüzyıl	130
1.4.10 Divan Şiiri 17. Yüzyıl.....	131
1.4.10. Divan Şiiri 18. Yüzyıl.....	131
1.4.11. Divan Şiiri 19. Yüzyıl.....	132
1.4.12. Divan Şiiri 20. Yüzyıl.....	133
1.5. DERS KİTAPLARI.....	134

1.5.1. Yurt Bilgisi	134
1.5.2. Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri (Atatürk Dönemi Ders Kitabı).....	137

İKİNCİ BÖLÜM

ABDULBAKİ GÖLPINARLI'NIN ÇEVİRİ, ŞERH, TRANSKRİPSİYON VE SADELEŞTİRMELERİ

2.1.ÇEVİRİ VE MEALLER	143
2.1.1. Kur'an-ı Kerim Meali	143
2.1.2. Nehcü'l-Belaga	146
2.1.3. Mantıkü't - Tayr	148
2.1.4. İlahiname	150
2.1.5. Mecalisi Seba.....	151
2.1.6. Fihi Ma Fih	153
2.1.7. Mektuplar.....	156
2.1.8. Divan-ı Kebir	159
2.1.9. Mevlana Celaleddin Rubailer	161
2.1.10. Fihi Ma-Fih, Mektuplar Ve Mecalis-i Seba'dan Seçmeler.....	162
2. 1.11. Maarif.....	163
2.1.12. Hafız Divanı.....	164
2.1.13. İbtidâ-Nâme	165
2.1.14. Hayyam Ve Rubailerı	166
2.1.15. Hayyam Rubailer Ve Silsiletü't-Tertib, İbni Sina'nın Temcit Tercümesi.	168
2.1.16. Gülşen-i Râz	168
2.1.17. Menakıb-I Hâce-İ Cihan	171
2.1.18. Tansuk-Name-İ İlhani Der Fünun-u Ulum-u Hıtaî Mukaddimesi.....	173
2.1.19. Caferi Mezhebi Ve Esasları	173
2.1.20. Caferiler Kimlerdir?.....	176
2.1.21. Abdullah b. Sebe, bir yalancının düzmeleri.....	178
2.1.22. Sıhhat-ı Maraz.....	178
2.1.23. Tıp İlmi Ve Meşhur Hekimlerin Mahareti.....	180
2.1.24. Camiü't-Tevarih.....	180
2.2. TRANSKRİPSİYON.....	180
2.2.1. Yunus Emre Divan Ve Risaletü'n-Nushiyye.....	180
2.2.2. Hüsn-ü Aşk- Şeyh Galip	182

2.2.3. Nedim Divanı.....	184
2.2.4. Fuzuli Divanı	186
2.2.5. Vilayet-Name Hacı Bektaşî Veli	189
2.2.6. Şeyh Galib Seçmeler.....	191
2.3. ŞERH.....	195
2.3.1. Mesnevi (Mevlana Celaleddin-İ Rumi)	195

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKALELERİ, ANSİKLOPEDİ MADDELERİ, GAZETE YAZILARI

3.1. MAKALELERİ	203
3.1.1. Türkiyat Mecmuasında Yayınlananlar.....	203
3.1.2. Atsız Mecmuasında Yayınlananlar	203
3.1.3. Balıkesir Halkevi Mecmuasında Yayınlananlar	203
3.1.4. Türk Dili Dergisinde Yayınlananlar	204
3.1.5. İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuasında Yayınlananlar	204
3.1.6. Diğer Makaleleri	205
3.2. ANSİKLOPEDİ MADDELERİ	207
3.2.1. İslam Ansiklopedisi	207
3.2.2. Türk Ansiklopedisi	207
3.2.3. Aylık Ansiklopedi.....	208
3.3. GAZETE YAZILARI.....	208
3.3.1. Vatan Gazetesi	208
3.3.2. Yeni Tanin Gazetesi.....	209
3.3.3. Milliyet Gazetesi.....	209
3.3.4. Diğer Gazeteler	210
3.4. YAYIMLANMAMIŞ ESERLERİ	211
SONUÇ	214
KAYNAKÇA.....	216

KISALTMALAR

<i>a.s.v.</i>	Aleyhi Salatu ve Selam
<i>A.g.e.</i>	Adı geçen eser
<i>A.g.m.</i>	Adı geçen makale
<i>b.</i>	Bin
<i>c.</i>	Cilt
<i>çev.</i>	Çeviren
<i>DİA</i>	Diyanet İslam Ansiklopedisi
<i>H.z.</i>	Hazreti
<i>MEB</i>	Milli Eğitim Basımevi
<i>s.</i>	Sayfa
<i>TDV</i>	Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

A. ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN HAYATI

1. Ailesi Ve Yetiştği Ortam

Gölpınarlı 12 Ocak 1900'de, Sultanahmet civarında Dizdariye'de Kâtip Sinan Mahallesi'ndeki evlerinde doğdu. Önceleri Mustafa İzzet adını almışsa da ailenin önceki çocukları yaşamadığından uğur getirmesi dileğiyle Abdülbaki adı verildi.¹

Abdülbaki Gölpınarlı'nın ailesi Azerbaycan'dan Bursa'ya gelmiş ve yerleşmişlerdir. Babası Ahmed Agâh Efendi, annesi Şöhret Hanım'dır. Agâh Efendi, Vilayet Mektubi kaleminde hizmet görmüş, 1877-1878 Türk-Rus Savaşı sırasında İstanbul'a gelip, burada Dağıstan göçmenlerinden Aliye Şöhret Hanım ile evlenmiştir.²

Agâh Efendi, Ahmet Mithat Efendi'nin yanında yetişir ve onun çıkardığı Tercüman-ı Hakikat gazetesinde muhabirlik yapar. Muhabirlerin en kıdemlisi olduğundan zamanında "Şeyh'ül Muhabirin" ve bazen "Baba" diye anılır.³

Gölpınarlı kültürlü ve bilgili insanların arasında yetişmiştir. Küçüklüğünden itibaren tasavvuf ve tarikat kültürü almış, babası ile beraber küçük yaşlardan itibaren Bahariye Mevlevihanesine gitmeye başlamıştır.⁴ Görüldüğü gibi başta babası olmak üzere birçok kıymetli hocanın arasında geçirmiştir çocukluğunu.

¹ Ali Alparslan, **Abdülbaki Gölpınarlı**, 1. Baskı Ankara 1996, . s.4-5

² Ömer Faruk Akgün''**Abdülbaki Gölpınarlı**' DİA, c.14 s.146

³ Alparslan, A.g.e. s.3

⁴ Akgün, DİA, A.g.m, s.146

"Çalmadığım kapı kalmadı" derdi..."Önce Bektaşî oldum, başka başka kapıları da çaldım; icazetler, hilâfetler bile aldım... Hatta dinsiz bile oldum bir ara... Ama bunları iyi ki yapmışım, yoksa bugünkü halime gelemezdim..."⁵ der Gölpınarlı.

Gölpınarlı, çocuk yaşlarında iken Mevlevilik, Bektaşilik ve Nakşîlik gibi tarikatları anlamaya, öğrenmeye başlamıştır. İleriki dönem eserlerine baktığımızda bunların etkilerini görebilmekteyiz.

2. Öğrenim Hayatı

Abdülbaki Gölpınarlı ilköğrenimini Babiâli yokuşunda bulunan Yusuf Efendi Mektebinde, ortaöğrenimini ise Menbaul İrfan İdadisinin Rüştîye kısmında tamamlamıştır.⁶

Gölpınarlı, 1916 yılında babasını kaybedince tahsil hayatı kesintiye uğramıştır. Yazar, bu konuyu şöyle anlatmaktadır:

"İbtidai tahsilimi, o vakit Babiâli Caddesi'nde bulunan Yusuf Paşa Mektebi'nde ikmal ettim. Mektebi mezkûr, şimdi "Medresetu'l-Hattâtîn"dir. Badehu Menbau'l-irfan Rüşdiyesi'ne girdim ve sunûf-i rüştiyeyi bitirip aynı mektebin idadi kısmına geçtim. İbtidai ve Rüşdî şahadetnamelerim yangınlarda yandı ve yenisini çıkartamadım. 1333 senesi idadinin son sınıf imtihanlarına girerken, pederim vefat etmekle terk-i tahsile mecbur oldum."⁷

Gölpınarlı babasını kaybedince çalışmak zorunda kalır. Menbaul- irfanda Farsça ve coğrafya hocalığı, Vezneciler'de kitapçılık ve kâğıtçılık yapar. 1920 yılında Çorum'un Alaca ilçesinde Kenzu'l-irfan ilkmektebinde başmuavin ve başöğretmen olur.⁸

⁵ Murat Bardakçı, "Abdülbaki Gölpınarlı'nın hayatından bir kesit" www.mekusad.org erişim tarihi (6.7.2013)

⁶ Akgün, DİA, A.g.m. s.146

⁷ Bardakçı A.g.makale

⁸ Akgün, DİA, s.146

1923 yılında Cumhuriyet ilan edilince Gölpınarlı İstanbul'a döner. Babasından kalan evi satıp yarısını annesine verir yarısını da yarım kalan tahsiline ayırır. Annesi ile beraber bir evin tek odasına yerleşirler.⁹

Gölpınarlı, 1924 yılında sınava girer ve Erkek Muallim Mektebi'nin son sınıfına kabul edilir. 1925'te burayı bitirir ve 1926'da İstiklal Lisesi'den de mezun olur. 1930'da Edebiyat Fakültesi'nde yüksek tahsilini tamamlar.¹⁰

Konya Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanan Gölpınarlı, sırasıyla Kayseri, Kastamonu ve Balıkesir'de öğretmenlik yapmıştır. 1937 yılında "Yunus Emre'nin Hayatı" adlı teziyle doktorasını tamamladı. Daha sonra Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde doçent oldu. Burada Türk Edebiyat Tarihi ve Metin Şerhi derslerini okuttu. 1940'ta sağlık problemleri nedeniyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne tayin oldu. Burada Türk Tasavvuf Tarihi ve Edebiyatı dersleri verdi. Emekli oluncaya kadar burada çalıştı.¹¹

Gölpınarlı, asıl ilmî kariyerini İstanbul Üniversitesi'nde çalışmaya başladıktan sonra yaptı. Çok iyi derecede Arapça, Farsça ve okuduğunu anlayacak kadar Fransızca bilmekteydi. Kültürel zenginliğe sahip bir aile ortamında büyümüştü. Şiir, tasavvuf, edebiyat, İslami ilimler ve çeviri alanlarında birçok eser kaleme aldı.¹²

3. Hocaları

Abdüllbaki Gölpınarlı küçük yaşlardan itibaren tasavvuf terbiyesi almıştır. Başta babası Ağâh Efendi olmak üzere birçok Mevlevi hocalarından yararlanmışır. Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede (1854-1911) ve Hoylu Hacı Şeyh Ali bunlardan en önemlileridir.¹³

⁹Alparslan A.g.e s.4

¹⁰ Akgün, DİA, A.g.m, s.146

¹¹Alparslan, A.g.e.,s.5

¹² Leyla İlker Özsüer, "Abdülbaki Gölpınarlı'nın eserlerinde Hz. Ali Tasavvuru Kaynakları ve Etkileri Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2006 yayınlanmamış yüksek lisans tezi

¹³ Hüseyin Fahreddin Dede;(1854-1911)Bahariye Mevlevihanesi şeyhidir. Hüseyin Saib,Beyazıt Kütüphanesi müdürü.

Gölpınarlı, İsmail Saib Efendi, Ömer Ferid Kam, Ahmed Naim Bey gibi zamanın üstatlarından ders almıştır.¹⁴ Ferid Kam'dan metin şerhi, Ahmed Naim'den dini bilgiler, Ahmet İzzet'ten felsefe dersleri almıştır.

Yazar hocasını şöyle anlatır:

"Daima rahmetle, takdirle, övgüyle andığım üstadım Ferit Kam, bir baba bir hami, bir ağabey gibi idi. Bir hafta gelmesem bir hastalık olsa derhal bizim eve gelirdi."¹⁵

Yatağa düştüğü andan son nefesini verdiği ana kadar başucunda bekleyip gözkapaklarını eliyle indirdiği, çenesini bağladığı ve odayı soğumaya başlamış ayaklarını öptükten sonra terkettiği hocası İsmail Saib Efendi'den bahsederken "Hayatta olsa da, dizinin dibine oturup bir şeyler öğrensem" demiştir. Ömer Ferid Bey'in (Kam) sözü geçtiğinde "Vakitsiz yürüdü, müşküllerimi halledecek kimse kalmadı." diye yakınması ve bütün bunları söylerken, gözlerinden mutlaka ve mutlaka birkaç damla yaşın süzülmesi, bu vefanın dış dünyaya aksedişinden birkaç örnekti sadece...¹⁶

Yazar, Beyazıd Devlet Kütüphanesi Müdürü İsmail Saib Efendi'ye sonsuz bir sevgi ve saygı ile bağlıdır. Gölpınarlı, onun vefatında başucundadır. "İsmail Saib Efendi'nin vefat ilanı, ölüm döşeginde elleriyle gözlerini kapatıp ayaklarını öpen ve Yasin okuyan üstad Gölpınarlı tarafından kaleme alınarak ertesi gün Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır."¹⁷

Yüksek Muallim Mektebi'ne girerken okulun süresinin uzatılmasından dolayı çeşitli zorluklarla karşılaştı. Bu zor günlerinde birçok kişiden yardım gördü fakat bunların en önemlileri kendisi gibi Mevlevi olan Hasan Ali Yücel ve Galip Ata (Nurullah Ataç'ın ağabeyi)'dir.¹⁸

¹⁴ Enis Diker '‘Abdülbaki Gölpınarlı’'Semazen.net erişim tarihi (7.7.2013)

¹⁵ Ahmet Güner Sayar, **Abdülbaki Gölpınarlı**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, s.120

¹⁶ Bardakçı, A.g.m.

¹⁷ Sayar, A.g.e. s.126

¹⁸ Özsüer, A.g.e

Yazarın en önemli hocalarından biri de Prof. Dr. Fuad Köprülü'dür. Ondan edebiyat ve tasavvuf dersleri almıştır. "Gölpınarlı, çalışma ve araştırma metodu hususunda Köprülü Fuad ekolüne bağlıdır."¹⁹

Sevmediği, hatta nefret ettiği kişilerin bile, müspet yanları olduğu takdirde, bunların ifade edilmesi şarttı. Bu düşünceye kuvvetle bağlılığındandır ki, hoşlanmamaktan da öte, nefret ettiği kişilerden söz ederken bile, onların -varsa- iyi yanlarından mutlaka bahsedecek, "Hakkını yemeyelim" diyecektir.²⁰

Yazar, 1931'de çıkarttığı ilk kitabı "Melâmîlik ve Melâmîler" hakkında, "Bu eserimi, Türk Edebiyatı tarihini kurarak gençliğe ilim yollarını gösteren ve çalışma zevkini veren Şarkiyat banisi aziz üstadım Prof. Dr. Köprülü'zade M. Fuat Köprülü'ye ithaf ediyorum" sözleriyle sunacak ve bir de takriz yazdıracaktır. Ama sonraları veryansın edecektir hocasına. Kendisinin ve arkadaşlarının "kullanıldığını" söyleyecektir: "*Beni, Nihal'i (Atsız), Abdülkadir'i (İnan), Kivameddin'i (Burslan), etrafındaki herkesi... Tek bir kadro için, senelerce oyaladı hepimizi. Malzemeyi biz toplardık, o üslûba sokar, imzasını atıp yayınlardı. Kullanıldığımızı anlayınca yanından ayrıldık, o da gitti, politikaya girdi... Dikkat edin, 1940'lardan sonra Köprülü artık yoktur. Yoktur, zira yalnızdır ve tek başına bir eser verecek güçte değildir... Zaten hiçbir zaman, o bilgiye sahip olmamıştır... Gençliğinde yazdığı "Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar" da hiçbir şey yoktur! "Yunus, Yesevî'nin yolundan gitmiştir" diyor orada. Buna imkân var mı? Yesevî'yi hiç mi okumamış bu adam? Hadi, o okumadı diyelim; o kitabı göklere çıkartanlar da mı bilmiyor bu işi?"*²¹

Buradan anladığımız kadarıyla Gölpınarlı daha sonraları hocası Fuad Köprülü ile ters düşmüştür. Ama ondan metot öğrendiğini de hiçbir zaman inkâr etmemiştir.

Gölpınarlı, Seyyid Ahmed Muhtar Efendi'nin elinde bulunan Ayine-i Hikem ile Türkçe bir mecmuayı intinsah etmiştir. Yazar, Muhatar Efendi için daima "Hazretim" diye söz etmiştir. Seyyid Muhtar, her zaman Gölpınarlı'nın akademik çalışmalarına destek

¹⁹ Alparslan, A.g.e, s.12

²⁰ Bardakçı A.g.m.

²¹ Bardakçı A.g.makale

olmuştur. Gölpınarlı'nın oldukça değer verdiği bu zat Seyyid Abdülkadir Belhi'nin oğludur.²²

4. Öğretmenliği Ve Üniversite Hocalığı

Öğrenim hayatı kesintiye uğradığında yaptığı işlerin başında öğretmenlik gelmiştir. Önce başmuavin ve daha sonraları başmuallim olmuştur.

Balıkesir'de edebiyat, Gaziosmanpaşa ortamektebinde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Vefa Lisesi'ndeki öğretmenliğinin tarihi belli değildir.²³

1939'da, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde önce okutman daha sonra Doçent olarak çalışmıştır.²⁴

Gölpınarlı'nın bulunduğu resmî görevler ve tarihleri, bizzat kendi elyazısıyla yazılmış bir belgeden ve resmî sicil özetini Murat Bardakçı yayınlamıştır.

Menbâu'l-irfân İdâdîsi coğrafya ve Farisî muallimliği: 1333-1336

Hüseyinâbâd Kenzu'l-irfân başmuallim muavinliği: 11.4.1337-15.8.1340

İstanbul Erkek Muallim Mektebi Tatbikat Muallim Vekilliği: 4.11.341-31.12.341

Üsküdar 36. Mekteb Muallimliği: 3.4.1926-18.9.1926

İstanbul 45. Mekteb Muallimliği: 19.9.1926-21.11.1927

İstanbul 28. Mekteb Muallimliği: 22.11.1927-10.12.1927

İstanbul 42. Mekteb Muallimliği: 29.1.1928- 3.4.1930

Konya Erkek Lisesi Edebiyat Muallimliği: 6.4.1930-31.8.1932

Kayseri Lisesi Edebiyat Muallimliği: 30.1.1933-2.9.1933

²² Sayar, A.g.e. s.138-139

²³ Akgün, DİA s.146

²⁴ Akgün, DİA, A.g. madde, s.146

Balıkesir Erkek Muallim Mektebi ve Lisesi Edebiyat Muallimliği: 16.10.1933-30.10.1933

İstanbul Üniversitesi Kütüphane Müdür Muavinliği: 19.12.1933-30.9.1934

Balıkesir Lisesi ve Muallim Mektebi Edebiyat Muallimliği: 1.10.1935-4.2.1936

Gazi Osman Paşa Ortaokulu Türkçe Muallimliği: 15.2.1936-25.9.1936

Vefa Lisesi Türkçe Muallimliği: (Tarihi, sicil özetinde yazılmamış)

Kastamonu Lisesi Edebiyat Muallimliği: 30.9.1936-12.8.1938

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Edebiyatı Tarihi Metinler Şerhi Rektörlüğü: 1939-1942

Bakanlar Kurulu Kararıyla, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü İslam-Türk Tasavvuf Tarihi Doçentliği: 1942-1946²⁵

1942'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslam-Türk ve Tasavvuf tarihi ve edebiyat derslerini okutmuştur. Gölpınarlı bu görevdeyken komünist bir örgütle ilişkisi olduğu iddiasıyla gözaltına alınmış ve 1945 yılında on ay kadar bir süre tutuklu kalmıştır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Abdülbaki Gölpınarlı, o sırada Ferîdüddîn-i Attâr'ın "İlahîname"sini Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir ve Maarif Vekâleti neşriyatından çıkacak olan kitabın tashihlerini yapmaktadır. Tashih işinde Gölpınarlı'ya, Sefa Yurdanur adında bir Edebiyat Fakültesi örgencisi yardım etmektedir.

Yurdanur, 1945 ilkbaharında "komünist örgüt kurmak" iddiasıyla tutuklanır.²⁶ İfadesinde, Gölpınarlı'ya daha sonraki buluşmasında Komünist Partisi bildirilerini okuduğunu, Gölpınarlı'nın bunları benimsediğini, konuyu bu arada Mihri Belli ile görüştüğünü ve Belli'nin "Onu da aramıza alalım, böylece komünist partisinin ilk

²⁵ Bardakçı A.g.m.

²⁶ Bardakçı A.g.makale

profesörü olur" dediğini iddia eder. Sefa Yurdanur'un ifadesinde, Gölpınarlı'nın "zaten Komünist Partisi'ne mensup olduğu" da ileri sürülmektedir.²⁷

Abdulkaki Gölpınarlı, İlerici Gençler Birliği'nin diğer üyeleriyle birlikte, 13 Nisan 1945 Cuma günü gözaltına alınır ve tutuklanır. 22 gün boyunca, Sirkeci'deki Sansaryan Hanı'nda bulunan Emniyet Müdürlüğü'nde sandalye üzerinde uyumaya mecbur edilir.

Tutukluluk hali, 318 gün sürer. Duruşmalarda, İlerici Gençler Birliği'nin tüzüğünü arkadaşlarına okuduğunu, bildirilerden haberdar olduğunu ama "maddeci doktrinle alâkasının bulunmadığını"söyler. Karar celsesinden önce mahkemeye sunduğu 24 sayfalık yazılı ifadesi şöyledir;

"13 Nisan 1945 cuma günü, polis tarafından tevkif edildim. İddia makamını işgal eden sayın savcı, bana, bu memlekete bunca eserler veren, 23 yıldır içlerinde doktorlar, hâkimler, kendileri gibi savcılar, subaylar, hatta üniversite doçentleri yetiştiren bir hocaya, sahasında teferrüt etmiş ve şimdiye kadar en küçük bir şaibe ile şaibedâr olmamış, en hafif bir töhmetle polis ve hâkim önüne çıkmamış bir insana, bunları sormak garabetini göstermiştir. Yazık! Bu kadar hizmete karşı, tekrar edeyim, kendileri gibi binlerce talebe yetiştiren bir hocanın günün birinde göreceği mükâfat bu mu olmalı idi? İmana hüküm asıl olduğuna göre "Mümin, müminin aynasıdır" hadisini mi okuyalım? ...Yaralanan feryâd eder, yarası olan kocunur. Ben yaralandım, feryâd ediyorum. Fakat yaram yok, kocunamıyorum.

... Şimdiye kadar neşrettiğim eserlerin ve neşre hazır eserlerimin hangisinde velev cüz"î bir surette olsun komünizme temayül vardır? Hangisinde böyle bir fikrin propagandasını yapmışım? Hatta şunu da sorarım: Gerek mevzu, gerek maksad bakımından hangisi böyle bir kasta alet olabilir? Buna imkân var mıdır? Kendim de yıllardan beri tasarladığım vechile üslûp hususiyetini gözetmek üzere Kur'ân-i Azîmu'ş-şân'ın bir tercemesini yapmak, mezahib ve tasavvuf tarihi yazmak ve daha birçok eserler vermek isterim. Görülüyor ki ben sahasında çalışan, başka sahaya tecavüz etmeyen, ihtisası dâhilinde müsmir olan ve ilmî meşgalesi yüzünden başını bile kaşımağa vakit bulamayan bir ilim adamıyım. Ben nerde, içtimâî fikirleri benimseyip çoluk-çocugun

²⁷ Bardakçı A.g. makale

cemiyetine girmek yahut bu çeşit fikirleri yaymak nerede? Ben öyle bir deryaya dalmışım ki, verdiğim bu kadar kitaba ve ömrüm olursa vereceğim kitaplara rağmen irfan âlemine denizden bir katre ihda edebilirsem ne mutlu! Tevkifimden sonra müdüriyetde ve ceza evinde çalışmam ve tarz-ı hareketim de meydandadır. Hâlâ da İslam ve İnönü Ansiklopedileri'ne maddeler yazmakta, Mesnevî ile ve diğer eserler ile meşgul olmaktadır.

... Mütedeyyin bir adam, materyalizm esasına dayanan komünizmi kabul etmesi şöyle dursun, böyle bir maddiye mesleğine meyil dahi edemez. Bütün insanları bir gören, rüçhanı ancak takvâ ile kabul eden, bedevî bir kütleyi medeniyete ulaştıran, çölden mamureler izhar eyleyen, bugünün diyarının da saadet ve selâmetini kâfil olan, insanlara insanlığı bildiren ve manevî bir huzuru iman, bir selâmet-i vicdan veren dîn-i celîl-i İslam varken Fırka-i Nâciye-i Muhammediyye dururken, böyle bir maddeci felsefeye taraftar olmaya ne lüzum var? Bu bakımdan alnı açık, yüzü pak, vicdanı müsterih bir halde, huzûr-ı tam içinde tevzî'-i adaletde hakk ve hakkaniyetten ayrılmayacağınıza inanarak BERAATIMI talep eder, heyet celilinizden ancak ve ancak bunu beklerim.²⁸

Süheyl Ünver bu olay hakkında şunları belirtmiştir:

"Baki Bey benim ilkokuldan arkadaşımı Fakat mizaç ve meşreplerimiz tutmazdı. Komünistlik suçundan mevkuf oldu. Dostlarından hiç kimse onu savunmaya gelmedi. Ben gittim. Bir de Hukuk Fakültesi'nden bir doçent, Baki'yi savunduk. Sonra onu bıraktılar. Ancak üniversitedeki kürsüsünü kaybetti."²⁹

1946'da berat ettikten sonra görevine geri döner. Ancak 1949'da kendi isteği ile emekliye ayrılır.³⁰

5. Öğrencileri

İlkokul, ortaokul, lise ve üniversitelerde hocalık yapmış olan Abdülbaki Gölpınarlı'nın birçok öğrencisi olmuş ve bunların arasında çok değerli hocalar, tarihçiler yetişmiştir. Murat Bardakçı, Prof. Dr. Ali Alparslan, Hikmet İlaydın bunlardan birkaçıdır.

²⁸ Bardakçı, A.g.makale

²⁹ Sayar, A.g.e. s.151

³⁰ Akgün, DİA, A.g.madde S.146

1923 yılında dünyaya gelmiş son büyük hat üstatlarından Prof. Dr. Ali Alparslan 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Tahran Üniversitesi Fars Filolojisi Bölümü'nde, doktorasını İstanbul Üniversitesi'nde tamamladı.(1962) Bir yıl Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü'nde; iki yıl da Dışişleri Bakanlığı'nda memurluk yaptı. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde asistan olarak çalıştı. 1963 – 1966 yılları arasında Londra Üniversitesi, 1967'de Chicago Üniversitesi'nde dersler verdi. 1968'de doçentliğe, 1980'de de profesörlüğe yükseltildi.³¹

Gölpınarlı, 1943 yılında Ali Alparslan'ın Tasavvuf Tarihi derslerine girmiştir.³² Ali Alparslan 1996'da hocası Abdülbaki Gölpınarlı'nın hayatını kısaca anlatan bir kitap da yayınlamıştır.

Murat Bardakçı, gazeteci ve tarihçidir. "Abdülbaki Gölpınarlı'dan şarkiyat kaynakları ve metodolojisi alanlarında büyük ölçüde faydalandı. Bu arada Türk ve İslam müziği tarihiyle ilgili kitap, belge, fotoğraf, film ve ses kaydı gibi arşiv malzemeleri topladı ve geniş bir nota koleksiyonu oluşturdu. Türk müziği tarihiyle ilgili çok sayıda araştırması yayınlanmıştır ve yayınlanmaktadır."³³

Bardakçı Gölpınarlı ile ilk tanıştığı günü şöyle anlatır:

*"İstanbul ve Ankara'daki Farsça hocaları arasında en açık sözlüsünün "Bir sömestrimi alır" dediği fermanın tercümesini uzun süre dolaştıktan sonra Gölpınarlı çevirmiştir."Farsçası, "Sûret-i Nişan-ı Emîr-i cihangir Emîr Tîmur Gürgân ki der bâb-ı sipâreş Hazret-i Hâce be ehl-i Semerkand, novişte be-inşây-ı Novlânâ Şemseddîn-i Munşî."Cümlesiyle başlayıp "Cihânı zaptedip emrine başeğdiren Emir Timur Kürken'in Hoca Hazretleri'ni Semerkandlılar'a tavsiyesi konusunda Mevlânâ Şemseddîn Münşî'nin inşâsı ile yazdırdığı fermânın sûretidir" diye çevirdiği fermanın kasetini, şimdi simya gibi saklıyorum. Sonradan, yıllarca haftanın en az dört gününü beraber geçireceğim Abdülbaki Gölpınarlı'yla ben böyle tanıştım."*³⁴

³¹ Abdullah Uçman, Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı 389, Mart 2006. <http://www.kalemguzeli.org>

³² Alparslan, A.g.e. s.9

³³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Murat_Bardak

³⁴ Murat Bardakçı, Mekusad.org

Abdülbaki Gölpınarlı'nın öğrencilerinden olan Hikmet İlaydın; Eski Türk Edebiyatı sahasındaki çalışmalarıyla tanınır. Çeşitli dergilerde birçok incelemesi yayınlamıştır. Hoca Dehhanı'nın şiirlerini yeniden değerlendirmiştir: Eserleri: Türk Edebiyatında Nazım (1951), Gülistan (Tercüme, 1946), Bostan (Tercüme, 1950), Sadi: Hayat, Sanatı, Eserleri (1954), "Dehhani'nin şiirleri", mer Asım Aksoy Armağanı, 1978, TDK Yayını), Yunus şiirinden Günümüze Yaklaştırmalar. Korkma Ebedi Varsın.(Haz. Nihal İlaydın, 2. 1998) Makaleler (Haz. N. İlaydın, 1999).³⁵

Hikmet İlaydın'ın aktardığına göre: Gölpınarlı,"Melâmîlik ve Melâmîler" adlı kitabıyla ilgili "Bu mevz, kapanmıştır; artık bir daha ele alınmasına lüzum kalmamıştır." diyebiliyordu. Hâlbuki bizzat kendisi, "ok noksan olan bu eseri, yeni ve esaslı vesikalara dayanarak" yeniden yayınlamaktan söz etmiş, bu kitabının bir doktora tezi mahiyetinde olduğunu; sonradan yeni bilgiler bulunduğunu; yapmayı tasarladığı yeni neşrinde bunları ilave edeceğini ifade etmiş, ancak bu arzusunu yerine getirememiştir.³⁶

İlaydın hocasını şöyle anlatır:" Yılsonuna doğru Baki Hoca geldi. Bir anda dersin konusuna girdi. Aruz kalıpları, hepimizi korkutan eski beyitler onun elinde oyuncak gibiydi. Yeni hocamız, son derece güvenli ve iddialıydı."³⁷

6. İlmî alışmaları

Gölpınarlı, birçok konu üzerinde çalışma yapmıştır, Türk Edebiyatı, Tasavvuf, Tarikatlar, Mezhepler, Dini ilimler bunlardan bazılarıdır. Bu konularda birçok telif eserler yazmış, Arapça ve Farsça birçok eviri yapmış, bunların bir kısmını da şerh etmiştir. Bu eserlerinin içinde en önemli olan Kuran-ı Kerim mealidir. Ayrıca Mevlana'nın Mesnevisinin şerhi de en önemli çalışmalarındandır. Arapça ve Farsça dilerindeki ustalığını bu eserlere bakarak görebiliriz. Yazarımız bu konuda kendisini şöyle anlatır:

"Türkçe bilirim ve edebiyatına vakıfım. Farisî bilirim ve edebiyatına vakıfım. Arapça tekellüm ve Fransızca tefehhüm edebilirim."³⁸

³⁵ Biyografi, **Hikmet İlaydın**,www.yasamoykusu.com

³⁶ Adem Arıkan, **Abdülbaki Gölpınarlı'nın Melâmîlik ve Melâmîler** Adlı Eseri www.degirmendergisi.com

³⁷ Alparslan, A.g.e. s.152

³⁸ Bardakçı A.g.m.

Yunus Emre'yi, Mevlana'yı, Şeyh Galibi, Feridüddin Attar'ı Gölpınarlı'nın eserlerinde daha iyi anlayabilir, onları ve tasavvufu daha iyi yorumlayabiliriz. Mevlana'nın hayatını ve eserlerini anlatmakla kalmamıştır, Mevlana'yı anlatırken bir yandan da Mesnevi'nin altı cildini tercüme ve şerh etmiş ve diğer eserlerini de Türkçe'ye tercüme etmiştir. Bununla da yetinmeyen Gölpınarlı, Mevlana'nın oğlu Sultan Veled'in birçok eserinin çevirisini yapmıştır. Sultan Veled'den sonraki Mevlevi temsilcilerini yine en güzel o anlatmıştır.

Gölpınarlı, Mevlana'yı anlattığı bir makalesinde kendi dünyasını da anlatır: "Mevlana'ya göre dünya kötü değildir; hattâ para-pul, çoluk-çocuk, dünya değildir; dünya, Tanrıdan, gerçek varlıktan gaflet etmektir. Bir kabın içinde su yoksa denizin ortasında bile olsa batmaz, fakat içinde su olursa batar gider. Bunun gibi insanın içinde dünya hırsı olmadıkça insan dünya nimetlerine gark olsa ona hiçbir zarar gelmez, içinde hırs olan batar."³⁹

Mevlevilik, konusunu daha iyi anlatabilmek için birçok araştırmalar yapan, çocukluğundan itibaren Mevlevi dergâhlarında bulunan, babası gibi bir Mevlevi olan yazarımız, "Mevlana'dan sonra Mevlevilik", "Mevlana Adab ve Erkânı" adlı kitapları ile bu konuya ışık tutmuştur. Bunu yaparken de tarafsız davranmış ve bildiği gördüğü her şeyi olduğu gibi anlatmıştır. Mevlana'yı ve fikirlerini ondan sonra yaşananlar ve günümüzdeki Mevlevilik onun eserleri ile aydınlanmıştır.

Tasavvuf ve tasavvuf temsilcileri ile ilgili merak edilen tüm sorular aklımıza gelebilecek birçok şeyi Gölpınarlı'nın, "100 Soruda Tasavvuf" adlı eserinde bulabiliriz. Melamilik ve Melamiler, adlı eseri bu konuda bugüne kadar yapılmış olan en kapsamlı araştırmadır.

Tasavvuftan etkilenmiş ve bunu bütün hayatına yansıtmış biri olan Gölpınarlı Tasavvuf için şöyle der: "Ne tasavvuf dinin esasıdır dedim ne de dinde böyle bir zevk yoktur dedim."⁴⁰ Bu sözü anlamak için onun eserlerine bakmak yeterlidir. Tasavvuftan kopmadan dinini yaşamış ve de anlatmıştır.

³⁹Abdülbaki Gölpınarlı, "Mevlana'nın Fikir Hayatı" Tarih Coğrafya Dünyası Mevlana Özel Sayısı, 15 Aralık 1959, Sayı: 12, Cild: 2, s. 406-409

⁴⁰Abdülbaki Gölpınarlı, **Tasavvuf**, Milenyum Yayınları, İstanbul 2012 s.5

Gölpınarlı, Şiilik konusunda, eksik ya da çok yanlış bildiğimiz birçok şeyi "Şiilik"adlı eserinde açıklamıştır. Şiilik, Caferilik, Bektaşilik, Alevilik konularında da eserler sunan bu konuda da birçok değerli yazarların eserlerini çeviren Gölpınarlı Hz. Ali'yi büyük bir sevgi ile anlatır. "Müminlerin Emiri" adlı eserde Hz. Ali hem tarihsel gerçeklikle hem de hadislerle anlatılır. Hz. Ali ve ailesini anlatmakla yetinmeyip "On iki İmam" adlı eseri ile bize on iki imamı tarihsel hayatlarını ve bilmediğimiz birçok şeyi gözler önüne serer.

Yazarımız, Hz. Muhammed'in hayatını ve onun hadislerini ayrı bir eser olarak sunar. Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali'ye olan sevgisi eserlerine de yansır.

"Abdülbaki Gölpınarlı, onu ilk defa görenlerin yahut az tanıyanların üzerinde, sertliğin de ötesinde gayet huysuz ve aksi bir kişiymiş intibai bırakırdı. Kimi zaman sert olmasına sertti ama 31 Mart ihtilâlinde hemen sonraki günlerde annesinin elini tutup, sokaklarda kurulu darağaçlarında babası gazeteci, "Şeyhu"l-Muhabirîn" Ahmet Ağâh Bey'in cesedini arayan bir çocuğun ileride ılımlı bir kişiliğe sahip olması tabii ki beklenemezdi. Ama bizler, yani yakınında olanlar için Abdülbaki Gölpınarlı demek, bir anı ötekine uymaz görünse de terbiyeyi ve vefayı ön plana çıkartan, numlara dikkat edildiğinde sevecenin de, seveceni olan, sevdiğini tam seven, sevmediğine etmedik lâf bırakmayan ve hepsinin ötesinde, sadece çalışan bir insan demektir. Onu çocukluğundan, ilk gençliğinden itibaren tanıyanlar, bir özelliğine her zaman dikkat çekmişlerdir."Artist ruhlı" oluşundan... Monoton hayattan sıkılınca her an yeni bir şeyler arayıp bulduğu her yeniliğin peşinden koşmasından" söz ederler.⁴¹

1945 yılında "Divan Edebiyatı Beyanındadır" adlı kitabı yayınlanmış ve bu kitap büyük tepkiler almıştır. Bu kitabında Gölpınarlı Divan Edebiyatının İran Edebiyatının bir kopyası olduğunu söylemiştir. Divan Edebiyatı ile ilgili yaptığı eleştirilerden daha sonraları pişman olmuş, kitabı toplatmış ve bir daha yayımlatmamıştır. Ayrıca Fuzuli ve Nedim Divanı'nı hazırlaması da pişman olduğunu göstermektedir.

Çok hassas ve farklı bir karaktere sahip olan Gölpınarlı, çeşitli tarikatlara girmiş ve buralardan ayrılmıştır. Görüş ve cephe değiştirmesi ile ilgili Nazım Hikmet'e ağır

⁴¹ Bardakçı A.g.makale

hicivler kaleme alırken, kendisi sonraki yıllarda Marksist tanınan bir çevre ile ilişkide bulunabilmiştir.⁴²

İlk bakışta edebiyat tarihçisi olarak görünen Gölpınarlı için tarih şudur: Tarih insanlığın yaşayış, düşünüş, inanış, buluş ve oluş bakımından hal tercümesidir.⁴³

Gölpınarlı, bütün hayatı boyunca Şiilik ve Mevleviliğe büyük bir sadakatle bağlı kalmıştır. Şii usulünce namaz kılar ve Necef taşını gözyaşı ile ıslatır. Mevlana'dan söz ederken gözleri yaşarırdı.⁴⁴

Prof. Dr. Ali Alparslan Gölpınarlı'yı şöyle anlatır:

1943 yılında Edebiyat Fakültesi'nde derslere ilk başladığımız zaman tasavvuf tarihine geldiğinde dikkatleri üzerine toplamış, kendisine sorulan ilk "hayatınızı anlatır mısınız?" sorusuna gülerek "Doğdum, yaşıyorum, öleceğim." diye cevap vermişti. Daha ilk derste hepimiz çok değişik, tipik, bilgili, hülasa bir derya ile karşılaştığımızı anlamıştık. Yüksek sesle konuşurdu sesi ahenkliydi. Tasavvuf ile alakalı konulardan hoşlanırdı.⁴⁵

Gölpınarlı'nın sert mizaçlı, çabuk sinirlenen, sözünü sakınmayan bir kişi olduğu söylenir. Melami tabiatlıydı. Zekiydi, kuvvetli bir hafızaya sahipti. Kuran'ın çoğunu ezbere bilirdi. Hitabeti kuvvetli idi, insanları etkilerdi.⁴⁶

Şii mezarlığında yatan Gölpınarlı Şia ve Ehli Sünneti şöyle anlatır:

"Şia'dan ve Ehli Sünnet'ten aşırıya sapmayanlar; Allahu Teâlâ'nın her şeyden münezzeh, tek, eşsiz, örneksiz yaratıcı olduğunda, Hz. Peygamberin Peygamberlerin sonuncusu ve en üstünü olduğunda ahretin tevilsiz olarak varlığında birleşmişlerdir, emirler nehiyler aynıdır; gusül, abdest, teyemmüm ve namaz, oruç, hac ve zekât, farzdır.

⁴²Akgün, DİA, S.147

⁴³ Abdülbaki Gölpınarlı, "Sosyal Açıdan İslam Tarihi" İstanbul 2012 s.9

⁴⁴ Akgün DİA, S.147

⁴⁵ Alparslan A.g.e. s.9-10

⁴⁶ Özsüer'', A.g.e. s.5

Kitap, aynı kitaptır, Kuran-ı Kerim'dir; Kible Beytullah Haram yani Kâbe-i Muazzamadır.⁴⁷

Bu sözlerden anlaşıldığı üzere, Gölpınarlı, ister Şii olsun ister Sünni Müslümanları bir ve beraber görmekte Müslümanları mezhep ayırımına girmeden kardeş olarak kabul etmekte aynı kitaba aynı Peygambere inandıklarını Allah'ı da bir olarak kabul ettiklerini savunmaktadır. O, mezhepleri keskin çizgilerle birbirinden ayırmaz. Onun için hangi mezhep olursa olsun görüşünde ileri gidip saptıranlar yanlış yoldadır. Bu düşüncesini bütün eserlerine de yansıtmıştır.

Evlilik ile ilgili olarak; anket formunda, medenî halinin sorulduğu bölüme verdiği cevap da, tam Gölpınarlı üslûbundadır. "Evlendim, boşadım, adını da, tarihini de unuttum; bir daha da evlenmeye niyetim yok!" demiştir.⁴⁸ Onun bir evlilik yapıp ayrıldığını bu ankete verdiği bilgilerden öğrenmekteyiz.

Yüksel Gölpınarlı adında bir oğlu ve varisi olduğunu Murat Bardakçı ve de Ali Alparslan kaydetmektedirler. Yüksel Gölpınarlı'nın adı yakın bir tarihte gazete haberinde şu şekilde konu olmuştur:

"Şarkiyatın önde gelen üstatlarından, 2 Mart'ta 1982 tarihinde vefat eden Prof. Dr. Abdülbaki Gölpınarlı'nın, oğlu Yüksel Gölpınarlı'nın Üsküdar'daki evinden 2 Mart 2005'te çalınan tarihi eser koleksiyonu bulundu."⁴⁹

Yazarımız müzikle de yakından ilgilenmiş bu konuda önemli çalışmalar yapmıştır. Murat Bardakçı bu konu ile ilgili olarak; "Bugün, 1940'larda yayınlanmış ve özellikle müzikolojide birinci derece kaynak sayılan birkaç kitabın, aslında Abdülbaki Gölpınarlı'ya ait olduğunu sadece birkaç kişi bilir."⁵⁰ demiştir.

7. Şairliği

Abdülbaki Gölpınarlı daha küçük yaşlardan itibaren şiirler yazmaya başlamıştır. Bütün ilmi ve fikri çalışmalarının yanında gençliğinden bu yana zaman zaman eski şiir

⁴⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, "Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şii'lik" İstanbul 2011 s.11

⁴⁸ Bardakçı A.g. makale

⁴⁹ Bardakçı, Hürriyet, 17.03.2006 02:02

⁵⁰ Bardakçı, a.g. makale

zevkiyle klasik yolda manzumeler yazan Gölpınarlı, henüz basılmamış bir divana sahiptir.⁵¹ Gölpınarlı'nın divanında kasideler, mersiyeler, medhiyeler, gazeller bulunmaktadır.

Gölpınarlı'nın, Şah İsmail ve Şeyh Galib'in de bir şiirine tazmini, Neşati'ye tahmisi vardır.⁵²

Abdülbaki Gölpınarlı tarih düşürmekte de ustaydı. Divanında doğum, evlenme, çeşme ve cami tarihlerinden başka Mevlevi ileri gelenlerine ve Ahmet Naim, Rauf Yekta, Şair Mehmet Akif, Tarihçi Ahmet Refik, İsmail Saib, Refi Cevat Ulunay ve Necmettin Okyay gibi kimselere ölüm tarihleri vardır.⁵³

Gölpınarlı'nın şiirlerinde tasavvuf konuları ağır basmaktadır, kullandığı terimler de tasavvufi terimlerdir:

Pirim yeter artık beni ferdalara atma

Benlik yetişir benliğe benliklere katma

Sun gayrı hayal eylediğim bade-i vaslı

Firkat şebi derya gibidir artık uzatma

Bu şiirde adı geçen Pirim dediği Mevlana'dır.⁵⁴

Şiirde Sebk-i Hindi yanlısıdır. Bunu özellikle Sebk-i Hindi temsilcisi Nailî'ye yazdığı iki naziresinden anlayabiliriz.⁵⁵

Terimleri aynen kullanması taraftarıydı. Kurallara uygun yapılmış olan kelimeleri kullanmayı tercih eder, ifadeye garip gelecek sözlerden kaçınırdı.⁵⁶

⁵¹ Akgün, DİA A.g.m, s.149

⁵² Alparslan s.15

⁵³ Alparslan s.16

⁵⁴ Alparslan A.g.e. s.118-119

⁵⁵ Alparslan A.g.e. s.15

⁵⁶ Alparslan A.g.e. s.18

Gölpınarlı, "Garip" adlı şiiri ile de bir kez daha sıra dışı olduğunu gösterir. Bu şiirde onun taşıdığı yoğun duyguları ve kendisini nasıl garip gördüğünü anlatır.

GARİP

Gurbet ender, gurbet içre olmuşum cânâ garîb

Şimdi âlemde benim ben, bî-emel yektâ garîb

Hânumânım bâde vermiş gird-bâd-ı rûz-gâr

Âşinâ yok derdime, dil gute-zen, deryâ garîb

Neş'e-i ümmîd nâ-peydâ, şikeste câm-i mey

Kalmamış yârân bu mecliste bu şeb sahbâ garîb

Hatt-ı nâ-fercâmımı yok bir bakıp fehmeyleyen

Her görüp seyrettiğim sîmây-ı bî-mânâ garîb

Mâ'bedim kâşânelerle sanki gark-âb-ı memât

Kalmamış seng-i mezârım, mevt-i bî-pervâ garîb

Şâhidim, şehdim, şuhûdum, sanki olmuş bir serâb

Düşdüğüm bîgânelik bezmindeki feyfâ garîb

Yok dilimden anlayan bir hemdemim, bir mahremim

Sanki zât-i pâk-i Hakk'la olmuşum râ'nâ garîb

Gök o gök amma ne çâre yer değil artık o yer

Ben bu yerde olmuşum bîçâre vü bîcâ garîb

Nağme-i şevk-u tarâb olmuş cünûna müntehî

Beste çılgın, güfte mecnûn, tenni tennennâ garîb

Dilkurum sa'yiyle oldu defter-i dîvân-ı dîl

Nazmı nesrinden beter her sûret-i inşâ garîb

Hâl-i zâr-ı bî-karâr-ı derd-i bî-dermânımı

Sanki vaktiyle demiş bir âşk-ı şeydâ garîb

Gâh olur gurbet vatan, gâhî vatan gurbetlenir

İşte şimdi oldu Bâkıy hâliyâ dünyâ garîb

Gönlüm ister gitmeyi cânâ bu mâtemhâneden

Korkarım ki gittiğim yer de olur ammâ garîb"⁵⁷

⁵⁷ Alpaslan a.g.e. s.120

Gölpınarlı, bir İstanbul hayranıdır. Onun İstanbul üzerine saatlerce konuştuğu videolar mevcuttur. İstanbul'u anlatırken tamamıyla şiirsel bir dil kullanmış, etkileyici sözler seçmeye özen göstermiştir.

Divan Edebiyatı ile ilgili görüşlerinin zaman içinde değiştiğini görmekteyiz. Zira önceleri "Divan Edebiyatı Beyanındadır"adlı eseri ile Divan Edebiyatını yermiş sonraları pişman olmuş ve bu kitabını toplatmıştır. Şiirlerine de bakacak olursak kendisi de bu edebiyata uzak kalmamış ve bu tarzda birçok şiir yazmış ve birçok divan edebiyatı şairlerinin divanlarını çevirmiş, hayatları hakkında bilgiler sunmuştur.

Rauf Yekta Bey, "Tertip ve Tasnif heyeti"başkanı iken 8 Ocak 1935 tarihinde, altmış beş yaşında Beylerbeyi'ndeki evinde vefat ederek Nakkaşbaba Mezarlığında toprağa verildi. Abdülbaki Gölpınarlı'nın onun ölüm tarihini belirttiği şiiri şudur:

Nây kırılısın, Tanbur âh ü efgun eylesin

Hazret-i Yekta Rauf'u aldı agûşa ebed

Bâkiyâ geldi dü çeşmindem sirişk-i firkat

Kutb-i nâyî Ney gibi hâmuş oldu elmeded⁵⁸

8. Vefatı

Abdülbaki Gölpınarlı, 25 Ağustos 1982'de İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Üsküdar'da Seyitahmet Deresindeki Şii Mezarlığı'ndadır.⁵⁹

Abdülbaki Gölpınarlı, mezartaşının 'kınananlar' anlamına gelen "Melami" taşı şeklinde olmasını vasiyet etmiş, hatta kendi mezartaşının metnini de yazmış ve sadece vefat tarihini boş bırakmıştı. Abdülbaki Hoca'nın vasiyeti, vefatından bir yıl sonra yerine getirildi ve kitabeyi aynı zamanda Gölpınarlı'nın talebelerinden olan Prof. Ali Alparslan yazdı. Kâğıt kalıptaki yazı son derece maharetli bir şekilde mermer nakledildi ve son rötuşları da bizzat Ali Bey yaptı. Türk "talik" yazısının ve geleneksel mezartaşı sanatının son örneği olan bu taş, Abdülbaki Gölpınarlı'nın Üsküdar'daki Seyyid Ahmed Deresi

⁵⁸ Tahir Aydoğdu www.mutriban.com/mevlevi/ayin-i-serifler/rauf-yekta-bey erişim tarihi 14.07.2013

⁵⁹ Akgün, DİA. s.146

Mezarlığı'ndaki kabrinin başında bulunuyor ve üzerinde 'Bütün müminlere rahmet olsun! Ahmed Agâh'ın oğlu elhâc Abdülbaki Gölpınarlı, Zilkade ayının altıncı günü Allah'ın rahmetine kavuştu. 10 Ramazan 1317-6 Zilkade 1402' ifadelerinin Farsçası yer alıyor.⁶⁰

Ölümünden sonra yazılmış olan bazı makalelerden örnekler;

"Türkoloji dünyası çok büyük bir kayıp verdi. Tasavvuf, Tarikat ve Eski Türk Edebiyatı'nın en büyük çağdaş bilim adamlarından Abdüllbaki Gölpınarlı İstanbul'da öldü. Çalışma azmini ve yaratıcı gücünü geniş bilgisiyle birleştiren Abdüllbaki Gölpınarlı ardında hepsi birbirinden değerli eşsiz ve orijinal eserler bıraktı."⁶¹

"Divanları, Yunus Emre'yi, Mevlana'yı ondan okumak insana yeni değerlendirme boyutları getirir. Yazdıklarının bir medrese şerhi değil yirminci yüzyılda kaleme alınmış bir kitap olduğu gerçeğini onun kadar bilene rastlamadım. Bize kendi kültürümüzü öğreten, aynamız olan bir bilim adamını kaybetmek ne acı."⁶²

"Abdülbaki Gölpınarlı Hoca'yı tanımış olmak benim için bir bahtiyarlık vesilesidir.1960'lı yılların başında, Babîâlî erbâbının, özellikle öğle yemeklerinde müdâvimi olduğu 'Kebabcı Muzaffer'in Cağaloğlu'ndaki 'Sofra' lokantasında, Bakî Hoca'nın uzun sohbetlerinde, onu dinlemek imkânını bulmuştum."⁶³

Ahmed Güner Sayar Gölpınarlı'nın vefatını şöyle anlatır:

1 Temmuz 1982 günü ziyaretine gittim. Odasında yatıyordu. Ellerini öptüm. Kimsin? Dedi Ahmed deyince Hangi Ahmed? Dedi. Kendimi tanıttım hatırladı. Bir emriniz var mı diye sordum? Gözlerini açtı, " Allah'tan lutuf, kerem ve inayetinden gayrı hiçbir şey istemeye yüzüm yoktur." dedi. Elini öpüp ayrıldım.25 Ağustos 1982'de vefat haberi geldi. Oğlu Yüksel Gölpınarlı'ya yaptığı vasiyetten dolayı vefatı sayıca az kişiye duyurulmuştu.20-22 kişi mescitte saf tutup namaz kıldık bir hanım yalnız vardı o da eşim

⁶⁰Murat Bardakçı, " Son âlimin mezartaşı kitabesini hattın son büyük üstadı yazdı"www.hurriyet.com.tr erişim tarihi, 14.04,2013

⁶¹ Ali Alparslan "Abdülbaki Gölpınarlı s.161 Server Tanili "Turcica Revue D'etues Turkques Tome XVI 1984"

⁶² Alparslan A.g.e s.151''Doğan Hızlan Tan Aylık Düşün/Yazın Seçkisi sayı 6 İstanbul 1982

⁶³ Hilmi Yavuz, Abdülbaki Gölpınarlı, www.zaman.com.tr, 27.11.2012

Neslipir Çelebi Sayar'dı. Muammer Ülker, Ali Alparsalan, Nihat Çetin, Yüksel Gölpınarlı gelenler arasındaydı. Ertesi gün hocanın ölüm ilanı gazetede yayınlandı.⁶⁴

⁶⁴ Sayar A.g.e. s.192

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI’NIN TELİF ESERLERİ

1.1. İSLAM TARİHİNE DAİR ESERLERİ

Birçok konuda eserler vermiş olan Abdülbaki Gölpınarlı İslam Tarihi ile ilgili birçok eser ve de makale yazmıştır. Sosyal Açıdan İslam Tarihi (Hz. Muhammed ve İslam), Hazreti Muhammed ve Hadisleri, Müminlerin Emiri Hz. Ali bu eserlerinden en önemli olanlarıdır. Şimdi sırasıyla bu eserleri tanıyalım.

1.1.1 Sosyal Açıdan İslam Tarihi (hz. Muhammed Ve İslam)

Eser ilk kez, Milliyet Kültür Kulübü Yayınları tarafından 1969’da 312 sayfa olarak basılmıştır. Bizim incelediğimiz baskı ise; Derin Yayınları tarafından 2012’de yayınlanmıştır. Kitap tam olarak 440 sayfadır. İçindekiler kısmından hemen sonra Gölpınarlı’nın önce sunuş daha sonra önsöz yazısı ile kitap başlar.

Sunuş bölümünde yazar çalışmasında Kur’an ve hadisleri esas tuttuğunu belirtir. Önsöz yazısında ise; İslamiyet’in Mekke’de başladığını anlatırken bir yandan da Kâbe’nin önemini anlatmaya çalışır. Arapların o günkü yaşam şartları, ticaretleri, inanışları anlatılır. Ayrıca yazar bu eserin önce Milliyet gazetesinde tefrika edildiğini daha sonra genişletilerek 1968 yılında kitap haline getirdiğini belirtir.

Kitapta belli bir metot kullanılmamış yazar eserini serbest bir üslupla kaleme almıştır. İlk iki bölümde dipnotlar sayfanın içinde verilmiş üçüncü bölümden sonra sayfa sonunda gösterilmiştir.

Yazar kendine has bir imla kullanmış, Arapça olan bazı kelimeleri ve özel isimleri farklı kullanmıştır: Sıffıyn, Sakiyfe, Ebu-Ubeyd, Ebu-bekr bunlardan bazılarıdır.

Hız. Muhammed'in adının geçtiği yerlerde (A.S.) değil de (S.M) kullanılmıştır. Kitabın sekizinci sayfasında yazar bu kısaltmaların ne anlama geldiğini de belirtir.(S.M.):Sallallahu Aleyhi ve alihi ve sellem. Yani Allahın rahmeti ve esenlik, ona ve soyuna olsun. Hız. Muhammed için kullanılır.

Hız. Ali, oniki imamın ve Hız. Musa'nın adlarının geçtiği yerlerde ise (A.M) kısaltması kullanmıştır oysaki Hız. Musa da bir peygamberdir. Sahabe adları da (R.A) ile anılır.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın eserlerinde en dikkat çeken zellik, Hız. Peygamberin hayatını ve diğer konuları anlatırken konu ile ilgili olan bütün ayetlerin meallerine yer vermesidir. Konuyu anlatırken tarihi rivayetlerden daha önce, ilgili ayetlere yer vermiştir. Hız. Peygamberin doğum yılına değinirken Fil suresini, Kureyş kabilesini tanıtırken de bu yöndeki ayetlere yer vermiştir. Hendek Savaşını anlatırken, Bakara 214, Ali İmran 26-27 ayetlerine yer vermiřtir⁶⁵

Eserin başında Kâbe'nin bir fotoğrafı vardır. Yazar eserini  bölüme ayırmıştır. İlk iki bölümde yazar bir sunuş yazısı verdikten sonra üçüncü bölüm olan dört halife ve Kerbela Faciasını anlatmadan önce de bir sunuş yazısı yazmıştır.

Birinci bölüm; Hız. Muhammed adını taşır. Hız. Muhammed'in soyu ayrıntılı olarak verilir. Peygamberin doğumu esnasında annesinin gördükleri ve doğmadan önce babasının öldüğü onun yetim kaldığı, göbeği kesilerek sünnetli olarak doğduğu anlatılır. Ergenlik ağından önce Hız. Muhammed; anlatılırken öncelikle peygamberlik olgusu ile yalancı peygamberlerden söz edilir.

Yazar Peygamberlerin peygamber olarak doğduğunu; Hız. Muhammed'in de insanlığa örnek olduğunu söyler. Daha bebekken stnineye verilir iki yıl sonra annesinin yanına gelir. Altı-yedi yaşlarındayken annesini de kaybeder. Ve ona dedesi bakar. Dedesinin ölümünden sonra amcası Ebu Talip tarafından büyütülür.

65 Zekeriya Akman, 'Abdülbaki Gölpınarlı'nın Hayatı, İşlam Tarihçiliği ve Hız. Muhammed Tasavvuru,' The Journal of Academic Social Science Studies, Ocak 2013

Peygamberimiz yirmi beş yaşındayken Hz. Hatice ile evlenir. İlk vahiy geldikten sonra İlk Müslüman kişi, peygambere ilk inanan kişi de Hz. Hatice'dir.

Vahiy ne olduğu, hangi anlamlara geldiği, açıklandıktan sonra peygamberlerin vahiy yolu ile Allah'la nasıl konuştukları anlatılır.

İlk iman edenler; Hz. Hatice, Hz. Ali'dir. Peygamberimiz yedi yıl Ali ile beraber yalnız namaz kılmıştır. Hz. Ali: "Ben Allah'ın kuluyum, Resulullah'ın kardeşiyim, sıdık-ı ekber benim, insanlardan yedi yıl önce iman ettim ben."⁶⁶der.

Putlara bağlı olan Mekke halkı Peygambere inanmak istemez. Sözlerine inanmazlar. Eserde bunlarla ilgili ayetler de verilmiştir. Öncelikle zulüm gören ve hür olmayan insanlar Müslüman olmuşlardır.

Mekke halkı Peygambere kötü sözler ve hakaret dışında bir şey yapamıyorlardı bunun sebebi ise; amcası Ebu Talib tarafından korunmasıydı. Kitapta Müslümanların gördüğü eziyetler sırasıyla anlatılmaktadır İslamiyet ilk şehidini vermiş, Yasir'in annesi Sümeyye Ebu Cehil tarafından öldürülmüştür. Müşriklerin bütün zulümlerine rağmen İslamiyet hızla yayılmış, zulme dayanamayan bazı Müslümanlar Habeş'e göç etmiştir.

Mekkeliler Hz. Muhammed'den bir mucize göstermelerini isterler. O da elini kaldırır ve ay ikiye bölünür. Yine de müşrikler ona inanmazlar. İslamiyet'in onuncu yılında Peygamberimizin amcası Ebu Talib vefat eder. Böylece onu koruyup kollayan amcasını kaybetmiştir. Amcasının Müslüman olarak ölüp ölmediği ile ilgili rivayetler anlatılır. Onun öldüğü yıl "Hüzün Yılı" olarak anılır.

İslamiyet'in herkese eşitlik vadeden bir din olması Medine halkının hızla Müslüman olmasını sağlar. Medine halkı peygamberimize; mallarıyla canlarıyla yardım eder. Hz. Muhammed İslamiyet'in on ikinci yılında Miraca çıkar; bu olay İsra süresi ile anlatılır. **Medine'ye Göç ve Hz. Ali** başlığı ile Hicret anlatılır. Öncelikle Arapça Hicretin anlamları açıklanır. Nisa süresinde; Hicret, evinden çıkıp Allah'a ve Resul'üne göçmek olduğu beyan edilir. ⁶⁷

⁶⁶ Abdulkaki Gölpınarlı, *Sosyal Açıdan İslam Tarihi*, Derin Yayınları İstanbul 2012, s.39

⁶⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.55

Peygamberin Medine'ye hicreti ve Hz. Ali'yi yatağına yatırıp gitmesi olayı Bakara Süresinin ilgili ayeti ile anlatılır.

Hız. Muhammed, Medine'de devesinin durduğu yerde evini kurar. Medine yolunda ilk Cuma namazı kılındıktan sonra ilk hutbeyi verir. Peygamber Medine'deki mescidin yapımına yardım eder o da taş taşır, sahabe ile beraber çalışır.

Eserde Muhacir ve Ensar'ın birbirleri ile nasıl kaynaştığı anlatılır. Kuran'da Bedir savaşı nasıl anlatılmış ise eser de aynen verilmiştir. Bedir Savaşının hazırlıkları savaş sırasında olan hadiseler, esirlerin durumu, ganimetler tüm ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

Uhud Savaşı'nda ise müşrikler Bedir Savaşı'nın intikamını almak için büyük hazırlıklar yapar. Savaş Hicret'in üçüncü yılında gerçekleşir. Hız. Muhammed bir savunma savaşı yapmak istemiştir ancak Müslümanlar çok heyecanlıdır ve tepeye yerleştirilen elli okçu bulundukları yeri terk eder ve savaş kaybedilir. Bu savaşta Hız. Hamza şehit olmuştur. Hız. Muhammed yaralanmış ve Hız. Ali doksan yerinden bıçaklanmıştır. Uhud Savaşı ile ilgili ayetler de verilmiştir.⁶⁸

Hendek Savaşı'nda Selman-ı Farisi, hendeklerin açılarak savaşa hazırlık yapılmasını istedi Peygamberimiz bunu kabul etti. Bu savaş Müslümanların zaferiyle sona ermiştir. Kitapta Hendek Savaşı'yla ilgili ayetlerin meali de verilmiştir.

Hudeybiye Anlaşması ve Hayber'in fethi daha sonra elde edilen başarılarıdır. Hız. Muhammed daha sonraları İslam dinini yaymak için bazı hükümdarlara mektuplar yazmıştır. Öncelikle Bizans hükümdarına yazılan mektup verilmiştir. Sonrasında Habeş, İran ve Mısır'a da mektuplar gönderilmiştir.

En önemli gelişme ise Mekke'nin Fethi'dir. Böylece tüm putlar kırılıp Kâbe'den çıkartılmıştır. Mekke'deki kadın ve erkekler gelip peygambere beyat ederler. Mekke'nin fethi ile ilgili ayetler de verilmiştir. Böylece İslamiyet'in güçlenmesi için seferler yapılır. Peygamber İslamiyet'i en doğru şekilde halkına anlatır. Nasıl ibadet yapılır, neler haramdır, neler helaldir bunlar bir bir sıralanır. Yazar bunları anlatırken bir yandan hutbeleri sunar bir yandan hadiseleri anlatır.

⁶⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.59

Münafıklar, Müslümanlara karşı kendi camilerini yaparlar.Buna da Mescid-i Dırar'ı adını verirler. Sahabe tarafından bu mescit yakılır.

İmam Hasan ve Hüseyin Allah tarafından Hz. Muhammed'in çocukları sayılmıştır.⁶⁹ Gölpınarlı bu sözü Mübahale ayetine dayandırarak açıklar.

Hicretin onuncu yılında Hz. Muhammed son defa hacca gitmek için hazırlıklar yapar. Bunun son Haccı olduğunu belirtir. Arafe günü veda hutbesini okur. Yolda Gadiri Humm'a gelince halkı toplar ve namaz kıldırır. Okuduğu hutbede;"Ben kimin Mevlası isem bu Ali onun Mevlasıdır"der.⁷⁰

Bu Hac vazifesinden sonra Peygamberimiz hastalanır; bir vasiyet yazmayı istese de çevresindekiler izin vermez "Bize Kur'an yeter" derler.

Peygamberimiz, Hz. Fatma'ya öleceğini ve bunun için üzülmemesini yanına gelecek ilk kişinin de kendisi olacağını söylemiştir. Hz. Ali'nin yanında vefat eder. Hz. Ali onu yıkayıp defneder. Onu öldüğü yere defnetmiştir.

Hz. Peygamberin Hz. Hatice'den iki erkek, dört de kız çocuğu olmuştur. Zeynep Hz. Muhammed'in en büyük kızıdır. Kızı Rukiye Hz. Osman ile evlenmiş öldükten üç yıl sonra da kız kardeşi Gülsüm Hz. Osman ile evlenmiştir. Hz. Fatma'yı ise Hz. Ali ile evlendirmiştir. Hz. Fatma, Peygamberimizden sonra vefat etmiştir.

Hz. Muhammed'in zevcelerinin kısaca hayat hikâyeleri anlatılır. Hz. Sevde; Hz. Hatice'nin ölümünden bir yıl sonra Hz. Muhammed ile evlenmiştir. Hz. Ayşe; Hz. Ebubekir'in kızıdır. On yaşına yakın iken peygamberimiz ile evlenmiştir. Hz. Hafsa; Hz. Ömer'in kızıdır. Hicret'in üçüncü yılında Peygamberimiz ile evlenmiştir. Hz. Zeynep; Uhud Savaşı'ndan sonra Peygamberimizle evlenmiştir. Ümmü Seleme; Peygamberimizin vefatından sonra en son ölen zevcesidir. Zeynep; Peygamberimizin halasının kızıdır, Zeyd onu boşadıktan sonra Hz. Muhammed onunla evlenir. Cüveyriyye; esir bir Musevi'dir, Peygamberimiz parayla hürriyetini satın alıp evlenmiştir. Ümmü Habibe,

⁶⁹ Gölpınarlı A.g.e s.128

⁷⁰ Gölpınarlı A.g.e. s.135

Meymune, Saffiyye, Mariyye de diğer zevceleri idi. Peygamberimiz on dört kadınla evlenmiştir.

Eserde Peygamberimizin zevceleri ile ilgili Kur'an ayetleri de yazılmıştır. Bu zevceler ayrıca ayrıntılı olarak anlatılmıştır. İslam'da dört kadınla evlenme konusu ile Peygamber Efendimizin neden birden çok zevce aldığı konusuna değinilir. İslam'da savaş konusu Kur'an ayetleri ile aydınlatılarak anlatılır.

Hız. Muhammed'in özellikleri, huyları ayrıntılı olarak anlatılır. Peygamberimizin öncelikle fiziksel özellikleri anlatıldıktan sonra karakterine değinilir."Acele etmezdi, fakat yürüyüşleri hızlıydı. Sözleri kesin fakat mülayimdi. Kimseye kötü söz söylemez, sert muamele etmezlerdi."⁷¹

Peygamberimiz ayakkabısını kendisi onarıp, elbisesini kendisi yama yapmıştır. Çocukları çok sever, kölelere kardeşlerimiz, cariyelere kızlarımız diye hitap edilmesini emretmiştir.

Kitabın ikinci bölümü **Tevrat, İncil ve Kur'an** başlığı ile başlar. Öncelikle bu kutsal kitapların kimlere indiğini belirtir. Kur'an-ı Kerim'de tüm peygamberlerin bütün kötülüklerden arındırıldığını ilgili ayetlerle açıklamıştır.

Yazar; İncil'de birbiri ile çelişen bölümleri; Luka, Yohanna ve Markos İnciller'inden örneklerle yorumlar. Sadece Hız. Muhammed'in eşi ve benzeri bulunmayan Tanrı'yı bildirdiğini söyler. İslam'ın üç esası olan Tevhid, Nübüvvet ve Maad'ı açıklar.

İslam'da insan ve akıl; Kuran'da akıl sayılamayacak kadar çok ayette söz edilir. "Hız. Peygamber; Allah kullara akıldan üstün bir şey ihsan etmemiştir." der.⁷²

Yazar; Ahiret'te iyi kişilerin dünyada iyilik edenler olduğunu belirtmiştir. İslam'da insan ve eşitlik konusunda; herkesin eşit olduğunu soy, ırk ayrımının olmadığını Kur'an ayetleri ile açıklar. İslam'da hürriyetin esas olduğu belirtilir. Hristiyanlık ve Musevilik 'te ise kölelik ve cariyeliğin var olduğu belirtilmiştir.

⁷¹ Gölpınarlı A.g.e. s.163-164

⁷² Gölpınarlı, A.g.e. s.187

Yazar, her müminin Müslüman olduğu ancak her Müslüman'ın mümin olmadığını belirtmiştir. Müslümanlıkta hem dünya hem de Ahiret hayatı vardır. İslam'da adalet kavramını ayetlerin yanı sıra Hz. Ali'nin sözleri ile de anlatır. Hz. Ali; "Adalet işleri yerli yerine koymaktır." der.⁷³ Yazar, namaz, oruç, hac gibi ibadetleri de bu kitapta açıklamıştır.

Üçüncü bölüm; **Dört Halife ve Kerbela Faciası** başlığını taşır. Abdülbaki Gölpınarlı'nın sunuş yazısından sonra Peygamber Efendimizin vefatından sonraki durum ve Hz. Ebubekir'in halifelik dönemi anlatılır. Ebubekir'in halifelğine karşı çıkanların olduğunu, Hz. Ali'nin halife olması gerektiğini söyleyenlere karşı Ebubekir, birliğin bozulmamasını istemiştir.

Hz. Ebubekir öncelikle Usame komutasında bir ordu kurdurmuştur. Bir yandan da yalancı peygamberlerle Müseyleme, Esved'ül Ansi gibi peygamberlik iddia edenlerle de uğraşmış Kuran'ı toplayıp kitap haline getirmiştir.

İslamiyet yükselirken, Zerdüştlük ve Hristiyanlık gerilemeye başlamıştır. Yazar bu konu üzerinde çok durmuş ve açıklamalarda bulunmuştur. Bu dinlerin çöküntü dönemine girdiklerini belirtmiştir.

Irak ve Suriye'nin Ebubekir döneminde alındığı cizyenin bu dönemde toplanmaya başlandığı vurgulanır. Hicretin on üçüncü yılında Ebubekir vefat eder; ölmeden önce Hz. Ömer'i halife olarak gösterir. Vasiyeti üzerine Peygamber Efendimizin yanına defnedilir.

Hz. Ömer İslam'da ikinci halifedir. Irak fethini tamamlamış ve Mısır'ı fethetmiştir. İslam teşkilatını güçlendiren Hz. Ömer, Hicretin yirmi üçüncü yılında bir köle tarafından hançerlenerek öldürülmüştür. Hz. Ebubekir'in yanına defnedilmiştir.

Hz. Ömer'in ölümünden sonra toplanan şura Hz. Osman'ı halife seçmiştir. İç karışıklıklar bu dönemde artmıştır. Hz. Osman büyük valiliklere kendi boyundan olanları atamış, Medine çevresindeki yaylaları da kendi akrabalarına vermeye başlamıştır.

Valilerin yaptığı haksızlıklar halkın isyan etmesine sebep olur. Hz. Ali aracılı olarak konuşur, valilerin durumlarını düzelterek adil olmalarını ister. Hz. Osman valilerini değiştireceğine dair söz verir. Ancak sözünde durmaz halk ona karşı ayaklanır Hz. Osman

73 Gölpınarlı A.g.e. s.217

Muaviye'den yardım ister ancak Muaviye onun mektubuna cevap dahi vermez. Hz. Osman'ın evi kuşatılır ve Hicretin otuz beşinci yılında Hz. Osman öldürülür.

Halk Hz. Ali'nin halife olması için ısrarda bulunuyor fakat Hz. Ali kabul etmiyordu. Halkın ısrarıyla Hz. Osman'ın ölümünden yedi gün sonra Hz. Ali halife seçilir. Osmanîler bu halifeliği kabul etmez. Hz. Ali birliği korumaya çalışsa da Muaviye ve taraftarlarının oyunları bitmez. Hz. Ayşe de Hz. Ali'nin halife olmasını kabullenmez. Halkı ona karşı kıskırtıp Hz. Osman'ın mazlum olduğunu onun kanının alınması gerektiğini yayar.⁷⁴

Hz. Ayşe, Talha ve Zübeyr ile beraber üç bin kişilik bir ordu kurar ve Basra'ya gider. Buradaki Cemel Savaşı'nda Hz. Ali galip olur ve Hz. Ayşe'yi Medine'ye gönderir. Muaviye tekrar karışıklık çıkarır savaşı. Birçok hileden sonra hakem olayı ile kendini halife ilan ettirir.

Sonrasında birçok karışıklık ve ayrılıklar devam eder. Birçok kişi öldürülür Muaviye ortalığı karıştırmaya Hz. Ali'nin adamlarını öldürmeye devam eder. Sonunda Hz. Ali camiye giderken öldürülür. Oğlu Hz. Hasan tarafından yıkanıp kefenlenir. Cenazesi Kufe'den çıkarılıp Necefi Eşref'te defnedilir. Eserde türbesinin ne zaman kimler tarafından yaptırıldığı ölünce oğullarına verdiği öğütler de belirtilmiştir. Bu öğütlerin en önemlisi "öc almayın" demesidir.

Hz. Hasan; Medine'de doğmuştur. Hz. Ali'nin ölümünden sonra Küfe halkı ona beyat eder. Ancak Muaviye sorun çıkarmaya devam eder ve bir süre sonra Hasan zehirlenerek öldürülür.

Muaviye nerede Ali taraftarı görse öldürmeye devam eder. Muaviye ölmeden önce yerine oğlu Yezid'i tayin eder. Yezid Hz. Hüseyin'i ve taraftarlarını öldürmek için Kerbela'ya bir ordu gönderir ve Hz. Hüseyin oğulları, kardeşleri orada öldürülür. Yazar bu olayı dramatize ederek gözler önüne serer tüm ayrıntıları vermeye çalışır. En ilginç olan ise; Kerbela sonrasında uydurulan ve bizim maalesef gerçek sandığımız hadisleri sıralamasıdır. Muharrem'in onuncu günü öldürülen Hz. Hüseyin'in yasını unutturmak için; "Allah o gün İsrailoğullarının oruç tutmalarını buyurmuş, Âdem'in tövbesi o gün

⁷⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.314

kabul olmuş, İbrahim o gün ateşten kurtulmuş, Yunus o gün balığın karnından kurtulmuş, deniz o gün Musa'ya yarılmış...⁷⁵ gibi olaylar sıralanmıştır.

Yazar, bu hadislerin yalan hadislere ait Mevzuat kitabında uydurma olduğu belirtilmiş, ancak bu hadislerin hala hocalar tarafından halka anlatıldığını belirtmiştir. Kerbela sonrasında çıkan olaylar sıralanmıştır." Hz. Hüseyin'in başının bir tas içinde Yezid'e getirildiği; Yezid'in zalimlerden olduğu" anlatılmıştır.

Abdülbaki Gölpınarlı, kitaplarında çoğunlukla İslam Tarihinin İlk dönemlerine ait kaynakları referans almasının yanı sıra, farklı kaynaklar da kullanmıştır. Genellikle vermiş olduğu bilgilerle ilgili ve verdiği şiir ve sözlere ait kaynak göstermemiştir.

Ebu Talib'ten bahsederken onun ehli iman olduğunu savunmuştur. Ebu Talib'in imanlı bir şekilde gittiğine dair bu konuda On İki İmam'dan sekizinci imam Aliyyür Rıza ve altıncı imam Cafer'us Sadık'ın ;"Ashab-ı Kehf İmanlarını sakladılar, Allah onlara İki kat ecir verdi; Ebu Talib'te onlar gibidir" görüşlerini aktarmıştır. Yine Bahru'l Envar ve El Gadir'den naklettiği İbn Abbas'ın babasından rivayetle, Ebu Talib'in vefat ederken şahadet getirdiğini belirtmiştir. Kendisi de bu konuyu doğrular bir tarzda: "Şüphe yok ki sen, sevdiğini doğru yola sevk edemezsin; Fakat Allah dilediğini doğru yola sevk eder ve odur hidayete erecekleri daha iyi bilen" şeklindeki Kasas Sûresi'nin 56. Ayetinin Ebu Talib ile ilgili olmadığını, Mucemül Beyan ve Safinatü'l Bihar adlı eserlerden naklederek savunmuştur.⁷⁶

Kitabın sonunda Hz. Ali'nin ve Hz. Hüseyin'in türbesinin fotoğrafları verilmiştir. Bibliyografya, soy, mezhep ve din adları liste halinde verilmiştir.

1.1.2 Hazreti Muhammed Ve Hadisleri

Eser, 1964'de İstanbul'da Bahar matbaasında hazırlanmıştır. Kitap Abdülbaki Gölpınarlı'nın 66 sayfalık önsözü ile 154 sayfalık hadisler bölümden oluşur. Gölpınarlı, bu hadisleri, Süyuti'nin, "Al Camial Sağır Fi Aha'dis-al Başir-al Nazir" adlı eserinden almış ve burayı dipnot göstererek vermiştir.⁷⁷

⁷⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.401

⁷⁶ Akman, a.g.m.

⁷⁷ Akman, a.g.m

Yazar önsözünde öncelikle İslamiyet'ten önce Arap yarımadasının durumunu anlatır. Coğrafi koordinatları, nehirleri, dağları, yetiştirilen sebze ve meyveler, evcil hayvanlar, yabani hayvanlar, komşuları, illeri ayrıntılı bir biçimde anlatılır.⁷⁸

Kâbe'nin Hz. İbrahim tarafından yapıldığını deliller sunarak vermektedir. Arapların geleneklerini, inançlarını sıralarken hem iyi hem de kötü olanları beraber anlatır. Kızlarını diri diri toprağa gömen, soyları ile övünen, birçok kadınla evlenen Araplardan söz edilir.⁷⁹

Yazar, Arapların dini inançlarının farklılık gösterdiğini, bazılarının puta, ateşe, aya, güneşe, yıldızlara inanırken bazılarının da, Hristiyan, Musevi ya da Zerdüş olduğunu belirtmiştir.⁸⁰

İkinci bölümde Hz. Muhammed anlatır. Yazar, onun şeceresini sıralar, soyunun İbrahim peygambere dayandığını belirtir. Ailesi hakkında bilgi verildikten sonra onların vefatları ve vefatlarından sonra Peygamberimize kimlerin baktığını, Peygamberimizin çocukken yaptıkları anlatılır.⁸¹

Hz. Muhammed'in Kâbe'nin onarımında bulunduğunu Hacer'ül Esved taşını eli ile yerleştirdiğini belirtir."Hz. Muhammed çıkageldi ve üstündeki ridayı çıkardı ve Hacer'ül Esved'i kendi eliyle ridanın ortasına koydu her boydan bir adam seçti ve ridayı kaldırdılar kendisi Haceri alıp eliyle yerine koyuverdi."⁸²

Üçüncü bölümde; Hz. Muhammed'in Peygamberliği anlatılır. Kırk yaşında peygamber olduğu, ilk gelen ayetler ve Mekke'den niçin gitmek zorunda olduğu anlatılır.

Dördüncü bölümde ise, Hicret, Hz. Ebubekir'le beraber Medine'ye göç, devesinin durduğu yerde Medine halkı ile beraber evini yaptığı anlatılır.⁸³ Medine'de peygamberimizin okuduğu ilk hutbenin mealini de vermiştir.⁸⁴

⁷⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, **Hazreti Muhammed ve Hadisleri**, İstanbul 1964 s.5

⁷⁹ A.Gölpınarlı, A.g.e. s.9

⁸⁰ A.Gölpınarlı A.g.e. s.10

⁸¹ A.Gölpınarlı A.g.e 11-12

⁸² A. Gölpınarlı A.g.e. s.14

⁸³ A.Gölpınarlı A.g.e. s.24

⁸⁴ Gölpınarlı A.g.e. s.26

Beşinci bölümde Hicretten sonrası anlatılır. Savaş hazırlıkları, Bedir Uhud, Hendek Savaşları ve sonuçları anlatılır. Veda Haccı ile beşinci bölüm sona erer.

Altıncı bölümde; Hz. Muhammed'in vefatı anlatılır. Ağır hastalanınca üç gün mescide gidemeyen peygamberimiz Hz. Ayşe'nin evinde kalır. 632'de Hz. Muhammed vefat eder. Alnı açık, gözleri iri, kaşları uzun, kirpikleri sık ince ve uzun, omuzları geniş, boynu uzun, kemikleri iri ve kalın olarak tarif edilmiştir. Öldükten sonra ondan kalanlar sıralanmıştır. Kaç evlilik yaptığı ve çocukları da anlatılmıştır.

Yedinci bölümde; Hadis'in tanımı yapılır. Sonradan söylenen, duyup işitilen söz anlamına gelen hadis, Hz. Muhammed'in sözlerine, fiil ve hareketlerine denir. Hz. Muhammed sözlerinin Kur'an ayetleri ile karıştırılmaması için ölünceye kadar yazılmasına izin vermemiştir.⁸⁵

Hadis bilgisine İlmi Ahbar ya da İlmi Asar denmektedir. Hz. Muhammed'i gören mümin olarak ölenlere Sahabe denmiştir. Peygamberimiz "yüzyıl sonra beni gören kimse kalmaz." demiş bu yüzden yüz on yıl sonra ben sahabeyim diyen herkes yalancı olarak kabul edilmiştir. Yüz on demesinin sebebi ise bu sözü Hicretin onuncu yılında söylemiş olmasıdır.⁸⁶

Yazar Sahabeleri İlk dört Halifeden başlayarak onu gören çocuklara kadar on iki gruba ayırır. Son Sahabenin "Tufayıl Amir" olduğunu belirtir.

Sekizinci bölümde; yazar kitabını nasıl hazırladığını anlatır. Ehli Sünnet'in "Kütübü Sitte" dediği altı hadis kitabını belirtir. Bunlar; Muhammed ibni İsmaili Buhari, Müslüm İbnül Haccac, Abu Davud Süleyman, Ebu İsa Muhammed İbni Tirmizi Abu Abdurahman Ahmed İbni Nasai, Abu Abdullah İbni Mace'dir.⁸⁷

Yazar, Al Cami'al Sagıyr'ın hadis kitabının iki cildinden faydalandığını belirtir. Tam olarak 1001 hadisin meali verilmiştir. Hemen hemen her konu da hadisler sıralanmıştır. Ahlak edep, terbiye, hikemiyat, spor bunlardan bazılarıdır.

⁸⁵ Gölpınarlı A.g.e. s.58

⁸⁶ Gölpınarlı A.g.e. s.59

⁸⁷ Gölpınarlı A.g.e. s.64-65

Bazı örnekler sunacak olursak;

Cebrail'e sordum ululuk, başlık ne ile olur dedim akılla dedi.

Zan doğru olabilir yanlış da.

Ulu Tanrı her şeyi güzel yarattı.

Oğullarınızı kızlarınızı evlendirin.

Gösterişin azı bile şirktir.

Bilgisi ile övünen kişiye düşman olun.

1.1.3. Müminlerin Emiri Hz. Ali

Eser, Ayetullah Subhani'nin önsözüyle başlar. Sunuş bölümünde ise Gölpınarlı; yıllarca önce, Emîr'ül-Mü'minin Ali b. Ebu-Talib'in (a.s) doğumundan ebedilik âlemine göçüşüne dek, hayatları, kısa, fakat özlü bir halde yazmışım; bu yazı, "Vatan" gazetesinde tefrika edilmişti. Ali dostlan, bu kısa, fakat toplu, az, fakat öz tefrikanın bir kitap halinde yayımlanmasını istediler. Bu diziyi, yeniden, baştan sona kadar gözden geçirdim; gereken eklemeleri, düzeltmeleri yaptım; eser, yeniden yazıldı, yepyeni bir kitap oldu; Ali dostlarına, Ehlibeyt dostlarına sunmak üzere hazırlandı. Dileğim, bu kitaptan sonra, Hz. Fâtıma (a.s) ile İmam Hasan ve Hüseyin'in (a.s) ve Hüseyin soyundan gelen İmamların (a.s) hâl tercümelerini, seçme sözleriyle ayrı bir kitap halinde sunmaktır; ömrüm yeter mi, bilmem. Niyet ve gayret kuldan, tevfik Allah'tan, lütuf ve şefaât, Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) ve Ehlibeytindendir (as). Bu yolda sa'yedelim, sa'yimiz ola me'cûr, Bu yolda can verelim, cânımız ola. Abdalbâki GÖLPINARLI⁸⁸

Hz. Ali bölümler halinde anlatılır.

Birinci bölümde; Hicretten önce Hz. Ali'nin asıl adı, ailesi etrafınca anlatılır. Lâkapları, arslan manasına gelen "Haydar", Allah'ın üstün arslanı anlamına gelen "Esedullâh-il-galib" ve Tanrı rızasını kazanmış demek olan "Murtaza" dır. Hz. Peygamber Tebük savaşına gidecekleri vakit, Ali'yi Medine'de halife bırakmışlardı. Hz.

⁸⁸ Abdalbâki Gölpınarlı, **Müminlerin Emiri Hz. Ali** Ensariyan eKitap, www.islamkutuphanesi.com/s.13

Ali, "Ey Allah elçisi, beni kadınlarla çocuklara mı halife bırakıyorsun" diye savaşa katılmak istediğini ima edince Hz. Peygamber" Râzı değil misin yâ Ali, sen, bana, Hârun, Mûsâ'ya ne menziledeyse o menziledesin, ancak benden son peygamber yok" buyurunca, Ali, "râzı oldum" demişti. "Murtazâ" lâkabı, bu yüzden kaldı⁸⁹

İkinci bölümde; Hicret ve hicret sonrası anlatılır. Hz. Muhammed, hicret ederken Hz. Ali'ye emanetlerinin sahiplerine verilmesini emredip "Kızım Fâtıma'yı sana, seni de Rabbime emanet ediyorum, yazımı bekle, yazım gelince burada kalanlarla beraber, sen de göç, bana ulaş" buyurdu; daha önce Ebû Bekir'le Ebû Hâle oğlu Hind'e, mağara yolunda, muayyen bir yerde beklemelerini emretmişti. Yatsı namazını kıldı. Hazreti peygamberi öldürmeye memur olanlar da gelip evi kuşatmışlardı. Fakat gece yarısını beklerlerken uyuyakaldılar. Hz. Peygamber, evden çıkıp 36. sûrenin 8. âyeti olan ve "Biz, onların önlerine de bir sed çektik, arkalarına da, artık onları kapladık, kavradık da bu yüzden görmezler" meâline gelen âyeti okuyup ve yerden bir avuç toprak alıp üstlerine serpererek yürüdü. Ebû Bekr'le Hind'in bulunduğu yere geldi. Beraberce mağaraya vardılar. Kendisi, arkadaşıyla mağaraya girdi. Hind döndü. Uyuyanlar, gece yarısından sonra uyandılar, kendilerine gelip eve saldırdılar. Tanyeri, ağarmak üzereydi, Saldıranların başında Mugıyra oğlu Velîd'in oğlu Hâlid vardı. Hâlid, Ali'ye, dalkılıç saldırınca Ali, kalkıp onun elini tuttu, büküp kılıcını aldı, gelenleri önüne katıp evden çıkardı.⁹⁰

Üstüne saldırdıkları zâtın Ali olduğunu görünce Hz. Muhammed'i sordular, nerede o dediler. Bilmiyorum dedi. Kendisini bir müddet hapsedtiler, sonra Hz. Peygamber'i arama kaydına düştüler, Ali'yi bıraktılar.⁹¹

Yazar, Hz. Ali'nin Fatma ile hangi şartlarda ve nasıl evlendiğini anlatır. "Enes der ki: Ben, Hz. Peygamber'in yanındaydım. Kendisine vahiy geldi. Kendine gelince "Yâ Enes" dedi, "Biliyor musun, Cebrail, Arş sahibinden hangi emirle geldi?" Ben, "Babam, anam fedâ olsun sana, ne emir getirdi" dedim. Buyurdu ki: "Cebrâil geldi, Allah, Fâtıma'yı Ali'ye vermemi emrediyor."⁹²

⁸⁹ Gölpınarlı A.g.e. s.24-25

⁹⁰ Gölpınarlı A.g.e. s.36

⁹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.37

⁹² Gölpınarlı A.g.e. s.43

Hız. Ali'den önce Ebû Bekr'le Ömer'in de Fâtıma'yı istediğı, fakat Peygamber'in "Allah emrini bekliyorum" dediğini, Hız. Ali isteyince Ali'ye verdiği de rivayet edilmiştir.

Hız. Muhammed, Ali'ye, "Bir şeyin var mı?" buyurmuş. Ali, "Bir atım, bir de zırhım var" demişti. Hız. Muhammed. "At sana lâzım, fakat zırhını sat, parasını getir" buyurmuştu. Ali der ki: Zırhı dört yüz seksen dirheme sattım, parayı getirdim, Hız. Peygamber'in kucağına koydum. İçinden bir kabza aldı, Bilâl nerde buyurdu. Bilâl gelince, "Git" buyurdu. "Biraz güzel koku al" ve bir miktar para verdi. Sonra hurma lifinden bir döşek, deriden bir yastık yapmalarını emretti. Evi de kumla döşetti. Ümmü Eymen'e "Fâtıma'yı getir" dedi. Fâtıma gelince Hız. Peygamber su istedi. Bir kapla su getirdiler. Bir avuç alıp Fâtıma'nın başına ve göğsüne serpti ve buyurdu: "Allah'ım bunu ve soyunu şeytan şerrinden sana emanet ediyorum." Sonra benim başıma ve omzuma serpip buyurdu: "Bunu da Şeytan'ın şerrinden sana emanet ediyorum."⁹³

Uhud Savaşında Hız. Ali'nin neler yaptığı ve Hendek Savaşı'ndaki kahramanlıkları abartısız bir şekilde anlatılır.

Müşriklerden olup Bedir'de yaralanan, yaya olarak kaçıp kurtulan Abdüved oğlu Amr, hendeğin geçit yerine gelip karşısına çıkacak birini ister. Ali onun karşısına çıkmak ister, önce peygamber izin vermez Ali ısrar edince de "Yaklaş yâ Ali" buyurdu. Ali yaklaşınca kendi sarığını çözüp Ali'ye sardı. Bir rivâyette Zül-fekar adlı kılıcını o gün verdi, "Allah'ım" dedi, "O'nu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından, sen koru."⁹⁴

Ali meydana gidince de ellerini kaldırıp "Yârabbi, Bedir günü benden Ubeyde'yi Uhud günü Hamza'yı aldın, bugün Ali'yi sen koru." "Rabbim, beni tek bırakma ve sensin mirasçılarının hayırlısı"(enbiya süresi) diye duâyaya koyuldu. Sonra ashâbına dönüp, "Mücessem iman, mücessem şirke karşı çıktı" buyurdu.⁹⁵

Bir rivâyette göre Amr, "Amcanın oğlu korkmadı mı seni bana yollarken? Seni mızrağıma takar, kaldırırım da yerle gök arasında kalakalırsın; ne ölürsün, ne dirilirsin" dedi. Ali, "Amcamın oğlu biliyor ki" buyurdu, "Sen beni öldürürsen ben, cennete giderim,

⁹³Gölpınarlı A.g.e. s.44-45

⁹⁴Gölpınarlı A.g.e. s.49

⁹⁵Gölpınarlı A.g.e. s.50

sen cehenneme gidersin; gene biliyor ki ben seni öldürürsem sen cehenneme gidersin, ben cennete giderim." Amr, "Bu ne güzel pay ediş" dedi, "İkisinde de sen kazanıyorsun." ⁹⁶

Birbirlerine saldırdılar. Meydan, tozdan görünmez oldu. Bir müddet sonra Ali'nin "Allahu Ekber" diye tekbir sesi duyuldu. Herkes anladı ki Ali, Amr'ı öldürdü. Toz açılınca Ali'nin Amr'ın göğsünde olduğunu, sakalını tutup başını kesmek üzere bulunduğu gördüler. Başını kesti ve kılıcından kan damlaya damlaya bir elinde baş, Hz. Peygamber'in huzuruna geldi.⁹⁷

Eserde Hz. Ali ile ilgili kahramanlıklar ayrıntılı bir biçimde diyaloglarla beraber verilmiştir. Mekke'nin Fethi ve daha sonra Veda Haccı'nda Hz. Ali anlatılır. Hz. Peygamber, minberin üstüne çıktı, Ali'yi de beraber çıkardı. Halka öğütler verdi, sonra buyurdu ki:

"Ey insanlar, ben size Allah'ın kitabıyla Ehlibeytimi bırakıyorum, onlara yapışarsanız benden sonra ebediyen sapıklığa düşmezsiniz; bu ikisi, havuz kıyısında bana ulaşınca, benimle buluşuncaya dek birbirinden ayrılmaz. " Sonra yüksek sesle buyurdu: "Ey insanlar, bilmez misiniz ki ben, inananlara, nefislerinden evlâyım ve bilmez misiniz ki her erkek müminin ve her kadın mü'minin nefsinden evlâyım?"⁹⁸

Ashâbın hepsi birden "Evet ey Tanrı elçisi" dedi. Bunun üzerine sağ elinin şahadet parmağını göğse kaldırıp üç kere, "Allah'ım şâhid ol, Allah'ım şâhid ol, Allah'ım şahit ol" dediler. Sonra Ali'nin sağ elini, sağ eliyle tutup, her ikisinin koltuklarının beyazlığı görününceye kadar kaldırarak, "Ben, kimin mevlâsıysam bu Ali, onun mevlâsıdır. Allah'ım, onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol, ona yardım edene yardım et, onu horlayanı horla, nereye yönelirse hakkı onunla bile kıl"⁹⁹

Bu hadis, Kur'ân-ı Kerim'in, "Peygamber, inananlara, neflslerinden evladır, onların veliyy-i emridir" meâlindeki âyetine dayanır. (Ahzab suresi, ayet 6.)¹⁰⁰

⁹⁶ Gölpınarlı A.g. e.s.51

⁹⁷ Gölpınarlı, A.g. e.s.51

⁹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.74

⁹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.74

¹⁰⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.74

Yazar bu hadis üzerinde önemle durmaktadır. Bu hadisi ve anlamını birçok eserinde vurgulamıştır. Mevla nedir? Bu hadiste Mevla ne anlamda kullanılmıştır açıklamıştır.

Üçüncü bölümde; Hz. Muhammed'in(s.a.) vefatı ve Hz. Ali'nin halifeliğine kadar olan dönemi kapsar. Peygamber(s.a) veda haccından döndükten sonra rahatsızlanır.632'de vefat eder. Hemen ardından hilafet için bir telaş başlar. Üç taraf belirlenir. Ensar, Muhacir ve Hz. Ali'nin taraftarları. Birçok tartışmadan sonra Hz. Ebubekir'in halifeliği kabul edilir. Hz. Osman'ın halifeliğine kadar geçen dönem ve Muaviye anlatılırken gerilimli yılların yavaş yavaş başladığını görmekteyiz.

Medineliler, Hz. Ali'ye gelip yolsuzlukları anlatır. Hz. Ali, Osman'ın yanına gider işin sonunun kötü olacağını söyler. Osman, ya Ali dedi, halk da, biliyorum, senin dediğini diyor. Fakat sen benim yerimde olsaydın ben seni kınamazdım. Biliyorsun ki Ömer, yakınlığı yüzünden Muğyira'yı vali yapmıştı. Ben de meselâ Amir oğlunu, akrabam olduğundan vali yaptım, niçin beni kınıyorsun?¹⁰¹

Ali, Ömer vali yaptığının kulağını iyice burar, aleyhinde bir şey söylenirse çağırır, soruşturur, doğruysa cezalandırırdı. Sen bunu yapmıyorsun, akrabana karşı zayıfsın dedi. Osman, bilmiyor musun ki dedi, Muâviye'yi Ömer vali yaptı. Ali, evet dedi, biliyorum; fakat Muâviye, Ömer'den öylesine korkardı ki kölesi bile ondan öyle korkmazdı. Şimdiyse Muâviye, Osman'ın buyruğuyla diye birçok yolsuz işler yapıyor, sen de onları düzeltmiyorsun. Ali, bu sözleri söyleyip gittikten sonra Osman, Mescide geldi, Minbere çıktı. Ve şöyle dedi;

Ey insanlar dedi, her şeyin bir derdi, bir afeti vardır, bu ümmetin afeti de kınayan, ayıplayan kişilerdir. Ömer'in yaptıklarını kabul ediyorsunuz, beni ayıplıyorsunuz. Fakat o başınıza bastı, ona itaat ettiniz. Ben mülâyim davrandım, sizi omzuma aldım, size karşı, elimi dilimi korudum, siz de cüret buldunuz. and olsun Tanrı'ya, topluluğum daha üstündür, yardımcılarım daha çoktur; geliniz dedim mi gelirler, benimle uğraşmayın, valilerimi kınamayın.¹⁰²

¹⁰¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.97

¹⁰² Gölpınarlı, A.g.e. s.98

Hac'dan sonra valilerle Medine'ye dönen Osman, Ali ile Talha ve Zübeyr'i çağırdı. Muâviye de yanındaydı, Muâviye, Siz Hz. Peygamber'in sahabesisiniz, Osman'ı bu makama siz getirdiniz. Görüyorsunuz ki ihtiyarladı, ömrü az kaldı. Bu işe sizden başka kimse tamah etmez, bekleyin sonunu, hem de çok beklemezsiniz gibi sözler söyledi. Ali, bu sözlerle gücenip Muâviye'yi tekdir etti, o da karşılık vermeye kalkıştı. Osman, durun dedi, size ahvalimi anlatayım. Benden önceki iki arkadaşım, Allah uğrunda nefislerine zulmettiler, akrabalarına bir şey vermediler. Hâlbuki Hz. Peygamber, akrabasını görür gözetirdi. Ben de kavmimi, ayalleri çok, geçimleri az olduğundan korudum. Eğer bu iş hata ise söyleyin dedi. Onlar, evet dediler filâna şu kadar bin, Mervan'a bu kadar bin verdin. Osman, bu paralar onlardan geri alınmıştır dedi. Ali ve arkadaşları, bu sözden memnun olarak çıkıp gittiler."¹⁰³

Muaviye, Hz. Osman'ın başına bir şey gelmesin diye onu götürmek ister. Ama Osman'ı ikna edemez. Hicretin otuz beşinci yılında Hz. Osman öldürülür. Yedi gün halifelik makamı boş kalır. Kimse halifeliği kabul etmek istemez. Hz. Ali, ısrar karşısında zorla halifeliği kabul eder, ancak Mescitte biat edilmesini ister. Sahabe mescide toplanır ve Hz. Ali'ye bi'at ederler. Hz. Ali'ye biat etmeyenler şunlardır:

Sâbit oğlu Hassan, Mâlik oğlu Kâ'b, Muhalled oğlu Mesleme, Ebû-Said'ül - Hudri, Mesleme oğlu Muhammed, Beşir oğlu Nu'mân, Sâbit oğlu Zeyd, Ebû-Vakkas oğlu Sa'd, Ömer oğlu Abdullah, Sinan oğlu Suhayb, Hadic oğlu Râfî Vakş oğlu Seleme, Ubeyd oğlu Fudâle, Urve oğlu Kâ'b, Zeyd oğlu Üsâme, Selâm oğlu Abdullah, Maz'ûn oğlu kudâme, Mugıyra, Vehbân, Ebû-Mes'ûd'ül-Ansâri¹⁰⁴

Hz. Ali'ye biat etmeyenlerden Beşir oğlu Nu'man, Osman'ın kanlı gömleğiyle Nâile'nin kesilen iki parmağını alıp gizlice Şam'a kaçmış, bunları Muâviye'ye teslim etmişti. Muâviyye, bunları minbere astırmış, bu suretle halkı tahrike başlamıştı.¹⁰⁵

Böylece fitne dönemi başlar. Hz. Ayşe bir bölük halkı toplatıp Medine'ye gelir ve Hz. Osman'ın kan davasını güder. Talha ve Zübeyr Mekke'de Hz. Ayşe ile görüşür.

¹⁰³ Gölpınarlı, A.g.e. s.99

¹⁰⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.106

¹⁰⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.108

Küçük Cemel Savaşı: Talha'yla Zübeyir, mescitte, Hz. Ali taraftarlarından kırk kişiyi öldürür. Hz. Ayşe Talha ve Zübeyir ile beraber Basra'da savaşı. Huneyf oğlu, Osman'ı dövüp hapsederek hükümeti ele geçirirler. Ertesi gün yetmiş kişiyi öldürürler.

Abd'ül-Kays kabilesi şeyhi Cebele oğlu Hâkim, bu işleri duyup Huneyf oğlu Osman'a yardım etmek için yedi yüz elli kişiyle gelir. "Osman'ı bırakın, Hz. Ali gelinceye dek iki taraf da olduğu yerde ve bulunduğu halde kalsın" der İki taraf savaşa girer. Hâkim ve adamlarından birçoğu şehit olur.

Cemel savaşı,

Hz. Ali, Basra'ya hareket eder. Savaşmamak için dirense de karşı taraftan gelen oklar karşısında savaşa başlar. Talha ve Zübeyr Hz. Ayşe'nin yardımıyla taraftarlarını kışkırtır çok kan dökülür lakin Hz. Ali'nin zaferiyle sonuçlanır. Savaş bitip Cemel ashâbı kaçmaya başlayınca Hz. Ali, tellâllar çıkartıp bağırttı:

"Kaçanın ardına düşüp kovalamayın, yaralılara dokunmayın, evlere girmeyin, kimsenin silâhını, elbisesini, malını mülkünü almayın. Silâhını bırakan emindir. Evine girip kapısını kapayan emindir."¹⁰⁶

Savaş sonunda Talha ve Zübeyr öldürülür. Hz. Ayşe Medine'ye gönderilir. Hz. Ali, Kûfe'de yaşar. İdareyi tamamıyla eline alır. Irak, Fars, Horasan, Yemen, Yemâme, Hicaz ve Mısır vilâyetleri, ona tâbi olur, yalnız Şam Valisi, Hz. Ali'nin halifeliğini kabûl etmemekte ısrar eder. Muaviye Hz. Ali'ye biat etmemiştir. Amr iki oğluyla beraber Şam'a gelip Muaviye ile birleşir. Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah Şam'a gelir. Halk ile Hz. Ali aleyhine görüşür.

Hz. Ali, Muâviye'ye şu mektubu gönderir.

"Rahmân ve Rahim Allah adıyle. Allah kulu, Mü'minler Emiri Ebû-Tâlib oğlu Ali'den Ebû-Süfyân oğlu Muâviye'ye.

"Senin de bilmen gerektir ki Medine'de edilen bey'ate, Şam'da bulunduğun hâlde senin de itaat etmen lâzımdır. Çünkü Ebûbekir'e, Ömer'e, Osman'a bey'at edenler, bana

¹⁰⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.150

da etmişlerdir. Artık burda bulunanlara bir başkasını seçmek, bulunmayanlara da olup biteni kabûl etmemek mümkün değildir. Bu işe ehil olan ve salâhiyeti bulunan Muhâcirlerle Ansâr'ın birleşmesinden sonra İmâm olan kişiye itâat etmek farzdır, birlikten ayrılanı râzı etmek, kabul etmezse onunla savaşmak icap eder. Allah da, Müslümanların doğru yolundan sapanları çetin bir azapla azaplandırır. Ömrüme and olsun ey Muâviye, dileğini bırakır da aklınla dikkat eder, bakarsan görürsün ki ben, Osman'ın kanından, halkın en uzağıyım, o kanla benim hiçbir ilgim yok; ben ondan tamamıyla ayrılmış¹⁰⁷ bir haldeydim; fakat sen, nail olmak istediğin şeyi gizlemek için suçum olmadığı hâlde beni bu işle töhmet altına alıyorsun." Bil ki bence en sevilir, istenir şey, senin bozgunculuktan vazgeçmen, fitneye sebep olmamandır; onun için Müslümanların kabul ettiklerini sen de kabul et. Aksi takdirde seninle savaşa girişmek zorunda kalır, aleyhinde Allah'tan yardım dilerim. Osman'ı öldürenler hakkındaki sözleri uzattıkça uzattın. Halkın kabul ettikleri şeyi kabul et de ondan sonra kavmine hükmet, böylece de Allah'ın kitabına" ¹⁰⁸

Cerir, bu mektupla Şam'a gitti, mektubu Muâviye'ye sundu. Muâviye mektubu okuyunca Cerîr kalkıp bir hutbe okudu.

Muâviye, Şam halkını camiye topladı. Sonra dedi ki:

"Ey halk, bilirsiniz ki ben, Müminler Emiri Hattâb oğlu Ömer'in ve Affan oğlu Osman'ın halifesiyim size, içinizden hiç kimseye kötülük etmedim. Ben mazlum olarak öldürülen Osman'ın velisiyim. Allah, mazlum olarak öldürülen kişiye, öldürene karşı hak ve kudret verdim; ancak öldürmede aşırı varmayın; gerçekten de ona yardım edilmiştir der. Bu hususta fikriniz nedir? Şamlılar hep birden biz dediler. Osman'ın kanını isteriz ve sana tâbiiz. Muâviye, bunun üzerine Cerîr'e, hali görüyorsun dedi, ancak biraz bekle, bakalım sonu ne olur.¹⁰⁹

Böylece Muaviye halkı da arkasına alır. Muâviye, Hz. Ali'ye şu mektubu yollar:

"Rahmân ve rahîm Allah adıyla."Dahr oğlu Muâviye'den Ebû-Tâlib oğlu Ali'ye:

¹⁰⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.176

¹⁰⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.177

¹⁰⁹ Gölpınarlı A.g.e. s.178-179

Ömrüme and ederim ki sen, Osman'ın kanından uzak olsaydın da sana bey'at etselerdi sen de Ebû-Bekr ve Ömer gibi olurdun. Fakat sen Muhâcirleri Osman aleyhine kışkırttın, Ensarı ona yardımdan menettin. Bilgisiz kişi sana itaat etti, zayıf kişi, seninle kuvvet buldu. Şamlılar, Osman'ı öldürenleri kendilerine vermedikçe seninle savaşı göze aldılar. Katillerini teslim edersen halifelik, Müslümanlar arasındaki meşveretle halledilir, kimi dilerlerse o, halife olur.¹¹⁰

Böylece karşılıklı mektuplaşmalar devam eder. Hz. Ali gönderdiği tüm mektuplarda kan dökülmemesini istemiştir. Sıffin Savaşı'nda, en az yetmiş bin, en çok yüz on bin kişinin ölümüyle sonuçlanan bu savaşta Mes'ûdi'ye göre Hz. Ali'nin ordusu doksan bin, Muâviye'nin ordusu seksen beş bin kişiden meydana gelmişti. Hz. Ali, Kûfelileri mescide toplayıp onları savaşa teşvik eder.

Hz. Ali'nin adamları, dört bölükten oluşmaktaydı. Birinci bölük, ihlâslı, , onun için can vermeye hazır kişilerdi. Sayıları azdı. Eşter bunların başındaydı. Adiyy oğlu Hucr da bunlardandır.

İkinci bölük, yürekten ona bağlı olan, fakat hiyleye kanan, yaşayışa bağlanan, ölümden korkan bölüktü. Cabir oğlu Hurays, Şeddad oğlu Rıfâa bunlardandı.

Üçüncü bölük, yüreklerinde ona karşı ihlâs ve sevgi taşımayan, yalnız kalabalığa katılan, hileye kapılan kısımdı, Hafızlar bu kısımdandı. Onlar Kur'an okuyorlar, fakat hükmünü tutmuyorlar, bilmiyorlardı. İbadet ediyorlardı, fakat yürekleri kararmıştı, maksatları göstermişti.¹¹¹

Dördüncü bölük münafıklardı, Eş'as gibi. Bunlar Hz. Ali'ye, zorla uymuş kişilerdir. Muâviye'ye uyanlar, tamamıyla bilgisiz kişilerdi. Hz. Ali'nin Osman'ı öldürttüğüne inanmışlardı. Muaviye, parayla, kendine bağlayıp bu fikre inandırmıştır.

Muaviye bir mektup gönderir. Olayların çözülmesi için bir hakem göndermek ister. Eş'as, Hz. Ali'nin yanına gelip eğer isterse Muaviye'nin yanına gidip durumu öğrenebileceğini söyler.

¹¹⁰ Gölpınarlı A.g.e. s.180

¹¹¹ Gölpınarlı A.g.e. s.265

Hız. Ali, kabul eder. Bu Mushafları mızraklara bağlamalarındaki amacı sorar. Siz de, biz de, Allah, kitabında neyi emrediyorsa ona uyalım. Siz razı olduğunuz birisini yollayın bizde birisini yollayalım onlar oturup konuşsunlar, bir karara varsınlar der. Eş'as gelip Hız. Ali'ye haber verir.

Hız. Ali Abbas oğlu Abdullah'ın hakem olmasını ister. Mısır, Yezid, Eş'as ve hafızlar, onu istemez. O senin akraban, hâlbuki biz tarafsız bir adam istiyoruz. Ebu-Musa, bize öğütte bulundu, bu beladan korumak istedi, onun hakem olmasını istiyoruz.¹¹²

Şamlılar, Muaviye'nin dileğine uyup As oğlu Amr'ı hakem tayin ettiler. Sulh antlaşmasının yazılması için Amr, Hız. Ali'nin ordusuna gelir. Ebu-Musa ile buluşur.

Antlaşma yazılır. Mühürlendikten sonra Hız. Ali tarafından, içlerinde sahabeden bazı kimselerin Abbas oğlu Abdullah'ın da bulunduğu yirmi üç kişi, Muaviye tarafından içlerinde, Mervan, Amr, Utbe ebü'l-A'ver, velid de bulunan otuz iki kişi tarafından imzalandı. Hakemler, Şam civarındaki Ezruh şehrinde bir araya geldiler. Hız. Ali, adamlarından dört yüz, Muaviye de dört yüz kişiyi bu kararda bulunmak üzere oraya gönderdi.¹¹³

Sıffin savaşında Hız. Ali tarafından yirmi beş bin er şehit olur, Muaviye tarafından da kırk beş bin adam öldürülmüştür. Iraklılar ve Şamlılar anlaşmayı kabul eder. Hakemler bir araya gelir. Aralarında anlaşır.

Dördüncü bölüm Hız. Ali'nin (as) şehadeti; Hız. Ali'nin şahadeti anlatılır. Taberi ve ibn'ül-Esir'in rivayetlerine göre Hız. Ali, o sabah mescide gitmiş, halkı, namaza, namaza diye namaz kılmaya davete başlamıştı. Bu sırada Şebib, Hız. Ali'ye bir kılıç salladı, fakat kılıç mescidin kapısına geldi. Bunun üzerine Mülcem oğlu, Ya Ali, hüküm Allah'ındır, senin ve senin adamlarının değil diye bir kılıç vurdu. Kılıç, Hız. Ali'nin, tam başına, Hendek savaşında Amr'ın vurduğu yere rastladı, başına giydiği serpuşu yarıp tepesine işledi. Hız. Ali yere düşüp, "And olsun Kâbe'nin Rabbine, kurtuldum, muradıma erdim" buyurdu.¹¹⁴

¹¹² Gölpınarlı. A.g.e. s.268

¹¹³ Gölpınarlı A.g.e. s.271

¹¹⁴ Gölpınarlı A.g.e. s.343

Hız. Ali, vasiyetini tamamladıktan sonra vefatlarına kadar, "La ilahe illallah" sözünden başka bir söz söylemediler. Ramazan ayının yirmi birinci Cuma gecesi, gecenin üçte biri geçmişti ki vefat ettiler. Evde feryat yüceldi. Küfeliler, Hız. Ali'nin vefat ettiğini anlayınca kadın, erkek, evin önünde toplandılar, feryada başladılar. Hız. Peygamber'in vefatlarında Medine ne hale döndüyse Hız. Ali'nin vefatlarında da Küfe o hale döndü.¹¹⁵

Hız. Ali'nin vefatından sonra Hız. Hasan, kardeşi Hız. Hüseyin'in yardımıyla babasını yıkadı. Teçhiz ve tekfinden sonra Hız. Hasan, namazım beş tekbirle kıldırır. Gece yarısı götürüp Necef vadisinde Gariyy denen yere defnettiler, vasiyeti mucibince kabri belirsiz bir hale getirdiler. Hız. Ali, Ümeyye oğullarıyla Haricilerin şerrinden bu çeşit vasiyette bulunmuştu.¹¹⁶

Beşinci bölüm; Hız. Ali ile ilgili menkıbelerden söz eder. Bu menkıbeler anlatılırken Hız. Ali'nin adaletli ve insancıl yönlerini de bize göstermektedir.

Altıncı bölüm; Kuran-ı Kerim'de ve hadislerde Hız. Ali ile ilgili yerlerden söz eder. Ayrıca ayrıntılı bir şekilde Hız. Ali'nin nasıl bir zat olduğu anlatılmaktadır.

Emir'ül-Müminin, kısaya yakın orta boyluydu; iri ve siyaha çalar ela gözlüydü; kaşları, hilale benzerdi; yüzleri, uzuna çalar müdevverdi. Fasih ve belîğ sözlüydü. Söz söyleyenler çoktu; yaratılmışların içinde, onun gibi söz söyleyen yoktu. Güzellikte ayın ondördüne benzerdi; iki omzunun arası geniş bir erdi. Mübarek göğsü geniş, karnı büyücekti; ellerinin ayaları genişti. Yaratılışları tamdı; uzuncaydı. Başlarının ön tarafındaki saçları dökülmüşü; saçları başlarının arka tarafındaydı. Sakalları göğüslerini doldururdu; bıyıklarını, dudakları görünecek derecede aldırırdı.¹¹⁷

Yedinci bölüm; Hız. Ali'nin güzel sözlerinden oluşur. Her konu ile ilgili sözlerini kapsamıştır. Kitabın sonunda alfabetik sıraya göre bir de indeks eklenmiştir.

1.2. MEZHEPLER TARİHİ İLE İLGİLİ ESERLERİ

Gölpınarlı Mezhepler Tarihi alanında da araştırmalar yapmakla kalmayıp bu konuda aydınlatıcı eserler sunmuştur. Tarih Boyunca Mezhepler, Oniki İmam, Alevi

¹¹⁵ Gölpınarlı A.g.e. s.350

¹¹⁶ Gölpınarlı A.g.e. s.352

¹¹⁷ Gölpınarlı A.g.e. s.398

Bektaşî Nefesleri, Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatler bunlardan en önemli olanlardır. Ayrıca bu konuda birçok çeviri eserler de sunmuştur.

1.2.1 Tarih Boyunca Mezhepler Ve Şiilik

Eser 1969’da İstanbul’da Gerçek Yayınevi tarafından basılmıştır. Derin yayınları 2011’de eseri 733 sayfa olarak hazırlanmıştır. Gölpinarlı’nın 13 sayfalık önsözü ile kitap başlar. "Gerçekten de Allah katında din İslam’dır." (Ali İmran)¹¹⁸ ayeti ile ilk paragraf başlar.

Müslümanların kafasını karıştıran Mezhepler, Şiilik gibi önemli bir konuyu aydınlatmak ve anlamak İslamiyet adına önemli bir hizmettir.

Yazar önsözünde yer yer ayetler ışığında görüşünü belirtmiş, Mutlak varlık olarak Allah’ı anmıştır. Üzerinde önemle durduğu nokta şudur: Hem Şia hem Ehli Sünnet İman esaslarında, Allahın birliğinde, namazda, oruçta, Hac, zekât, abdest, gusülde birdir. Kur’an kutsal kitaptır. Son peygamber Hz. Muhammed’dir.

Ona göre siyaset iki mezhebin arasını açmıştır. Yazar özellikle Alevilerle Şia’nın birbirine karıştırıldığını ikisinin aynı şey olmadığını belirtir. Mahmut Şeltut’un mezhepler arasında ibadette her hangi bir ayrılık olmadığını çünkü Allah’ın dininin bir mezhebi olmadığını belirtir. Kitabı hazırlarken Şia’nın ana kaynaklarından faydalandığını, diğer mezheplerden de söz ettiğini ayrıca Şia-imamiyye hakkındaki yalanlara da açıklık getirdiğini belirtmiştir.

Birinci bölümde; Şia’nın sözlük anlamı üzerinde durur. Hemen ardından Mezhep nedir? Açıklamaya çalışır. Arapça anlamı gidilen yol olan bu kelimeyi dini açıdan da açıklar. Şia kimlerdir? Sorusuna şu cevabı verir: "Hz. Ali’ye uyanlardır." Şu Hadisle de söylediğini destekler. "Ali’nin Şiası kurtulanların muratlarına erenlerin ta kendileridir."¹¹⁹

Özellikle Hz. Muhammed döneminde mezheplerin olmadığını, birinci halifenin 500 hadis topladığını sonra da gelip onları yaktığını, ikinci halifenin kimde hadis var ise

¹¹⁸ Abdülbaki Gölpinarlı, **Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik**, Derin Yayınları, İstanbul 2011 s.7

¹¹⁹ Gölpinarlı A.g.e. s.23

onları yok etmesini emretmiştir. Bu durum Emeviler'den Abdulazizoğlu Ömer zamanına kadar sürdüğünü belirtmiştir.

Mezhepte kendisine uyulan kişiye İmam denmiştir. Kitapta sık sık Hz. Ali ile ilgili hadislerden ve Ehli Beyt'ten söz eder. Bu hadislere burada değinmememin nedeni ise, Şiilikle Caferilikle ilgili eserlerden söz ederken aynı hadislere ve Gadiri Humm olayına defalarca yazarın değinmiş olmasıdır.

Hiz. Peygamber daha hayattayken sahabe arasında ayrılıkların başladığını Hiz. Muhammed bir vasiyetname yazmak istediye de çevresindekilerin bırakmadığını belirtir.

Hiz. Muhammed'den sonraki dönemde çıkan tartışmaları tekrar ayrıntılı olarak anlatan yazarımız Hiz. Ebubekir'in nasıl halife olduğunu, Hiz. Ömer'in onu nasıl halife ilan ettiğini anlatır.

Fedek olayını da Fedek hurmalığının Hiz. Fatma'dan nasıl alınıp sırayla kimlerin eline geçtiğini ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.¹²⁰

Halifelik tartışmalarının ilk önce Muhacir ve Ensar ayırımını başlatmış daha sonra da boylar arasında rekabetler başlamıştır. Öncelikle üç halife dönemi anlatılmış Ancak Hiz. Ali dönemini daha ayrıntılı anlatmıştır. Muaviye ve Yezid döneminden sonra Abbasoğulları'nın hilafeti Ehlibeyt adına aldıklarını ancak Ali evlatlarına zulmettiğini belirtir.

Şia mezheplerinden Zeydiyye ve İsmailiyye anlatılır. Zeydiyye Dördüncü İmam Zeynül Abidin'in oğlu Zeyd'e uyanlara denmiştir. Zeyd öldürüldükten sonra cesedi, Emevi hükümdarı Hişam 'ın emri ile asılmış ve dört yıl ceset asılı kalmıştır.¹²¹

İsmailiyye mezhebi ise, altıncı imam Cafer'ül Sadık'ın oğlu İsmail'e uyanlardır. Bunlar yedi imam tanırırlar. İsmail daha babası sağ iken ölmüştür. İsmaililer İmam Hasan'ı imam olarak görmezler. Onlara göre; Hiz. Muhammed'den sonra, Ali, Hüseyin, Zeynül Abidin Ali, Muhammed'ül Bakır, Cafer'ül Sadık, İsmail, Peygamberimizin vasileridir.

¹²⁰ Gölpınarlı A.g.e. s.67

¹²¹ Gölpınarlı A.g.e. s.87

Yedincisi de Muhammed bin İsmail'dir. Bundan sonra da yedi vasiy vardır ve bunlar gizlidir.¹²²

Eser de Abdullah bin Sebe masalı da anlatılır. Kimi kaynaklara göre bu kişinin Hz. Ali tarafından yakılarak öldürüldüğü de açıklanmıştır.

Şia hakkında söylenen yalanları ve iftiraları yazarımız ayrı bir bölüm olarak anlatmıştır. Maddeler halinde anlatılan bu yalanlardan bazıları; Şia'nın Kur'an'ı yaktıkları, uluların hâşâ Allah'ı suret saydıkları gibi yalanları sıraladıktan sonra öyle olmadığını ayetler ve bu konuda yazılmış kitaplardan örnekler sunarak açıklama getirir.

Eserde, Bâtınlık konusunda çok ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Yazar Mehdi inancının Müslümanlar arasında ayrılıklara sebebiyet verdiğini, Muhammed Hanifiyye'i imam tanıyanların onun ölmediğini Mehdi olarak geleceğini, bir kısmının ise buna inanmadığı görüşündedir. Abbasoğulları, Halifelik'in kurulmasını sağlamıştır. Birçok bölüklere ayrılan Bâtınlık yıldızlarla, felsefe ile uğraşmıştır. 4.yüzyılda Basra bölgesinde başlayarak çevreye yayılmışlardır.

Eserde Tasavvufun nasıl başladığı anlatılırken bu terimin özellikle Yunan Felsefesinden türediğini, Sufi kelimesinin de Sofos'tan türediğini anlatır. Bir rivayete göre de ilk dergâhın bir Hristiyan tarafından kurulduğunu belirtmiştir.¹²³

Tasavvuf'un kaba bir zahitlikle başladığını, dünyadan el etek çektiklerini, ibadetlerini cami değil de dergâh, tekke, zaviyelerde yaptıklarını, kendilerini halktan ayırdıklarını söyler.

İbni Arabî'nin eserlerinde akıl almaz şeyler yazdığını, Hızır'ın hırkasını giydiğini, Allah'ın vasıtasız olarak kendisine müjdelere verdiğini ve daha birçok sözle Batını inançlarının yaymasına neden olduğunu bunun gibi Hallac-ı Mansur'un da "Ben Hakk'ım, Çünkü ebedi olarak Haklayım" diyerek Batını inançlarını yaymış nitekim yakılarak öldürülmüştür.¹²⁴

¹²² Gölpınarlı A.g.e. s.88-89

¹²³ Gölpınarlı, A.g.e. s.142-143

¹²⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.146

İran Safevilerin eline geçince tüm ülkenin resmi mezhebi Caferi olmuştur. Anadolu'daki Alevileri etkileri altına almak için onlara halifeler gönderip kendilerine bağlamaya Erdebil şehrini, Mekke şehri gibi göstermeye çalışmışlardır. Aleviler Erdebil ocağına bağlanır hatta daha ileri gidip Erdebil ziyaretini Hac töreni sayarlar.¹²⁵

Başlangıçta Şii olmayan Sünni olan Kadiriler daha sonraları Anadolu ve Rumeli'de Bektaşiliğin etkisi altına girmişlerdir.¹²⁶

İran ile Osmanlı arasında siyasi rekabet bu dönemde başlar Osmanlı Sünnilik esaslarına sıkı sıkıya bağlanır.

Şia'nın tarihsel gelişimini tüm ayrıntılarıyla verir. Hz. Ali döneminden başlayarak Muaviye ve Abbasi dönemlerinden sonra Selçukluların Elamut Bâtınileriyle uğraştığını, İlhanlıların Şia-İmamiyye'i benimsediklerini, Anadolu Selçukluların bunalım dönemi yaşadıklarını, Moğol istilasının bu dönemde olduğunu, Baba İshak tarafından çıkarılan Babalılar isyanı sıralanır.

Mevlana'nın Mesnevisi ve Tasavvuf'un yayılması yine aynı dönemlere rastlar. Eserlerin de Hz. Ali'den Kerbela şehitlerinden de söz eder. Beylikler dönemi ve nihayet Osmanlı dönemi anlatılır. Yeniçeri Ocağı Hacı Bektaşî Veli'yi pîr kabul eder. Anadolu'da Rum Abdalları Haydariler, Kalenderiler bulunmakta Aleviler ise Şia'nın sadece on iki imam ve Ehli-Beyti sevdiklerini ancak Şia'nın usullerini benimsemediklerini belirtirler.

Çelebi Mehmet döneminde çıkarılan Bedrettin Mahmut isyanı bastırılır Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin Serez idam edilir. Bunların Şia ile ilgisi olmadığını Alevilerle ilgili olduğunu belirtir.¹²⁷

Erdebil Dergâhı İkinci Murat döneminde dini bir merkez olmuştur. Ankara'da Hacı Bayram Veli tarikatını kurar ölümünden sonra ise bunlar ikiye ayrılır. Halifelerinden Ak Şemseddin Ehlisünnet esasları ile İbni Arabî'nin neşesine göre yürütür. Emir Sikkini

¹²⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.149

¹²⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.150

¹²⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.171

adlı halifesi ise Melamilik ve Ehli beyt sevgisi ile yürütür. Mensuplarından Hamza Ballı'nın şehid edilmesinden sonra kendilerine "Hamzaviyye"denmiştir.¹²⁸

İslam mezheplerine umumi bir bakış başlığı altında yazar mezheplere sırası ile başlıklar halinde değinir. Hariciler, Ceberrîyye, Mürcîyye bunlardan bazılarıdır. Bu mezheplerin Türkiye'deki tesirleri de anlatılır.

Ehli Sünnet ve Cemaat eserde ayrı bir bölüm olarak karşımıza çıkar. Bunlar dört mezhep olarak incelenmiştir. İlk mezhep Malikilik'tir. Malik bin Enes, Halifeliğin ümmetin oyu ile olması gerektiğini, Mekke ve Medinelilerin rızasının da olmasını, Sahabe hakkında kötü söz söylenmemesini özellikle istemiştir.¹²⁹

Hanefilik; Ebu Hanife Numan bin Sabit'in kurduğu mezheptir. Abbasoğulları'nın ilk döneminde yaşamıştır. Fıkhi dört esasa dayanır; Kur'an, Sünnet, İcma ve kıyas konusu şöyle anlatılır; Cafer-ül Sadık Kıyasın bırakılmasını çünkü ilk kıyasla amel edenin şeytan olduğunu, şeytan kendisini Hz. Âdem ile kıyaslayıp ateşin topraktan üstün olduğu iddiasında bulunmuştu.¹³⁰

Şafilik; Bu mezhebin soyunun Hz. Muhammed'in atası Haşim'e dayandığını Muhammed bin İdris Şafii tarafından kurulduğunu belirtir. Bu mezhep Mısır'da yayılmıştır.¹³¹

Hanbelilik; Ahmet bin Hanbel'in kurmuş olduğu mezheptir. Ona göre; Müslümanların başındaki halife nasıl seçilirse seçilsin itaat edilmesi gerekir.¹³²

Kur'an ve Şia İmamiyye; Bu bölümde yazar Kur'an ayetlerinin üzerinde önemle durur ve faziletlerinden söz eder. Kura'nın her konuda açıklama yaptığını ondan bol bol faydalanmak gerektiği hususunda açıklamalarda bulunur. Kuran'ın şefaatçi yönünü gösterir.

¹²⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.175

¹²⁹Gölpınarlı, A.g.e. s.202

¹³⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.206

¹³¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.208

¹³² Gölpınarlı, A.g.e. s.210

Şia'da İctihad; imamın gizli bulunduğu dönemlerde Kitap, Sünnet, İcma ve akıl yolları ile Resul'e ve imamlara dayanarak hüküm vermektir.

Şia'da dinin esasları beştir; Tevhid, Nübüvvet, İmamet, Adalet ve Maad bu terimleri yazar ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Tevhid, Allah'ın birliğidir. Bu da dört türlüdür. Eserde Allah'ı görmek mümkün müdür sorusuna da cevap aranır. Miraç gecesi Peygamberimizle aralarında bir perde olduğunu bu şekilde Rabbini gördüğünü, diğer dünyada insanların O'nu görebileceği ile ilgili hadislerden söz eder.

Bazı uydurma hadislerde ise Allah'ı kızıl deve üzerinde gördükleri ile ilgili örnekler de sunulur. Yazar bu örneklerden sonra da doğruluğu kabul edilen hadislerden söz eder; Ebu Hureyre:

"Ya Resulallah, Kıyamet günü Rabbimizi görebilecek miyiz? Diye sordular. Ayın 14. Gecesi bulut yokken ayı görüyorsunuz ya bundan şüpheniz var mı? Kıyamet günü halk haşredilince onlara herkes dünyada taptığına uysun denecek. Halkın bir bölümü güneşe bir bölümü Aya uyacak. Yalnızca ümmetim münafıklarıyla beraber kalacak. Allah onlara tanıdıkları bir suretten başka bir surette gelecek ve ben Rabbinizim diyecek"¹³³

Kaza ve Kader; Çeşitli mezheplerin bu konudaki görüşleri anlatılır. Cebrilerde Kul bir alettir, bütün işlerin faili Allah'tır görüşü mevcutken; Mutezileye göre; Allah her işi kula bırakmış, kul yaptığı işin mutlak faili olarak görülmüştür.¹³⁴

Ehli Sünnet inancında ise, Kulların yaptığı işler hakkında ortak bir inanç vardır; Kul kendinde bulunan cüzi irade ile amel eder eğer hayra yönelirse hayır şerre yönelirse ceza alır. Kulun işleyeceği hayır ve şerri Allah takdir etmiştir. Hayır, da Allah'tandır, şer de.

Beda; Bir işi yapmaya karar vermişken, vazgeçip başka bir iş yapmaya kalkışmaktır. Ömür uzunluğu ile ilgili ayet ve hadislerden örnekler verir. Sadakanın ve

¹³³ Gölpınarlı, A.g.e. s.242

¹³⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.266

yakınları dolaşıp onları koruyup kollamanın ömrü uzattığını belirten hadislerden söz eder.¹³⁵

Nübüvet; bu başlığın hemen altında gördüğümüz, "İnsan bir mürebbiye, bir muallime muhtaçtır." cümlesidir. Sonra da insanın akıl yolu ile iyiliği ve kötülüğü ayırt edebildiği halde çabuk yoldan çıkabildiği şeytana uyabildiğini zorda iken ağlayıp sızlayan insanoğlunun kurtulunca böbürlenip nankörleşebildiği gibi insanın birçok zayıf yönüne işaret eder. Allah kullarını yalnız bırakmaz onlara peygamberler gönderir ve doğru yolu gösterir. Nübüvveti inanmak dinin temelidir. Yunus Süresinde "her ümmetin peygamberi vardır." denmiştir.¹³⁶

Eserde peygamberlerin özellikleri maddeler halinde sıralanmıştır. Onların masum oldukları, bir kul oldukları, mucizeleri anlatılır, Hz. Muhammed ve vahiy konusu ise, daha geniş anlatılmıştır. Kuran'da altmış üç yerde vahiyden bahsedildiğini, vahiy bildirmekle görevli olan meleğin Cebrail olduğu belirtilir.¹³⁷

İmamet; İmam kelimesinin anlamını Kur'an da çeşitli ayetlerle Furkan, Kasas gibi ayetlerle açıklanır. Gölpınarlı, sonuç olarak insanları doğru yola götüren imamların olduğunu bunun tersini yapan imamların da olduğunu belirtir.¹³⁸

Ehli Sünnete göre İmamet; din ve dünya işlerinde bir kişinin halife sıfatı ile ümmeti idare etmesidir. Şia'ya göre İmamet, Peygamber tarafından tebliğ edilir. Böylece hilafet yoluyla da din ve devlet işleri düzenlenir.

Yazar her peygamberin bir vasisi olduğunu açıklar. Hz. Muhammed'in vasisinin de Hz. Ali olduğunu belirtir. Bu kitapta yazar bir kez daha On iki İmamı, Hz. Ali'den başlayarak sırası ile tanıtır. Aradaki fark ise ayrıntının daha fazla olmasıdır. Hemen akabinde Mehdilik davasını tekrar açıklar.

¹³⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.269

¹³⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.272

¹³⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.296-297

¹³⁸ Gölpınarlı, A.g.e.s.302

Şefaât ve Ziyâret; Şefaatin ancak Allah'ın izni ile olacağını belirtir. En büyük şefaât makamı Makâmı Mahmud'tur. Ahiret'te bu makam ahır zaman peygamberi Hz. Muhammed'tir.¹³⁹

Gölpınarlı, ulu kişilerin makamları şirke girmeden nasıl ziyaret edilir bu eserde en güzel şekilde anlatmıştır.

Maad; Allah'ın kullarını ölümden sonra tekrar diriltip sorguya çekmesi ve yaptıklarının karşılığını vermesidir. Ölüm, uyku, kıyamet ve Ahiret ayetlerle tekrar bu bölümde açıklanır.¹⁴⁰

Takkıye; Mensubu olduğu zümrenin malını, canını, inancını korumaktır. Muhammed-ül Bakır, "Takkıye benim ve babalarımın dinidir; Takkıyesi olmayanın imanı yoktur demişlerdir."¹⁴¹

Yazar Ehli Sünnet ile Şia arasındaki bazı farkları 9. Bölümde vermiştir. Bütün ibadet şekilleri ve bunların bazı durumlarda yolculukta namaz ve oruç nasıldır? Mezhepler arasındaki farklar nelerdir? Maddeler halinde anlatılmıştır.

Şia ve İslami bilgiler bölüm halinde verilmiştir. Tefsir, kıraat bilgisi, Kur'an hükümleri, hadis bilgisi, siyer gibi. Kitap bibliyografya, birkaç Osmanlıca metin, indeks, din, mezhep ve tarikat adlarının alfabetik sıralanması ile son bulur.

1.2.2. On İki İmam

Şia mezhebinin kabul ettiği on iki imamın hayatını anlatan bu eser, 1958 yılında Ankara'da basılmıştır. Abdülbaki Gölpınarlı'nın bu eseri, daha sonra farklı isimlerle de yayınlanmıştır. "On dört masum Hz. Peygamber, Hz. Fatıma ve on iki imam" ismiyle 1979 yılında Der yayınları tarafından İstanbul'da yayınlanmıştır. Bu eserin aynı yayınevi tarafından 1989 yılında ikinci baskısı yapılmıştır.¹⁴²

¹³⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.549

¹⁴⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.556

¹⁴¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.561

¹⁴² Akman A.g. m.

Bizim incelediğimiz baskı, 2005 yılında İstanbul’da Derin Yayınları tarafından hazırlanmıştır. Eser 256 sayfa olarak hazırlanmıştır.

Abdülbaki Gölpınarlı’nın kısa bir sunuş yazısı ile eser başlar. Yazar bu kitabın daha önce yayınlanmış olan eseri; "Tarih boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik"adlı eserinin bir bölümünü içerdiğini belirtir. Elinizdeki kitap adını andığımız kitabımızın bir bölümüdür.¹⁴³

Daha sonrasında Hz. Muhammed’e salât ve selam getirir. Hz. Muhammed ve Mekke’nin ilk dönemleri anlatılır. Vahiy nedir nasıl inmiştir değindikten sonra ilk imam olan Hz. Ali’den başlayarak sırasıyla imamları tanıtır.

Birinci İmam Hz. Ali tüm yönleriyle anlatılır. Soy kütüğü, ailesi, Peygamberimizin ona yakınlığı belirtilir.

Esere göre; Peygamberimize vahiy geldikten sonra Müslümanlığı kabul eden ilk zat Hz. Ali’dir. Hz. Hatice ondan sonradır. "Resulü Ekrem’e ilk vahiy geldikten sonra İslami ilk izhar eden Hz. Ali’dir. Ondan sonra Cenab-ı Haticet’ül Kübra’dır."¹⁴⁴

Hz. Ali’nin Hicret öncesi ve sonrasında yaptıkları ve Peygamberimizin ona verdiği değer sıkça vurgulanır. Savaşlarda yaptığı kahramanlıklar anlatılır. Halifeliğini anlattıktan sonra öldürülmesi ve defnedildiği yer belirtilir.

Fatimet-ül Zehra; Hz. Muhammed’in Hz. Hatice’den doğan kızıdır. Hz. Ali ile evlenmiştir. Yazar on iki imam dışında Hz. Fatma’nın da hayatını özelliklerini ayrıntılı olarak anlattıktan sonra ikinci imamı anlatır.

İkinci İmam; Hasan’ül Mücteba Hz. Ali ile Hz. Fatma’nın ilk oğludur. On beş evladı olmuştur. Peygamberimizin ona olan sevgisi birçok yerde belirtilmiştir. Cemel Sıffin ve Nehrevan Savaşlarında bulunmuştur. Hz. Muhammed’in soyu onun çocuklarıyla devam etmiştir. Fiziksel özellikleri Hz. Peygambere benzetilmiştir."Bilhassa yüzleri Cenab-ı Peygambere benzerdi."¹⁴⁵

¹⁴³ Abdülbaki Gölpınarlı, **Oniki İmam**, Derin Yayınları İstanbul 2005 s.3

¹⁴⁴ Gölpınarlı, A.g.e s.21

¹⁴⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.48

İmam Hasan Cude tarafından zehirlenerek öldürölür. Muaviye buna karşılık olarak bin dirhem ödemiştir.

Üçüncü imam; Hüseyin'üş Şehid, Hz. Fatma'nın ikinci oğludur. Resulü Ekrem "Hüseyin bendendir, ben Hüseyin'denim Hüseyin'i seveni Allah sever."der.¹⁴⁶

İmam Hüseyin doğunca Resulü Ekrem onu kucaklarına alıp ağlamışlar. Umeyy kızı Esmâ sebebini sorunca "Azgın bir taife onu öldürecek onlar şefaati nail olmazlar" diye buyurmuşlardır.¹⁴⁷

İmam Hüseyin'in Kerbela'ya öleceğini bildiği halde gittiğini Ümmü Seleme ile aralarında geçen konuşmaya işaret ederek anlatmıştır. İmam Hüseyin yolundan dönmemiş Yezid'in ondan vazgeçmeyeceğini bildiği için Kerbela'ya gitmiş, o ve ailesi acımasızca öldürölmüştür.

Dördüncü imam; Ali b. Hüseyin Zeynöl Abidin, İmam Hüseyin'in oğludur. İmam Hüseyin'in soyu onunla yürüdü bu nedenle ,"Âdem'i Ali Aba" diye anılır. Ölünceye kadar yoksulları yetimler koruyup kollamıştır."Emir'öl Müminin gibi geceleri taşıyabildikleri kadar yiyecek, odun yüklenirler kapı kapı yoksulların evlerine giderler onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlardı."¹⁴⁸

İslam Hukuku ile ilgili olan "Risaletü'l-Hukuk" adlı eseri vardır. Bu eserde İslami hukuk kuralları anlatılmıştır.¹⁴⁹

Muharrem'in onikinci günü Ümeyyogullarından Abdölmelikoglu Velid'in döneminde zehirlenerek öldürölmüştür. İmam Hasan'ın yanına defnedilmiştir.

Beşinci imam; Muhammed Aliyy'il Bakır'dır. Zeynöl Abidin'in oğludur. Yazar onunla ilgili söylenen birçok rivayetleri de anlatmıştır.

Caferöl Sadık; "Babam dedi ki: Gözleri görmeyen Abdullah'il Ansari'yi ziyarete gittim. Selam verdim, bana kimsin dedi. Hüseyin oğlu Ali'nin oğlu Muhammed'im dedi.

¹⁴⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.61

¹⁴⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.62

¹⁴⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.79

¹⁴⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.88

Yanına çağırıp iki elimi tutup öptü ayaklarım kapanmak istedi geri çekildim, bana sana Resullah'ın sana selamı var dedi. Resüllulah, sen benim evladımdan Hüseyin oğlu Ali'nin oğlu Muhammed'e ulaşacaksın, Allah ona nur ve hikmet ihsan etmiştir. Benden ona selam söyle." demiştir.¹⁵⁰

Aliyy'ül Bakır, Ümeyye oğulları tarafından zehirlenmiştir. Medine'de İmam Zeyn'ül Abidin'in yanına defnedilmiştir.

Altıncı İmam; Cafer b. Muhammed'is Sadık, Muhammed'ül Bakır'ın oğludur. En önemli özelliğinin üstün bilgilere sahip olmasıdır. Malik b. Enes,"Üstünlük, bilgi, ibadet ve takva bakımından Cafer b. Muhammed'den ilerisini ne bir göz görmüştür ne de bir kulak duymuştur." demiştir.¹⁵¹

Ebu Hanife'ye Fıkıh'ta en ileri kimi gördün diye sorduklarında O, "Cafer b. Muhammed'i gördüm." demiştir.¹⁵² Bunun yanı sıra Cafer'ül Sadık'ın tefsir ilmine de büyük önem verdiği belirtilir.

Kitapta Cafer Sadık'ın on beş eseri hakkında bilgi de verilmiştir. Bu eserlerin içinde birçok risaleler, vasiyetnameler, soru ve cevaplar vardır.

Ölmeden önce yakınlarını ve ona uyanları huzuruna çağırıp onları özellikle namaz için uyarmıştır."Namazı küçümseyenler, gerçekten de bizim şefaatomize nail olmazlar" demiştir.¹⁵³

İmamın; oğulları ve ashabı sıralanıp tanıtılmıştır. İmamlar içinde ömrü en uzun olan Cafer'ül Sadık'tır. Mansur tarafından zehirlenerek öldürüldüğü rivayet edilmiştir. Medine 'de defnedilmiştir.

Yedinci İmam; Musa b. Cafer'ül –Kazım'dır, İmam Cafer Sadık'ın oğludur. Harun Reşid devrinde yaşamıştır. Yazar onların aralarında geçen bazı konuşmaları da sunmuştur.

¹⁵⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.90

¹⁵¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.104

¹⁵² Gölpınarlı, A.g.e. s.104

¹⁵³ Gölpınarlı, A.g.e. s.114

Harun ona Ali ile Fatma'nın oğlu olduğu halde neden Resulullah'ın oğlu diye anıldığını sorar o da: Resulullah'a damat olmak ister misin? Diye sorunca Harun; büyük bir şeref duyacağını söyler. İmam;"Ama Resulullah ne benden kız ister nede ben ona bir kız verebilirim, çünkü ben onun sulbünden geldim sense gelmedin demiştir."¹⁵⁴

En önemli özelliği geceleri ibadet eder, gündüzleri halka yardımla zamanını geçirmesidir. Harun'un emri ile önce hapse atılmış ve zehirlenmiştir. Yazar onunda oğulları hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

Sekizinci İmam; Aliyy b. Musa Rıza'dır. İmam Musa Kazım ölmeden onu imam olarak göstermiştir. Harun'un oğlu Memun tarafından halifelik makamı verilmiş ısrarlar üzerine devlet yönetimine karışmamak kaydı ile kabul etmiştir. Memun'dan büyük saygı görmüştür. Memun ile beraber yedikleri yemek yüzünden rahatsızlanmış, Memun iyileşmiş ancak İmam kurtulamamıştır.

Dokuzuncu İmam; Muhammed b. Aliyy'il Takıy 'il Cevat, İmam Aliyy Rıza'nın oğludur. Ali Takıy daha doğmadan oğlunun olacağını ve imam olacağını söylemiştir. Memun kızını onunla evlendirmiştir. Mutasım döneminde vefat etmiştir. Bağdat'ta İmam Musa'l Kazım'ın yanına defnedilmiştir.

Gölpınarlı kitapta ayrıca İmamın ashabından bazılarını da tanıtmıştır. Hüseyin b. Yesar, Safvan b. Yahya, Ali b. Esbat bunlardan bazılarıdır.

Onuncu İmam, Ali b. Muhammed'ün Nakıyy'il- Hadi'dir. Mutasım Vasık Mütevekkil, Muntasar Mustain'in dönemlerinde yaşamıştır. Abbasoğulları özellikle Mütevekkil döneminde birçok kez saygısız harekete maruz kalmıştır. İçki düşkünü olan Mütevvekil tarafından içki içmeye dahi zorlanmıştır. İmam ile Mütevvekil arasında geçen birçok olay kitapta sıralanmıştır. Aralarında daima bir mücadele olmuştur. Zehirlenerek öldürülmüştür.

Kitapta eserleri oğulları ve ashabı ile ilgili bilgiler verilir. Eserlerinin içinde risale, dini hükümleri içeren sözler ve Kadı Yahya'nın sorularına verdiği cevaplar vardır.

¹⁵⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.122-123

On birinci İmam; Hasan Aliyy'ül Askeri, İmam Hadi'nin oğlu'dur. Medine'de doğmuştur. Abbasi halifeleri döneminde yaşamıştır. El Mutez, El Muhtedi ve El Mutemid zamanında yaşamıştır.¹⁵⁵

Bu halifelerden Mutez zamanında Şia ve Aleviler büyük işkenceler görmüşlerdir. Mutemid tarafından birkaç kez hapse atılır. Hastalanıp vefat eder bazı rivayetlere göre de zehirlendiği söylenir. Eserleri hakkında bilgiler verilir.

On ikinci İmam; Mehdi b. Hasan'ül Askeri'dir. Son İmam'dır. Hasan'ül Askeri'nin oğludur. Onun Mehdi olduğuna dair birçok hadis örnekleri verir. Mehdi ile ilgili hadislerin birçok sahabe tarafından söylendiği belirtilir. Hem Alevilerin hem de Sünnilerin bu hadislerle inandıkları ayrıca belirtilir. Eserde Mehdi'nin ölmediği Kıyamete yakın bir zamanda tekrar dönüp Deccalı öldüreceği rivayetleri anlatılır.

Yazar eserinde Mehdilik davası üzerinde de durur ve bu konuyu objektif bir açıyla irdeler. "Mehdiyim diye ortaya çıkanların bir kısmı sanıyoruz ki tasavvufla mistik inançlarla, Huruf bilgileri gibi uydurma bilgilerle güç riyazatlarla akli dengelerini yitirenler, kendi kendini inandıranlardır. Bir kısmıysa ahretlerini dünyaya satanlar, hüküm ve hükümet peşinden koşanlardır."¹⁵⁶

"Mehdi'nin zuhuruna iman etmenin Ehli Sünnet ve Cemaat inançlarından bulunduğu, bunu ancak sünneti bilmeyen yahut inançta bidat ehli olan kişinin inkâr edeceği söylenir."¹⁵⁷

Kitabın sonunda Mehdilik ile ilgili soruya verilen cevabın orijinal nüshası da eklenmiştir. İndeks, din mezhep, tarikat adları, soyadları insan adları, mekân adları, içindekiler, yanlış doğru cetveli ile eser sona erer.

¹⁵⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.185

¹⁵⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.220

¹⁵⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.206

1.2.3 Alevi Bektaşı Nefesleri

Eser ilk defa İstanbul'da, 1963'te basılmıştır. Bizim incelediğimiz baskı, 1992'de İnkılâp Yayınevi tarafından İstanbul'da 408 sayfa olarak hazırlanmıştır.22 sayfalık önsözden sonra yazar eseri 16 başlık altında hazırlamıştır:

1.Kendilerince kendileri; bu bölümde 29 şiir vardır.

2.Düvazdeh İmam,¹⁵⁸ bu bölümde 11 şiir vardır.

3.Mersiyeler; 3 mersiye verilmiştir.

4.Birlik, 6 şiir verilmiştir.

5.Devriyeler, 6 şiir verilmiştir.

6. İran'a bağlılık, 17 şiir verilmiştir.

7. Övüş, 29 şiir vardır bunların içinde 1 Terc-i bent ve 1 de Muhammesi Mütekkerir vardır.

8.Ahlak ve İnançlar, 38 şiir verilmiştir.

9.Erkândan bahseden şiirler, 9 şiir verilmiştir.

10.Söz, 2 şiir verilmiştir.

11.Giyim kuşam, 6 şiir verilmiştir.

12.Aşk, 26 şiir verilmiştir.

13.İnançları Tenkid, 43 şiir verilmiştir.

14. Kadın davası, 2 şiir verilmiştir.

15.Realite, yaşayış aşkı ve insani görüş, 22 şiir verilmiştir.

¹⁵⁸ Düvazdeh: oniki imamın adının geçtiği şiirlere denir.

16.Maniler, bu bölümde Kasımı, Lala Sultan, Muhyiddin Abdal, Hatayi'nin şiirleri verilmiştir.

Önsöz kısmında Alevi-Bektaşî Edebiyatı anlatılır.13.yy.dan başlayarak Yunus Emre ile başlayan edebiyat dönemleri, özellikleri sıralanır."Yunus'taki üstünlük öz Türkçe'deydi, halk duygusundaydı, halka, halkın diliyle söylemedeydi."¹⁵⁹ Bu sözler bize tam anlamıyla Yunus'u anlatmaya yetmiştir. Onu bu şekilde çağdaşlarından ayırmıştır.

14.yy.da Divan Edebiyatı ile Halk Edebiyatı birbirinden ayrılmıştır."14.yüzyıldan itibaren divan teknik ve estetiğine dayanarak, yapmacık, uydurma bir dille ve aruzla meydana gelen edebiyatla, halk edebiyatı tamamıyla ayrıldı."¹⁶⁰

Yazara göre, Tekkeçiler, medreseçilerden ayrılır. Tekke bir yandan halkla beraber bir yandan da vakıf onu idarecilerin menfaati ile birleştirmiştir.¹⁶¹

Hacı Bektaşî Veli Tekkesi en önem tekkedir. Yeniçeri Ocağı Hacı Bektaş'ı kendisine pir seçmiş, Ocakta, Hacı Bektaşî vekili tanınan bir baba bulunmuştur. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra; Bektaşilik, hükümet tarafından kaldırılmıştır. Tekkeler Nakşibendî şeyhlerine verilmiştir. Bektaşiler bir dönem saklanmışlardır.¹⁶²

Cumhuriyetin ilanından sonra Tekkeler kaldırılmıştır. Yazar; Aleviliği bir tarikat olarak görmez. Bektaşilikte isteyen herkes bir babaya başvurur kabul edilirse özel bir törenle tarikata girer. Oysaki Alevilikte; mutlaka Alevi bir ana ile babadan en az Alevi bir babadan olma şartı vardır. Aleviler de kendinden olmayandan kız alma yoktur; alan yoldan çıkmış sayılır. Dedeler Alevilere göre Seyid'dir.¹⁶³

Alevilerle Bektaşiler arasındaki farkları veren yazar ortak noktalarına da değinmiştir."Ali'yi Tanrı yerine koymak, On iki İmamı, on dört masumu tanımak, kadınların iştirak ettiği sazlı, içkili muhabbet meclisleri kurmak... Aynı duaları okumak başlıca birleşme temelleridir.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Alevi Bektaşî Nefesleri**, İstanbul 1992 s.1

¹⁶⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.1

¹⁶¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.2

¹⁶²Gölpınarlı, A.g.e. s.3

¹⁶³ Gölpınarlı, A.g.e. s.4

¹⁶⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.5

Safeviler fütüvvet ehlini daima korumuşlardır. Anadolu ve Rumeli’de Fütüvvet ehli, açıkça Safevilerin propagandasını yapmıştır.¹⁶⁵

15.yy.da Halk Edebiyatı iki kısma ayrılır. Hece şiirini Eşrefoğlu, Hacı Bayram Halveti temsil eder. 16 ve 17.yüzyıllarda, Seyyid Seyfullah ve Niyazi Mısri ise dini ve Tasavvufi edebiyatı temsil etmiştir.

Alevi-Bektaşî edebiyatının temel kaynağı Yunus Emre olarak gösterilir. Bu edebiyat, 14.yy.’da Kaygusuz Abdal ile kurulmuştur. Gölpınarlı’ya göre bu edebiyat, kendi şiirini, kendi inançlarını, kendi azizlerine ait menkıbeleri, ayinlerini anlatır. Ayrıca dünya sevgisi, dünyaya bağlılık önemli bir yer tutmaktadır.

15.yy. Hatayi mahlası ile Şah İsmaili Safevi, Alevi-Bektaşî edebiyatının didaktik şairi olarak ün yapar.16. yüzyılda Sivas’ta asılan Pir Sultan Abdal bu edebiyatın lirik şairi olarak tanınır. Kul Himmet ve Hüseyini de Pir Sultan’ın yolundan gitmiştir.

Sonraki dönemler de yazılanlar birer tekrar niteliği taşır.19. yüzyılda sosyal hareketlikle Seyrani taşlamalar yazmıştır. Kitapta şiirleri alınan şairler hakkında alfabetik sıra ile kısa bilgiler verilmiştir. Yani küçük bir antoloji hazırlanmıştır diyebiliriz.

Örnekler:

Balı Sultan; Hacı Bektaşî Tekkesinde, ayrı bir türbede yatan bu azizin türbe kapısının üstündeki kitabe, Hacı Bektaşî oğlu Resul Balı’nın oğlu Hızır Balı olduğunu gösteriyor.¹⁶⁶

Mihribi; Mihribi İbrahim Baba Kırımhanzedelerindendir. Ahmet Cemaleddin Çelebi tarafında icazet verilmiştir.¹⁶⁷Eserde buna benzer birçok değerli şairler hakkında bilgiler verilmiştir.

Erdebil ocağına bağlı olan Alevilerle Tarikat sahibi olan Bektaşiler kendilerini doğru yolun yolcusu sayarlar. Bektaşiler on iki tarikatın başı biziz derler.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.5

¹⁶⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.9

¹⁶⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.15

¹⁶⁸Gölpınarlı, A.g.e. s.22

Şiir örnekleri sıralanır ve daha sonra devriyeler anlatılır.

Devriye; Sufilere göre; bütün varlıklar Tanrının birer sıfatına mazhardır. Mutlak varlığın son zuhuru ise insandır. Mutlak varlığın kâinattan süzülüp geliş nazariyesine "devir nazariyesi" denir. Devirden bahseden şiiirlere "devriye"denir.¹⁶⁹

İran'a bağlılık, On iki dilimli Kızılhaç giydikleri için Kızılbaş diye bilinen Alevilerin İran'a bağlılığı Erdebil sufilerinin İran'a hâkim olmalarından sonra başlamıştır.15. yy.'da Erdebil ocağına bağlı olanlar Hacca değil Erdebil'e gitmeye başlamışlardır.¹⁷⁰

Şiir örneklerinden sonra yazar Birçok nefesin notalarını da verir. Başında önce makamın adını verir. Hüzzam makamında nefes, Hüseyini makamında nefes Düyek, Saba makamında nefes Aksak. Kitabın sonunda lügat ve açılama bölümü verilmiştir.

1.2.4 Türkiye'de Mezhepler Ve Tarikatler

Eser kısa bir sunuş yazısıyla başlar. Gölpınarlı eseri için; "Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler", Mezheplerin meydana gelişindeki dini, siyasi, içtimai sebepler, Tasavvufun bünyeleşmesi, tarikatlerin kuruluşu, Bir değil on değil yüz değil... Bütün bunları 100 soruya sığdırma gayreti. Açıklamalarda ana kaynaklara dayanmak, onları incelemek, eleştirmek ve hükümlerde tarafsız kalmak... Demiştir.¹⁷¹

Birinci bölümde;"mezhep nedir?"sorusuna cevap aranmaktadır. Daha sonra, mezhepler arasındaki ayrılıkları, Kur'an-ı Kerim'in, birleşmeyi emrettiğini, ayırım yapılmamasını gerektiğini, belirtir. Abdülbaki Gölpınarlı bu eserindeki her konuyu soru cevap şeklinde açıklamıştır.

Hiz. Peygamber döneminde mezhep var mıydı; ayrılık ne vakit ne nasıl meydana geldi? Sorusu sorulduktan sonra açıklamaya gidilmiştir. Peygamberimizin ölümünden sonraki ilk ayrılık imamet konusu olmuştur. Üç aday belirlenmiş bunlardan ilki Hiz. Ali, ikincisi, S'ad, üçüncü ise Ebubekir'di.

¹⁶⁹Gölpınarlı, A.g.e. s.70

¹⁷⁰ Gölpınarlı, A.g.e. .s.87

¹⁷¹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler** İnkılâp Yayınevi, 1997, s.15

Hız. Ali'ye taraftarlık edenlere "Ali Şiası" denmiştir. Şia, Arapça uymak anlamına gelen müşaya kelimesinden alınmıştır.¹⁷²

Kitapta Hız Peygamber'in Veda haccından dönerken Hız. Ali'yi halife olarak tayin ettiği yazılmıştır. Bu sözünü hadisle desteklemiştir. "...iki değeri biçilmez şeyin büyüğü, Allah'ın kitabıdır, öbürü de benim ehlibeytimdir. ...ben kimin Mevlası isem Ali onun Mevlasıdır." ¹⁷³ Hadisteki Mevla sözünü de Kuran ayetleriyle açıklamaya çalışmıştır. Bunlar 4-19-15-22-33 vb. Kur'an sureleri.

İkinci bölümde; **Abdullah b. Sebe masalı** anlatılır. Yahudi dönmesi olan Abdullah, kışkırtmalarına Cemel Savaşı'nda başlamış, İbni Seba'ya inananlar, onun Peygamber, Ali'nin de Allah olduğunu kabul etmişlerdir. Hız. Ali bir rivayete göre onu yetmiş kişi ile yaktırmıştır.¹⁷⁴

Bu bölümde Şiiliğın İran ve Irak'ta yayılma sebepleri açıklanmıştır. Bunun en önemli nedeninin Hız. Ali'nin Kufe'yi merkez edinmiş olmasından kaynaklandığını belirtmiştir.¹⁷⁵

Üçüncü bölümde; **İmamiyye, ana inançları, oniki imam** anlatılır. Caferiler hakkında açıklamalar yine soru cevap şeklinde açıklanmıştır. Caferilikte dört asıl olan, kitap, sünnet, icma ve akıl açıklanmıştır. Kitap olarak Kur'an-ı Kerim'e tam bir bağlılık vardır. Sünnet; Hız. Peygamberin hadisleri, on dört masumun, Hız. Peygamberin rivayetleridir. İcmaya gelince, İmamiyye'nin bir şeyde ittifakıdır. Kitap, sünnet ve icmada olmayan hüküm akıl yoluyla çözülür.

Caferiler'de dinin usulü; birincisi Tevhid'dir. Bunun anlamı Allah'ın varlığı ve birliğidir. İkincisi Nübüvvet'tir, bu Hız. Âdem'den başlayıp son peygamber olan Hız. Muhammed'e kadar olan peygamberleri bütün insanların en üstünü olarak görmektir. Üçüncü usul; imamettir bu da Hız. Ali'nin ve on bir evladının imametidir.¹⁷⁶

¹⁷² Gölpınarlı, A.g.e. s.25

¹⁷³ Gölpınarlı, A.g.e. s.28

¹⁷⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.42

¹⁷⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.47

¹⁷⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.51-52

Dördüncü usul; Maad: Ölümden kıyamete kadar berzah ve en sonra kıyamet gerçektir. Cennet de cehennem gerçektir. Akılla yorumlanmaz.¹⁷⁷

Beşinci usul; Adalettir. Bu Allah'ın adil olmasıdır. Allah, İnsanların iyi olmasını ister bu yüzden peygamberleri göndermiştir.

Gölpınarlı eserinde, on iki imamın doğumu ve ölümünü ayrıntılı olarak anlatır. On iki imam şunlardır:

- 1- İmam Aliyy'ül Murtaza
- 2-İmam Hasan b.Ali
- 3-İmam Hüseyin
- 4- İmam b. Hüseyin Zeynül Abidin
- 5-İmam Muhammed'ül Bakır
- 6-İmam Cafer'us- Sadık
- 7-İmam Musa'l-Kâzım
- 8-İmam Aliyyül Rıza
- 9-İmam Muhammed'üt –Takıy
- 10-İmam Aliyy'ün-Nakıyy
- 11- imam Hasen'ül-Askeri
- 12- İmam Mehdi

On iki imama Hz. Muhammed ile kızı Fatıma eklenince on dört masum kabul edilir. Yazarın birçok eserinde on iki imam anlatılmıştır.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Gölpınarlı A.g.e.,s.53

¹⁷⁸ Gölpınarlı A.g.e. s.60

Dördüncü bölüm; Zeydiyye, Bütriyeye, Caruddiye, Süleymaniyye, Naimiyye, Zeydiyye mezheplerinin İmamiyye'den ayrıldığı noktalar birer birer açıklanarak verilir.

Beşinci bölüm; İsmaililik hakkında bilgilerden oluşur. Altıncı İmam olan Cafer'üs-Sadık'ın oğlu olan İsmail'i imam kabul edenlere "İsmailiyye" denmiştir.

Altıncı bölüm; Haricilik, bölükleri, inançları, ebadiler anlatılır.

Yedinci bölüm; Mutezile ve Cebriyye mezhebi hakkında bilgi verir. Gölpınarlı bu mezhepleri en önemli mezheplerden ikisi olarak görür. Mutezile'yi Yunan Felsefesinin etkisinde olan bir mezhep olarak görür. Mutezile ilk iki halifenin imametini kabul edenlerdir ve bunlar Kur'an ile hadisi akla uydurmaya çalışmışlardır. Özellikle iki yönleri ile diğer mezheplerden ayrılırlar. Tevhit ve adalet unsuru ile kendilerini Tevhit ve adalete uyanlar olarak tanımlarlar. Cebriyyeler ise kadere inananlardır.¹⁷⁹

Sekizinci bölüm; **Mürcie, mücessime, müşebbihe** adlarını taşır. Mürcie imanı şöyle görür; Allah'ı peygamberleri, Allah'ın katından gelenleri bilmek imandır. Mürcie de bölüklere ayrılmıştır. Mücessime, Allah'ı cisim sayanlardır, Müşebbihe de Allah'ı insana benzetenler anlamına gelir.¹⁸⁰

Dokuzuncu bölüm; Vehhabilik, Zahiriyye olarak da bilinen bu mezhep, ayetleri mecazi anlamlarıyla yorumlamaz, olduğu gibi kabul eder. Gölpınarlı burada Vehhabilik'in ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Onuncu bölüm; **İnançta ve Amelde Ehlisünnet ve Cemaat** adını taşır. Hz. Muhammed'in sünnetine uyan mezhepler açıklanmıştır. Öncelikle Malik b. Enes ve Malikilik anlatılır. Malik, hadislere önem vermiştir. Ona göre iman; "inanmak inandığını söylemek ve Allah'ın buyruklarını tutmaktır."¹⁸¹ Bu mezhebin menşei Hicaz'dır ancak Mısır'da yayılmıştır.

Hanefilik ise; Kufe'de doğmuştur. İmamı Azam Ebu Hanife'nin kurduğu mezheptir. İmam Hanefi fıkhi dört esasa dayanır. Kitap, sünnet, icma ve kıyas. Kitaptan maksat Kuran'dır. Sünnet, Peygamberimizin sözleri ve yaptıklarıdır. İcma; Sahabelerin

¹⁷⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.78-79

¹⁸⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.88

¹⁸¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.99

bir şeyde birleşmesidir. Kıyas bu üç şeyde bulunmayı bulan bir mesele ile karşılaştırmaktır, bunda akıl ve örfler devreye girer.¹⁸²

Şafilik mezhebi; Muhammed b. İdrisi Şafi'i tarafından kurulmuş bir mezheptir. Soyu Peygamberimize dayanır. Bu mezhepte kitap ve sünnet çok önemlidir. Mısır'da yayılmıştır. Osmanlılar Hanefi olmalarına rağmen Şafilik Anadolu 'da yayılmıştır.¹⁸³

Hanbelilik, Ahmed b. Hanbel'in kurduğu bir mezheptir. Hadislere büyük önem vermiştir. En önemli eseri, Müsned'dir. Bu mezhebe göre iman; gönülle gerçeklemek dille söylemek ve amel etmektir. Bu mezhep hiçbir bölgede çoğunluk sağlayamamıştır. Bunun nedeni taasuplarıdır. Onlar kabir ziyaretlerini yasaklıyor, içki bulunduranları dövüyor, şarkıcıları dövüp çalgılarını kırıyorlar, erkeklerin kadınlarla dışarı çıkmalarına engel oluyorlardı.¹⁸⁴

On birinci bölüm; **Sünni mezheplerle imamiyye'nin furu'da ayrıldığı noktalar ve bir fetva** adını taşır. Gölpınarlı, Şeyh Mahmut Şaltut'un fetvanın tercümesini vererek mezhepler arasındaki ayrılığın teferruattan oluştuğunu açıklamıştır.

On ikinci bölüm; **Bâtınilik** adını taşır. Bâtınilik'in esaslarında, metotsuz yorum Peygambere ve imama aşırı inanç, Allah'ın kulda tecelli edeceğine inanmak, Ahireti inkâr etmek gibi İslam ile bağdaşmayan hususlar vardır. Bâtınilik'i Hicri ikinci yüzyılda İsmailiye temsil etmeye başlamıştır. Böylelikle Mehdi inancı yayılmış, yedinci imamın ölmediğini Mehdi olarak ortaya çıkacağı söylentileri yayılmıştır.¹⁸⁵

İsmaililer on iki imamdaki sadece yedisini kabul ederler."Dürzilik, Hallacilik, Nusayrilik, Hz. Ali'yi Tanrı tanıyan Allahiler, Babalılar, Kalederilerin çoğu, Haydariler, Bektaşiler bire Batini zümreleridir."¹⁸⁶

Gölpınarlı: Bâtınilik'i temsil edenler, Müslümanlığa inanmamış kişilerdir. Asıl Müslümanlık bizim anladığımız Müslümanlıktır diye telkin ettikleri esaslar, tümünden

¹⁸² Gölpınarlı, A.g.e. s.101-102

¹⁸³ Gölpınarlı, A.g.e. s.104

¹⁸⁴ Gölpınarlı, A.g. e.s.105-106

¹⁸⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.119

¹⁸⁶ Gölpınarlı A.g.e. s.123

Müslümanlığa aykırıdır; fakat bu ayrılık, çok zekice gizlenmiş, İslami bir şekle bürünmüştür.¹⁸⁷ Eserde ayrıca Batini inançları ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır.

Dürzîlik nasıl bir dindir? Sorusu cevaplandırılır. Gölpınarlı Dürzîlik hakkında bilgilerin az olduğunu sadece bir deri üzerinde 104 satırlık Arapça yazılmış bilgilere rastladığını belirtmiştir. Hamza b. Ali tarafından yayılmıştır. Dürzî mezhebinde Hâkim Tanrıdır. Hamza yaratılanların en yücesidir. İlk yaratılan varlıktır. Ayrıca birçok İslam dışı inançları, Dürzîlerde olduğunu görmekteyiz.¹⁸⁸

Eserde Nusayrilik anlatılır; Nusayriler Hz. Ali'yi Allah olarak kabul ederler. Hz. Muhammed güneştir, Hz. Ali aydır. Ölen kişilerin ruhu ruhlar âlemine gider Nusayri olmayanların ruhu ise, hayvan cesetlerine girer.¹⁸⁹

Ayrıca şeytana tapan Yezidilerden ayrıntılı olarak söz etmiş, bunu örneklerle açıklamıştır. Hallac'ı Mansur'un Hz. Muhammed ile Şeytanı kıyasladığını anlatır. Yezidiler kendilerini Muaviye oğlu Yezid'in yoluna mensup saymaktadırlar.

On üçüncü bölüm; **Bâtınlıktan doğan batıl dinler**: Hurufiliğin nasıl bir mezhep olduğu anlatılır. Bu mezhebin uydurma bir din olduğu üzerinde durulur. Hurufiler bazı harflere anlamlar yüklerler. Ruh ve Ahireti inkâr ederler.¹⁹⁰

İlerleyen zamanlarda Hurufilik, Bektaşiliğin esas inançlarından olmuştur. Bektaşilerde 16.yüzyılda ilk plandadır. Mevlevilikte de Hurufiliğin etkileri vardır.

On dördüncü bölüm; **Müslümanlıktan hız alarak kurulmuş dinler** adını taşır. Şeyhliliğin, Babilik ve Bahaîliği meydana getirdiğini belirtmiştir. Şeyhlikte, peygamberler ve İmamlar, İlahi varlıklardır. Levhi Mahfuz imamın gönlüdür. Şeyhlerin ruhu bakidir.¹⁹¹

¹⁸⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.125

¹⁸⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.137

¹⁸⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.138-139

¹⁹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.146

¹⁹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.162-163

Bab diye anılan ve Peygamber soyundan geldiği inanılan Ali Muhammed Şirazlı biridir. Garip tefsirler yazmıştır. Nevruz Babailerde ve Bahaîlerde bayram sayılmaktadır.¹⁹²

Bahailik ise, Mirza Hüseyin tarafından kurulmuştur. İnançları Babailiğe benzemektedir. Bu uydurma dinde kible Akka'dır. Baha kendisini kurduğu dinin hem Tanrısı hem de Peygamberi olarak görür kendisine inananlara koyun adını takmıştır.¹⁹³

Gölpınarlı böyle uydurma mezheplerin oluşmasında yabancı güçlerin etkisi olduğunu bunun amacının İslami bölmek olduğunu belirtmiş, bunu delil göstererek sunmuştur.¹⁹⁴ Böylece eserin 14 bölümden oluşan 1.kısım sona erer.

2.KISIM; 5 bölümden oluşur.

Birinci bölüm; **Esmâ yolundaki tarikatler** adını taşır. Tarikat nedir? Sorusuna yanıt verilir. Bunu anlatırken mezhepten ayrılan yönlerini de açıklar. Tarikatın esasını Tasavvuf olarak görür, Tarikat; kulu Allah'a ulaştıran cezbedir. Mezhep, ibadetlerde, inançta tutulacak yoldur.¹⁹⁵

Esmâ yolundaki Tarikatların ilki Kadiriye'dir. Abdulkadir Geylani'ye mensup bir tarikattır. Kadirilik Türkiye'de İsmail Rumi tarafından yayılmıştır. Rumeli'de Alevi bir kimliğe bürünmüştür.¹⁹⁶

Rufailer, ateşle oynarlar yanaklarına, omuzlarına şiş saplarlar. Rufailik Anadolu da Fütüvvet ehlinin tesirine girer. Rumeli'de ise Bektaşî tesirinde kalır.¹⁹⁷

Eserde Ahmed Yesevi ve Yesevilik hakkında kıymetli bilgiler sunulmuştur. Yeseviliği, Sünni bir tarikat olarak görür. Ayrıca Kübreviyye, Şaziliyye, S'addiyye gibi tarikatlar da açıklanır.

¹⁹² Gölpınarlı, A.g.e. s.166

¹⁹³ Gölpınarlı, A.g.e. s.171

¹⁹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.176

¹⁹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.186

¹⁹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.189

¹⁹⁷ Gölpınarlı, A.g.e.s.194

İkinci bölüm; **Halvetiyye** Tarikatı hakkında bilgiler verir. Bunun kollara ayrıldığını Diyarbakır'daki İbrahim Gülşeni'ye dayan kolunun Gülşeniyye kolu olduğu açıklanmıştır. Bu tarikatın dört koldan oluştuğunu diğer kolların; Ahmeddiyye, Şemsiyye, Cemaliyye olduğunu belirtip açıklar.¹⁹⁸

Üçüncü bölümde; **Nakşibendîlik** açıklanır. Mistik bir tarikat olarak yorumlanır. Gizli ve sessiz bir zikir âlemleri vardır. Müceddiyye ve Halidiyye kollarına ayrılırlar.

Bunun yanı sıra Süleymancılar denen adı Süleyman olan bir Nakşibendî'nin etrafında oluşan bir grup da vardır. Fatih Camii'nde vaaz verir, bol bol istiğfar eden bir zattır.¹⁹⁹

Nurculuk nedir? Sorusuna cevap vermeye çalışır; Beddiuzzaman Said Kurdi tarafından oluşmuştur. Yazdığı Risaleler öğrencileri tarafından okunmaktadır.

Dördüncü bölüm; Safevilik, Bayramilik gibi tarikatlar hakkında bilgiler verir.

Beşinci bölüm; Melâmet ve Fütüvvet açıklanır. Melâmet Tasavvuf ehline karşı çıkanların oluşturduğu zümredir. Melâmeti, batınında dava zahirinde gösteriş olmayan, sırrı kendisi ile Allah arasında kalan kişidir.²⁰⁰

Fütüvvet, Anadolu'daki Ahiliğin karşılığıdır. Arapçada gençlik anlamına gelir. Her şehirde esnafı temsil eden bir şeyh seçilir, bu şeyhlerin hepsinin başına "şeyh'us-Şuyus" denir. Fütüvvete giren kendisine bir kardeş edinirdi.²⁰¹

Melamilikten doğan tarikatlar, Tanrı'ya aşk ve cezbe ile ulaşacağını sanan tarikatlardır.²⁰²

Melamilik Pir Ali tarafından Konya Aksaray'a yayılmıştır. Kanuni Irak seferine giderken Pir Ali ile görüşmüştür.

¹⁹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.205

¹⁹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.223

²⁰⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.246

²⁰¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.249

²⁰² Gölpınarlı, A.g.e. s.252

Bektaşiler kendilerini Hacı Bektaşî Veli'ye mensup sayar. Melâmetten doğan bir tarikattır. Hacı Bektaş'ın "Makalat" adlı bir eseri vardır. Eflaki'ye göre; Hacı Bektaş, Horasanlıdır. Makalat'ta dört kapıdan bahsedilir. Şeriat, Tarikat, Hayıkkat ve Marifet. On iki imamı dost görür. Bektaşilik eserde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.²⁰³

Alevilik, bir mezhep olarak tanımlanmaz. Babası Alevi olmayan biri Alevi olamaz. Alevilerin her hususta İran'a bağlı oldukları gösterilir. Sağlam karaktere sahip olan Aleviler bilgisiz dedelerin telkinleriyle, ehlibeyt sevgisinde aşırı bir inanca sapmışlardır.²⁰⁴

Mevlevilik, Celalüddin Muhammed'e dayanan bir tarikattir. Mevlevilik hakkında bilgiler sunulduktan sonra eser indeks ile sona erer.294sayfa olarak tamamlanmıştır.²⁰⁵

1.3. TASAVVUFA DAİR ESERLERİ

Bir Mevlevi olan Gölpınarlı elbette Tasavvuf hakkında birçok eser vermiştir. Melamilik ve Melamiler, Tasavvuf, Yunus Emre, Hayatı, Sanatı, Şiirleri, Yunus Emre ve Âşık Paşa Bâtıniliği, Mevlana, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, Kaygusuz Abdal Hatayi, Kul Himmet, Sınavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin, Mevlana Adab ve Erkânı, Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, Pir Sultan Abdal, Türk Tasavvuf Şiir Antolojisi, Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri bu konuda yazılmış değerli eserlerdir.

1.3.1. Melamilik Ve Melamiler

Gölpınarlı'nın ilk ilmî çalışmasıdır. 1931 yılında yayımlanmıştır. Yayımlandığı günden itibaren önemini kaybetmeyen eser, Gölpınarlı'nın mezuniyet tezidir.²⁰⁶ Eser 378 sayfa olarak hazırlanmıştır. Kitap ana hatları ile üç bölümden oluşmuştur.

1.İlk devre Melamiler, Melamiliğin ilk temsilcilerinden itibaren anlatılır.

2.İkinci devre Melamiler, Bayramiler'dir. Hacı Bayramı Veli anlatılır.

²⁰³ Gölpınarlı, A.g.e. s.267

²⁰⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.272

²⁰⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.273

²⁰⁶ Alparslan, A.g.e. s.18

3.Üçüncü devre Melamiler, Elhac Seyyid Muhammed Nurul Arabiyi Melami anlatılır.

Gölpınarlı, temsilcilerin hayatları hakkında tasavvuf kitaplarında yer alan bilgileri aktarır. Eserin ilk bölümü olan İlk devre Melamiler anlatılırken Melamilğin ilk temsilcilerinden olan Hamdun'dan anlatılır. Hamdun silsilesi ve Tarikatı ve kendinden sonraki melâmet mümessilleri ele alınır.

İlk dönem Melâmilğin öncüsü Hamdûn Kassâr kabul edilmektedir. Ancak Gölpınarlı'ya göre Melâmilik, bir s'ülük hali ve bir irfan neş'esinden ibaret olarak, Hamdûn'dan önce de vardır. Ancak Melâmilği bir meslek halinde Nişabur'da neşreden Hamdun Kassâr'dır. Hamdun Kassâr'ın tarikat silsilesi, Hz. Ebû Bekir ile başlayan zincirle Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır. Melâmet, Türkmenler arasında da yayılmıştır. Melâmilik, Abdallık, Kalenderilik gibi birçok Bâtını mezhep ve mesleklerin ortaya çıkmalarında da etkin olmuştur.²⁰⁷

Melamilğe ve tarihçesine umumi bir nazar başlığı altında Melamilğin tarihçesi anlatılmıştır. Bu bölümde Melamilik ile ilgili en sağlam bilgilerin Ebu Abdurrahman Muhammed İbnül Hüseyin'in "Risaletül Melamiye "adlı eserinde olduğu belirtilir. Bu Risalede Batınan Hak ile bir daha ayrılmamak üzere birleşen Melamiye'dir. Ve onları Cem- ul Cem olarak görür. ²⁰⁸ Bölümün sonuna bir de bibliyografya eklenmiştir.

İkinci devre Melamiler olarak Bayramiler anlatılır ve Hacı Bayramı Veli'nin hayatı anlatılır. Alaaddin Erdebili'nin müridi olduğunu Anadolu'ya nasıl geldiği ve neler yaptığı anlatılır şiirlerinden örnekler sunulur.

Yazar Melami Piri Ömer Dede başlığı altında öncelikle Hacı Bayram'ın vefatından sonra yerine Akşemseddin 'in geçtiğini belirtir. Akşemseddin ile Ömer Dede arasında süren muhalefet anlatılır. Akşemseddin; tarikat ve şeriat taraftarıdır, Ömer Dede ise daha çok melâmet ve cezbe yanlısıdır.²⁰⁹

²⁰⁷ Arıkan, A.g.m.

²⁰⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.22

²⁰⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s. 40

Daha sonrasında Melami Piri olarak Aksaraylı Pir Ali, onun Kanuni ile olan görüşmesi anlatılır. Yerine oğlu Şeyh İsmaili Maşuki diğer adı ile oğlanlar şeyhi geçmiştir. Babasının ölümünden sonra İstanbul'a gelmiştir. Birçok mürit edinmiştir. Daha sonra o ve on iki müridi idam edilmiştir.²¹⁰

Sarban Ahmet hayatı anlatılmış ve şiirlerinden örnekler sunulmuştur. Haşimi Seyyit Osman; Ankaralı Hüsamettin, Bosnalı Şeyh Hamza Bali, Bursalı Hasni Kapaduz, Şeyh Hasan'ın dervişleri sırası ile ayrıntılı bir biçimde anlatılır.

Eserde, Bayrami Melamiliği'nin tarihçesi anlatılır. Melamiliğin diğer tarikatlarla münasebeti anlatılır. Sarı Abdullah ve ondan feyz alanlar; Cevri ve daha birçok Melami hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü devre Melamilik bölümüne baktığımızda; önce Elhac Seyyid Muhammed Nurul Arabiye'nin maddi ve manevi hayatının anlatıldığını görürüz. Yazar ayrıca Seyyid'in üzerinde müessir olan sofilere de değinir. Seyyid'in tasavvufi fikirlerini ayrı bir bölümde anlatılır.

Üçüncü devre Melâmîlerinin pir ve mürşidi olan Seyyid Muhammed Nur'u-l-Arabî'nin nesebi de Hz. Hüseyin'e uzanmaktadır. Melâmîliğin yaygın olduğu coğrafyalara seyahat etmiş birçok müntesibi olmuştur. İstanbul'a yaptığı ziyaretler ile değişik tasavvuf ekollerinin ileri gelenleri ona bağlanmıştı. Ancak dönemin Hamzaviler'inin temsilcisi olan Seyyid Abdülkadir Efendi, Melâmetin esaslarını oldukça tahrif eden bu yeni pîre bîat etmemiş ve Hamzavîliğin bağımsız olarak devamını sağlamıştı. Seyyid Muhammed Nur'u-l-Arabî, 1305/1888 yılında İstirumça'da vefat etmişti. Gölpınarlı, onun Hz. Ali ile ilgili görüşlerine yer verip Şiiliğe meylinde bahsetmekte ve hatta Ali Allahîler'e de meyli olduğunu ve Hz. Ali'nin ha-yatta olduğunu kabul ettiğini kaydetmektedir. Son devre Melâmîliği olan Nûriyye Melâmîliğinin yayıldığı bölgeler, tekkeleri ve halifeleri hakkında bilgi verilmiştir.²¹¹

Seyyid'in halifeleri şiirlerinden örnekler verilir. Bu bölümde de birçok Melami'nin hayatı ve yaptıkları anlatılır. Bölüm sonunda yine bibliyografya ve fihrist

²¹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.48-49

²¹¹ Arıkan A.g.makale

bölümü yer alır. Eserin sonunda bazı Melâmilerin mezar taşlarının resimleri de verilmiştir.

Gölpınarlı'ya göre bütün Melâmiler'de Şîfliğe temayül vardır. Melâmî reisi Beşir Ağa da ziyaretçilerinin çokluğu ve Bektâşi ve Hurûfî çevreler ile ilişkileriyle dikkat çekmiştir. Beşir Ağa boğdurularak öldürülmüştür. Onunla birlikte doksan kadar Melâmî'nin de idam edilmesiyle Melâmiler uzun süre kendilerini gizlemek zorunda kalmışlardır. Anadolu'ya Sofilik en çok İran, Türkistan ve bilhassa Horasan'dan gelmiştir.

Eserde bazı nefes örnekleri notaları ile beraber verilmiştir. Kitap, 378 sayfa olarak hazırlanmıştır.

1.3.2. Yunus Emre, Hayatı, Sanatı, Şiirleri

Eser 1936'da İstanbul'da basılmıştır. Bizim incelediğimiz baskısı 1968 tarihlidir. Kitabın ilk baskısının 1952'de, ikinci baskısının 1954, üçüncü baskısının 1957'de, dördüncünün 1960, beşincinin 1968'de olduğu belirtilmiştir. Gölpınarlı bu kitaba 12 sayfalık önsöz yazmıştır.. Bu önsözün içinde Yunus'un yaşadığı devir, hayatı ve sanatı anlatılır.1 Ocak 1956'da Vatan gazetesinde "Geçen yılın dünya ve yurt hayırına en mühim hâdiseler ve şahsiyetler"başlığı altında da eser yayınlanmıştır. Kitapta Yunus Emre'nin 132 şiiri yer almıştır.

Gölpınarlı'nın "Yunus Emre ve Hayatı" adlı çalışması Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde göreve başlarken doktora tezi olarak hazırlamıştır.²¹²

Eserde, Anadolu'nun 13. yüzyılda içinde bulunduğu durum ve kimlerin hükmettiğini, Moğolların Anadolu'yu nasıl istila ettiği ve Alaaddin Keykubat dönemini anlatılır.

Yunus Sarıköy'de doğmuştur. Kıtık zamanı Hacı Bektaşî Veli'ye gitmiş Hacı Bektaşî Veli; "ne istersin himmet mi buğday mı"demiş o da buğday istemiş. Buğdayını

²¹² Akgün, DİA A.G. madde s.146

alıp oradan ayrılmış yolda pişman olup geri dönmüş ancak Hacı Bektaş "geçti artık onun anahtarı Tapduk Emre'dedir git ondan nasibini al" demiştir.²¹³

Yunus Tapduk Emre'nin yanına gidip kırk yıl onun dervişi olmuştur. Kitapta Yunus ile Taptuk Emre'nin yaşadıkları anlatılmıştır. Yunus Emre divanında birçok defa Taptuk Emre'den saygı ile söz etmiştir. Barak Baba Risalesin'de Yunus'un Sarı Saltuk'un dervişi olduğunu söyler. Bektaşî Vilayetname'sine göre de Sarı Saltuk, Hacı Bektaş halifesidir. Yunus şiirlerinde "Taptuk Baba" der buradan hareketle Yunus'un Babalılar zümresinden olduğu düşünülebilir.²¹⁴

Yunus, Anadolu'nun birçok şehrini gezmiştir. Mevlana ile çağdaş olan Yunus, 72 yaşında (1320-1321) tarihinde ölmüştür.²¹⁵

Yazar, Yunus'un hiçbir zaman halk şairi olmadığını belirtir. Ancak buna rağmen onu halk şairi yapan sır nedir? Sorusunu irdeler."Halktan ve hayattan ayrılmayış... Tanrıya yönelirken duygusunu duyduğu gibi nakleder... Dervişliği duyduğu bildiği gibi anlatır... Gurbeti anlatırken öyle garibim ki der, ölürsem üç gün sonra duyarlar da bir garip ölmüş derler, soğuk suyla yıkarlar beni"²¹⁶

"İşte Halk şairi olmadığı halde halkın şairi olan Yunus'un sevilisinin, yayılışının sırrı işte onun içtiği abı hayat, halk sevgisindeki halktan ayrılmayışındaki yaşatıcı iksir"²¹⁷

Yazar, Yunus'un divanından aldığı 132 şiiri de vermiştir. Bunların hangi konuları içerdiğini ve onları nasıl tasnif ettiğini de ayrıca belirtmiştir. Şiirler günümüz Türkçesinin şivesine uygun olarak verilmiştir.

İŞİTİN EY ULULAR

İşitin ey ulular, âhır zaman olmuştur

Sağ Müslüman seyrek, o da güman olmuştur.

Dânişmend okur tutmaz, derviş yolun gözetmez,

²¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre, Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, Varlık Yayınları, İstanbul 1968

²¹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.7-8

²¹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

²¹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.11

²¹⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

Bu halk ögüt işitmez, sağır hemen olmuştur.

Gitti beyler mürveti, binmişler birer atı,
Yediği yoksul eti, içtiği kan olmuştur.

Yani er koptu erden, elin çekmez murdardan,
Deccal koptu yerden, onlar uyan olmuştur.

Birbirine yan yana, ettiğim kalır sana,
Yarın mahşer gününde cümle âyan olmuştur.

Ey Yunus, şimdi senin aşk ile geçsin günün,
Sevdiğin kişi senin canına can olmuştur.

MELÂMET

Bu ömrün yok yere harc etmişim ben
Canım gör nice oda atmışım ben

Kimse kimseye etmemiş ola
Anı kim kendime ben etmişim ben

Amelim rahtını, derdim götürdüm
Kamu assım, ziyana satmışım ben

Cihanda, bir sınık saksıdan ötrü
Güherlerim ziyana satmışım ben

Amelim her ne ki varsa riyadır
Acep ihlâsı ne unutmuşum ben

Giceye eresini kimse bilmez
Tul-i emel başın uzatmışımm ben

Düğeli ömrümü, harcına sürdüm

Ziyandan bellidir, ne utmuşum ben

Aguya bal deyu parmak uzattım

Aşıma zehr-i katil katmışım ben

Biçare Yunus'un çoktur günahı

Hakkın dergâhına yüz tutmuşum ben²¹⁸

Yazar şiirlerin altına dipnot şeklinde bilinmeyen kelimeleri de vermiştir.

1.3.3. Yunus Emre Ve Âşık Paşa Bâtıniliği

1941'de İstanbul'da basılmıştır. 13'üncü yüzyılda Anadolu'da yaşayan iki sufinin Bâtıniliği üzerinedir. Kenan Basımevi tarafından hazırlanmıştır.²¹⁹

Yunus Emre Alevi-Bektaşî midir? Abdülbaki Gölpınarlı daha 1941 yılında bu soruyu tartışma konusu yapmıştı. "Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Bâtınîliği" adlı kitapçığında Gölpınarlı diyor ki: "Esasen Yunus'u biz Şiayı İmamiye müçtehidî olarak takdim etmiyoruz... Şii diyemeyeceğimiz nice Sünniler vardır ki batınîdir. Daha sonra Gölpınarlı Yunus'un batınîliğini açıklıyor. Bunu, bir yandan onun şiirlerinden aldığı örneklerle; bir yandan da Yunus'un bağlı olduğu Taptuk Emre, Sarı Saltık ve Barak Baba gibi dervişlerin Bâtıniliğini ileri sürerek yapıyor. Onun vardığı sonuç şu: "Bütün peygamberlerin sırrını kendisinde duyar" (Yunus Emre), Hüseyin ibni Mansur gibi bir vahdet eridir.²²⁰ der.

1.3.4. Hurûfilik Ve Mir-i Âlem Celal Bik'in Bir Mektubu

Yazar bu mektuba, iki mecmuada rastladığını mecmuaların biri Konya Müzesinde, Abdülbaki Gölpınarlı yazmaları arasında, bulunduğunu belirtmiştir.

Mektup,"Hurufiliğin ne kadar yaygın olduğunu gösterir. Bu, XVI. yüzyıl şairlerinden ve devlet ricalinden olup 982 hicrîde (1574-1575) vefat eden Celâl Bik'in

²¹⁸ Gölpınarlı, A.g.e .s.

²¹⁹ Alparslan A.g.e. s.21

²²⁰ <http://mcuma.com/ekitap> 2006, Sayısal Kütüphane

manzum bir mektubudur. Ahdî, Celâl'in Manastırlı olduğunu, tasavvuf meyli olduğunu Sad ü Saîd» adlı münazara yollu bir kitabı ile manzum Avâmil şerhi ve «Hû'sn-i Yûsuf adlı bir kitabı olduğunu söylüyor. Beyânî (1006/1598), Mîr-Âlemlik rütbesine kadar çıkmışken "bir sebeble şeref-i sohbet-i pâd-şâhîden mehcûr" olduğunu bildiriyor; Hasan Çelebi, "Kalenderân-ı tarikat" ile diyâr-ı Arab ve Şam ve Haleb seyahatinde, Hama Beyi Ca'fer Çelebi'ye intisâb ettiğini, bu sûrette yükseldiğini, Âli bize bu zatın nazardan düşmesindeki sebebi açıklamaktadır: Adı Hüseyin, mahlası Celâli olan bu şair, Manastırlıdır. Tımar sâhibi olup Şam ve Haleb'e gitmiştir.²²¹

Baba İlyas adına yapılan Babailer isyanından söz eder. Yavuz'un, Anadolu'daki bütün Şii-Batın'ı zümreleri imha etmek ve Bâtınlılığın kökünü kazımak gayretine rağmen; Kalender, Abdal, Cami, Haydari gibi adlar altındaki zümrelerin, faaliyetlerine devam ettiklerini Kanuni devrinde, Kalenderan-ı Rafiziyan'ın zaviye ve hanikahların yıktırılmasından ve kendilerinin, Osmanlı diyarından sürülmelerinden anlıyoruz.²²²

Abdûlbaki Gölpmarlı;

Nurdur ismi vü sıfatı anun

Müfredatı mürekkebatı anun

Şübhe yok olduğunda Şeytani

Kadh idenler Huruf-i Kur' anı

Böyle mi oldu rağbet-i Kur' an

Be kara yüzlü laneti şeytan

K' ana mensub olan olur zındık

Nur-ı Kur'an'a bu mudur tasdik

Hamdü lillah akidemizdir hub

²²¹ Abdûlbaki Gölpmarlı, **Hurufilik ve Mîr-i alem Celâl Bik'in Bir Mektubu**, www.journals.tr.İstanbul.edu,2010, s.96

²²² Gölpmarlı, A.g.e. s.96

Harf-i Kur' an'a olmuşuz mensub²²³

Abdülbaki Gölpınarlı yukarıdaki beyitleri verdikten sonra alt yazılarda yorumunu yazmıştır. Örneğin sayfa 126'da 47 Vezin düşük: « Ruz - i mahşer olup ebed mel'un " olsa gerek. Bir kelime unutulmuş. Diye notlar düşmüştür.

1.3.5 Mevlana: Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler

Eser, Türkiye'de Mevlana üzerine yapılmış ilk bilimsel araştırmadır. 1951'deki ilk basımından sonra birçok kez basılmıştır. İncelediğimiz baskı ise; Varlık Yayınlarının 2005'te çıkarmış olan baskısıdır.

Yazar, Mevlana'nın doğum tarihi hakkında tarihi örneklerden Fihi Mafih'ten hareketle açıklamaya çalışmıştır. Mevlana Belh'te doğmuştur. Babasının adı Muhammed Bahaddin Veled'tir. İlk hocası da babasıdır.²²⁴

Mevlana Halep ve Şam'daki Medreselerde tahsil görmüştür.1240-41'de Konya'ya dönmüştür.1244'te Tebrizli Şems'in gelip Mevlana ile görüştüğünü belirtmiştir. Gölpınarlı, ayrıntılı bir biçimde Şems'i anlatır. Şems Konya'ya geldiği zaman Mevlana'nın elli yaşlarında olduğunu Şems'in de bu yaşlarda bulunabileceğini anlatılır.²²⁵

Sultan Veled Şems'in babasına Hızırlık ettiğini söyler,"Şems'in yüzünü görünce aydın gül gibi sırlar açıldı onda görülmemiş şeyleri gördü, kimsenin duymadıklarını duydu."²²⁶

Mevlana Şems gelince dersi bırakmış, vaaz vermeyi kesmiş, kendisini müziğe ve semaya vermeye başlamıştır. Bu durum müritlerini rahatsız etmiştir. Şems'in Konya'dan gitmesini istemişlerdir. 1246'da Şems Konya'dan ayrılır. Mevlana onun Şam'da olduğunu öğrenince Sultan Veled'i onu alması için gönderir. Böylece Şems tekrar Konya'dadır.²²⁷

²²³ Gölpınarlı, A.g.e. s.100

²²⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler** Varlık yayınları 2005 s.5

²²⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.8-9

²²⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.11

²²⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.13-14

Şems Mevlana'nın evlatlığı Kimya ile evlendirilir. Mevlana'nın diğer oğlu Alaaddin Şems'i sevmez, Kimya ile evlenmesini kabullenmez ve bir gece yedi kişi ile beraber Şemsi öldürüp bir kuyuya atar. Sultan Veled onu çıkartıp onu Bedrettin Gevhertaş'ın yanına gömer. Mevlana'ya Şems'in öldüğünü söylemezler. Mevlana onu her yerde arar, Şam'a gider gelir, sonunda öldüğünü anlar ve bir gazelinde onun kuyuya atıldığını söyler. Böylece Mevlana'da coşkunkluk dönemi sona erer. Artık arkadaşı kuyumcu Selahaddin'dir.²²⁸

Şems'in, kuyumcu Selahaddin'i, Hüsameddin Çelebi'yi ve Sultan Veled'i yetiştirdiği söylenir. Selahaddin'in ölümüyle Mevlana bu defa Hüsameddin Çelebi'yi dost edinir. Mevlana'nın asıl Mevlanalık dönemi bu dönemdir. Mesnevi'nin ilk on sekiz beytini Mevlana eliyle yazar daha sonraki tüm beyitler Hüsameddin Çelebi tarafından yazılmıştır. Altı cilt olarak yazılan Mesnevi'nin ne zaman bitirildiği belli değildir.

Yazar, Mevlana'nın ölümünü anlatırken adeta o anı resmeder gibi canlı anlatmıştır. Mevlana seksen yaşlarında hastalanır ve ağırlaşır kendisi mutludur, bir an önce ölümle kucaklanmak istemektedir. Bir Pazar günü Mevlana vefat eder. Gölpınarlı cenaze törenini şöyle anlatır:

"Şehirliler köylüler, baş açık yalınayak tabutu kucaklayabilmek için can atıyor, herkes tabutun ardında ağlaya ağlaya dönüp duruyordu... Bilginler, sufiler, ahiler, Fütüvvet erleri, rintler, hükümet ricali ve... Hıristiyanlar, Hıristiyan Papazları Yahudiler, Hahamlar, bütün insanlık Mevlana'yı baş üstünde taşıyordu".²²⁹

Gölpınarlı Mevlana'nın üç oğlu ve bir kızı olduğunu iki defa evlendiğini belirtmiştir.

Mevlana'nın fikriyatının asıl unsuru tasavvuftur. Mevlana'nın faydalı bilgiden yana olduğunu, bilginin gaye değil vasıta olması gerektiğini örneklerle açıklar. Tasavvufta insan, varlığın gayesi ve sonudur.²³⁰

²²⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.15

²²⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.21

²³⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.22

Mevlana kerametlerden söz etmez ona göre keramet, olgun insanı anlamak ve görmektir. Melekler kuvvetlerdir, şeytansa insanın kötülüklerinden doğan vehim²³¹

Mevlana'ya göre din ve insanlık: Gölpınarlı Mevlana'nın tasavvuf'unu reel bir tasavvuf olarak yorumlar. Ona göre dinler birdir, ayrılık gidiş yollarındadır. Bir Papazla, bir Rahiple, bir Rumla rahatlıkla dostluk kurabilirdi. Süryanos adlı bir genci idam edileceği sırada kurtarmıştır. Bir çocuğa bir kadına, her insana secde edebilirdi, hastaların girdiği havuza girer, onlardan çekinmezdi.

Mevlana'da aşk; "Olgunluk için, aşk, müzik ve raks esas alınmıştır"... "aşka düşmeyen kişi kanatsız kuş gibidir."²³²

Mevlana'da müzik, yüksek bir sanattır. Mevlana'ya göre; "Rebab'ın dili, Türk olsun, Rum olsun, Arap olsun, âşıkların dilidir." demiştir.²³³

Mevlana'ya göre kadın; insanlık kadınlı bir bütündür. Birçok kadın müridi olan Mevlana, köle ya da cariyeye bulundurmamıştır. İlk karısı öldükten sonra ikinci defa evlenmiştir.²³⁴

Mevlana'da hürriyet duygusu; Mevlana halkla içiçeydi. Evi medrese görevini de görmekteydi. Mevlana bütün insanları bir kabul etmiştir. "Bütün insanlar kardeştir ne kul vardır ne köle."²³⁵

Mevlana'nın şiiri, Mevlana'nın halk için şiir söylediğini öğreniyoruz. Sultan Veled babasının Şems ile tanıştıktan sonra şiir söylemeye başladığını söyler. Fakat Mevlana daha önceden de şiire düşkün olduğunu söyler. Mevlana'nın Şemse yazdığı birkaç mektup ve mesnevinin ilk on sekiz beyti dışında kendi eli ile şiir yazmamıştır.²³⁶

Mesnevi, didaktiktir. Divanındaki şiirler ise daha coşkuludur. Mevlana Arap Edebiyatını iyi bilir. Özellikle Senai ve Feridüddin Attar'ı okumuştur. Rumca şiirler de yazmıştır. Gölpınarlı Rumca yazdığı şiirden örnek vermiştir. Şiirlerinde kullandığı dil

²³¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.27

²³² Gölpınarlı, A.g.e. s.30

²³³ Gölpınarlı, A.g.e. s.31

²³⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.32

²³⁵ Gölpınarlı, A. g.e. s.34

²³⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.35

halk Farsçasıdır. Şiirlerinde halk hikâyeleri Atasözleri ve mecazlar sık kullanılmıştır. Mevlana tabiatla da ilgilidir. Kışı zalim görür bahara ise, âşıktır.

Mevlana'nın eserleri olan Mesnevi, Divan-ı Kebir, Mektubat, Mecalis-i Seba, Fihi Ma Fih anlatılır.

Abdulkaki Gölpınarlı altı cilt olan Mesnevinin her cildi ile ilgili örnekler verir. Divanı Kebir'den güzel örnekler verilmiştir. Beş sayfa Rubai ile iki sayfa Fihi Mafih'ten örneklerle kitap sona erer.

1.3.6. Tasavvuf

Eser ilk defa 1969'da Gerçek Yayınevi tarafından "100 soruda Tasavvuf" adı ile yayınlanmıştır. Sonradan Milenyum yayınları tarafından 2000-2009-2010-2012'de dört defa daha basılmıştır. Son baskısı 229 sayfa olarak hazırlanmıştır. Gölpınarlı'nın iki sayfalık önsözü ile kitap başlar.

Yazar böyle bir konuda eser vermenin güçlüklerinden söz eder. Hem bu kitabı hem de Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi adlı kitaplarına ihtiyaç olduğunu belirtir. Bu kitabı yazarken özellikle tarafsız davrandığını belirtir. "Tasavvuf ne dinin esasıdır dedim, ne de dinde böyle bir zevk yoktur dedim."²³⁷der.

Gölpınarlı, ilk sayfaların okuyucuyu yoracağını ancak eserin sonuna kadar okunmasını istemekte, özellikle genç nesillerin gözlerinin önüne bilmedikleri birçok gerçeği sermektedir. Kaynak olarak ana kaynaklardan faydalandığını ama özellikle yaşanmışlığını da kattığını belirtir yazar.

Kitaptaki sorulara ve cevaplara baktığımızda Gölpınarlı'nın insanların bilmediği ve merak edilen birçok soruya yanıt verdiğini anlayabiliriz.

Önsözün hemen akabinde sorular başlar: Bu soruları gruplandırarak olursak, ilk grupta; yirmiyeye kadar tasavvuf ve terimleri irdelenir.

- 1-Tasavvuf ne demektir? Kur'an'da var mıdır?
- 2-Sufile tasavvufu ve sufi'yi nasıl anlatıyor?
- 3-Tevil sözü nedir?
- 4-Tevilde metodlar var mıdır?...
- 5-Tasavvuftan bahsederken hep meslek diyorsunuz; tasavvuf bilgisi diye bir bilgi yok mudur?
- 6-Tasavvuf sözü hangi devirde ortaya çıkmıştır?
- 7-Tekke diye bir söz söylediniz, bu ne demektir?
- 8-Derviş ne demektir?
- 9-Tarikat sözünü biraz açıkla mısınız?
- 10-Ebu Haşim-i Kufi hakkında bir bilginiz var mı?
- 11-Kaba zahitlik ve zahitlik nedir? Böyle bir şey İslam'da var mıdır?
- 12-Bu mesleğin ilk mümessilleri kimlerdir?
- 13- Tasavvufun Hint –İran, Roma-Bizans, tesirinde kaldığını söylediniz? İlk Tasavvufun cereyanı muhitleri, bu tesire müsait midir?
- 14-Tarikatler giyim-kuşam özellikleri ile ayrılır; demiştiniz bunu biraz açıkla mısınız?
- 15-Kuran'da ve hadislerde zikre dair sözler yok mudur?
- 16-Sufilelerde zikir nasıl yapılır? Hangi adla anılır?
- 17-Bu terimler nereden ve nasıl alınmıştır? Kur'an'da böyle yedi nefis var mıdır?
- 18--Salik dediğiniz gerçek yolcularının her biri aynı derece de olmadığına göre toplu zikirde hangi ad anılır ve toplu halde zikir nasıl yapılır?

19- Hal sözünün bildiğimiz anlamından başka bir anlamı var mıdır?

20-Tevhid ve Vahdet inancını açıkla mısınız?

Bundan sonraki on üç soruda tasavvufun islamdaki yerini açıklayan sorulara yer verildiği görülür.

21- Bu Panteizm olmuyor mu?

22-Kur'an'daki o ayet hangi suredir ve ne demek istiyor?

23-İslam'da vahdeti vücud inancı var mıdır sizce?

24-Tevhid mertebeleri anlatılırken, Tevhidi efal, Tevhidi sıfat, Tevhidi zat diye üç mertebe saymıştınız; Tevhidi efalde her yapılan şeyi gerçekte yapan Allah'tır demiştiniz. Bu takdirde her şeyi o yapıyorsa irade ve ihtiyar ortadan kalkmıyor mu? Sorumluluğun sevap ve günahın, cennet ve cehennemin bu inanca göre ortadan kalkması gerekmez mi?

25-Bundan önceki sorulara verdiğiniz cevaplarda; biliş, görüş, oluş, sözü geçti; bunları biraz açıkla mısınız?

26-Bu terimler Kur'an-ı Kerim'de var mıdır?

27...Dönüşteki üç mertebe dediniz; tevhidin fena mertebelerinden sonra üç mertebesi var mıdır?

28-Bu terimleri biraz daha açıklayabilir miyiz?

29-Bununla s'ülük bitiyor mu?

30-Vahdeti vücud inancında her şey Hakkın mazharı olunca her şeyde Hakkın sıfatları görünüp o sıfatlara göre işler zuhur edince, dünya görüşü, adeta kalkıyor gibi bir şey. Bu mistik inançta ,dünyanın önemi, kainatın önemi yok mudur; sufilerin dünya görüşleri nasıldır?

31-Mekân hakkında görüşleri, anlayışları nedir?

32-İnsan hakkındaki görüşü ve anlayışı nedir?

33-Bu anlayışa göre Mutlak Varlık'ın sıfatları cesede bürünüyor gibi bir şey geliyor akla, buna ne dersiniz?

33. sorudan itibaren tasavvuf ve insan arasındaki ilişki açıklanır.

34-Tasavvufun insan görüşü bundan ibaret midir?

35-Dokuz gök yedi yıldız hakkında neler düşünüyorsunuz?

36-Devir dediğiniz nazariyeyle tenasüh arasındaki bir ilişki var mıdır; yaradılış ve kıyamet hakkında sufilerin fikirlerini biraz daha açıkla mısınız?

37-Cansızlar, bitkiler, canlılar diye üçlü bir tasnif yaptınız; tasavvuf ehline bitkiler, canlılarla cansızlar arasında bir yaratık oluyor; onlarca bitkilerde can yok mudur?

38-Tasavvuf ilk insanın yaradılışı hakkında ne fikir yürütüyor?

39-Kemal mertebesine yalnız Hz. Muhammed'in eriştiğini söylemişsiniz ve ondan öncekilerin de sonrakileri de ondan feyiz aldıklarını belirtmişsiniz. Bu pek anlaşılmadı araya sorular, cevaplar, konular girdi. Lütfen bunları daha belirli, daha etraflı anlatır mısınız?

39. sorudan sonra bilinmeyen terimler ve tasavvufun dindeki yeri açıklanır.

40-Mehdi inancı hakkındaki fikriniz nedir, bu inançta eski dinlerin tesirleri var mıdır?

41- Sabiilik nedir?

42-Tasavvuf neden felsefeyi inkâr eder?

43-Aşk ve cezbe nedir, ne demektir?

44-Halk dilinde de meczup sözü vardır, kendi halinde olan kimseye zararı dokunmayan, fakat akli dengesi yerinde olmayan kişilere meczup derler, anlattığınız meczuplarla bu meczuplar aynı mıdır?

45-Sahv, mahv ne demektir?

46-Şath ettiğiniz şeyi örnekleri ile biraz açıkla mısınız?

47-Bâtınlık nedir? Bunu izah eder misiniz?

48-Bunu bir örnekle açıkla mısınız?

49-Tasavvuf ehlinin hepsini Bâtını saymamız doğru mudur?

50-Doğan yiyip içen çoluk çocuğu olan, hastalanan ve ölen bir kişiyi yaratıcı tanımak nasıl mümkün olabiliyor?

51-Huseyn b.Mansur'ıl Hallac hakkında ne düşünüyorsunuz?

52-Böyle bir adamı birçok sufinin, bilhassa şair sufilerin, hele Mevlana gibi gerçekten bilgin bir zatın, tutmasına övmesine ne dersiniz?

53-...Tasavvufun bilgiyi geriye attığını söyler gibi oldunuz, buna aklımız takıldı; tasavvuf bilgiyi nasıl görür?

54-Tasavvuf ehli muayyen bir mezhepte midir? Mesela bir tarikate giren aynı zamanda o tarikatın kabul etmiş olduğu mezhebe de girmiş olur mu?

55-İnsan, yaratışın, yaradılışın sebebi bilen tasavvuf da din, ırk, soy-boy ve renk ayırımı var mı?

56-Sufiler tasavvuf nisbetini Hz. Muhammed'e kadar nasıl götürürler?

57- Üveysi diye bir söz söylediniz, bu ne demektir?

58-Tasavvuf ehlinin beyat ayetine dayanması hakkında fikriniz nedir?

59-Tasavvuf ehli, bir kuvvet haline geldikten sonra, büyüklerle iktidarla araları nasıldı; iktidar bu kuvvete dayandı mı?

60-Keramet dediniz de aklımıza geldi; tasavvufçulara göre keramet nedir ve keramet hakkındaki görüşleri nedir?

60. sorudan itibaren, Melâmet ile tasavvuf arasındaki ilişki açıklanır. Hemen akabinde fütüvvetin tasavvufa bakışı ile ilgili sorulara geçilir.

61-Son sözlerinizden, Melâmet ehli dediğiniz toplumun, tasavvuf içinde tasavvuf ehline karşı reaksiyon yaratan bir zümre olduğu anlaşılıyor, bunu anlatır mısınız?

62-Melâmet hakkında sufilerin kanaatleri nelerdir?

63-Bu reaksiyon ne zaman başlamıştır?

64-Melâmetiler bu adı alırken dayandıkları bir şey var mıdır?

65-Melametilik yalnız reaksiyoner bir hareket olarak mı kalmıştır; aktif bir durum yaratmamış mıdır?..

66-Mürüvvet ve fütüvveti biraz daha açıkla mısınız?

67-Melâmet ve fütüvvet neden Horasan'dan temerküz etmiştir?

68-Fütüvvet ehli ile tarikatçılar, yani tasavvuf ehli arasındaki ayırım, yalnız giyim- kuşam özelliklerini zikri, tekkeyi kabul etmemeleri midir; bunların müşterek noktaları yok mudur?

69-Ahi ne demektir?

70-Fütüvvet erbabı arasında her sanatın bir piri var dediniz, bunlara örnek gösterir misiniz?

71- Fütüvvette esnaf nasıl teşkilatlanmıştır?

72- Her Melâmeti mutlaka fütüvvete girmiş miydi ve bu yol ne vakte dek sürdü? Mezhepleri neydi?

73-Fütüvvet erbabının teşkilatı ve inançları hakkındaki bilgilerimizin kaynakları nelerdir?

74-Fütüvvet erbabıyla Melametilerin ve sonraki Melamilerin mezhepleri hakkındaki fikriniz nedir?

75-Sema hakkında ne düşünüyorsunuz?

76- Tasavvufta bir reform olmuş mudur; olmuşsa kim yapmıştır bunu?

77-Bu reform yürümüş müdür ve tasavvuf halka inmiş midir?

78-Alevilik bir tarikat mıdır?

79-Hurufilik hakkında fikriniz nedir?

80-Tasavvufun toplum hayatındaki tesirleri nelerdir ve bu tesirler ne gibi sonuçlar vermiştir?

81- Tasavvufun kadın hakkındaki düşüncesini anlatır mısınız?

82-Tasavvufta ün kazanmış kadınlar var mıdır, kimlerdir?

83- Tasavvuf uyuşturucu bir rol oynamıştır diyenleri duyuyoruz; buna ne dersiniz?

84-Tarikatların, halk hareketlerinde, hak direnişlerinde müspet yahut menfi bir rolü olmuş mudur?

85-Hükümetlerin tarikatlerden faydalandığı yahut bunlar aleyhine yöneldiği olmuş mudur?

86-Tarikatlerde yabancı sömürüsüne karşı bir direnme olmuş mudur?

87-Tasavvuf terimleri nelerdir, bunlar nasıl türemiştir; bunları bölümlere ayırabilir miyiz?

88-Bunlar hakkında yazılmış kitaplar var mıdır?

88. sorudan itibaren tasavvufun edebiyata ve edebiyatçılara olan etkileri ve ilgilerini açıklayan sorulara yer verilir.

89-Tasavvufun edebiyata tesirleri hakkındaki fikriniz nedir?

90-Zühdi edebiyattan maksadınız nedir?

91-Divan edebiyatından tasavvufi bir edebiyat ayrılabilir mi?

92-Nedim'i biz, şuh, şen, şakrak bir dünya şairi biliyoruz; siz onda da tasavvufun bulunduğunu söylediniz; bunu açıklar mısınız?

93-Halk edebiyatındaki tasavvufi anlatabilir misiniz?

94-Tasavvufun sanat ve bilgi hayatında ne gibi rolleri olmuştur?

95-Folklorda tasavvuf izleri var mıdır?

96-Tasavvufun musikiye tesirlerinden bahseder misiniz?

97-Öbür tarikatların musikisi ile Mevlevi musikisi arasında ne fark vardır?

98-Şeriat ve tarikat yobazlığı nedir?

99-Tasavvuf tarihini okutmak, incelemek gerekir mi?

100-Bugünkü insanlık durumunda tasavvufun geçerliliği ve yaşayan yönleri var mıdır?

Bu sorulara genel bir baktığımızda; tasavvufla ilgili her türlü konuda yazar bilgi vermeye çalışmıştır. Üstelik bu sorulara yüzeysel cevaplar vermemiş, soru soruyu doğurmuş böylece bilinmeyen birçok şey konusunda okuyucu aydınlatılmıştır. Soruların kalitesi ve ilgi çekici yönleri ortadadır. Cevaplar; ayetlerle, hadislerle ve ilgili kaynaklarca da desteklenmiştir. Verilen cevaplarda yazar tamamıyla tarafsız ve objektiftir.

Tasavvufu tek yönlü irdedilememiştir, onu musiki ile sanatla, tarihle, halkla, devletle, sufilerle, tarikatlarla olan ilişkilerini anlatmaya çalışmıştır.

Eser tamamıyla tek başına tasavvufu ve tasavvuf inancını anlatmaya çalışmış ve bunu başarmıştır. Kitabın sonunda yer alan bibliyografyaya baktığımızda yazarın başvurduğu 28 ana kaynağın kendisi tarafından hazırlandığını diğer kaynakların da oldukça değerli olduğu görülür.

1.3.7. Kaygusuz Abdal, Hatayi, Kul Himmet

Eser, 1953'te İstanbul'da basılmıştır. Varlık Yayınları tarafından hazırlanmıştır. Eserde, Kaygusuz Abdal'ın hayatı ve şiirlerinden örnekler sunulmuştur. 120 sayfa olarak hazırlanmıştır. Hatayi ile Kul Himmet'in şiirlerinden örnekler de verilmiştir.

Gölpınarlı, öncelikle Kaygusuz Abdal'ın hayatını anlatır. Hayatı hakkındaki bilgilerin az olduğunu onunla ilgili bilgilere menkıbelerle anlayabildiğimizi belirtir.²³⁸

Asıl adı Gaybi olan Kaygusuz Abdal; kırk yıl Abdal Musa'nın tekkesinde kalır ve piri tarafından Mısır'a şeyh olarak gider. Orada bir tekke kurar ve ölünceye kadar orada kalır.²³⁹

Kaygusuz Abdal, Bektaşilerde başa giyilen yeri dört kubbesi on iki dilimli Kalenderi tacını kabul etmiş ve ondan sonra Bektaşiler, Hüseyini, Celali ve Kalenderi denen bu külahlı giymeye başlamışlardır.²⁴⁰

Yazara göre; Kaygusuz, hem heceyle hem de aruzla şiirler yazmıştır. Tasavvuftan, dinden mezhepten, ayet ve hadislerden söz eden ve her iki vezni de kullanabildiğine göre iyi bir tahsil görmüştür.²⁴¹

Kaygusuz'un bir şiirine bakalım:

Bir Kaz Aldım

Bir kaz aldım ben karıdan

Boynu da uzun borudan

Kırk abdal kanın kurudan

Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Sekizimiz odun çeker

Dokuzumuz ateş yakar

Kaz kaldırmış başın bakar

Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

²³⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Kaygusuz Abdal Hatayi Kul Himmet Hayatı Sanatı Şiirleri*, Varlık Yayınları İstanbul 1953 s.5

²³⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.6

²⁴⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

²⁴¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

Kaza verdik birkaç akça
Eti kemiğinden pekçe
Ne kazan kaldı ne kepçe
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Kaz değilmiş be bu azmış
Kırk yıl kaf dağını gezmiş
Kanadın kuyruğun düzmüş
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Kazı koyduk bir ocağa
Uçtu gitti bir bucağa
Bu ne haldir hacı aga
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Kazımın kanadı selki
Dişii koyun emmiş tilki
Nuh Nebi'den kalmış belki
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Kazımın kanadı sarı
Kemiği etinden iri
Sağlık ile satma karı
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Kazımın kanadı ala

Var yürü git güle güle
Başımıza kalma bela
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Suyuna biz saldı bulgur
Bulgur Allah deyü kalgır
Be yarenler bu ne haldir
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz

Kaygusuz Abdal n'idelim
Ahd ile vefa güdelim
Kaldırıp postu gidelim
Kırk gün oldu kaynadırım kaynamaz ²⁴²

Şiire baktığımızda Kaygusuz'un sade ve anlaşılır bir dille yazdığını görürüz. Yazar, Hatayi ve Kul Himmet hakkında açıklama yapmamış şiirlerinden örnekler vermekle yetinmiştir.

1.3.8. Sımavna Kadıoğlu Şeyh Bedrettin

Eser ilk defa 1967'de İstanbul'da Eti Yayınları tarafından basılmıştır. Eserin önsözünü Prof. Dr. İsmet Sungur Bey yazmıştır.

İsmet Sungur, yazdığı önsözde, "Sayın üstat Abdülbaki Gölpınarlı, Menakıbı gerek dil gerekse öz bakımından büyük bir yetkinlikle incelemiş, "Menakıb" tarihi bir kaynak mahiyeti taşımaktadır. Diyerek değerini belirtmiş ayrıca özetini de vermişlerdir."²⁴³

²⁴² Gölpınarlı, A.g.e. s.52-53

²⁴³ Abdülbaki Gölpınarlı –İsmet Sungurbey, **Sımavna Kadıoğlu Şeyh Bedrettin Menakıbı** Eti Yayınevi İstanbul 1967

Açıklamalar bölümünde, Vehbi'nin Bedrettin Dergâhı'ndan olduğunu ve de Bedrettin'in yolunun gerçek Tevhid yolu olduğu belirtilmiştir.²⁴⁴

Menakıbnamede geçen ayetler ve Hadisler eserin sonunda açıklanmıştır.

"Taassuba karşı savaşıyor ve ülküsü uğrunda Sokrates kadar muhteşem bir savunmadan sonra Serez çarşısında çıplak asılarak can veren bir kahramandır." İsmet Sungurbey²⁴⁵

Tevarih'i Al'i Osman'dan Abdülbaki Gölpınarlı şunları aktarır;"Şeyh Bedrettin'in kazaskerliğ döneminde Börklüce Mustafa adlı yandaşı vardı. İznik, Aydın, Karaburun yörelerine geçerek Şeyh'inin düşüncelerini yaymaya koyuldu. Halkı kendine bağladı, çevresinde büyük bir kalabalık topladı. Bedrettin de onun ardından önce İznik'e, Manisa'da Börklüce Mustafa'nın durumu sarsılınca Eflak'e, Deliorman'a vardı. Çevresine büyük bir kalabalık toplanmış, inançlarını yaymaya koyulmuştu. Bir süre sonra yakalanıp bütün yandaşlarıyla birlikte asıldı."²⁴⁶

1.3.9. Mevlevi Adab Ve Erkânı

Abdülbaki Gölpınarlı'nın bu eseri, İnkılâp ve Aka Kitapevleri tarafından 1983'te basılmıştır. Kitap sunuşla başlar. Burada Abdülbaki Gölpınarlı:"Bu eser, din ve dini felsefe, psikoloji ve sosyoloji, edebiyat ve musiki tarihleri bakımından sanıyoruz ki bir boşluğu dolduracaktır." demiştir.²⁴⁷

1.BÖLÜM:

Yazar, Mevlevi Terimlerini alfabetik olarak sıralayıp açıklar. Ağâh ol, Allah derdini arttırsın, çark, çerağ, kafesçi bacı kanını içine akıt, safa-nazar, sema, serpa etmek vahdet, zaviye, züvvar gibi birçok kelime ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Örnek verecek olursak niyaz kelimesi için, Yalvarmak anlamına gelen bu söz, tasavvuf yollarında umumi bir terim olarak şu ifadeleri taşır.

²⁴⁴ Gölpınarlı, Sungurbey A.g.e. s.173

²⁴⁵ simavna-kadisioglu-seyh-bedreddin-ve-manakibi, www.pandora.com

²⁴⁶ Balya, Turgut , "Zulmün Kalbine Saplanan Hançer " Aydınlık Yol Dergisi, Ocak 1992

²⁴⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevi Adab ve Erkânı* İnkılâp Yayınevi İstanbul 2004 s.13

- 1-Yalvarmak, tazarru
- 2-Mürşide bir uluya baş kesmek
- 3-Bir yere giderken baş kesmek, eşiği öpmek
- 4-Niyaz ederim sözüyle selam yollamak
- 5-Verilen para yahut armağan²⁴⁸

2. BÖLÜM:

Sema ve Mukabele; İnsanlıkta ve Müslümanlıkta sema diyerek önce semanın kelime anlamı açıklanır.

*"Sema ve sima lügatte işitmek, terim olarak, musiki nağmeleri dinlemeye, dinlerken vecde gelip harekette bulunmaya, kendinden geçmeye, oynayıp dönmeye denmiştir."*²⁴⁹

Yazar, sema helal mi, haram mı konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Sahabeden Caferoğlu Abdullah'ı örnek göstermek suretiyle helal olduğunu yazmıştır.

Cüneyd; "Fukaraya üç yerde rahmet iner demiştir; Sema'da; çünkü onlar vecitle ayağa kalkarlar. Bilgi mübahasesinde; çünkü onlar ancak gerçeklerin hallerini söylerler. Yemek yerken; çünkü onlar ancak ihtiyaç halinde yemek yerler."²⁵⁰

Gölpınarlı sema hakkında Mevlana'nın düşüncelerini şöyle aktarır:

"Havassa Sema, helaldir, çünkü her şeyden kurtulmuş bir gönül sahibidir onlar. Tanrı için sevmek, Tanrı için nefret etmek duygusu da her şeyden kurtulan gönüldedir."²⁵¹

"Yücelerde şarap için ayağını vurarak raksa giren her zerre, ezel güneşini görür, Tanrı aşkıyla oynar."²⁵²

²⁴⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.47

²⁴⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.59

²⁵⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.60-61

²⁵¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.65

²⁵² Gölpınarlı, A.g.e. s.67

Gölpınarlı, Mevlana'nın sema ile ilgili sözlerinden bahsetmeye devam ederse divanın yarısından bahsetmek zorunda olacağına değinmiştir.

Ey sema eri mideyi boş tut

Çünkü ney içi boş olduğundan inler, feryad eder.

Mideyi fazla yemekle doldurdun mu?

Sevgiliden de mahrum olursun, onu öpüp kucalamaktan da²⁵³

Mevlana'dan sonra sema ne şekildeydi?

Mevlana'dan sonra Mevleviler Sultan Veled'i, Piri Sani yani ikinci Pir sayarlar. Ahmed Eflaki Sultan Veled'in sema esnasında Rubai okuduğunu nakletmiştir. Ayrıca yağmur duasındayken, yağmur yağınca yanındakilerle beraber sema ederek medreseye döndüğünü belirtmiştir.²⁵⁴

3. BÖLÜM

Mevlevi Mukabelesi:

Sema-hane ceviz ağacıyla döşenmiş, geniş dairevi bir yerdir. Sema-haneye 'cümle kapısı' denilen dış kapıdan girilir.²⁵⁵

Mukabele; Karşılama anlamına gelen bu söz açıklarken bir tür Mevlevi ayininden söz ettiğini anlıyoruz. Müezzin Dede'nin ezen okumasından, Meydancıdan, dedelerden, herkesin duracakları yerlerden, mutrip heyetinden Züvvar'dan ayrıntılı bir şekilde söz eder. Mukabele İmamın arkasında sünnet namazla başlayıp zikirle devam eder.²⁵⁶

Mesnevi okunması; Fatiha'dan sonra, Şeyh Besmeleden sonra mesnevi şerhi okur. Post duasıyla sona erer. Gölpınarlı esrinde post duasının tamamını vermiştir.

²⁵³ Gölpınarlı, A.g.e. s.75

²⁵⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.85

²⁵⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.91

²⁵⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.93-94

Devr-i veledi; Devri Veledi'deki yürüyüş, büyük bir zarafet, büyük bir maharettir, asıl mukabele budur.²⁵⁷

Sema ve selamlar: Devri Veledi'nin üçüncü devrinde ney taksimi başlar. Şeyh'in baş kesmesinden sonra Semazen Sema'ya başlar. Kol açma ile ilgili detaylı açıklamalar eserde verilmiştir. Ayrıca Dua-gu duasının tamamı verilmiştir. Sema'ya ait bazı özellikler verilmiştir.

Mukabele günleri, ihya geceleri verilmiştir. İstanbul'daki beş Mevlevihane'de mukabele günü kararlaştırılmıştır:

Cuma: Galata

Cumartesi: Üsküdar

Pazar: Kasımpaşa

Pazartesi: Yenikapı

Salı: Kule kapısı

Çarşamba: Beşiktaş

Perşembe: Yenikapı

Liste bu şekilde Padişaha sunulmuştur.²⁵⁸

Ramazan'ın 27.gecesi, Kadir Gecesi ,”İhya Gecesi” olarak anılır ve mukabele yapılır.

AYN-İ CEM: Genellikle yatsı namazından ve yemekten sonra yapılan bir törendir. Herkes şeyhle beraber oturur kahveler içilir. Fincanlar toplandıktan sonra neyzen Besmeleyle beraber neye üfler. Ayin-hanlar ayin okur sağlarında ve sollarında mumlar vardır. Ayinden sonra Şeyh dua eder ve ayin Fatiha ile sona erer.²⁵⁹

²⁵⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.99

²⁵⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.114

²⁵⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.116

ŞEB-İ ARUS: Arus Arapça gelin anlamına gelmektedir. Şeb-i arus ise terkiib olarak dernek gecesi, gerdek gecesi anlamlarına gelmektedir. Taris geceleyin yolcunun yol alması sehre yakın bir zamanda uyumasını anlatırken Buhari'nin hadisinden örnek verilir²⁶⁰

Mevlana'nın ebedi hayata kavuştuğu gün olan 672(17 Aralık1273) her yıl ay ayının 6.günü Mevleviler kutlar. Çünkü Mevlana'ya göre, ölüm yoktur" bu âlemde göçen manevi âlemde doğar."²⁶¹

Kitapta; Bayramlaşma, Sema Meşki ve Mevlevilerin mukabelede gördükleri remizler anlatılmıştır.

4. BÖLÜM

Mevlevi Evradı: Evrat, daima okunması gereken sözler anlamına gelir. Genellikle sabah namazlarında sonra okunması gereken sözler vardır.

"Mevlana vird okumuş mudur?" sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Eserde Mevlana'nın namazlardan sonra okunan duaları özellikle Ayetül-Kürsü'yü okuduğunu anlamaktayız. Ayrıca Mevlana'nın okuduğu bazı duaları da verilmiştir. Bunların içinde yemek duası, sıkıntıyı gidermesi için dua, sabah namazından sonra okunacak dualar vardır.

5.BÖLÜM:

Adab ve Erkan: Allah'ı zikretmenin önemini ayet ve hadislerle belirtmiştir."La İlahe İllallah, Allah, Hu" ile başlayan zikir yediye tamamlamıştır. Hak, Hayy, Kayyum, Kahhar, gibi isimler zikredilmiştir.

Mevlana'ya sizin zikriniz nedir? Diye soranlara:"Allah, Allah, Allah, biz Allahileriz, Allah'tan geliyoruz Allah'a gidiyoruz." Diye cevaplamıştır.²⁶²

²⁶⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.117

²⁶¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.118

²⁶² Gölpınarlı, A.g.e. s.137

İsm-i Celal'in çekilişi; Şeyh poysuna oturur, dedeler ve muhipler sağ ve soldan tam bir hırka teşkil ederler. Meydancı dede iri tanalı tespihi kollarının üstüne alır, şeyhe götürür... Tesbih halkaya yayılacak kadar büyüktür... Herkes tespihi tutar. Şeyh ağır ve heceleri çekerek, Euзу Billahi mineş şeytani recim diyerek zikre başlar.²⁶³

Meydan-ı şerif, Somat nedir açıklanır. Bu bölümlerde yemek ve şükür mevzuları açıklanır.

Muharrem ve Aşure: Aş kaynatılır, tarikat Şeyhleri çağrılır, somata aşure yenir, mukabele yapılır. Ancak mersiye okunmaz.

Defin Töreni: Ölen kişini yanında İsmi Celal çekilir. Yıkarken ayin okunur. Şeylerin hırkaları sarılır, cenaze kabre konduktan sonra hırkası üstüne örtülür ve sikkesi başına örtülür. Gül-bangi okunur:²⁶⁴

"Vakti şerif hayrola; hayırlar feshola, derviş... Demi Hazreti Mevlana, sırrı Şemsi Tebrizi, kerem-i İmamı Ali Hu diyelim." ²⁶⁵Daha sonra kabirden dönülür.

Mevlevi Mezar Taşları: Mevleviler mezarlığa Hamuş-hane demişlerdir. Mezar taşlarında HU YA HU yazısı vardır. Ayrıca sikke kabartmaları mevcuttur.

6. BÖLÜM:

Mevlevilikte dereceler:

Muhib; seven anlamına gelir. Mevleviliğin çoğunluğunu temsil ederler. Mevlevi olmak isteyen kişiler şeyhe başvurur. Şeyh ile beraber sesli olarak tövbe edilir. Böylece hizmet adabına uyar, ayinlerde bulunur, mukabeleye katılır.

Derviş; Bin bir gün hizmet edip, on sekiz gün hücre çilesini dolduran kişilere Derviş ya da Dede denir. Gölpınarlı eserinde, hücreye girmeden önce ve gittikten sonra okunacak duaları da vermiştir.

²⁶³ Gölpınarlı, A.g.e. s.138

²⁶⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.146

²⁶⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.147

Şeyh: Tekeyi idare eden, muhib ve derviş yetiştiren kişidir. Bu unvan çelebilik makamı tarafından İcazetname şeklinde verilir. Bunu Şems ya da Ateş-baz Dedesi getirir. Şeyh çile çıkarmamış ve dede olmamışsa Konya'ya çile çekmeye gider ve sonra geri döner.

Halife: Eğer seyit ise yeşil ve beyaz destar sarar. Halife olacak kişi Halife'nin yanında diz çöker. Halife, ayet okur, tekbirlerle hırkasını yeni halifeye giydirir. Tekrar ayetler okur. Sonra sağ kulağına "Artık bil ki şüphe yok, Allah'tan başka yoktur tapacak" mealindeki ayeti okur.²⁶⁶

Eserde, Mevlana'dan sonraki halifelerin tamamı belirtilmiştir; Mevlana, Sultan Veled, Ulu Arif Çelebi, Şemseddin Ulu Arif Çelebi'dir.

Nevruz: Yeni gün anlamına gelir. Zerdüşt dininde bayram sayılır. Ayrıca Nevruz yılbaşı sayılır, Mevlevilerde Nevruz, Bektaşilerde olduğu gibi süt içilerek kutlanır. Heft Selam duaları okunur.²⁶⁷

Kitapta Heft Selam duaları ayrıntılı bir biçimde verilmiştir. Bahar çok sevilen, çok övülen aylardır.

7. BÖLÜM

Mesnevi-hanlık: Kitabın son bölümüdür. "Osmanoğulları ülkesinde 17. Ve 18. Yüzyıllarda Darül-Mesnevi denen mesnevi okutmaya mahsus yerler açılmıştır" ²⁶⁸ Bu bilgiden de anlaşılacağı gibi Türklerde Mevlana da Mesnevi de her zaman önemsenmiş ve mesneviler okunmuştur.

Kitabın sonunda bibliyografya, hemen ardında bazı Osmanlıca metinler, Hüseyin Fahreddin Dede'nin resmi ve bazı destar örnekleri vardır. Böylece 192 sayfa olarak hazırlanmış olan kitap son bulur.

²⁶⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.154

²⁶⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.162

²⁶⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.167

1.3.10. Mevlana'dan Sonra Mevlevilik

İlk baskısı 1953'te yapılan eserin ikinci baskısı için de Gölpınarlı, bir önsöz yazmıştır. Bu ikinci önsözünde yaptığı eklemeleri belirtmiştir. Bizim incelediğimiz baskı 2006'da İnkılâp Yayınları'ndan çıkan baskısıdır. 576 sayfa olarak hazırlanmıştır. Eser, Abdülbaki Gölpınarlı'nın önsözüyle eser başlar.

Yazar kitabı beş kısma ayırmış ve bu kısımları da kendi aralarında bölümlere ayırmıştır. İlk önsözünde kitabı yazma amacını, Mevlevilik gibi dünyaya yayılmış bir tarikatın, adabını erkânını semasını günümüz penceresinden anlatmaktadır. Gölpınarlı, Mevlevilik Tarihini yazmanın zor olduğunu belirtmiştir.

"Artık klasik olmuş, kitaplarından biri, "Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik", 29 yıl aradan sonra yeniden basılacaktı. Son aylarını, bu kitaba vakfetti. Her gün, öğleden önce en az üç saat, beraberce kitapla uğraşıyorduk. İlk baskıdaki bazı hususları değiştirdi, yeni vesikalar koydu ve "Bir de Mevlevî ayini notası verelim" dedi... Hayatı boyunca bağlı kaldığı kişilerden birinin, Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'nin, Acemaşiran ayinini koymaya karar verdik. Notayı yazdım, klişe için matbaaya gönderdik ve sıra Farsça güfteyi, Mevlana'nın "Her rûz-e bâmdâd selâmun a'leykumâ / Oncâ ki şeh neşîned-o on nakd-e Murtezâ" diye başlayan gazelinin Türkçe'ye çevirmesine geldi... Kaderin bir tesadüfö olacak, 70 yıl boyunca dur durak bilmeden çalışan Abdüllbaki Gölpınarlı'nın son çabası, her şeyiyle bağlı olduğu Hazreti Ali'den bahseden bu gazelin tercümesiydi... Ama nefesi tıkanmıştı, sesi artık çıkmıyordu ve hayatında ilk defa olarak, başladığı bir işi tamamlayamadı... Bu yüzdendir ki, "Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik" in ikinci baskısının arkasında yer alan ayin notasında güftenin tercümesi yoktur."²⁶⁹

Mevlevilik tarihinin kaynakları

Risale-i Sipehsalar be menakıb-ı Hudavendigâr ve Menakıb-al Arifin adlı iki eser Mevleviliğin yayılış tarihini anlatan en önemli iki kaynaktır. Ulu Arif Çelebi'nin emriyle yazılan Menakıb-ı Arifin'de sağlam bilgiler bulunmaktadır. Farsça yazılmış olan bu eser Padişahın emriyle tercüme edilmiştir. Bu tercüme İstanbul'da Süleymaniye

²⁶⁹ Murat Bardakçı, **Baki Hoca ve Garip** semazen.net

Kütüphanesindedir. Risale-i Sipehsalar ise Avni Konuk tarafından Türkçeye çevrilmiştir.²⁷⁰

Sefine-i Nefise-i Mevliyan; Sakıp Mustafa Dede'nin bu eseri üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm Menakıb-ı Arifinin bittiği tarihten Kendi zamanına kadar olduğu Mevlana soyuna mensup Çelebilerle ilgili bölümü anlatır. İkinci bölüm, Tekkelerdeki Şeyhlerle ilgilidir. Üçüncü bölüm ise, Mevleviler arasında tanınmış şeyhleri anlatır.. Gölpınarlı bu eserin birçok hatadan oluştuğunu belirtmiştir.²⁷¹

Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye; Esrar Muhammed Dede'nin Mevlevi Şairlerine ait tezkiresidir.

Şerh-i Hakayık Ezkar-ı Mevlana: Fazılpaşa tarafından yazılmıştır. Mevlevilik tarihi için önemli bir eserdir. Konya'da Mevlana dergâhında şeyhlik eden çelebiler, Galata şeyhleri, Osmanlı ülkesinde bulunan Mevlevi-haneler ile ilgili bilgileri içerir.

Yenikapı Mevlevihanesi: Maarif Müdürü bulunan Mehmet Ziya tarafından yazılmış bir eserdir. Yenikapı Mevlevi hanesindeki şeyhleri anlatır.

Hadikat'ül Cavami; Ali Satı tarafından yazılan eserde Mevlevihaneler ile şeyhler hakkında bilgileri içerir.

İstanbul'da Mevlevi Tekkeleri; Nuri Ebbusüdoğlu tarafından iki cilt olarak yazılmış bir eserdir. İlk kitapta Yenikapı ve Bahariyye Mevlevihaneleri, ikinci kitap ise Galata Mevlevihanesi ve şeyhleri hakkında bilgiler içerir.

1

Mevlana'nın ilk mümessilleri ve Mevleviliği yayanlar: Yazar, Mevlana öldüğü zaman Konya halkının duyduğu üzüntüyü vermeye çalışır. "Konya derin bir sessizliğe gömülmüştü... Düşünüyordu Konya ve Konya'da dünya düşünüyordu."²⁷²

²⁷⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana'dan Sonra Mevlevilik**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2006 s.29

²⁷¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.30

²⁷² Gölpınarlı, A.g.e. s.33

Eflaki'nin rivayetine göre; Mevlana hastayken ondan sonra kimin şeyh olabileceği sorulmuş o da "Çelebi Hüsameddin halife olur" demiştir.²⁷³

Sultan Veled'in halife olmasını isteyenler de olmuştur ancak Sultan Veled Çelebi Hüsameddin'in halife olmasını istemiştir. Bunu İbtida-name adlı eserinde de anlatmıştır. Çelebi Hüsameddin döneminde Mevlana'ya bir türbe yapılmıştır. Böylece bu türbe'nin etrafında vakıflar yapılmaya başlamıştır. Bu türbenin müezzinleri, hafızları, Mesnevi-hanları ve âşıkları oluşmuştur.

Hüsameddin Çelebi, Mevlana'ya candan inanmış biri olarak, Mesnevi'yi çok önemsemiş hatta rüyasında peygamberimizi Mesnevi'yi okurken gördüğünü söylemiştir.²⁷⁴ Sultan Veled'in bu zata ait saygısı anlatılmıştır. Konya halkının kadıya gidip Rebab ve Sema'nın dine uygun olmadığını ve yasaklanmasını istemişlerdir. Hüsameddin Çelebi'ye sorulmuş ve onu ikna edememişlerdir, sonra da bununla uğraşmaktan vazgeçmişlerdir.²⁷⁵

Hüsameddin Çelebi, 1284'te vefat etmiştir. Mevlana Türbesinin ön tarafına gömülmüştür. Türbedeki mermer levhada Arapça şu sözler yazılmıştır.

"Burası Şeyhler Şeyhinin, ariflerin uydukları zatın, ...Kürd olarak yattım, Arap olarak kalktım diyen Şeyh'e mensuptur. Tanrı ruhunu kutlasın." ²⁷⁶

2-Sultan Veled devri

Sultan Veled, Mevlana'ya en çok benzeyen hiç ondan ayrılmayan oğludur. Her konu da babasına uymuştur. Onun sözünden hiç çıkmamıştır. Onun sevdiklerini sevmiştir. Önce Şems'e sonra Selahaddin ve en son Çelebi Hüsameddin'e uymuştur. Çelebi'nin ölümünden sonra yedi yıl boyunca Şeyh Kerimeddin'in yanında olgunlaşmıştır.

Halkın ısrarı üzerine halifeliği kabul etmiştir. Gölpınarlı onu tamamıyla bir hayat adamı olarak görür. Mantıklı, Mevlana'nın nüfuzundan faydalanmayı bilen bu sayede

²⁷³ Gölpınarlı, A.g.e. s.35

²⁷⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.39

²⁷⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.40

²⁷⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.41

Mevleviliği kuran merasime bağı bir kişiliktir. "Mevlana bir ideoloji adamıydı. Sultan Veled ise Mevlana'nın ideolojisini benimsemiş fakat kendisinde aynı ibda aynı tefekkür aynı heyecan olmadığı ve buna karşılık temkinli, mantıklı ve bilhassa zamanın icaplarını görüp gözetir bir adam bulunduğu için... o ideolojiyi sistemleştirmeye ve bir Mevlana yolu, başka tarikatlardan ayrı bir Mevlevilik Tarikatı kurma gayretini gütmeye başlamıştı."²⁷⁷

Sultan Veled'de yurt sevgisi ve Konya'ya bağlılık vardır. Sultan Veled, Divan'ında Aksaray'ı ve Konya'yı över.

Sultan Veled 1312'de ölmüştür. Babasının sağ tarafına gömülmüştür. Sultan Veled'in Fatma Hatun'dan iki kızı ve oğlu Ulu Arif Çelebi doğmuştur. Eşinin vefatından sonraki eşlerinden Emir Şemseddin ile Selahaddin Zahid ve Hüsameddin Vacid Çelebiler doğmuştur.

Sultan Veled Anadolu'nun birçok yerine halifeler göndermiştir. Şeyh Süleyman Türkmani bunlardan biridir.

Kitapta Sultan Veled'in eserleri ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

1-Divan: Kaside, gazel, terci, kıta ve rubailerden oluşmuştur. Gazellerinin çoğu Mevlana'nın gazellerine naziredir.²⁷⁸

2-İbtida-name: Sultan Veled'in ilk mesnevisidir. Bu kitap Mevlana'nın hayatı ve Mevlevilik tarihi açısından son derce önemli bir kaynak olarak görülür. 1936'da eser Celal Hümai tarafından basılmıştır.

3-Rebab-name: Sultan Veled'in ikinci mesnevisidir. Rebabın Mevlana'ya mensup bir çalgı olması dolayısıyla ikinci mesnevisine rebapla başladığını belirtmiştir. Ancak bu eserde Mevlana ile ilgili hiçbir bilgi yoktur.

4-İntiha-name: Sultan Veled'in son mesnevisidir. Öğütlerden oluşur. Yine Mevlana ile ilgili bilgileri içermez.

²⁷⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.47

²⁷⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.55

5-Maarif: Mensur bir eserdir. Bazı tarihi olaylar anlatılmıştır. Senai'den, Attar'dan Mevlana'dan alınan beyitler de yer alır.

3-Sultan Veled'in fikri hüviyeti

Üslubu ve şiiri; Mevlana'daki reel durumlar onda mistik bir havaya bürünmüştür.²⁷⁹

Mesnevilerine Tanrı adıyla başlar. Eserlerinde hikâye yok gibidir. Onda bilgi vardır, öğreticilik vardır. Divanındaki şiirler Mevlana'yı hatırlatır. Şiirinde Attâr ve Senai'nin etkileri görülür.

Şiirinde teknik hatalar çok görülür. Mevlana gibi sık sık Hızır ile Musa'dan söz eder. Gölpınarlı soru sorarak Sultan Veled'in şairliğini sorgulamıştır... *'Babası şiir yazdığı için şiir yazan babasının divanı olduğu için divan tertip eden... Divanındaki birçok şiiri babasına nazire olan... Hatta babasının Rumca şiirleri olduğu için Rumca şiirler düzen Sultan Veled babasıyla kıyaslanmamak şartıyla şair midir?*²⁸⁰

Bu soruya Gölpınarlı şairdir diye cevapladıktan sonra onu sorgulamaya devam etmiştir. Kitapta Sultan Veled'in Türkçe şiirleri de incelenmiştir.

4-Ulu Arif Çelebi

1272'de doğmuş, Mevlana ona "Ulu Arif Çelebi" adını vermiştir. Mevlana da Sultan Veled de Ulu Arif'i çok sevmişlerdir. Çelebi Hüsameddin de onu çok sevmiş, ona lalalık yapmak istemiştir.

Mevlana onun için bir gün oğlu Sultan Veled'e şöyle demiştir; "Ben bu çocukta yedi velinin nurunu görüyorum, Bahaddin Veled'in, Seyid Burhaneddin'in, Şems'in, Selahaddin'in, Çelebi Hüsameddin'in nurları, benim nurum ve senin nurun."²⁸¹

Ulu Arif Çelebi'nin Devlet Hatun'dan iki oğlu bir de kızı olmuştur. Yazar, Ulu Arif Çelebi hakkındaki menkıbelere değinir.

²⁷⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.63

²⁸⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.67

²⁸¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.74

Sultan Veled'in ölümünden sonra Hilafet ona geçmiştir. Ömrünün büyük bir bölümü seyahatlerle geçmiştir. Bütün Anadolu'yu Tebriz ve Irak'ı gezmiştir. Bu seyahatlerin çoğuna Eflaki iştirak etmiştir.²⁸²

Çelebi'nin hem Moğol beyleriyle hem de yerli beylerle arası iyi olmuştur. Özellikle Menteşe Beyi Mesud ile arası iyidir, Bey ve oğlu kısa zaman için de onun müridi olur. Germiyanoglu Yakup Bey de onun mürididir.

Gölpınarlı, Çelebi'yi karakter olarak Şemsi Tebrizi'ye benzetir. Eser de Çelebi'nin şaraba düşkün olduğu sürekli içtiği belirtilmiştir. Beylerle beraber şarap içtiği görülmüştür. Ayrıca Çelebi'nin bir takım gönül maceraları da anlatılmaktadır.²⁸³

*Sultan Veled'in torunu Burhaneddin İlyas Paşa'nın sakıylık ettiğini ve gece yarısını geçinceye kadar içtiklerini İlyas Paşa'nın şarap bulmak için Eflaki'yi sıkıştırdıklarını bizzat Eflaki anlatıyor.*²⁸⁴

Çelebi Mevlana yolunu, melâmet yolu olarak görür. Konya'da üç gün süren bir depremden sonra Çelebi vefat eder. Ulu Arif Çelebi'nin Süleymaniye Kütüphanesinde bir divanı bulunmaktadır. Şiirlerinin çoğu Mevlana'ya naziredir. Şiirlerinde realite yoktur, mistizim vardır.

Ulu Arif Çelebi babasının ve dedesinin nüfuzundan faydalanmıştır. Mevleviliği bir merkezde toplamıştır. Ayrıca birçok şubeler açmıştır.²⁸⁵

5. bölümde, Ulu Arif Çelebi'den sonraki çelebiler anlatılır. Şemseddin Emir Abid Çelebi, Ulu Arif Çelebi'nin kardeşidir. Çelebilik, Arif Çelebi'den sonra ona geçmiştir. Emir Abid'den sonra da Hüsameddin Vacid Çelebi geçmiştir. Kısa zaman sonra vefat edince de Halifelik, Ulu Arif Çelebi'nin oğullarına geçmiştir.

6. bölümde, Konya Çelebilerinden başka Mevleviliği yayanlar anlatılmıştır. Bunlardan ilki Divane Mehmed Çelebi'dir. Onun ile ilgili bilgiler Şahidi'nin "Gülşeni

²⁸² Gölpınarlı, A.g.e. s.76

²⁸³ Gölpınarlı, A.g.e. s.83

²⁸⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.84

²⁸⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.96

Esrar" adlı kitabın son bölümünde bulunmaktadır. Bilgiler onun ağzından anlatılmış ve menkıbe niteliğindedir.

"Saçlarını sakalını ve bıyığını usturayla tıraş ettirir şarap içer... Halk içinde rüsva olmuştu, adı kötüye çıkmıştı, elinde daima şarap kadehi vardı" ²⁸⁶

Mehmed Çelebi'nin meşrebi Ulu Arif Çelebi'ye benzetilmiş hatta ondan daha taşkın olarak nitelendirilmiştir. ²⁸⁷ Bu şiirlerinde de kendini gösterir. Şiirlerinde Hurufî inançları, On iki imam'a övgüler, Şîa inançlarına rastlanmaktadır. Eserde bu şiirlerden örnekler vardır.

Divane Mehmet Çelebi ile beraber Mevleviliğe; Hurufilik, Bektaşilik, Kalenderilik karışmıştır. Mehmet Çelebi, Cami minberinde şarap içecek kadar taşkın bir kişiliğe sahiptir.

Gölpınarlı Çelebi Mehmet'in bu durumunu şöyle değerlendirir: "halk bu çeşit adamları 'niyaz ehli erenler'den sayar onların her hareketlerinde bir hikmet arar... Bazı taşkın erler de kendilerini bu tarzda gösterip melâmetle hallerini gizlerler... Şarapla coşmada, neşelenmede, kendini kâinata ve tabiata vermede, esrarlaya içine dalmada, şuur altındaki mistik âlemi canlandırmadadır ve Ulu Arif Çelebi'de görülmeyen esrar düşkünlüğü Mevlevilik mistikleştikçe Divane Mehmet Çelebi'de belirmedi. ²⁸⁸

Eserde ondan sonraki birkaç halife ile Alâeddin Ergun Çelebi ve Yusuf Sine-çak'tan söz edilir. Yusuf Sine-çak'ın yetiştirdikleri anlatılır.

7. bölümde, Mevleviliği eserleriyle yayanlar anlatılır. Bunların ilki, Mecdeddin Feridun ve risalesidir. Selçuklu komutanlarından birinin oğlu olduğunu babasını ölümünden sonra onu da komutan olduğunu, Mevlana'ya mürit olduğunu anlamaktayız. Kırk yıl Mevlana'ya hizmet ettiği söylenmektedir. Risalenin iki defa tercüme edildiği ancak nerde olduğunun bilinmediği belirtilmiştir. ²⁸⁹

²⁸⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.109

²⁸⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.116

²⁸⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.119

²⁸⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.128

Eflaki'nin Menakıb-ı Arifin adlı eseri çoğu Mevlevilerin hal tercümeleridir. Mevlana'dan Şems'ten Sultan Veled'den söz eder. Ulu Arif Çelebi ona "şeyh" diye hitap etmiştir. Bu ona halifelik de verildiğini gösterir.²⁹⁰

Şahidi ve eseri "Gülşeni Esrar" hakkında bilgiler verilir. *"Duyduğumuza duyduktan sonra inandığımıza göre Mevlevilerin içki ve esrar içtiklerine dair sarih ifadeleri..."*²⁹¹ Ayrıca Divane Mehmet Çelebi hakkındaki bilgileri de onun eserinde bulunmaktadır.

Şahidi'nin birçok eseri ayrıntılı olarak verilmiştir. Gülşen-i Vahdet, Gülşen-i Tevhid, Gülşeni Esrar, Tuhfe-i Şahidi, Gülistan şerhi, Gülşen-i İrfan, Müşehadat-ı Şahidiy Sohbet name, Divan gibi eserlerinden söz edilir.

Tuhfe-i Şahidi, Farsçadan Türkçeye bir sözlüktür. Divanı ise otuz iki şiirden oluşmuştur.

Gölpınarlı, bu bölümde ayrıca mesneviyi şerh edenleri sırasıyla vermiştir. Harezmi, Abdal Ali Muhammed Lokhnovi'den bahseder. Türkçe şerh edenleri de ayrıca sıralamaktadır. Sururi, Şadi, Şem'i, Ankaravi Rusuhi İsmail Dede bunlardan bazılarıdır.

8. bölümde, Çelebilik makamı ve Çelebilerden söz eder. Çelebiler başlığıyla Mevlana'dan başlayıp Abdulvahid Çelebi'ye kadar otuz dört Çelebi sırasına göre listelenmiştir.²⁹²

Tarikatla ilgili olaylar sıralanır. Çelebiler ile halk arasından geçen olaylar anlatılır. İstanbul'a padişahın yanına giden çelebiler, yaptıkları sıralanır.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde şeyhlik, dervişlik, çelebilik, emirlik, halifelik gibi makamların yasak edildiğini, bu unvanlara devam edenlerin aldıkları cezaların neler olduğu eserde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

İkinci kısım: Mevlevilik

²⁹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.130

²⁹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.131

²⁹² Gölpınarlı, A.g.e. s.149

Gölpınarlı, Mevlevilik nasıl bir yoldur? Sorusu ile konuya giriş yapar. Sufileri iki zümreye ayırır. Birinci zümreye "Esmâ, Tanrı adlarını anma yolunu tutanlar" adını verir. Bunlar Tanrıya ulaşmak için belli sayıda Allah'ın adını zikrederler, ibadet eder, az yemek yer, hücrede tek başına ibadet ederler. İkinci zümre ise; Tanrı'ya ulaşmak için aşk ve cezbe yolunu tutanlardır.²⁹³

Eflâkî'nin Mevlana zamanında ona uyanların nasıl tarikatına girdikleri anlatılır. Tıraş olmaları saç ve sakalı kesmeleri gibi. Mevleviler diğer tarikatları kendilerinden ayrı görmüşlerdir. Onlara Sufi Tarikatları demişlerdir. Sufi şeyhleri Mevlevihanelere gelince, Mukabele sırasında semayı izlerler.

Mevlevilikle ilk devirleri ile ilgili birkaç eski risale ile Şahîdî'nin İşk-name ile Tıraş-name adlı eserinden söz edilir. İşkna-me'de Allah aşkı ve melâmet halleri anlatılır.

Tıraş-name'de tıraşın dört unsuru tek tek anlatılır. Sakal tıraşı dünya sevgisini terk etmeye, bıyık tıraşı benlikten geçmeye, Kaş tıraşı sadece tanrıyı sevmeye, saç tıraşıysa erler önünde ayak toprağı olmaya işarettir.²⁹⁴

Rusuhi'nin risalesinden söz eder. "Min-hac-al Fukara" adlı eserinde mukabele ayinini anlatır.

Esmâ ve riyazatı esas tutan tarikatlar Mevlevileri, daima kendilerinden aşağı görmüşlerdir. ²⁹⁵ Sufiler, Mevlevileri zikri esas tutmadıklarından dolayı ikinci adda kalmışlar diye kınarlar. Ayrıca sema yüzünden de sufi tarikatlarla Mevleviler uzlaşmamışlardır.

Tarikatlarda şeyhten şeyhe ulaşarak Peygambere kadar dayandığına inanılan beyat zincirine silsile denmiştir. Bu silsile ikiye ayrılır. Biri Hz. Ali'ye diğeri Hz. Ebubekir'e dayanır. Onlar vasıtasıyla Peygambere çıkar. Hz. Ali'nin zikrini kabul edenler Alevî Hz. Ebubekir'in zikrini kabul edenler, Bekrî'dir. Bu silsilelerin ilkinde Şîilik, ikincisinde Sünnilik etkileri görülür.²⁹⁶

²⁹³ Gölpınarlı, A.g.e. s.177

²⁹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.182

²⁹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.186

²⁹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.189

Gölpınarlı silsiledeki uydurma şeyhlerden de söz eder. Daha sonra Mevlevi tarikatındaki ikilikten söz eder. Ulu Arif Çelebi'den sonraki dönemi Bâtîni olarak görür.

Eflaki'den sonra Sakıp Dede'nin yazdıklarıyla sonraki dönem anlaşılmaya çalışılmıştır. Mehmet Çelebi zamanında Mevlevilikle, Kalenderilik ve Bektaşilik kaynaşmıştır. Bazen Mevlevi külahlı takmış bazen de on iki terkli taç giymiştir.

Yenikapı Mevlevi hanesinde Gölpınarlı hem kendi yaşadıklarından hem de başkalarının yaşadıklarından misaller vermektedir.

Mevlevilikte Alevi Temayüllere ayrıntılı bir biçimde değinmiştir. Esrar Dede birçok şiirinde Hz. Ali'yi över ve menkıbelerini anlatır. Gölpınarlı, sonraki Mevlevileri Mevlana'nın irfanından uzak bulur.

2. bölümde, tarih boyunca Mevlevilik anlatılır. Mevleviliğin yayışını anlatırken öncelikle Mevlana'nın mütevazı hayatını hatırlatır. Sultan Veled döneminde başlayan vakıf anlayışını da henüz kıbleden dönmemiş olarak görür. Mevleviliğin Mevlana'nın halifeleri tarafından köylere kadar yayıldığını bunun sebebinin halka yakın olmalarıyla ilgili olduğu belirtilir.²⁹⁷

Daha sonraki dönemlerde Mevlevilik kendi içine çekilir.16.yüzyıldan itibaren tekkeler, beyler ve vezirler tarafından yaptırılmıştır.1675'te Bayram Paşa tarafından Kilis Mevlevihanesi yaptırılmıştır.3. selim'in müzisyen, şair, Mevlevi olduğunu, Şeyh Galip'e hayran olduğunu, bu dönemde Mevlevilik en parlak dönemini yaşadığını öğrenmekteyiz. Bu dönemde Mevlevihaneler tamir edilmiş, Mevlevilik yayılma imkânı daha da büyümüştür.2. Mahmut da onlara karşı derin sevgi beslemiştir. o dönemde Halet Çelebi devlette söz sahibi ve Mevleviliğin de tek mümessilidir.²⁹⁸

Vakıfların işleyişi hakkında bilgileri eleştirel bir tarzda objektif olarak vermektedir. Vakıfların parazit bir zümre yetiştirdiğini belirtirken bunu somut bir anlatımla desteklemektedir. Ona göre hazır yiyip içip ibadet etmek Müslümanlıkta yoktur ancak vakıflar böyle bir ortam yaratmıştır. Eskiden bir işle meşgul olan dedeler vakıfların

²⁹⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.227

²⁹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.231-232

çoğalmasıyla beraber bir iş görmeden parazit gibi yaşamaya başlamışlardır.²⁹⁹ Mevlana Vakfına daha sonra ‘‘Evkaf-ı Celaliyye’’denmiştir.

3. bölümde, Siyasi ve sosyal hayatta Mevlevilik anlatılır. Mevlana’nın hiçbir padişaha ve beye boyun eğmediğini, Sultan Veled’in daha teşkilatçı bir düşünceyle Mevleviliği yaydığını Ulu Arif Çelebi’nin seyahatlerle Mevleviliği yaydığına değinilmiştir. Sonraki Mevleviler ise mistik bir havayla çevrelerini vakfa bağlamışlardır.³⁰⁰

Osmanlılar ilk dönemde Mevleviliği önemsememişler ancak Bedrettin İsyanından sonra Mevlevilere dokunmamışlardır.³⁰¹

3. Selim ‘e kadar Mevlevilikte önemli bir olay olmaz.3. Selim’in Mevlevi oluşu Bektaşî olan yeniçerilere karşı bir hareket olarak görülür. Mevlevilik, 5. Murat’ın tahttan indirilmesi ve 2. Abdülhamit’in tahta çıkmasında önemli rol oynamıştır.³⁰²

Osman Dede Osmanlı sarayında mesnevi okumakla görevlendirilmiştir. Mevlevi olan 5.Mehmet Reşad’ın tahta çıkması Mevlevileri mutlu etmiştir. Bu padişah zamanında Bahariye ve Yenikapı Mevlevihanesi yeniden yaptırılmıştır.³⁰³

Mevlevilikte siyaseti ilgilendiren efsaneler ve kılıç alayı anlatılır. Mevlana Selçukluların yıkılmasından sonra on sekiz gün Konya’da padişahlık yaptığı, oğlu Sultan Veled’e kılıç kuşattığı efsane olarak anlatılmıştır. Fatih’e Akşemsetdin tarafından kılıç kuşatıldığı, son kılıç kuşanma töreninin Vahdettin’e yapıldığı rivayet olarak anlatılır.³⁰⁴

Mevlevilikte kadının mevkisi açıklanır. Mevlana kadını cemiyetin bir üyesi olarak görür. Onların örtünüp saklanmalarını tasvip etmediğini kadın müritlerinin olduğunu öğrenmekteyiz. Mevlana, ölünceye kadar tek kadınla evli kalmıştır. Eflaki, Sultan Veled’in kızı Şeref Hatun’un birçok müridi olduğu belirtilir İlk dönemlerde kadının erkekten bir farkı olmadığını anlamaktayız. Hatta kadına hilafet verildiğini anlıyoruz. Ulu

²⁹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.242

³⁰⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.247

³⁰¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.249

³⁰² Gölpınarlı, A.g.e. s.251

³⁰³ Gölpınarlı, A.g.e. s.252

³⁰⁴ Gölpınarlı A.g.e. s.253

Arif Çelebi de Mevlana gibi kadınlarla görüşür ve onların sema törenlerine katılır. Eserde kadınlara yazılan methiyelerden örnekler verilmiştir.³⁰⁵

Vakıfların güçlenmesi ve saraya yakın olmasıyla beraber kadınların durumu değişmiştir.12. yüzyıldan itibaren hem Mevlevi köylerine rastlanmaz hem de kadı halifelerin varlığına. Ancak kadınların sema yaptıklarını anlamaktayız. Bu katı dönemde kadınlar meydan-ı şerife girememişlerdir.³⁰⁶

Esrar Dede Mevlana'nın İncil'de müjdelendiğini iddia etmiştir. Esrar Dede'nin bu şiirini Gölpınarlı, "acayip bir şiir" diye yorumlar ve şiiri sunup açıklar.³⁰⁷

Mevlevilikte eski inançların izlerini görmekteyiz. Ateş ve ocağın kutsallığı, Mevlevilikte Ateş-baz-ı Veli makamı ocağın mihrabı gibidir. Yemek yerken konuşulmaması Mazdeizmi hatırlatır. Mevlevi tekkelerine balık girmeyişi Hint Dinlerini hatırlatır.³⁰⁸

4. bölümde, Mevlevilikle ilgili tarikatlardan öncelikle Bektaşilerden söz edilir. Bektaşilik; Mevlana ile çağdaş olan Hacı Bektaş-ı Veli adına kurulmuş bir tarikattır. Vilayetnamede Mevlana'dan söz edilir. Onunla ilgili birçok hikâye anlatılmaktadır. Eser de uydurma rivayetlere de değinilmektedir.³⁰⁹

Mevleviliğin, Melamilik, Hurufilik, Halvetilik, Nakşibendîlik ile aralarındaki ilişki sırasıyla ayrıntılı olarak açıklanır.

5. bölümde, Mevlana adına kurulan Mevlevi Tekkeleri'nin Konya'ya bağlı beş tekkeden söz edilir. Bu tekkelerin işleyişi ve bugünkü durumları anlatılır.

Konya'ya giden her Mevlevi önce Şems ve Mevlana'nın buluştuğu yere sonra da Şems'in türbesine sonra da Mevlana'yı ziyaret ederler.³¹⁰

³⁰⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.257

³⁰⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.259

³⁰⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.264

³⁰⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.266-267

³⁰⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.270

³¹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.303

Mevlevi tekkeleri nerelerde kurulur ve nasıl bir yerdir? Sorusunu öncelikle teknik bilgilerle açıklar. Sonrasında Mevlevi tekkelerine nasıl gidileceğini adım adım anlatır.

Dergâha yaya gitmek icap eder... Kapıdan niyazla girilir. Sağ ayağınızın başparmağını sol ayağınızın başparmağı üzerine koyun... Vücudunuzu öne eğin tamam. İşte baş kesmek...³¹¹

Konya'daki Mevlana Dergâhı'nın bütün bölümleri ile günümüzdeki durumundan söz eder. Türbedeki kitabeler:1-Mevlana'nın kitabesi, yazıları aynen yazar ve Türkçe çevirisini belirtir.

2-Sultan-al Ulema kitabesi

3-Selahaddin Kitabesi

4-Şeyh Kerimeddin Kitabesi

5-Alaaddin Çelebi Kitabesi

6-Emir Âlim Kitabesi

7-Kerra Hatun'un Kitabesi

8- Melike Hatun Kitabesi

9-Celale Hatun kitabesi

10-Taceddin kızı Melike Hatun Kitabesi

11-Emir Şemseddin kitabesi

12-Çelebi Hüsameddin Kitabesi

13-Çelebi Hüsameddin'in torununun kitabesi

Bu kitabelerin hem Osmanlıcası hem de Türkçesi verilmiştir.

³¹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.315

3. kısım

Mevlevilik Adab ve Erkânı başlığını taşır. Çelebilik makamı ve şeyhlerin tayinin nasıl gerçekleştiği anlatılır. Mevlevi mukabelesi anlatılır. Bu konular ayrıca Gölpınarlı'nın "Mevlana Adab ve Erkânı" adlı kitabında da ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Mukabele nasıl yapılır dualar burada da verilmiştir.

Musevilikte dereceler; bu bölümde Muhib, çile, şeyh, halife gibi konularla mesnevinin okuma usulleri anlatılır.

Üçüncü kısmın üçüncü bölümüne geldiğimizde; meydan-ı şerif, Ayn-ı Cem, Muharrem, Tekkeye gelen padişahların karşılanması anlatılır. Ölüm törenleri, Şeb-i urs ve son olarak da Mevlevi mezar taşları anlatılır.

Sonraki bölümde; Mevlevilikte giyim kuşam ve Mevlevi terimleri açıklanır. Bu terimlerin çoğu yazarın Mevlevi Adab ve Erkânı adlı kitabında da görebiliriz.

4.kısım

Bu kısımda Mevlevi Edebiyatı ve Mevlevi Müziği'nden söz edilir. Yazar Mevlana'ı değerlendirirken diğer şairlerde olmayan üç özelliğini vurgular. Bunlardan ilki, şiirlerindeki bütünlük ikincisi, onun şiirinde vezin şiire tabidir üçüncüsü, dilinin tamamıyla halk dili olmasıdır. Şiirlerini halk diliyle yazmasıdır.³¹²

Mevlana ve Sultan Veled'in şiirleri Farsçadır. Mevlana'nın tesiri ile Farsça Mevlevilikte kutsal bir dil olarak görülmüştür.

Yazar Mevlevileri Divan Edebiyatının kurucuları olarak görür. Cevri, Nedim, Nefi, Naili, Şeyh Galib, Nabi gibi şairlerin de Mevlevi olduğunu belirtir Nefi'nin, Şeyh Galib'in, Nabi'nin Mevlevilik etkisiyle yazılmış şiirlerinden de örnekler sunar.³¹³

Mevlevi müziği; Sema'nın vazgeçilmez bir unsuru olarak görülür. Mevlana da Sultan Veled de Rebab çalmışlardır. Rebab Mevleviliğin kutsal çalgısı olarak görülür.

³¹² Gölpınarlı, A.g.e. s.405-406

³¹³ Gölpınarlı, A.g.e. s.409-410

Ayrıca ney de Mevlevilikte görülen başka bir çalgıdır. Daha sonraları ud, keman, kanun ve piyano da çalmışlardır

18.yy.da İtri Segâh makamında bir ayin bestelemiştir. Onun dışında ayin besteleyenler ve makamları liste halinde verilmiştir.³¹⁴

Beşinci kısım

Bu kısımda Mevlevi şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Şiirler Eflaki'den başlayıp Hüseyin Fahreddin Dede ile son bulmaktadır. Ayrıca Hüseyin Fahreddin Dede'nin bir bestesi de yer almaktadır.

İndeks bölümünden sonra Prof. Dr. Ali Alparslan tarafından yazılmış olan Abdülbaki Gölpınarlı'nın başlıca eserlerini listelenmiş bir şekilde görmekteyiz.

Kitabın sonunda Mevlana türbesinin birkaç resmi; bazı mezar taşları ile bazı celebilerin fotoğrafları görülmektedir. Ayrıca orijinal metin örnekleri de verilmiştir. Son iki sayfasında Abdülbaki Gölpınarlı'nın resimleri verilmiştir.

1.3.11. Pir Sultan Abdal

Eser, 1995'te Varlık yayınları tarafından 128 sayfa olarak hazırlanmıştır. Yazar 22 sayfalık ilk bölümde şairin hayatını ve sanatını anlatır. Şiirlerini de konularına göre bölümlere ayırarak sunar.

Gölpınarlı, Pir Sultan'ın hayatını anlatmadan önceki dönemde yaşananları anlatır.13-15-16.yüzyıllarda Anadolu'da Sufiliğin ve Şiiliğin genel bir durumu anlatılır. Sınavna kadısı Bedrettin'in öldürülmesi taraftarlarının Erdebil Sufilerine katılması, Şah İsmail'in İran'da Şii bir hükümet kurması anlatılır. Şah İsmail'in Anadolu'ya giden halifeleri onu bir Mehdi olarak tanıtmışlardır. Aleviler, Bektaşiler, Kızılbaşlar da bu tesirde kalmışlardır.³¹⁵

Aleviler tarafından Pir Sultan Abdal yedi büyük şairden biri sayılır. Şah İsmail'in oğlu Şah Tahmasab zamanında yaşamıştır. Yazar çoğunlukla şiirlerinden hareket ederek

³¹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.420

³¹⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, **Pir Sultan Abdal**, Varlık Yayınları 1995 s.5-6-7

şairi anlatmış, onun Safeviler adına Osmanoğullarına bir isyan düzenledikten sonra yenildiğini ve Hızır Paşa adında bir Osmanlı veziri tarafından Sivas'ta asıldığını belirtir.³¹⁶

Pir Sultan şiirlerinde birçok defa çıkardığı isyanı da anlatır.

Yetmiş üç er idik girdik bu yola

Yalbardak kılıçlar hep aldık ele

İman Kur'an nasib olsa bir kula

...

Müminleri bir katıra dizelim

Güruh güruh şu âlemi gezelim

Münkirlerin sarayını bozalım

Yıkalım bakalım nic'olsa olsun ³¹⁷

...

Yürü bire Hızır Paşa

Senin de çarkın kırılır

Güvendiğin padişahın

O da bir gün kırılır ³¹⁸

Yazar kitapta yer alan ilk üç şiirin muhtemelen hapisanede söylenmiş olduğunu belirtir. Gölpınarlı; Pir Sultan Abdal'ın hayatının destanlaştığını belirtir. Bu menkıbevi hayatını da yazar anlatmıştır.

³¹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

³¹⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

³¹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

Gölpınarlı,"Alevi Bektaşî edebiyatının kaynağı Yunus Emre'dir. Kurucusu da Kaygusuz Abdal'dır. Didaktik eserler sunan Hatayi'dir. Fakat bu edebiyatın en yüksek şairi Pir Sultan Abdal'dır. Hatta Türk Halk edebiyatının da en büyük şairidir."der.³¹⁹

Küçüklüğünden itibaren saz çalan ve etkili bir şair olan Pir Sultan'ı yazar bir bilgin olarak görmez. Onu gerçek bir âşık olarak görür dilinin sade ve pürüzsüz olduğunu belirtir. Divan edebiyatının etkisinde olmayan bir şair olduğunu anlatır.³²⁰

Konularına göre tasnif ederek şiirleri sunan Gölpınarlı bu şiirlerin altında ayrıca bazı kelimeleri ayrıntılı olarak da açıklamıştır. Şiirlerinin konuları; tabiatla ilgili olanlar didaktik olanlar, aşk konulu olanlar sıralanır. Ayrıca eserin sonunda şiirlerin indeksi de verilmiştir.

1.3.12. Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi

Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi ilk defa İstanbul'da Milliyet Yayınları tarafından 1972'de 299 sayfa olarak yayınlanmıştır. İnkılâp Yayınevi tarafından 2004'te basılmış olanı incelediğimizde bu çalışmanın 296 sayfa olarak hazırlanmış olduğunu görürüz. Yazar bu esere 21 sayfalık bir önsözle başlamıştır.

Gölpınarlı, 13.yüzyılda Anadolu'da olan durumu, Moğol istilasını, halkın konuştuğu Türkçe ile edebi bir dil olarak yayılan Farsça'yı anlatır. Amasya'da idam edilen Baba İshak'a uyanlar ondan sonra Hacı Bektaş'ın etrafında toplanır. Mevlana babası ile beraber Belh'ten Anadolu'ya gelmiştir.³²¹

Yazar, Yunus Emre'nin şiirlerinin çoğunu hece ile yazdığını bunu özellikle düşüncesini yaymak için yaptığını belirtir. Züht ve tasavvuf içerikli şiirleri; "Tasavvufî Zühdi Halk Edebiyatı" olarak tanımlamıştır. Ve bunun kaynağını da Yunus Emre olduğunu belirtmiştir.

³¹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.18-19

³²⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.19

³²¹Abdülbaki Gölpınarlı, **Türk Tasavvuf Şiir Antolojisi**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2004 s.10

Melami Hamzavi edebiyatının kurucusu olarak Vizeli Kaygusuz Alaaddin görülür. Alevi Bektaşî Halk edebiyatının kaynağı yine Yunus Emre'dir. Alevi Bektaşî edebiyatında da Yunus 'ta olduğu gibi Tanrı ile konuşma teması vardır.³²²

Tasavvufî Zühdi edebiyat başlığından sonra Gölpınarlı Yunus Emre başta olmak üzere şairleri ve bu şairlerin şiirlerini sıralar. Öncelikle Yunus'u şiirleri ışığında anlatır. Sonrasında şiirlerinden örnekler verir ve bu şiirlerin altında dipnot şeklinde açıklamalarda bulunur.

Eşrefoğlu'nun şiirlerinin çoğunun hece ile yazıldığını, şiirlerinin Yunus tarzında olduğunu ve çoğunun da Yunus'un şiirlerine nazire olduğunu belirtir. Şiirleri dini-tasavvufî olduğu anlatılmıştır.³²³

Nizamoğlu, İmam Hüseyin'in soyundandır. Caferî mezhebînden olan şairin Bâtîni tarzında şiirleri de vardır. Kitapta şairin diğer eserleri de tanıtılmıştır. Nizamoğlu İstanbul'da ölmüştür.³²⁴

Himmet; Bolu'da doğmuştur. Aruz ve hece ile şiirler yazmıştır. Hece ile yazılmış şiirlerinde Yunus'un tesirleri vardır. Birçok şiiri bestelenmiştir.³²⁵

Melami- Hamzavi Halk Edebiyatı

Hacı Bayram Veli; Ankara'da doğmuştur. Bayramiye tarikatını kurmuştur. Çiftçilikle uğraşan Hacı Bektaşî Veli'nin dervişleri Recep, Şaban ve Ramazan aylarında köylere inip vaazlar verirler halkın verdikleri buğdayları da dergâha getirip ihtiyacı olanlara dağıtmışlardır. Böylece müritleri çoğalan Hacı Bayram Veli, Osmanlı padişahı tarafından zincirlenip İstanbul'a getirtilir, Padişah onunla tanıştıktan sonra onu serbest bırakmış ve müritlerinden vergi almamıştır. Şair Ankara'da ölmüştür.³²⁶

Kaygusuz Vizeli Alaaddin: Hacı Bayram Veli'nin halifelerindendir. Şiirlerinden örnekler sunulmuştur.

³²² Gölpınarlı, A.g.e. s.20

³²³ Gölpınarlı, A.g.e. s.63

³²⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.78

³²⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.97

³²⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.107-108

İdris-i Muhtefi: Kendisi ile rehber aracılığı ile görüşüldüğü ve kendisini gizlemesi onun Muhtevi lakabı ile anılmasına sebep olmuştur. İstanbul'da Sultan Selim civarında bir konakta yaşamıştır. Ünlü şathiyesinden örnek verilmiştir. Yazar bu şathiyeyi ayrıntılı olarak açıklamıştır.³²⁷

Muhyi: Konyalıdır. Halveti iken İstanbul'a gelip İdrisi Muhtevi'ye intisap etmiştir.³²⁸

Oğlanlar Şeyhi İbrahim: Evliya Çelebi onun tekkesine büyükler ve güzeller geldiği için oğlanlar şeyhi lakabını almıştır. Divanındaki şiirlerde Yunus tesirleri vardır. Birçok şiirinden örnekler sunulmuştur.³²⁹

Gaybi Sunullah; Kütahyalıdır ve Oğlanlar Şeyhinin de halifesidir. Bütün eserleri Türkçe'dir.

Alevi-Bektaşî Halk edebiyatı

Kaygusuz Abdal; Bursa fethinde bulunmuştur. Abdallar zümresindendir. Mensur risaleleri ve şiirleri vardır. Alevi- Bektaşî edebiyatının kurucusu sayılır.³³⁰

Hatayi Şah İsmaili Safevi; Şeyh İshak Erdebil'in soyundandır. Şii boylarının yardımı ile şeyhlikten şahlığa yükselmiştir. Yavuz Sultan ile yaptığı Çaldıran Savaşı'nda bozguna uğramıştır. Bu edebiyatın didaktik ve de lirik şairidir.³³¹

Pir Sultan Abdal: Aleviler onun Peygamber soyundan geldiğine inanırlar. Sivas'ta Osmanlı veziri tarafından astırılmıştır. Şiirleri liriktir. Kitapta 14 tane şiiri yer alır.³³²

Kul Himmet: Yazar hakkında pek bilgi sunmaz ve kul kelimesinden yola çıkarak bir yeniçeri olabileceğini belirtir. Eserde beş şiirine yer vermiştir.

³²⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.132

³²⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.138

³²⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.140

³³⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.172

³³¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.194

³³² Gölpınarlı, A.g.e. s. 216

Hüseyini: Pir Sultan'a mensup olduğu belirtilmiştir.

Hasan Dede: Eşrefoğlu ile çağdaş olduğu belirtilmiştir. Aydınlatıcı başka bir bilgiye rastlanmaz.

Kazak Abdal: 16. Yüzyılda yaşamıştır. Bir övgü ile iki taşlaması eserde yer alır.

Seyrani: 1807'de Everek'te doğmuş, Abdülmecit zamanında İstanbul'a gelmiş, Bektaşî olmuştur. La-dini bir tarzda şiirlerini yazmıştır.³³³

Dertli: İstanbul, Konya ve Bolu'da bulunmuştur. Şiirlerinde divan şiirinin tesiri vardır.

Celali Baba: Şiirleri Tanrı ile içli dışlıdır. Bu bir naz durumu olarak ifade edilmiştir.³³⁴

1.3.13. Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler Ve Atasözleri

İnkılâp Yayınları tarafından 2004'te İstanbul'da çıkan sayısı 384 sayfa olarak hazırlanmıştır.1976 tarihli bir sunuş yazısından sonra alfabetik sıraya göre kelimeler açıklamaları ile beraber verilmiştir.

Yazar bu eseri yazması için bazılarının istekte bulunduğunu özellikle İsmet Sungur tarafından böyle bir istek geldiğini belirtir. Unutulmuş ya da halen kullanılmakta olan kelimelerin dayanağını ve anlamlarını vermeye çalışmıştır. Bunlar arasında fıkralardan meydana gelmiş veya bir takım Bâtını inançlarla dilimize girmiş kelime ve deyimlerin mevcut olduğunu belirtmiştir.³³⁵

Kitapta 584 madde, 574 tane deyim ve atasözü vardır. Gölpınarlı yine de bunların tasavvuftan günümüze kadar olan tüm kelimeleri kapsamadığını belirtir. Yine de eserin tam olması için elinden geldiğini yaptığını ayrıca belirtmiştir.³³⁶

³³³ Gölpınarlı, A.g.e. s.267

³³⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.294

³³⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler** ve Atasözleri, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2004 s.XV

³³⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.XVI

Örnek verecek olursak aba ile ilgili deyim ve atasözlerini verdikten sonra bunları ayrıntılı olarak açıklamıştır. Bunları açıklarken ayet ve hadislerden de örnekler sunmuştur.³³⁷

Verilen kelime ve atasözlerinin birçoğunun günümüzde unutulup kullanılmamasına rağmen Türk tasavvuf tarihine yapılan büyük bir hizmet ve en doğru kaynaktır. Bazı kelimeler bir hayli ilginç ve dikkat çekicidir. Kızılbaş, Ben demek şeytan işidir, arakkiye, ayak mühürlemek v.s.

Öp burayı, öp şurayı, ver parayı dolan dereyi, vızıt oğlum vızıt; bu bir Alevi atasözüdür.³³⁸

Eserin sonunda bibliyografya birçok mezar taşı örneği ile sikke ve başlık resimleri verilmiştir.

1.3.14. Mevlevi Albümü

İnkılâp Yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Belgeler ve fotoğraflar dâhil 56 sayfa olarak hazırlanmış bir eserdir.

Eserde, Mevlânâ türbe ve dergâhiyle Karahisar Mevlevî-hânesine ve diğer Mevlevî-hânelere ait 22, Mevlevi mezar taşlarıyla kitabelerine ait 14, Mevlevilere ait 13, Mevlevi ve Kalenderi taşlarına ait 2, eski kaynaklara, meşihat ve hilâfet-nâmelerle mektup v.s. ye ait 35 fotoğrafı ve resimle Mevlânâ türbe ve tekkesinin plânlarını içerir. Ayrıca Vesim Paşa'nın Mevlevi mukabelesini gösteren bir tablosunun fotoğrafı, Mevlevi giyimlerine ait 5 patron ve Ressam Halil Dikmen'in renkli bir resmi (Dokümanlar arasında Sultan Veled'in, Eflâkî'nin, Divâne Mehmed Çelebi'nin ve Müstenid'in el yazıları ve 5 nota)bulunmaktadır.³³⁹

³³⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.1

³³⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.250

³³⁹ Mevlevi Albümü, www.turhankitabevi.com.tr

1.4. ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN EDEBİYATA DAİR ESERLERİ

Yazar, Tasavvuf, İslam Tarihi, Mezhepler Tarihi gibi birçok konuyu yanı sıra edebiyat alanının da birçok şairin hayatı ve eserleri üzerinde de araştırmalar ve çeviriler yapmıştır. Ayrıca kendi şiirlerini içeren bir de divan yazmıştır.

1.4.1. Abdülbaki Gölpınarlı Divanı

Yazarımızın eseri henüz basılmamıştır. Prof. Dr. Ali Alpaslan, "Abdülbaki Gölpınarlı" adlı kitabında Abdülbaki Gölpınarlı'ya ait bu divandan söz eder. Divanın aslının oğlu Yüksel Gölpınarlı'da olduğunu belirtmiştir. Divanın içinde 13 kaside, 2 nat, 1 mersiye 8 methiye, 104 gazel, 2 nazire 21 rubai, tazmim, taştir, tahmis, 100'e yakın doğum ve ölüm tarihini içerdiğini de belirtmiştir.³⁴⁰

1.4.2. Nasreddin Hoca

Birinci baskısı 1961'de yapılmıştır. 1996 yılında İnkılâp yayınevi tarafından İstanbul'da ikinci baskısı yapılmıştır. 150 sayfa olarak hazırlanan kitap Abidin Dino tarafından çizilen resimlerle desteklenmiştir.

Gölpınarlı'nın kitap için on sekiz sayfalık bir önsöz yazmıştır. Bu önsözde; Nasreddin Hoca hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Ancak yazar onun hakkında her şeyi bilmenin imkânsız olduğunu belirtmiştir.

Fıkralara bakarak Nasreddin Hoca'yı Timurlenk ile çağdaş saymıştır. Bazılarına göre Nasreddin Hoca diye birisi yaşamamıştır. Bazılarına göre Arapların Cuhası Hoca olarak gösterilmiştir. Eski yazma mecmualarına göre Selçuklular döneminde Alaaddin zamanında yaşadığı yazılmıştır. Akşehir'deki türbesinde 386 tarihi vardır.³⁴¹

Genel rivayetler Hoca'nın Sivrihisar'a bağlı Hortu köyünde doğduğunu göstermektedir.³⁴²

³⁴⁰ Alparslan, A.g.e. s.34

³⁴¹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Nasreddin Hoca**, İnkılâp Kitabevi İstanbul 1996, s.10

³⁴² Gölpınarlı, A.g.e. s.10

Nasreddin Hoca'nın en eski fıkrasının; Cem Sultan'a yazdığı Saltuk-namesindedir.³⁴³

Gölpınarlı, Hoca'nın yazılı olarak en eski fıkrasının Lami'nin Letaif adlı eserinde bulunduğunu, bunlardan birinde de Şeyyad Hamza'dan söz ettiğini de belirtmiştir.³⁴⁴

Fıkralara bakınca Hocanın iki defa evlendiğini görürüz. Bir de onunla özdeşleşen yanından hiç ayırmadığı eşiği vardır. Birçok fıkrasında eşeğini de görürüz bir de komşuları. Fıkralarında komşularıyla olan diyalogu ortadadır. Ailesi ve komşuları onun başına beladılar. Yazar Hoca'nın Kuran'ı hıfzettiğini Kelam ve Fıkıh kitapları okuduğunu belirtmiştir. Hocayı kimi fıkralarında kadılık yaparken görürüz. Bu sırada hadiseleri zeki bir şekilde çözüldüğü görülür.

Kitaptaki fıkraların Saltuk-name'den, Letaifi-Lamii'den ve halktan derlenen fıkralardan oluştuğu belirtilir. *"Bu fıkraları nasıl gördükse, nasıl okuduksa, nasıl duyduksa öylece naklettik"*³⁴⁵

Gölpınarlı fıkraları üç şekilde gruplanmıştır. Bunlar; inançları eleştiren fıkralar, toplum düzenini eleştiren fıkralar ve hazırcevaplığa ve buluşa dayanan fıkralar olarak oluşturulmuştur. Fıkralar yazılırken yazar halk diline dikkat ettiğini belirtmiştir.³⁴⁶ Kitabın sonunda kaynakça ve içindekiler bölümü bulunur.

1.4.3. Divan Edebiyatı Beyanındadır

Eser, 1945'te İstanbul'da Marmara yayınevi tarafından basılmıştır. Gölpınarlı'nın Divan Edebiyatı ile ilgili görüşlerini içermektedir. 166 sayfa olarak hazırlanmıştır. Yazar aldığı olumsuz eleştirilere üzölmüş ve kitabını toplatmıştır.

Tanzimat'tan beri görölen klasik Türk şiiri eleştirilerinin en bilineni ve en umulmadık yerden geleni Abdölbaki Gölpınarlı'nın "Divan Edebiyatı Beyanındadır" adlı kitabı olmuştur. Eser, 1945'te yayımlanmasının ardından geniş yankı uyandırmış ve kitaba yönelik, kimi zaman sertleşen bir üslöpla, eleştiri yazıları kaleme alınmıştır. Bu

³⁴³ Gölpınarlı, A.g.e. s.11

³⁴⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

³⁴⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.25-26

³⁴⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.26

makalede, "Divan Edebiyatı Beyanındadır" için eleştiri mahiyetinde yazılmış olan Orhan Şaik Gökyay'ın "Bu da Divan Edebiyatı Beyanındadır", Nurullah Ataç'ın "Abdûlbaki Gölpinarlı'ya Mektup" yazıları ile Hilmi Yavuz'un "Divan Edebiyatı Beyanındadır" şiiri ve "Mazmunları Gerçeklik Saymak" yazısındaki eleştirilerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.³⁴⁷

Hilmi Yavuz'un yazdığı Divan **Edebiyatı Beyanındadır** adlı şiiri;

Kuş sananlar yanıldılar

Bir bakıştır dedi kimi

Belki de bir bakış kuşu

Kimseler bilmiyor hala

Güzelliği yaz iklimi

Çiçek boyunca susuşu

Uçardı azala azala

Kaldı eski gazellerde

Uçarı gözlere talimli

Usluca yaklaşır sevmeye

Kuş dediğin de neresi

Bakışları gül resimli

Bir süâra tezkiresi

³⁴⁷ Ayşe Yıldız "Abdûlbaki Gölpinarlı'dan Hilmi Yavuz'a "Divan Edebiyatı Beyanındadır" "
www.turkbilig.com, erişim01.02.2013

Yazılır azala azala

Hilmi anladı gizini

Giderdi hep hava üzre

Bakış mülkünce Osmanlı

İssızlığı bir elinde

Öbür elinde divânı

Geçmiş bir gül saatinde

Okunur azala azala³⁴⁸

Gölpınarlı, Ocak 1976'da Divan Edebiyatı Müzesi'nin açılması ile ilgili kaleme aldığı yazısında Divan Edebiyatı Beyanındadır'daki görüşlerinden vazgeçtiğini belirtir ve şöyle der:

"Vaktiyle ben bir "Divan Edebiyatı Beyanındadır" yazmışım; bu eser oldukça gürültü koparmıştı, hatta rahmetli Ataç bile "Ayıp derler senin yaptığına Abdalbaki, Neşâti'yi biz senden öğrenmedik mi?" diye serzenişte bulunmuştu. İtiraf edeyim; gerçekten de ayıptı, yerilirdi, yergilerin çoğu da hâlâ doğru. Ama öyle yerilmezdi, övülecek yanı hiç mi yoktu? Bu sözleri bir itiraf-ı zünûb olarak söyleyip şimdi hiç de o fikirde olmadığımı, hatta o zaman bile olmadığımı, onun bir tevehhüm sayfasından ibaret bulunduğunu belirttikten sonra asıl söze gelelim: Divan Edebiyatı Beyanındadır'ı yazdığımından dolayı da beni ayıplamayın artık olmaz mı?"³⁴⁹

Başka bir yazıda;

Gölpınarlı, Divan edebiyatının "hayattan kopuk" olduğu yönündeki eleştirilerini ise şöyle dile getirir: "Divan edebiyatı şairince dünyanın mihveri yalnız kendisidir. Bu

³⁴⁸Hilmi Yavuz, **Divan Edebiyatı Beyanındadır** www.siirleri.org/siir

³⁴⁹ Necati Tolga, "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma" www.turloloji.cu.edu.tr erişim tarihi 13.09.20

şairlerden muhitini, içtimaî nizamdaki bozgunluğu, ihtiyaçları, umumî hayatı gören, hatta mahallî vak'alara, velev şahsî olsun, bir ehemmiyet veren yok dense yeri vardır"³⁵⁰Demiştir.

1.4.4. Nesimî, Usulî, Ruhî; Hayatı, Sanatı, Şiirleri

Eser, 1953'te Varlık yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır.93 sayfa olarak hazırlanmıştır. Yazar, sırasıyla Nesimî, Usulî ve Ruhî'nin hayatını anlatır. Onların şiirlerinden örnekler verir.

NESİMÎ

Eserde, Nesimî'nin hayatı anlatılmıştır. Yazar onun hakkındaki bilgilerin sınırlı olduğu belirtilir. Rivayete göre şair; Bağdad'ın Nesim adlı bir nahiyesinde doğmuş ve bu münasebetle Nesimî mahlasını almıştır. 2. Murat döneminde Anadolu'ya geldiği tahmini olarak belirtilmiştir.³⁵¹

Özellikle Aleviliği ve Melamiliği benimsemiş kimseler onu büyük bir şehit olarak tanımışlardır. Onu ikinci Hüseyin-al-Hallac olarak görmüşlerdir.³⁵²

Nesimî de Hallac-ı Mansur gibi şiirlerinde En-el Hak gibi aşırı sözler söylemiştir. O Hurufi mezhebini kuran Fazlullah'ın halifesidir. Yazar Nesimî'nin şiirlerini anlamak için öncelikle Hurufilik'in esaslarını anlamak gerektiğini belirtmiştir. Özellikle harflerin ve sayıların esrarına inanan bu mezhepte, insanın ve kâinatın esasının ruh değil madde olduğuna inanılmaktadır.³⁵³

Nesimî'nin, şiirlerinin çoğu didaktik özellikler taşır. Bütün İran şairlerini okumuş, Farsça ve Arapça şiirler söyleyecek kadar bilgilidir. Ancak şiirlerinde Mevlana'dan başka hiçbir şairin izlerine rastlanmaz.³⁵⁴

350 Pınar Aka "Divan Edebiyatı ve Bütünlük, Summary,Littera Edebiyat yazıları, www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/17_cilt

351 Abdülbaki Gölpınarlı, 'Nesimi, Usuli, Ruhi, Hayatı, Sanatı, Şiirleri''Varlık Yayınları İstanbul, 1953 s.3

352 Gölpınarlı, A.g.e. s.5

353 Gölpınarlı, A.g.e. s.7-8

354 Gölpınarlı, A.g.e. s.8

Yazar kısaca Nesimî'nin eserlerine de değinmiştir. Divanının yanlışlıklarla dolu olduğunu da belirtir.

USULÎ

Yazar öncelikle onunla ilgili bilgilerin azlığından söz edilir. 16.yy. yaşadığını Mısır'a gittiğini ve İbrahim Gülşeni'ye intisap ettiğini tezkirelerden hareketle açıklar. Divanında Gülşeni'ye yazdığı bir mersiyesi vardır.³⁵⁵

Latifî onun şiirlerini tasavvufî olduğunu Nesimî'nin şiirlerine benzediğini vurgulamıştır. Latifî onun için, "İkinci Fazlullah ve Seyyid Nesimî'nin sırrı" der. Âşık Çelebi; Usulî'nin sarığı bırakıp dervişlere ve Melamilere katıldığını, Nesimî gibi asılsız sözler söylediğini belirtir.³⁵⁶

Yazar ayrıca Gülşeni tarikatını, esaslarını ve ilk temsilcilerini de anlatır. Bunlardan söz etmesinin nedeni ise Usulî'nin Gülşeni olmasıdır. Şiirlerinde Hurufiliğin sırları vardır, sevgi ön plandadır. Melâmeti ön planda tutmuş ve bu yüzden de evlenmemiştir.³⁵⁷

RUHÎ BAĞDADÎ

Yazar onun hakkındaki ilk ve toplu bilgi veren kişinin Bağdatlı Ahdî olduğunu belirtir. Ona göre; Ruhi, Ayas Paşa'nın adamlarından birinin oğludur, Bağdat'ta doğmuş, asıl adı da Osman'dır.³⁵⁸

Esrar Dede onun Mevlevî olduğunu belirtmiştir. Ruhî'nin çok gezen ve dolaşan bir derviş olduğu söylene de yazar onun bir sipahi olarak dolaştığını belirtmiştir. Paşaların emrinde savaşlara katılmıştır.³⁵⁹

Ruhî, 1014'te Şam'da ölmüştür. Türkçe bir divanı vardır. Bu divan, 1870'te İstanbul'da basılmıştır.³⁶⁰

³⁵⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.11

³⁵⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.13

³⁵⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.14-14

³⁵⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.19

³⁵⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.19

³⁶⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.23

Ruhî, Hafız'dan, Nesimî'den ve Fuzulî'den etkilenmiştir. Hurufiliğe isnat etmiş ve tasavvuf neşesiyle yazmış sufi bir şair olarak anlatılmıştır.³⁶¹

Yazar; Nesimî, Usulî ve Ruhî'nin hayatlarından ve edebi kişiliklerinden görüşlerinden söz ettikten sonra sırası ile şiirlerinden örnekler verir Ayrıca bu şiirlerin açıklamasını da yapar.

1.4.5. Nailî Kadim

Eser, Varlık Yayınları tarafından 1953'te İstanbul'da yayınlanmıştır.112 sayfa olarak hazırlanmıştır. Yazar 14 sayfada şairin hayatını ve sanatını anlattıktan sonra şiirlerinden örnekler sunar.

Nailî,17. yüzyılın en önemli şairlerindendir. İstanbulludur. Yazmış olduğu bir gazelinde Halveti olduğu anlaşılır. Yazar ünlü şairin şiirleri üzerinde durarak edebi yönünü bize anlatmaya çalışmıştır.

Nailî'den en çok etkilenen şairler, Şeyh Galip ve Nedim'dir. Nailî, Nefî'den etkilenmiştir. Nefî'ye birçok nazireleri vardır. Bunun yanı sıra diğer Divan Edebiyatı şairlerinden de etkilenmiştir.³⁶²

Eserde Nailî'nin gazelleri ve diğer şiirlerinden örnekler verilmiş; ayrıca hemen altlarında açıklamalar yapılmıştır.

GAZEL

Gül hâra düştü sîne-figâr oldu andelîb

Bir hâra baktı bir güle zâr oldu andelîb

Şehnâme-hânlık eyledi Keyhusrev-i güle

Destân-serâ-yı sebz ü bahâr oldu andelîb

³⁶¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.23

³⁶² Abdülbaki Gölpınarlı, "Nailî Kadim, Hayatı, Sanatı, Şiirleri", Varlık Yayınları, İstanbul, 1953, s.8

Feryâda başladı yine her perri hârdan

Dîvân-serâ-yı gülde hezâr oldu andelîb

Gül gördü pâre pâre ciger gonca gark-ı hûn

Memnûn-ı zahm-ı hancer-i hâr oldu andelîb

Ey Nâilî vedâ'-ı gül ü bâğ u râğ idüp

Mehcûr-ı yâr u dâr u diyâr oldu andelîb ³⁶³

1.4.6. Niyazî Mısırî

Yazar, bu eserde, Niyazî Mısırî'nin hayatını anlatılır. Babasının Nakşibendî mensubu olduğunu kendisinin ise Mısır'a gidip Kadiri olduğunu belirtir. İstanbul'a geldikten sonra bir caminin hücreğine yerleşmiştir. II. Ahmet döneminde Limni adasına sürülmüş ve orada vefat etmiştir.³⁶⁴

Gölpınarlı eserinde, Niyazi Mısri ile ilgili birçok rivayet ve keramet de sıralanmıştır. "*Birisi şifa için Niyazî'den bir macun istemiş. Niyazî, macun müfredatını yazmış. Biri bulunamamış. Ebced hesabıyla ona uyan bir ilâç bulup, koyun demiş. Öyle yapmışlar; macunu yiyen iyileşmiş*".³⁶⁵

*Vaaz ederken IV. Mehmed'e haklarını helâl etmiş. Tarih tutmuşlar o saatte padişah vefat etmiş.*³⁶⁶

³⁶³ Gölpınarlı, A.g.e. s.26

³⁶⁴ Abdül baki Gölpınarlı, *Niyazi Mısri*, 2011, www.journals.istanbul.edu.tr/edebiyatsarkiyat, s.185

³⁶⁵ Gölpınarlı A.g.e. s.187

³⁶⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.188

Mısrî'nin 22 eseri hakkında ayrıntılı bilgiler ve de Divanından örnek beyitler verilir. Hece ile yazdığı şiirlerinde Yunus'tan etkilendiği belirtilir. Mısrî'nin Yunus'a düşkünlüğü şiirlerinde açıkça görülür.

Niyâzî'nin dilinden Yunus'durur söyleyen

Herkese çün can gerek Yunus'durur can bana

Mısrî'nin İbni Arabî ile Sınavna Kadıoğlu Şeyh Bedrettin'den de etkilendiği görülür. Bu şairlerle ilgili düşüncelerin görüldüğü şiir örnekleri sunulur.

Gölpınarlı'ya göre; "*Niyâzî, zaman zaman çeşitli inançları benimsemiştir; tasavvuf tâbiriyle ifâde edilirse o "telvîn" den kurtulamamış bir sûfîdir.*"³⁶⁷

Eserde, şairin dili, üslubu, fikirleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Niyâzî'nin bütün şiirleri talimi ve tasavvufidir. Bu yüzden onu, ladini şairlerle mukayeseye imkân yoktur. Amma meselâ hece vezni ile yazdığı manzumelerini incelersek, onda Yunus Emre'nin coşkunu, şi'riyetini bulmamız da mümkün değildir. Yunus'un şiirleri de tasavvufidir; fakat Yunus dünyadan kopmamıştır, çevresinden ayrılmamıştır, halktan kesilmemiştir, içine gömülmemiştir.³⁶⁸

Gölpınarlı, Mısrî'nin sabit görüşlerini de sıralar.

Bütün bu yazılardan edindiğimiz bilgiler şunlardır: Niyâzî'de birkaç fikri sabit vardır:

1. Kendisine zehir verildiğini, suyuna yılan akıtıldığını, zehir katıldığını, karnında yılanlar bulunduğunu sanıyor. Hatta bu yılanların bulunduğunun herkesçe bilinmesi, kaç tane olduğunun sayılması için ölümünden sonra karnının yarılmasını vasiyet ediyor.

2. Padişahın, büyüklerin, memurların kendisini, davasının batıl olduğunu ispat etmek için kötü çareler aradıklarını sanmakta, bunun için daimi bir ölüm korkusunun içinde bulunmaktadır.

³⁶⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.202

³⁶⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.206

3. Osmanogulları hanedanına düşmandır. Padişahların, şehzadelerin Yahudi olduklarını, hamzevî olduklarını, tahtın mutlaka Tatar'a, Kırım hanedanına verilmesi lüzumunu tekrarlayıp duruyor.

4. Hamzevîlerin de can düşmanıdır. Tasavvufu hiç benimsememiş olan bütün tarikatlara, düşman olan Vânî'yi, Osmanogullarını, Köprülülerini, bütün büyükleri Hamzevî sanmaktadır.

5. Halvetî Karabaş Ali'nin de şiddetle aleyhindedir. Niyâzî'ye göre Karabaş, İsa olduğunu iddia ve kendisi, büyük oğlu ile küçük oğlu bir ekânîm-i selâse teşkil ediyorlardı. Karabaş, Mısri'nin daima aleyhinde olup ilâhilerinde yanlışlar bulunduğunu söylemiş, hattâ bunun için Limni'ye adam bile göndermiştir.

6. Mısri hâtemü'l-vilâyedir; tasarrufa kudreti vardır; dilediğini yapabilir.

7. İmam Hasan ve Hüseyin onca iki peygamberdir ve peygamberlikleri, cedlerinin hâtemü'l-enbiyâ olmasını münâfî değildir.

8. Kendisi de peygamberdir; kendisine vahy gelmekte, kendi başına gelecekler ve ileride olacak şeylere dair bilgiler, Niyâzî'ye vahy edilmektedir. Peygamberlere olduğu gibi ona da Cebrail gelmektedir ve "Ya Resulullah, Allah sana selâm ediyor" diye Türkçe söylemekte, ayetler tevil ve tefsir etmekte, emirler getirmektedir.

9. Mısri, cife ibtilâ derecesinde düşkündür. Kendisinin Futûhat-'ta, al-Anka al-mugrib'de anıldığı da sanmakta, İsa ve Mehdî olduğunu da yeri geldikçe iddia etmektedir.³⁶⁹

Yazar, Mısri hakkında en doğru ve tarafsız eserin, Halvetiyye-Nazmı Mehmed'e ait olduğunu belirtir. Nazmi, Hediyyetu'l-ihvân adlı eserinde Mısri'den söz eder.³⁷⁰

Eserin sonunda Mısri'nin kendi el yazısı ile yazılmış mecmua örnekleri de sunulmuştur.

³⁶⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.217-218

³⁷⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.222

1.4.7. Baki

Eser,1932'de İstanbul'da Türk Neşriyat Yurdu'nda yayınlanmıştır.111 sayfa olarak hazırlanmıştır. Gölpınarlı,16. yüzyılın en ünlü şairi olan Baki'nin hayatını anlatır. Eserde ayrıca Baki'nin divanından alınmış şiirler de verilmiştir.

İstanbul'da doğan şairin asıl adı Mahmud Abdülbâkî'dir. Medrese eğitimi almıştır. Kanunî Sultan Süleyman ve devrinde yaşadığı dört pâdişâh tarafından korunmuş, rahat bir hayât sürmüştür. Müderrislik, Mekke, Medine (1576-1582) ve İstanbul (1584) gibi illerde yüksek kadılık mevkilerinde bulunmuştur. İki kere Anadolu, bir kere de Rumeli Kazaskeri oldu (1585, 1591). Çok istediği halde Şeyhülslâm olamadan İstanbul'da ölmüştür. Mezarı Edirnekapı dışında, Eyüp yolundadır. Sağlığında Sultânü'ş-şuarâ ve Melikü'ş-şuarâ unvanlarını almıştır. Şiirlerinde aşk, tabiat ve rintlik temalarını işlemiştir.³⁷¹

Eserleri:

1. Dîvan

2. Me'-alimü'l-yakîn fî sîreti Seyyîdü'l-Mürselîn [İmam Kastalânî'-nin tıkına dâir olan Mevâhibü'l-ledüniyye adlı eserinin tercümesidir.

3. Fazâilü'l-cihad [Ahmed Ibni ibrahim'e ait olan eserin tercümesidir. Sokullu Mehmed Paşa'nın emri ile yapmıştır.

4. Fazâil-i Mekke [Kutbüddin Ahmed Mekkî'nin Mekke Tarihi'nin tercümesidir. Sokullu'nun emri ile Mekke kadısı iken çevirmiştir.

5. Kırk Hadis Tercümesi³⁷²

³⁷¹ Baki, www.edebiyatfakultesi.com

³⁷² Baki'nin Eserleri, www.edebiyatfakultesi.com

1.4.8. Kaygusuz Vizeli Alaaddin Hayatı Ve Şiirleri

Eser, 1933'te İstanbul'da Remzi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır. Gölpınarlı,

Melami- Hamzevî Halk Edebiyatının ünlü şairi Vizeli Alâeddin'in hayatını ve şiirlerini anlatmıştır.

Vizeli Alaaddin, Hacı Bayram-ı Veli'nin halifelerindendir, Hayranbolulu Ahmedi Sarban'dan feyiz almıştır. 970 Hicri'de vefat etmiştir. Kaygusuz mahlasını kullanmıştır. Bundan dolayı şiirleri Kaygusuz Abdal'ın şiirleri ile karıştırılmıştır.³⁷³

Şiirlerine baktığımızda Hacı Bayramın izinden gittiği açıkça görülmektedir. Ancak Hz. Muhammed'e olan bağlılık da şiirlerinde açıkça görülür.

Din Muhammed dinidir

Yolu Hacı Bayramın

Onun için oldular

Kulu Hacı Bayram'ın

Bu dünyayı terk eder

Dönen imansız gider

Haktan gayrısın nider

Dostu Hacı Bayram'ın

Şeriat döşğinde

Oturmuş dervişane

³⁷³ Gölpınarlı, **Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2004, s. 117

Peygamber'i medheder

Dili Hacı Bayram'ın...**374**

Diğer şiirlerine baktığımızda, "Kuluyum Sultan Ahmed'in, Kurbanıyım Han Ahmed'in " diyerek Hayranbolulu Sarban Ahmed'e olan övgülerini dile getirmiştir.

1.4.9. Divan Şiiri 15. Ve 16. Yüzyıl

Eser, 1954 'te İstanbul'da yayınlanmıştır. Varlık yayınları tarafından 144 sayfa olarak hazırlanmıştır.

Yazarımız bu yüzyıllardaki Divan şiiri hakkındaki fikirlerini şöyle belirtir." XVI. yüzyılda, Osmanoğulları ülkesinde dinî cereyan, pek kuvvetlidir. Hükümetin, Safevîlerle savaşları, bunun sonucu olarak da Sünnîliğe fazla sarılması, Alevî zümrelerin, Safevîlere meyletmesini ve karşılıklı rekabet, iki tarafın da propaganda faaliyetini arttırmıştı. Alevî ve Bektaşîlerle Fütüvvet ehlinin, Safevîlere bağlanması, diğer Alevî zümrelerde de tesirini göstermiş, Bayramî Melâmîleri ve Kalenderiler gibi Safavîlere bir bağlılıkları olmayanlar da takibata uğramışlardır. Hele Bayramî Melâmîlerinden Bosnalı Hamza Bali'nin, Sınavna Kadıoğlu Bedrettin gibi hükümete karşı ayaklanma teşebbüsü ve İstanbul'a getirtilerek boynu vurulmak suretiyle öldürülmesi, bu takibatı, büsbütün kuvvetlendirmişti. Bu zümrelerden yetişen şairler de, şiirlerinde inançlarını belirtmede, memleketlerinin propagandasını yapmada, heceyle yazılan şiirlerden başka divan edebiyatı teknik ve estetiğine dayanarak yazılan şiirlerde de aynı hususiyetleri göstermektedirler. Bu şairlerin içinde en ileri gelenleri, Melâmîlerden Kaygusuz Vizeli Alâed-din, Dukakinzade Ahmed Bey ve Mevlevî Melâmetîlerinden Şahidi, Yûsuf Sîneçâk ve bilhassa Semai mahlasıyla şiirler yazan Divane Mehmed Çelebidir." ³⁷⁵

Gölpınarlı, bu dönem şairlerinden, Süleyman Çelebi, Kemal Ümmi, Yazıcıoğlu, Eşrefoğlu, Hamdi Çelebi, Elvan-ı Şirazi, Şeyhi, Ahmet Paşa, Nizami, Cem, Necati, Mihri Hatun, Zeynep, Mesihî, Tacizade Cafer Çelebi, Ahi, Lami, Ruşenî, Hayreti, Zati Hayali,

374 Gölpınarlı, A.g.e. s.119

375 Abdülbaki Gölpınarlı, **Çağdaş Türk Edebiyatı**, Bilgi Yayınevi Cilt 4, s. 241-243<http://arsiv.mevsimsiz.net>.

Nevi, Yahya Bey, Ali, Hakani, Dukakinzade Ahmed Bey, Divane Mehmet Çelebi ve Şahidi hakkında bilgiler verir. Bu şairlerin şiirlerinden örnekler verir

1.4.10 Divan Şiiri 17. Yüzyıl

Eser, 1954 yılında Varlık yayınları tarafından İstanbul’da yayınlanmıştır. 128 sayfa olarak hazırlanmıştır.

Gölpınarlı, 17.yy. da padişah 3. Mehmet’ten başlayarak 1. Ahmet, 4. Murat dönemini anlatır. 4. Murat’ın yaptıkları; meyhaneleri kapatması, gece fenersiz gezenleri öldürtmesi, İznik kadısının kendisini yolda karşılamadığı için astırması gibi birçok olay sıralanmıştır.³⁷⁶

Sultan İbrahim, 4. Mehmet ve Köprülü Mehmet Paşa döneminin özeti verildikten sonra dönemin edebiyatı anlatılır.

17. yy.da İran’da Cami ile birlikte klasik dönem kapanmış, bu dönemde Sebk-i Hindi denen yeni bir tarz başlamıştır. Bu akımı Feyzi-i Hindi ve Örfi-i Şirazi başlatmıştır. Türk divan şairleri, 17. yy.da, Hafız, Sadi, Enveri gibi klasik devrin ve bütün İran edebiyatının usta şairlerini taklit etmektedirler.³⁷⁷

Bu dönemde, Şeyhülislam Yahya, Riyazî, Neşati, Naili, mazmun yaratmakta usta şairlerdir.³⁷⁸

Eserde Gölpınarlı dönemin şairlerinden, Faizi, Gani-zade Nadiri, Azmi-zade Haleti, Nevi-zade Atayi, Şeyhülislam Yahya, Riyazî, Şerif Sabri, Fehim-i Kadim, Bahayi, Cevri, Vecdi, Nedim-i Kadim, Bahayi, Tıfli, Gaybi, İsmeti, Neşati, Fasih, Rami Mehmet Paşa, Sabit, Rasih, hakkında bilgi verir. Bu şairlerin şiirlerinden örnekler verir.

1.4.10. Divan Şiiri 18. Yüzyıl

Eser, 1955’te Varlık yayınları tarafından İstanbul’da yayınlanmıştır. 128 sayfa olarak hazırlanmıştır.

³⁷⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, **Divan Şiiri 17.Yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1954, 5-6-7

³⁷⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

³⁷⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

Gölpınarlı, bu yüzyıldaki divan şairlerinin, İran şairlerini tanıdıklarını bunun ile beraber sanatçıların halka indiğini, yerli unsurların şiire girdiğini ve dönemin en önemli şairlerinin şarkılar yazdığını belirtir. Gölpınarlı, özellikle şarkı yazılmasını halka iniş olarak görür. Aruzla yazan şairlerin hece ile yazmaya başladığını belirtir.³⁷⁹

Yazara göre Nedim'in yanı sıra dönemin en önemli şairlerinden olan Nahifî'nin dilini kusursuz bulmakta, lirazminin güçlü olduğunu ve Mevlana'nın Mesnevisini de Türkçeye çevirerek çağdaşlarından üstün olduğunu da ispatlamış olduğunu vurgulamaktadır.³⁸⁰

18. yy.da resmi tarihçilik ile şairler tezkireciliği gelişmiş bu yönde eserler verilmiştir. Gölpınarlı bu dönemde divan edebiyatı çok önemli şairler yetiştirilmesinin, olgunluk döneminin yetişmesinin yanı sıra divan edebiyatının tam bir çöküş devrine girdiğini de belirtmiştir.³⁸¹

Yazar, 18. yy. divan şairlerinden; Nesip, Osmanzade Taip, Kami, Nazim, Belîğ, Sami, İzzet Ali Paşa, Raşit, Seyyid Vehbi, Nahifî, Sezai, Atıf, Neyli, Çelebizade Asım, Ratıp, Ahmet Paşa, Nevres-i Kadim, Ragıp Paşa, Fıtnat, Esrar Dede, Fazılı Enderuni, Sümbülzade Vehbi, Sururi, hakkında bilgi verdikten sonra bu şairlerin şiirlerinden örnekler sunar.

1.4.11. Divan Şiiri 19. Yüzyıl

Eser, 1955'te İstanbul'da yayınlanmıştır. Varlık yayınları tarafından 126 sayfa olarak hazırlanmıştır.

Yazar, 19. yy.da Osmanlı imparatorluğunun içinde bulunduğu durumu özetler. Kaybedilen topraklar, yapılan antlaşmalar, ordunun ve padişahın içinde bulunduğu durum anlatılır.

³⁷⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Divan Şiiri 18. Yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul, s.5

³⁸⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.6

³⁸¹Gölpınarlı, A.g.e. s.6

Yapılan yenilikler, Harbiye ve Tıbbiye okullarının açılması, Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, resmi gazetenin kurulması, Tanzimat'ın ilanı anlatılır.³⁸²

Gölpınarlı, 19.yy. divan şiirini şöyle değerlendirmiştir. "*19. yy. divan şiiri, siyasi sahadaki durumumuz gibi edebiyatımızda, doğuyla batı yeniyle eski arasında bir bocalama devrini yaşıyordu.*"³⁸³

Yazar dönemin şairlerinden, Mütercim Asım, Enderunlu Vasıf, İzzet Molla, Akif Paşa, Ali, Şeyhülislam Arif Hikmet, Şeyh Nazif, Leskofçalı Galip, Nevres-i Cedid, Ruhi, Avni, Kazım Paşa, Hikmet, Sadullah Paşa, Şems, Eşref Paşa, Hakkı, Andelib, Damat Mahmut Paşa, Hersekli Ahmed Arif, Agâh Paşa hakkında kısa bilgiler sunar. Ardından, Bu şairlerinden örnek şiirleri açıklamalarla beraber verir.

1.4.12. Divan Şiiri 20. Yüzyıl

Kitap, 1955'te İstanbul'da Varlık yayınları tarafından basılmıştır. Eser kitapçık şeklinde 120 sayfa olarak hazırlanmıştır.

Gölpınarlı, 20.yy. Divan şiirini anlatmadan önce Osmanlı imparatorluğunun 18.yy. ile 20.yy. arasındaki genel durumunu tarihsel bir sıra ile verir. Gülhane Hatt-ı Hümayun'un ilanından başlayarak, Osmanlı topraklarının hangi padişahlar zamanında ve ne şekilde elden çıktığı döneme kadar ayrıntılı bir şekilde anlatılır.³⁸⁴

Yazar, Milli mücadele yıllarını, Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'ün Cumhuriyeti ilan etmesini de anlattıktan sonra 20. Yy. divan şiirini anlatır.

Gölpınarlı, dönemin önemli şairlerini tanıtır. Sırasıyla; Muallim Feyzi, Şeyh Vasfî, Hüseyin Fahreddin Dede, Eşref, İsmet, Şakir, Reşit Akif Paşa, Abdülkadir Belhi, Memduh Paşa Talat, Burhan, Şekip, Adanalı Ziya, Baki, Mecdi, Ferit Kam, Suud, İhsan, Neyzen Tevfik, Yahya Kemal'in öncelikle kısaca hayatlarını anlatır. Ardından yine aynı sıralama ile bu şairlerin şiirlerinden örnekler verir.

³⁸² Abdülbaki Gölpınarlı, **19.Yüzyılda Divan Şiiri**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955, s.5

³⁸³ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

³⁸⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, **Divan şiiri 20. Yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul,1955, s.3-4-5-6

Gölpınarlı, şairlerin şiirlerini verdikten sonra açıklamalarını da yapar. Bu açıklamaları dipnotlarla da destekler. Örnek verecek olursak;

ADANALI TALAT

Mecnun olalı Hüsnüne Leyla'yı unuttum

Düştüm seferi aşkına sahrayı unuttum

...

Güzelliğine Mecnun olalı deli divane kesileli Leyla'yı unuttum. Aşkın yolculuğuna düştüm, ovayı yazıyı unuttum gitti.³⁸⁵

Bu beyitte adı geçen Mecnun ve Leyla ayrıca dipnotta ayrıntılı olarak da açıklanmıştır.

1.5. DERS KİTAPLARI

1.5.1. Yurt Bilgisi

Kitabın dış kapağında "Muallim Abdülbaki Gölpınarlı, Yurt Bilgisi Atatürk Dönemi Ders Kitabı" yazısı yazılmıştır. Kitap "Kaynak Yayınları tarafından basılmış, "Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Kurulu'nun 2.8,1927 tarih ve 93 numaralı kararıyla beş sene müddetle ilk mekteplerin beşinci sınıfında okutulmak üzere resmen kabul edilmiştir."³⁸⁶

128 sayfa olarak hazırlanmış olan kitabın yayım hakkı; Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti'ne aittir. Bu şirket kitabı sadeleştirip tekrara yayına hazırlamıştır."Yurt Bilgisi kitabı, Cumhuriyet'imizin temeline konan harcı ve 80 yılda geçirdiği irkiltici değişim sürecini saptamak açısından bir belge niteliğindedir. Çevrim yazısını Sayın Yasemin Ak'ın yaptığı kitap, Atatürk'ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu tarafından sadeleştirilerek yayıma hazırlanmıştır."³⁸⁷

³⁸⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.78

³⁸⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, **Yurt Bilgisi** Kaynak Yayınları,1927 dış kapak sayfası

³⁸⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.13

Kitapta, 16 madde ile anlatılmak istenenler sıralanmıştır:

1. Aile hayatını güvenceye alan ve çalışma hayatına yardım eden milli büyük örgüt: Türk devleti ve Türk milleti
2. Bugünkü milli ve cumhuri devlet pek çetin mücadelelerin ürünüdür.
3. Hükümet çalışma hayatına nasıl yardım eder?
4. Hükümet çalışma hayatına daha nasıl yardım eder
5. Hükümet makinesi nasıl işler? Seçim, milletvekilliği, Büyük Millet Meclisi. Meclis'in başlıca görevi.
6. Hükümetin masrafları: Devletin işleri para ile döner. Hükümet bu parayı halktan vergi şeklinde alır:
7. Türk vatandaşlarının görev ve hakları: Vatanın korunması ve savunulması, vergi ve askerlik görevi, askerliğe hazırlık. Türk vatanının geçirdiği tehlikeler
8. Türkiye'de idari bölümlenme: İller, illerde örgütlenme. İl bütçesi.
9. Türkiye'de yabancılar. Yabancıların konumu. Resmi yabancı temsilciler ve görevleri.
10. Türkiye'de toplumsal faaliyet, hükümet örgütüne yardımcı halk örgütleri.
11. Türkiye'de çalışmayan, işsiz insanlar. İşsizlerin topluma zararları.
12. Milletin çalışma kabiliyetini azaltacak kötülükler: Sıtma, sıtmaya karşı mücadele. Sıtma mücadelesine herkesin katılması lüzumu. İçki tehlikesi.
13. Halkı aydınlatmaya hizmet eden kurumlar: Basın, gazeteler, dergiler, kitaplar. Tiyatro, sinema, konser, konferans.
14. Yeni Türkiye'de iş faaliyeti,
15. Biriktirilen paranın işletilmesi. Milli bankalar, bankaların önemi ve faydaları

16. Yeni Türkiye'de gençlik. Gençlik faaliyetleri, spor kulüpleri, izciler. ³⁸⁸

Resimlerle desteklenen kitap çocuklara vatan, millet, hürriyet nedir, olgusunu vermeye çalışmıştır."Ben bir Türküm, düşüncem, hareketim hürdür. Devletimin kanunlarına itaat ettikten sonra kimse bana bir şey diyemez. İstedğim gibi gezer, eğlenir, istediğim gibi yaşarım. Türkiye'de yaşayan bireylerin hepsi benim gibi hürdür. Fakat bu hürriyet, milletimin hür bir devleti olmasındandır. Türkiye Cumhuriyeti olmasa, ben bu hürriyeti bulamazdım. Hür, bağımsız bir devleti olmayan milletlerin bireyleri de hür olamaz. Esir milletlerin bireyleri de esirdir."³⁸⁹

Gölpınarlı, Meşrutiyet döneminden başlayarak padişahların hürriyete nasıl engel olduklarını istibdat dönemini, Abdülhamit'i, ülkenin durumunu anlatmaya çalışmıştır.

"Her şey padişahın dediği gibi olurdu. O zamana "istibdat devri" diyoruz. Zorba padişahların sonuncusu İkinci Abdülhamit'tir. Millete hürriyet vereceğini vaat ederek padişahlığa gelen Abdülhamit, verdiği hürriyeti Ruslarla çıkan savaşı bahane ederek aldı. Millet Meclisi'ni dağıttı. Hürriyet fikrini ortaya koyan ve Millet Meclisi'ni toplattıran Mithat Paşayı sürdürdü. Sonra hapsedtiği zindanda boğdurdu. Artık çok sıkı bir istibdat başlamıştı. Milleti vatansever evlatları, sürgünlerde, zindanlarda çürüyor, hürriyet fikrini besleyen genç okullular denizlere atılıyordu. Kimse istediği kitabı bastıramaz, istediği kitabı okuyamazdı. Okullarda çocuklar, Batılıların hürriyet fikirlerini, hürriyet mücadelelerini öğrenmesinler diye genel tarih okutulmazdı."³⁹⁰

Yazar, ülkenin içine düştüğü durumu, Kurtuluş Savaşı'nı anlatır. Kitabın birçok yerinde Atatürk'ün resimleri ve şiirler verilmiştir.

Cumhuriyeti ayrıntılı olarak açıkladıktan sonra seçimlerden, meclisten ve milletvekillerinden söz eder."Milletvekillerinin hizmet süresi dört senedir. Dört seneden sonra yeni seçimde kazanan milletvekilleri toplanıncaya kadar görevlerinde bulunurlar. Milletvekilleri, memur olamaz. Mazereti olmadan ve izin almadan iki ay Meclis'e gelmeyen milletvekili, görevini bırakmış sayılır. Yerine başkası seçilir. Milletvekillerinin topluluğuna "Büyük Millet Meclisi" denir. Meclis her sene Kasım başında toplanır. Altı

³⁸⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.19-20-21

³⁸⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.28

³⁹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.30

ay iş görür. Ondan sonra milletvekillerinin memleketi gezmeleri, milletin ne istediğini duymaları için altı ay tatil edilir."³⁹¹

Kanunlar, Cumhurbaşkanının görevleri, vergiler, vatandaşlık görevleri ayrıntılı olarak anlatılır. Kızılay ve çocuk Esirgeme gibi kurumlar tanıtılır.

Türk ocakları hayırlı cemiyetler olarak anlatılır. " Yavrularım, biz şimdi övünçle "Türküz" diyoruz. Yurdumuz, Türkiye, devletimiz "Türkiye Cumhuriyetidir. Kendimiz de Türküz. Hâlbuki padişahlık zamanlarında Türk olduğumuzu söyleyemezdik. Mübarek "Türk" kelimesi bir kimseye hakaret makamında kullanılıyordu. Pek tuhaf bir ismimiz vardı; başımızda taşıdığımız belaların, Osmanlı'nın adını taşır,"Osmanlıyız" demek mecburiyetinde bulunurduk. İşte böyle bir devirde, İstanbul'da dar bir mahalle köşesinde vatansever birkaç Türk, küçücük bir evde "Türk Ocağı"adında bir dernek kurdular. Bu dernek, pek büyük bir sıkıntı içinde çalışmaya, millete Türklüğünü tanıtmaya, "biz Türküz ve Türk pek büyük ve şanlı bir millettir" diye bağırmaya, Türk Yurdu isminde bir dergi çıkarmaya, halka konferanslar vermeye başladı. İşte çocuklar, diyebiliriz ki, Türklük nuru bu ocakta alevlendi, Türklük güneşi bu ocakta parladı".³⁹²

İçki ile mücadele anlatıldıktan sonra Gölpınarlı'nın, "İçki ve sarhoş" adlı bir şiiri de verilmiştir.

Spor faaliyetleri gibi konulardan sonra son söz bir de Gölpınarlı'nın hayatını anlatan yazı ile kitap sona erer.

1.5.2. Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri (Atatürk Dönemi Ders Kitabı)

Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi'nin 88 numaralı kararı ile İlk mekteplere ve Köy mekteplerine kabul edilmiştir. Kitap 44 sayfa olarak hazırlanmış ve Kaynak Yayınları tarafından basılmıştır. Birinci baskı, Tefeyyüz Kitaphanesi, 1927-1931'de, ikinci baskı, Nisan 2005'te yapılmıştır.

Kitabın sunuş yazısı dikkat çekicidir;

³⁹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.61

³⁹² Gölpınarlı, A.g.e. s.95

"Büyük Devrimci Atatürk'ün önderliğindeki Türkiye'de, 1927-1931 yıllarında, ilkokulların 3. 4.ve 5. sınıflarında okutulan Din Dersleri kitaplarını, tek bir kitapta toplayarak sunuyoruz. Kitapların başlığında, "Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri" yazıyor. Bu başlık şöyle de okunabilir: Kemalist Cumhuriyet'in çocuklarına öğrettiği din dersleri... Örneğin 3. sınıf kitabının başında yer alan, Din Dersleri Programında, şu talimat yer almaktadır: "Yalnız tarihi hakikatler söylenecek, mucizelerden ve harikulade menkıbelerden bahsolenmayacaktır." 5. sınıf kitabının "Din İşleri Dünya İşlerinden Ayrıdır" başlıklı bölümü ise, Cumhuriyet Devrimi'nin laiklik anlayışını, çok güzel anlatmaktadır. İslamiyet'te ruhban sınıfının bulunmadığı sürekli vurgulanmaktadır. Din Dersleri, dini imanla birlikte, milli imanı ve Cumhuriyet Devrimi'ne bağlılığı işlemektedir. Vatan ve millet sevgisi, bilimin yol göstericiliği, akılcılık, bağnazlığın ve hurafenin reddi, kardeşlik, eşitlik, hoşgörü, elbirliği, kamuculuk, dayanışma, temizlik gibi Cumhuriyet değerleri aşılanmaktadır. Kaynak Yayınları olarak, bu kitabı yayımlarken, aynı zamanda bir kampanya da başlatıyoruz: Din dersleri kitapları değiştirilmeli ve ilkokullarda Atatürk döneminin din dersi olan elinizdeki kitap okutulmalıdır."³⁹³ İle başlamıştır.

Kitapta her sınıfın ders programı ayrı olarak başlıklar halinde verilmiştir.

3. Sınıf

Cami

Müezzin, İmam, Cemaat

Bayramlarımız

Bayramlarda Ne Yapılır?

İman

Bugünkü Türklerin Dini

Hazreti Muhammet

³⁹³ Abdülbaki Gölpınarlı, **Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri**, Kaynak Yayınları,2005, s.5

Muhammet'in Peygamberliği

Hicret

Müslümanlığın Etrafa Yayılması

Peygamberin Son Haccı ve Ölümü

Peygamberin Ahlakı

Allah'a İman

Allah Sevgisi³⁹⁴

DİN DERSLERİ MÜFREDAT PROGRAMI Beşinci Sınıf

İslam Dininde Akıl Her Şeyden Üstündür

Müslümanlıkta Saçma Şeylere İnanç Yoktur

Cumhuriyet Devrinde Müslümanlık

Din İşleri, Dünya İşlerinden Ayrıdır

Müslümanlıkta Allah'la Kul Arasına Kimse Giremez

Dünyadaki Müslümanlar

Müslüman Milletlerin İçinde En Kuvvetli Millet Türklerdir

Her Millet, Allah'a Kendi Dili ile Hitap Eder

Kuran'ı Kerim'deki Sözlerden Müslümanlar Allah'ı Nasıl Tanır?³⁹⁵

Kitapta camide nasıl ibadet edilir neler yapılır, ayrıntıya girmeden kısa cümlelerle anlatılmıştır.

³⁹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.4

³⁹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.4

*"Camiye üstü başı temiz adamlar girebilir. Oraya girenler, yerdeki halıları, kilimleri kirletmemeye dikkat etmelidir. Cami, Allah evi demektir. Oraya büyük adamların yanına girer gibi girmeliyiz. Şapkamızı, şapka koyulan yerlere, ayakkabılarımızı da ayakkabı yerlerine bırakmalıyız. Büyük bir kimsenin yanına başımız kapalı çıkmadığımız gibi, camilere de başı kapalı girmemeliyiz."*³⁹⁶

Kitapta Milli Bayramlar da ayrıntılı olarak anlatılmıştır. İman konusu anlatılırken bir din kitabından ziyade bir Türkçülük kitabı okuduğunuzu hissedersiniz.

"Bizim bir de milli imanımız vardır. Biz Türküz. Türkler medenidir. Milletimiz, daima ileri gidecek, düşmanlarımızı alt edecektir. Türk adı anılınca göğsüm iftiharla kabarr, başım yükselir. Milletime, vatanıma faydası dokunanları severim. Mübarek yurduma fenalık edenleri hiç sevmem. İşte bu milli iman, bizi yaşatacak, ilerletecek imandır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti hükümetine tabi olanların hepsini bu iman birleştiriyor. Biz bu milli imanı, büyük Cumhurreisimiz Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin ve onun vatansever arkadaşlarının gayretiyle, Cumhuriyet sayesinde kazandık. Şimdi hepimiz neşe içindeyiz. Kalbimiz kuvvetli. Bize bu imanı veren Cumhuriyet'e dört el ile sarılacağız, onu yaşatacağız, biz Cumhuriyet çocuklarının en büyük milli vazifesi budur. Yaşasın Cumhuriyet ve Gazi Cumhurreisimiz!"³⁹⁷

Gölpınarlı gibi Arapçanın imla ve yazım kurallarını bilen bir yazarın bu kitabında Hz. Muhammed'in adını "d" ile değil de "t" sesi ile bitirmesi de oldukça ilginçtir. Tüm kitapta Hz. Muhammed'in adı bu şekilde yazılmıştır.

Peygamberimizin ahlakı anlatılırken, bir yandan da Atatürk'ün ahlakından da bahsedilmiştir.

"Biz de çocuklar, Gazi'mize uyararak, onun doğru sözlerini dinleyerek, onun gösterdiği yolda yürüyerek bağımsızlığımızı kurtarmadık mı? O büyük Gazi'nin sayesinde medeniyet âlemine girmedik mi? Demek ki, insanlar, daima akli eren,

³⁹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

³⁹⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

vatansever büyüklerini dinlerlerse ileri gidiyorlar. İşte Peygamber'in yaşayışı, ahlakı bize örnek olmalıdır. Müslüman'ım diyen adamlar, onun gibi olmaya çalışmalıdır."³⁹⁸

Hayır, konusu anlatılırken dua küçümsenmiştir."En büyük hayır, vatana yapılmalıdır. Vatan, eski kafalı kör bağnazların zannettikleri gibi, dua ile korunmaz. Silahla, kuvvetle, askerle korunur."³⁹⁹

İslamlık bağnazlığı yasaklar bölümünde, bağnazlığın tarifi yapılmış Peygamberimiz ile ilgili ilginç bilgiler verilmiştir.

"Hâlbuki Peygamber, zamanında ata binmeyi, ok atmayı teşvik eder, ok atarak idman yapmayı emrederdi. Bu zamanda olsaydı, şüphe yok ki, futbol, voleybol, tenis gibi çağdaş oyunları, izciliği teşvik eder, kendi de oynardı. Medeni ve sağlıklı bir başlık olan şapkayı ümmetine giydirdi. Zaten zamanında Bizans (İstanbul) İmparatoru'nun kendisine hediye olarak gönderdiği elbiseyi ve başlığı da giymişti."⁴⁰⁰

Peygamberimizi yazar bu kitabında çocuklara şu şekilde anlatılmıştır.

"Peygamber'i, boyuna namaz kılar, oruç tutar, dua ederdi zannedenler yanılırlar. Namaz kılardı, fakat daima değil. Orucu da öyleydi. Hatta yola, savaşa giderken herkesin önünde oruç yedi ve halka da oruçlarını bozmalarını, yolcu iken oruç tutanların kendisine asi olacaklarını söyledi. Savaş zamanlarında ve yolda iken namazlarını da çabuk kılar ve dört rekâtları ikiye indirirdi. Peygamber aç kalırdı da karnına taş bağlardı derler. Bütün bunlar yalandır, çocuklar!"⁴⁰¹

"Müslümanlıkta Allah'la kul arasına kimse giremez" sözü şu şekilde açıklanmıştır.

"Hâlbuki Cumhuriyetten evvelki zamanlarda kendilerine "şeyh" adını veren bazı adamlar, millete bu hakikati söylemezler, Allah'la kul arasında adeta birer komisyoncu geçirirlerdi. Saf halk da isteklerini Allah'tan istemezlerdi de bu şeyhlerden, evliya mezarlarından isterler, "Şu işim olursa filan türbeye şu kadar mum, bu kadar zeytinyağı

³⁹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.16

³⁹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.20-21

⁴⁰⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.28

⁴⁰¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.30

götüreyim" diye adeta rüşvet vaat ederlerdi. Zaten türbe sahiplerinin istedikleri de buydu. Hâlbuki kutsal kitaplarımız bize, "Yarabbi, biz yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isteriz" dememizi emrediyor. Müslümanlıkta yalnız millete, vatanına fazla hayrı dokunan kimsenin mevkiî yüksektir. Fakat bu büyüklük, bu yükseklik de Allah yanındadır; çünkü Müslüman yaptığı hayrı bir menfaat bekleyerek yapmaz. Şu halde, herkes birbirine eşittir; Müslümanlıkta din reisleri, peygamber vekilleri yoktur ve olamaz" ⁴⁰²

Yazar ibadetlerin Türkçe yapılması konusunu da şu şekilde anlatmıştır:

Bir Türk'ün, anlamını bilmediği, anlamadığı Arapça ile Allah'a hitap etmesi, adeta papağanın konuşmasına benzer. Böyle bir hitap, böyle bir dua, elbette ruhtan doğmaz. Allah'a karşı samimi olmak, bütün duygularımızı, isteklerimizi, duyduğumuz, istediğimiz gibi söylemek için mutlaka Türkçe söylememiz, kendi anadilimizle hitap etmemiz lazımdır. Hâlbuki evvelce bütün dualar, hatta cuma ve bayram günleri bir nutuk demek olan hutbeler bile Arapça okunur, halk da, ne söylediğini ve ne de dinlediğini bilirdi. Manasını anlamadığı şeyleri dinlemeye çalışırken uyuklardı. Artık böyle akla uymayan saçma şeyler olmaz. Hepimiz Allah'ımıza kendi dilimizle hitap ediyor, duygularımızı kendi dilimizle söylüyoruz. İşte bu da, bu iyilik de Cumhuriyet sayesinde olmuştur. ⁴⁰³

Kitabın sonuna Fatiha süresi ile İhlâs süresinin Arapça ve Türkçesi verildikten sonra Abdülbaki Gölpınarlı'nın kısaca hayatı anlatılmıştır.

⁴⁰² Gölpınarlı, A.g.e. s.36

⁴⁰³ Gölpınarlı, A.g.e. s.39

İKİNCİ BÖLÜM

ABDULBAKİ GÖLPINARLI'NIN ÇEVİRİ, ŞERH, TRANSKRİPSİYON VE SADELEŞTİRMELERİ

2.1.ÇEVİRİ VE MEALLER

2.1.1. Kur'an-ı Kerim Meali

Emseriyan Yayınevi tarafından 542 sayfa olarak düzenlenmiş olan bu meal 1955'te İstanbul'da basılmıştır.

"Kur'anı Kerim, Anlamı" adıyla yeni baskısı yapılan eser, yanıltıcı tarafları yüzünden şiddetli tenkitlere maruz kalmıştır. Gölpınarlı bu tenkitleri "Kur'an-ı Kerim hakkındaki Tartışmalar Münasebetiyle" adlı broşürü ile (İstanbul 1958) karşılamaya çalışır. Verdiği meallerde yer yer Şii perspektifini yansıtmaktan kendini alamayan Gölpınarlı'nın mealinin, Şia inancını okşayan tarafları dolayısıyla İran'da bir üçüncü baskısı yapılmıştır.⁴⁰⁴

Gölpınarlı'nın mealinde seçtiğimiz Nasr suresinin mealini Diyanet İşleri Başkanlığının meali ile karşılaştırdık.

Nasr Süresi;

1-Allah'ın yardımı ve fetih, gelip çattı mı?

2- Ve insanların, bölük-bölük, Allah dînine girdiğini gördün mü?

⁴⁰⁴ Akgün, DİA, cilt no 14, s.148

3- Artık, Rabbine hamd ederek tenzîh et onu ve yarlıganma dile ondan; şüphe yok ki o, bütün tövbeleri kabûl eder.

Aynı Sürenin Diyanet tarafından hazırlanmış olan meali şu şekildedir;

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd ederek tespihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O tövbeleri çok kabul edendir.⁴⁰⁵

İki meal karşılaştırıldığında az da olsa aralarındaki farklılık göze çarpmaktadır. Gölpınarlı ayeti soru yoluyla, Diyanet Mealiye düz cümleler şeklinde açıklamıştır.

Gölpınarlı mealinden, Duha suresini karşılaştırdığımızda;

1- Andolsun kuşluğa.

2- Ve geceye, karanlığı basınca.

3- Rabbin, seni ne terketti, ne de darıldı sana.

4- Ve elbette Ahiret, önceki dünyadan da hayırlıdır sana.

5- Ve elbette yakında Rabbin, öyle şeyler verecek ki sana, sonuca razı olacaksın.

6- Seni bir yetim olarak bulup da yer yurt vermedi mi sana?

7- Ve seni, yol yitirmiş bulup da yol göstermedi mi sana?

8- Ve seni yoksul bulup da zenginlik vermedi mi sana?

9- Artık sen de yetimi horlama.

10- Ve bir şey dileyeni boş çevirme, azarlama.

⁴⁰⁵ <http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran>.

11- Ve Rabbinin nimetini an, söyle.⁴⁰⁶ Şeklinde olan mealin Diyanet İşleri meali ise su şekildedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Kuşluk vaktine andolsun, (1) Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki, (2) Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da. (3) Muhakkak ki âhiret senin için dünyadan daha hayırlıdır. (4) Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın. (5) "Seni yetim bulup da barındırmadı mı?" (6) Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? (7) Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi? (8) Öyleyse sakın yetimi ezme! (9) Sakın isteyeniyi azarlama! (10) Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat.⁴⁰⁷

Gölpınarlı **mealinde**, 6. ayeti, "Seni bir yetim olarak bulup da yer yurt vermedi mi sana?" Şeklinde açıklayıp yetim kelimesi kullanılırken, Diyanetin mealinde, 6. ayet "Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi?" şeklinde açıklar. Yetim kelimesini kullanmaz.

Fatiha suresinin mealini de şu şekilde karşılaştırdık;

- 1- Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a:
- 2- Rahmandır, rahîmdir,
- 3- Din gününün sahibidir.
- 4- Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz.
- 5- Bize doğru yolu göster,
- 6- Nimetlendirdiğin kişilerin yolunu;
- 7- Gazebe uğramışların da değil, sapıkların da⁴⁰⁸

Fatiha suresinin Diyanet meali şu şekildedir;

⁴⁰⁶ Kur'an Meali, Haz; Abdülbaki Gölpınarlı, Elif Kitabevi, 2007

⁴⁰⁷ <http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran>.

⁴⁰⁸ Kur'an Meali, Haz: Abdülbaki Gölpınarlı, Elif Kitabevi, 2007

Bismillahirrahmânirrahîm

(1) Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur. (2-4) (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. (5) Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil. (6-7)⁴⁰⁹

Fatiha suresinde, Diyanet meali ile Gölpınarlı meali arasında pek bir fark gözümüze çarpmaz.

2.1.2. Nehc'ül-Belaga

Hz. Ali Nehc'ül Belaga; Hz. Ali (a.s)'ın hilafeti döneminde buyurmuş olduğu hutbe, mektup ve hikmetli kısa sözden oluşan Arapçadan Türkçeye çevrilmiş olan bir kitaptır. Son baskısı Derin Yayınları tarafından "Hz. Ali Nehc'ül Belaga" adı ile yayınlanmıştır. İstanbul'da basıma hazırlanmıştır. Emek Basımevi tarafından hazırlanan baskısında ise, "İmam Ali Buyruğu Nahc-Al Balaga" adı ile yayınlanmıştır.

Seyyid Radıy adıyla meşhur olan ve büyük Şii âlimlerinden biri sayılan Muhammed b. Hasan Musevi (359-406) söz konusu hutbe, mektup ve kısa sözleri bir araya toplayarak değerli bir eser oluşturmuş ve bu eseri "Nehc'ul Belağa" olarak adlandırmıştır. Eser, H.400 yılında kaleme almıştır. Bizim inceleyeceğimiz, Derin yayınlarından 2012 baskılı bir çeviridir. Eser, 449 sayfa olarak hazırlanmıştır. Üç bölüme ayrılan eserin birinci bölümde; hutbeleri, bazı sözleri, duaları, ikinci bölümde; mektupları, üçüncü bölümde vecizeleri yer alır.

Kitap Abdalbaki Gölpınarlı'nın takdim bölümüyle başlar. Öncelikle Seyid Radıy'ın bu mektup vecize ve hutbeleri toplarken geniş kaynaklara sahip olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁰

Nehc'ül-Belağa, İngilizce, Fransızca, Almanca, Farsça, Orduca ve Türkçe dillerine tercüme edilip, basılmıştır.⁴¹¹

⁴⁰⁹ <http://kuran.diyaret.gov.tr/Kuran>.

⁴¹⁰ Abdalbaki Gölpınarlı, **Nehc'ül Belaga** Derin Yayınları 2012 s.2

⁴¹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.10-11

Birçok kişi tarafından tercüme ve şerhi yapılan bu kitabın şerhlerinden birini de Yenikapı Mevlevi şeyhlerinden Nesib Yusuf Dede hazırlamıştır.⁴¹²

Gölpınarlı bu eseri nasıl hazırladığını ayrıntılı olarak anlatmıştır."Tercümede, şeyh Muhammed Abduh'un Nehc'ül Belaga şerhinin son basımı olan ve Beyrut'ta yayımlanan son baskısı esas alınmıştır."⁴¹³

Çeviri Seyyid Radıy'ın önsözünün Türkçesi ile başlar. Seyyid Razi, kitabın önsözünde, *"Ömrümün baharındayken ve ömür dalım henüz tazeyken İmamların (a.s) özellikleri ve hususiyetlerine güzel hallerine ait haberleri onların incilerine benzeyen sözlerini ihtiva eden bir kitap yazmaya başladım. Bu kitabı devam ettirmeyecek bölümlere ve kısımlara ayırdım. Son bölümünde uzun hutbelere değil de, öğütlerini hikmetlerini, edelere ait bazı sözleri dercetmiştim."*⁴¹⁴

Seyyid Radıy, eserinin dostları tarafından okunup beğendiğini söylemiştir. Yazar bu esere "Nehcül Belaga" demeyi uygun bulduğum çünkü bu kitap; okuyanlara belagat kapılarını açan, fasahat kaidelerini onlara ulaştıran bir kitaptır. Bilgin kişinin de ihtiyacı vardır bu kitaba bilgi öğrenmek isteyenin de belagat ve hitabet erbabı da ister bu kitabı zühüd ve takva ashabı da."⁴¹⁵ demiştir.

Eserin birinci kısmı hutbelerden oluşur. İkinci kısımda mektuplar, Emir-nameler ve vasyetlerden oluşur. Bu mektupların ilki Selman-ı Farisi'ye göndermiş olduğu mektuptur. Diğer bölümlerde ise idari mektuplar ve Emir-nameleri vardır.

Ahit-nameleri arasında Mısır Valisi Malik-ül Eşter'e yazdığı dikkate değerdir. *"Kendine temiz işleri zahire edin. Heva ve hevesine hâkim ol sana helal olmayan şeyleri yapma nefsinı bunlara meylettirme, halka merhametle muameleyi kendine adet et."*⁴¹⁶ şeklindedir.

⁴¹² Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁴¹³ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

⁴¹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.15

⁴¹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.18

⁴¹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.360

Üçüncü kısım, kısa sözler, hikmet ve vecizelerden oluşmuştur. Bu sözler; din iman, mümin, Kur'an ibadet, dünya Ahiret akıl bilgi konuları üzerinedir. Kitap indeks ve kaynakça bölümü ile sona erer.

2.1.3. Mantıkü't - Tayr

İranlı şair Feridüddin Attâr'ın tasavvufî manzum eserinin Farsça tercümesidir. İncelediğimiz çeviri, 1962'de İstanbul'da Milli Eğitim Basımevi'nde yayınlanmıştır. Esasen bir cilt olan bu eseri Gölpınarlı iki cilt olarak yayınlamıştır.

Gölpınarlı esere on altı sayfalık bir önsöz yazmıştır. Burada öncelikle Feridüddin Attar'ın hayatını anlatmıştır. Asıl adı Muhammed olan Attar'ın doğum yılı kesin olarak bilinmemektedir. Devletşah'a göre, 513 Hicri'de Nişabur'da doğmuştur. Şiirlerinden onun eczacı ve doktor olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹⁷

Prof.Ritter'in tasnifine göre; Attar'ın hayatı üç devreye ayrılır. Birinci devrede, üstat bir hikâyeci olduğunu, ikinci devrede, sürüp giden tekrarlar, üçüncü devre de, ihtiyarlık devresidir.⁴¹⁸

Gölpınarlı, Attar'ın eserlerinden de söz eder. Pendname, ilahiname, Esrarname, Tezkire-tül Evliya eserlerinden bazılarıdır. Yazar, Attar'ın şöhretine de değinir. Mevlana, Şeyh Mahmud Şebusteri ve daha birçok Mevlevî şairin Attar'ı övdüğünü belirtmiştir.

Önsözünde kısaca Mantık-al Tayr'ın konusunu da anlatır.

"Kuşlar bir araya gelip: bu zamanda hiçbir ülke padişahsız değil. Bundan böyle bizimde padişahsız kalmamamız lazım. Kendimize bir padişah seçelim diyorlar. Bu arada Hüthüt gelir ve onlara; sizin zaten bir padişahınız var ama haberiniz yok. Adı Simurg'dur. Onu arayıp bulun. Kuşlar hüthütü kılavuz yapıp yola düşerler Hüthüt; yedi vadiyi geçince Simurg'a ulaşacaklarını söyler. Yolda kuşların çoğu ölür geriye sadece otuz kuş kalır. Bir

⁴¹⁷ Feridüddin Attar, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, **Mantı-'al Tayr**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962 s.1

⁴¹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.4

postacı gelip onlara bir kâğıt uzatır. Kâğıtta kuşların tüm yaptıkları yazılıdır. Bu makamda hepsi Simurg'da fani olmuşlardır."⁴¹⁹

Yazar, hikâyeler hakkında açıklamalar yapar. Onların genellikle kısa hikâyelerden oluştuğunu, eserin mesneviye benzemediğini belirtir. Eserin İstanbul kütüphanelerindeki yazmalarının olduğunu, kendi tercümesinin Raif Yelkenciye ait olduğunu belirtmiştir

Gölpınarlı, "*Biz tercümemizi bilhassa Raif Yelkenci'ye ait olan bazı imla yanlışlarına nazaran yazanın pek Farsça bilmediği fakat kopyasına esas ittihaz ettiği, iyi bir nüsha olduğu anlaşılan bir yazmayı esas ittihaz ettik.*"⁴²⁰ der.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla diyerek tercüme başlar. Bu bölümde Allah'a övgü vardır.

"Hamd olsun canı yaratan bir avuç toprağa can bağışlayıp iman veren pak Tanrı'ya."⁴²¹

Sayfa 21'den itibaren Peygamberimiz Muhammed Mustafa övülmektedir. Bu övgü sayfa 33'e kadar devam eder. Daha sonra Hz. Ebubekir'i Hz. Ömer'i Hz. Osman'ı ve Hz. Ali'yi över. Ardından Hikâyeler başlar. 16 makale şeklinde bu hikâyeler tasnif edilmiştir. Ardından Açılama bölümü ve içindekiler kısmıyla çeviri son bulur.

Mantık-al Tayr'dan bir örnek;

"Aslan yürekli, düşmana üstün gelir yiğit bir er vardı. Tam beş yıl bir kadına âşık oldu. O güzel kadının gözünde bir tırnak ucu kadar ak vardı. Adam ona baka baka doyamıyordu, ama bir türlü de kadının gözündeki o akı göremiyordu. Adam iyice âşıktı, kendinden geçmişti adeta. Sevgilinin gözündeki ayıptan haberi mi olabilir ki? Bir müddet sonra adamın aşkı azalmaya, o derde derman belirmeye başladı. Kadına olan aşkı azalıp işi kolaylaşınca, kadının gözündeki akı gördü ve dedi ki: Gözündeki bu ak da ne zaman

⁴¹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

⁴²⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.14

⁴²¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.17

peydahlandı? Kadın dedi ki: Bana olan aşkının azalmaya başladığı zaman! Gözüme tam o zaman ak düştü."⁴²²

2.1.4. İlahiname

Eser, 1945'te İstanbul'da basılmıştır. Feridüddin Attâr'ın tasavvufî hikâyelerinden meydana gelen Farsça eserin çevirisidir. İstanbul'da Milli Eğitim Basımevi tarafından 1967'de çıkan çeviriyi incelediğimizde Gölpınarlı'nın on üç sayfalık bir önsözle çeviriye başladığını görürüz. Bu eser de iki cilt olarak hazırlanmıştır.

Mantık-al Tayr çevirisindeki gibi Attar'ın hayatı hakkında bilgiler verir. Ayrıca Attar'ın her kitabında Allah'a hamd edip Hz. Muhammed'i övdükten sonra ilk üç halifeyi ve Hz. Ali'yi övdüğünü belirtir. Ancak Ali'ye karşı üstün bir sevgisi vardır. Ayrıca Ehli Sünnet imamlarını da över. Attar'ın hikâyeciliğinden söz eder.

Halka bilgisini, inancını hikâyelerle sunan, halkla halk diliyle konuşan Attar'a Mevlana uymuştur ve ona büyük bir saygı göstermiştir. Divan-ı Kebirde:"ona yüz döndüren can Beyazıd'ın huylarıyla huylanır."Diye söz edilir.⁴²³

Mevlana'nın Attar'ın bütün eserlerini okuduğunu bundan Mesnevisinde söz ettiğini belirtir. Kısaca İlahiname'nin konusunu özetler. Bir padişahın altı oğlu vardır. Her biri hüner ve edep de ileridir. Bir gün babaları hepsini toplayıp dileklerini sorar. Oğulları teker teker dileklerini söyler.⁴²⁴

Yazar, çevirisinin Helmut Ritter'in 1940'da bastırdığı nüsha olduğunu belirtmiştir. Kitabın bu cildinin on iki makaleden oluştuğunu, makalenin devamının başka bir ciltte sunacağını belirtir.

Allah'a övgüyle çeviri başlar. Hz. Muhammed'e övgü, Peygamberin miracı, Sıddık'ın ululuğu, Faruk'un ululuğu, Zinnureyn'in ululuğu, Mürteza'nın ululuğu, başlıklarıyla bu kişilere övgüler yapılır.

⁴²² Gölpınarlı, A.g.e. s.

⁴²³ Feridüddin Attar, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, **İlahiname**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1967, s.9

⁴²⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

Eserde, "Dünya batıdan doğuya imamla dolsa bize Emir-ül müminin Haydar bize kâfidir."⁴²⁵ sözü ile Hz. Ali övülmüştür.

Kitabın başlangıç bölümünden sonra birinci makale ile hikâye başlar. Açılama bölümü ve içindekiler kısmıyla kitap sona erer. İlahi name'nin ikinci kitabı ise, 1971 İstanbul baskılıdır. Gölpınarlı bu çevirisine içindekiler kısmıyla başlar, içinde önsöz kısmı yoktur. On üçüncü makale ile hikâyeler başlar.

Örnek: Peygamberin anlattığı kadın,

Peygamber buyurdu ki kötü bir kadın vardı, din yolunda eteği balçık gibi ıslaktı. Çölde bir yolda gidiyordu, önüne bir kuyu çıktı... Orada susuz bir köpek gördü. Ayakkabısını kova yapıp köpeğe su verdi. Allah o kadını iki cihanda yüceltti.⁴²⁶

Kitabın sonlarına doğru sayfa 257'de Gölpınarlı İlahi name'nin başlangıç bölümünü sunmuştur.

"İlahi kitaba başladım, kitabın kapısını senin adınla açtım. Allah'a dayanarak, kusuru kendime vererek bu son kitabı önüme koydum. Söz haznesinin kapısını açtım, bu kitaba İLHİNAME adını verdim. İlahi kitabın adı senin adıdır, kitap da senin kitabın, evet, kalem yazdı ve mürekkebi kurudu."⁴²⁷

Açılama ve 1.ve 2. beyitte geçen hadisler ve bazı sözler bölümüyle kitap son bulur.

2.1.5. Mecalisi Seba

Eser, 1965 yılında Konya Turizm Derneği tarafından basılmıştır. Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir.

Kitap, Mevlâna'nın çeşitli zamanlarda kürsüden ve toplantılarda verdiği yedi vaazın yazılmasından oluşmaktadır. Eser, muhtemelen Mevlâna'nın Şems'le karşılaşmalarından önce verdiği vaazların oğlu Sultan Veled veya başkaları tarafından

⁴²⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.29

⁴²⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.234-235

⁴²⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.257

dikte edilmesiyle bir araya getirilmiştir. Kitabın bazı bölümlerinde Sultan Veled'in İbtidânâme adlı mesnevîsinden de beyitlere rastlanması bu eserin Sultan Veled tarafından oluşturulduğu veya bazı tashihler yapıldığı intibainı vermektedir. Yine, I. Bölüm'de (Meclis) Şems'in Makâlât'ından bazı hikâyelerin aktarılması; Şems'le karşılaştıktan sonra da Mevlâna'nın bir veya birkaç kez vaaz verdiği hususunda bize ışık tutmaktadır.⁴²⁸

Her Meclisinde farklı, dinî ve toplumsal olayların ele alındığı Mecâlis-i Seba'nın ana Meclis konuları şu şekildedir:

1.Meclis: Ümmetin bozguna düşmesi, Besmele-i Şerîf'in tefsiri, Peygamberin mucizesi (Ayn Yarılması).

2.Meclis: Allah'a yöneliş, gûnahtan çekinme, gönül zenginliği, Besmele'nin Be'si.

3.Meclis: Zâhid-ârif, Padişah-kul ve inanç kuvveti.

4.Meclis: Halka rahmet olanlar, kulluk, gerçek tövbe.

5.Meclis: Abdü'l-muttalib'in yağmur duası, benlik, insanların grupları.

6.Meclis: Münacaat, Tevrat'taki öğüt ve dünya, «Lâ-İlâhe» nin tefsiri.

7.Meclis: Aklın şerefi, bilgi ve irfan, öz'den olan ve sonradan öğrenilen bilgi.⁴²⁹

Mesnevî ve Dîvân-ı Kebîr'e göre daha az yazması bulunan bu eserin en önemli ve en eski yazması Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde 79 no'lu mecmua içerisinde. Mevlâna'nın Fîhi mâ Fîh ve Mektûbât adlı eserlerinin de bulunduğu bu mecmua, 1351-1354 yılları arası istinsah edilmiş ve Gölpınarlı'ya göre her üç eser için de en sağlam nüshalar olarak değerlendirilmiştir.⁴³⁰

⁴²⁸ Nuri Şimşekler, Mecalisi Seba, S.Ü.Fen-Edebiyat Fak.Öğ.Ü. dosyalar.semazen.net

⁴²⁹ Şimşekler, A.g.m. s.2

⁴³⁰ Şimşekler, A.g.m.

2.1.6. Fihi Ma Fih

Eser Farsçadan Türkçeye çevrilmiş, 1959'da Remzi Kitabevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Fihi mâ Fih'in üçüncü ve şu ana kadar hazırlanmış son tercümesi ise Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır.⁴³¹

Mevlâna bu eserinde de diğer eserlerinde olduğu gibi bahsettiği konulara açıklık getirmek için başta Âyet ve Hadisler olmak üzere hikâye ve bazı tarihi olaylara değinir. Mevlana, babası Sultânü'l-Ulemâ Baha Veled, hocası Tirmizî, Şems, halifesi ve dünürü Selâhaddin Zerkûb'un adlarını da anan Mevlâna, bazen bu şahısların sözlerinden ve bunların muhatap oldukları olaylardan nakillerde bulunur. Fihi mâ Fih'in bazı bölümleri de ya müritlerden birinin sorduğu soruya Mevlâna'nın cevabını içerir;⁴³²

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlar. "Ne Varsa İçindedir" anlamına gelir. Bu eser Mevlânâ'nın çeşitli meclislerde yaptığı sohbetlerin, oğlu Sultan Veled tarafından toplanması ile meydana gelmiştir. 61 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden bir kısmı, Selçuklu Veziri Süleyman Pervane'ye hitaben kaleme alınmıştır. Eserde bazı siyasi olaylara da temas edilmesi yönünden, bu eser aynı zamanda tarihi bir kaynak olarak da kabul edilmektedir. Eserde Mevlânâ'nın düşüncüğü, dünya görüşü, devrini bildirişü, din ve insanlık hakkındaki düşüncüğü, anlatılır. Cennet ve cehennem, dünya ve âhiret, mürşit ve mürit, aşk ve sema gibi konular işlenmiştir.⁴³³

Eserden örnek verecek olursak;

Birisi, Tanrıya namazdan daha yakın yol var mıdır diye sordu. Buyurdu ki: Gene namazdır, fakat namaz, yalnız şu görünen şekil değildir. Bu, namazın kalıbıdır; çünkü bunamazın önü vardır, sonu vardır. Önü, sonu olan her şey kalıptır; çünkü tekbir, namazın önüdür, selâm namazın sonu. Şahadet getirmek de yalnız dille söylenen söz değildir. Çünkü onun da önü vardır, sonu var. Harfe, sese gelen he şeyin önü, sonu olur, o da görünüştür, kalıptır. Canıysa niteliksizdir, sonu yoktur; ne başlangıcı vardır, ne bitimi. ⁴³⁴

⁴³¹ Şimşekler, Fihi Ma Fih, S.Ü.Fen-Edebiyat Fak.Öğ.Ü. dosyalar.semazen.net

⁴³² Şimşekler, A.g.m.

⁴³³ Fihi Ma Fih, www.wikipedia.org erişim tarihi;10.10.2013

⁴³⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, Fihi Ma Fih, Mektuplar ve Mecalisi Seba'dan Seçmeler, Milli Eğitim Basımevi 1972,İstanbul s.13

Tanrı sırrını kutlasın Seyyid Burhâneddîn-i Muhakkik söz söyler, sohbet ederken birisi, senin mehdini filândan duydum dedi. Seyyid, bir göreyim, bakayım buyurdu, o filân da kim? Kimin nesi? Beni tanıyacak, övecek bir derecede mi? Beni sözle tanıdıysa tanımamış demektir. Çünkü bu söz kalmaz; bu harf, bu ses kalmaz. Bu dudak, bu ağız kalmaz. Bunların hepsi de arazdır. İşimle tanıdıysa gene böyle. Yok, beni zatımla tanıdıysa o vakit anlarım-bilirim ki o, beni övebilir, o övüş, bana aittir, beni övüştür. Hikâye: Bu, şuna benzer hani. Derler, anlatırlar ya; padişahın biri, oğlunu, yıldız, remil bilgileriyle başka bilgileri öğrenmesi için hünerli bir topluluğa vermişti. Çocuk, pek aptal olmakla beraber bu bilgileri elde etmiş, tam usta olmuştu. Bir gün padişah, yüzüğünü avucuna aldı, oğlunu sinamak için gel dedi, söyle bakalım, avucumda ne var? Çocuk, avucundaki dedi, yuvarlak, sarı, ortası boş. Padişah, doğru buldun dedi peki, söyle bakalım, bu ne çeşit birşey, ne olabilir? Çocuk kalbur olacak dedi. Padişah dedi ki: Akılları şaşırtacak kadar ince vasıflarını bilgi kuvvetiyle bildin de kalburun avuca sığamayacağını nasıl bilemedin? Şimdi zamane bilginleri de böyledir işte. Bilgilerde kılı kırk yararlar, kendilerine ait olmayan şeyleri iyiden-iyiye bellemişlerdir; onları iyice kavramışlardır. Fakat asıl önemli olan, bütün bunlardan fazla kendilerine yakın bulunan, kendi varlıklarıdır; kendi kendilerini bilmezler. Her şeye helâldir, haramdır diye hüküm verirler, bu caizdir, o caiz değildir, şu helâldir, şu haramdır diye hükmederler de kendileri helâl midir, yoksa haram mı; caiz midir, değil mi; temiz midir, pis mi; onu bilmezler. Şu içi boş oluş, sarılık, şekil, yuvarlaklık, yüzün için eğretidir. Yüzüğü ateşe attın mı bunların hiçbirisi kalmaz; hepsinden arı olan özü, zatı kalır. İşte her şeyin vasfını söylemek, bilgilere, işlere, sözlere ait övüşlerde bulunmak da böyledir; buna benzer; bütün bunlardan sonra baki kalan zatiyle ilgisi yoktur bunların. Onların övüşleri şuna benzer; Hep bunları söylerler, anlatırlar da sonunda, avuçtaki kalburdur hükmüne varırlar; çünkü asıl olan şeyden haberleri yoktur⁴³⁵

Bir Arap şairi, padişahın birinin tapısına geldi. Padişah Türk'tü, Farsça bile bilmiyordu. Şair, padişaha Arapça pek güzel bir kaside düzmüştü. Padişah tahtına oturmuştu. Bütün divan ehli huzurdaydı. Beyler, vezirler, teşrifata göre sıralanmıştı. Şair, ayağa kalktı. Getirdiği kasideyi okumaya başladı. Padişah beğenilecek yerlerde başını sallıyor, şaşılması gereken yerde şaşkınlık gösteriyor, gönül alçaklığı gösterilmesi

⁴³⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, **Fihî Ma Fih**, s.7 dosyalar.semazen.net/fihimafih.pdf

gereken yerlerde iltifatlarda bulunuyordu. Divan ehli şaşırdılar. Padişahımızın Arapça bir söz bile bilmezdi; tam yerinde nasıl oluyor da başını sallıyor; yoksa Arapça biliyordu da bunca yıldır bizden mi gizliyordu; Arapça edebe aykırı bir söz söylediyseniz vay bizim halimize diyorlardı..Padişahın pek sevdiği bir kölesi vardır. Ona at verdiler, katır verdiler, mal verdiler; bir o kadar daha vermeyi de boyunlarına aldılar.

Bize şu hali bildir, padişah Arapça biliyor mu, bilmiyor mu? Tam yerinde nasıl baş sallıyordu; yoksa bu, keramet miydi, ilham mıydı, öğren de haber ver bize dediler.

Köle bir gün fırsat buldu. Ava gitmişlerdi, birçok av avlanmıştı. Padişahı memnun gördü, hali sordu. Padişah güldü de vallahi dedi, ben Arapça bilmem; amma başımı sallıyordum, çünkü o şiirden maksadı nedir, onu anlıyordum da başımı sallıyor, anlıyor, beğeniyordum.

Artık anlaşıldı ya, temel olan, maksattır, o şiirse maksadın parça bucuğudur; o maksat olmasaydı o şiir söylenmezdi. Maksada bakılırsa ikilik kalmaz. İkilik, parça-buçuklardadır; temelse birdir. Nitekim şeyhlerin yolları, görünüşte çeşit-çeşittir. Hallerinde, sözlerinde, hareketlerinde aykırılık vardır; fakat maksat bakımından hepsi de bir şeydir; o da Tanrıyı aramaktan, dilemekten ibarettir. Hani şu konağa bir yeldir, eser, gelir. Halının bir ucunu kaldırır; kilimleri oynatır; çer-çöpü havalandırır; havuzun suyunu zerre-zerre dalgalandırır; ağaçları, dalları, yaprakları oynatır. Bütün bu birbirine aykırı, çeşit-çeşit halleri belirtir amma maksat, temel, gerçek bakımından hep bir şeydir; çünkü hepsinin hareketi bir yeldendir.⁴³⁶

Mevlâna bu eserinde de diğer eserlerinde olduğu gibi bahsettiği konulara açıklık getirmek için başta Ayet ve Hadisler olmak üzere hikâye ve bazı tarihi olaylara değinir; bazen diğer şairlerden bazen de Mesnevî'sinden ve şiirlerinden beyitler nakleder.

Eserde, babası Sultânü'l-Ulemâ Baha Veled, hocası Tirmizî, hem-hâli Şems, halifesi ve dünürü Selâhaddin Zerkûb'un adlarını da anan Mevlâna, bazen bu şahısların sözlerinden ve bunların muhatap oldukları olaylardan nakillerde bulunur.

⁴³⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.9

2.1.7. Mektuplar

Eser İnkılâp Kitabevi tarafından 1963'te basılmıştır. Mektupların tek Türkçe tercümesidir. Yazar, eserin Konya Müzesinde bulunan ve Seyid Burhaneddin tarafından yazılmış olan basmayı esas almıştır.

Yazar, sunuş yazısına başlarken, "gerçekten bu mektuplar Mevlana'nın mektupları mıdır?" sorusunu sorup bu soruyu cevaplamaya çalışır. Yalnız Üç tanesi dışında diğer mektupların Mevlana'ya ait olduğunu diğerlerinin ona ait olduğunu kanıtlar nitelikteki açıklamalarla anlatır. Mektupların içeriklerinin en önemli delil olduğunu belirtir.⁴³⁷

Esere göre, Mevlana'nın eserlerindeki bütünlük en önemli unsurdur. Fihi Ma fih'teki bir sohbeti, Mesnevi'de, divanındaki beyitleri Mesnevi'de yer alan bir hikâyesinde bulabiliriz.⁴³⁸

Onuncu mektupta Necmettin Çavuş'tan söz eder. Bu kişiyi Fihi -Mafih'te de görürüz. Yüzüncü mektupta Harut ile Marut anlatılır. Mesnevi'de de 1. Ve 3. Ciltte, bu iki meleğin hikâyesi anlatılır.⁴³⁹

Eflaki'de anlatılan birçok olaya bu mektuplarda da rastlanır. Mektuplarda anlatılan olaylar Mevlana'nın hayatı ile ilgilidir.

Mevlana, mektubunda Moğolları "yabancılar" diye tanımlar.31. mektubunda oğlu Emir Âlim'in devlet hizmetinde olduğunu belirtir.132. mektupta Mevlana'nın bir yere tayin edildiği anlaşılır.80. mektupta Çelebi Hüsameddin'in adamlarının valinin incittiğini belirtmiştir. Mektuplara bakarak Mevlana'nın kişiliğinin anlaşılacağı kanaatine varmıştır yazar.⁴⁴⁰

Gölpınarlı, mektupları şöyle değerlendirir:"Mevlana'nın büyüklere karşı gösterdiği gerçek büyüklüğünü, sıkılgan huyunu, gönül alıcılığını, yoksullara karşı

⁴³⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mektuplar**, s.2, www.dosyalar.semazen.net

⁴³⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.4

⁴³⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.4-5

⁴⁴⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.5-6-7

duyduğu derin sevgiyi, bağlılığı, kusurlara karşı gösterdiği insanca müsamahayı görürüz.”⁴⁴¹

Mevlana’nın Senai ve Attar’ın onun eserlerini okuduğunu anlamaktayız. Mevlana’nın Senai’nin gazeline yazdığı nazirelere örnekler vardır. Hatta Senai’nin bazı gazellerini aynen aldığını belirtmiştir.⁴⁴²

Yazar, Mevlana’nın kendinden önceki bütün şairleri okuduğunu onların sanatını kendi potasında eriterek yoğurduğunu onun ustalığının hiç kimsede olmadığını anlatmıştır.⁴⁴³

Mektuplarında kullandığı üslubun Fihi-mafih’teki üslubu ile benzer olduğunu, oradaki gibi örnekler verdiğini, eski erenleri andığını söyler. Mektuplarla başka eserleri de karşılaştırıp aralarındaki farkları da ortaya koymuştur.⁴⁴⁴

Gölpınarlı, konuştuğu gibi yazan Mevlana’nın sadece bir mektubunun nesri müseccâ ile yazıldığını bu mektubun Hâce-i Cihan adlı arif ve zengin bir zat olduğunu belirtir.

Konya’da bazılarının başı sıkışınca Mevlana’ya mektup yazmasını istedikleri de olmuştur. Mevlana’nın yazdığı mektupların ret edilmediğini işlerin hal olduğu belirtilmiştir.

Gölpınarlı, mektupların iki tanesinde imza olduğunu ancak hiç birinde tarih olmadığı için tarihe göre sıralayamadığını belirtir.⁴⁴⁵

Yazar, Mektuplarla ilgili çalışma yapanlarla basımlarından da söz etmiştir. Mektupları Türkçeye çevirirken elinde bulunan yazmaları sırasıyla verir. Bunlar Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki nüsha, İstanbul Üniversitesi’ndeki nüsha, Konya Müzesi’ndeki 79 nolu nüshalardır. Esas alınan nüshanın Konya’da bulunan nüsha olduğundan söz etmiştik.

⁴⁴¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

⁴⁴² Gölpınarlı, A.g.e. s.9

⁴⁴³ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

⁴⁴⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.13

⁴⁴⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.20

Mektupları tercüme ederken asıllarına sadık kaldığını, her mektupta geçen ayetleri aynı mektuba eklediğini, metinlerde geçen atasözleri deyimler, hadisler ve ulu kişilerin sözlerini adı geçen mektuplara eklediğini belirtilmiştir.⁴⁴⁶

Gölpınarlı en zorlandığı şeyin mektupların kime yazılmış olduğunu bulmak olduğunu söylemiştir. Bu konu da Tahsin Yazıcı'nın hazırlamış olduğu Menakıb-al Arifin'den faydalandığını belirtir. Mesnevi tarzında, Hadika vezninde olan beyitleri bulabilmek için birkaç kez "Hadika" okuduğunu, Arapça beyitler de Prof. Ahmet Ateş'ten yardım aldığını, en büyük yardımcısının ise Mevlana aşkı olduğunu ayrıca belirtir. Sunuş yazısının altında da "Bende-i Bendegân-ı Mevlana Abdülbaki Gölpınarlı" diye bitirir.⁴⁴⁷

Bir devlet büyüğüne, Şemseddin Muhammed adlı bir gencin işe alınması ricasıyla yazılan bir mektup:

Emirlerle has kulların beyi, Gecenin pek az bir kısmında uyurlar; seherlerde yarlıganma dilerler. Bölüğünden mazlum olanların imdadına yetişen, himmeti yüce, anlayışı güzel, anlamakta gerçek olan, «Allah'ın ışıyla bakıp gören», uluğ kutluğ, zamânede işi az bulunur, kerem ve ihsan ıssı Nâib Bey'in kutlu günleri, kutlulukla, devletle geçsin, «Kolaylaştırırız artık kolay olanı ona» Ayetinde bildirilen ibadet kolaylığı başarısına erişsin; güçlüğe düşmekten korusun onu; Allah yüceliğini de daimi etsin. Dostları daima yardım bulsun, düşmanları kahrolsun; hayırlı kulluklarda bulunsun. Gerçeklikle, temizlikle yolladığınız selâmlar erişiyor, dualarınızı duyuyorum. Soluktan soluğa da kutlulukla buluşmayı arzulamam, artıp duruyor. Allah bizi, «Tahtlarda karşı karşıya oturan kardeşler» den etsin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Mektubu getiren Şemseddin Muhammed, Cemâleddin'in oğludur; benim de aziz, özü gerçek oğlumdur. Pek yoksul, elinde avucunda hiçbir şey yok. Babası Cemâleddin Emîr Ahmed, küçüklüğünden beri oğlumdu; bu duacının yanından ayrılmazdı. Güzel huylarınızdan umarım ki, «İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olanıdır» mucibince padişahlık buyurursunuz; ona lâayık bir iş verirsiniz, onu da kullarınız arasına katarsınız. Böylece kadri yücelir, kendi cinsinden olanlara karşı övünür, düşüncesi kalmaz da devletinize duaya koyulur. Ebedî olarak yaratıkların imdadına koşmanızı dilerim.

⁴⁴⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.22

⁴⁴⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.23

Duacınız, size karşı minnet duygusuyla duygulanacaktır; bu lütfünüz da geçmişteki hadsiz lütuflara eklenmiş olacaktır.⁴⁴⁸

Açılama bölümünde yazar mektuplarda adları geçen zatları sırasıyla açıklamıştır. Alaaddin, Hacı-i Cihan, Fahreddin Atabek, Bahaddin bunlardan bazılarıdır.

Eser, 312 sayfa olarak hazırlanmıştır. Mektuplar Roma rakamları ile numaralandırılmıştır. Eserin sonunda indeks ve bibliyografya eklenmiştir. Ayrıca yazar, sayfa 292’de kimlere ait olduğunu bilmediği Arapça ve Farsça şiirlerin orijinallerini de vermiştir. Yazar mektuplarda geçen izahı gereken sözleri ayrıca açıklamıştır.

2.1.8. Divan-ı Kebir

Divan-ı Kebir’in günümüze kadar tam tercümesini yayınlayan tek kişi Mevlâna’nın tüm eserlerini dilimize kazandırmış olan Abdülbaki Gölpınarlı’dır. Gölpınarlı, ciltler halinde tercüme edip yayınladığı bu tercümesinin I. ve V. ciltlerini Remzi Kitabevi’nde (1956-1960), VI. cildi Milliyet Yayınları’nda (1971), VII. cildi ise İnkılâp Kitabevi’nde (1974) neşretmiştir. Bu tercümenin tamamı ise yine VII cilt olarak 1992 ve 2000 yılında Kültür Bakanlığı tarafından iki defa yayınlanmıştır.⁴⁴⁹

Divanın büyük bir bölümünü gazeller ve rubailer oluşturur.

Mevlâna, Mesnevî’de olduğu gibi bu nazım türlerinde de gerek lâfız ve gerekse mana bakımından birinci sınıf şairler arasında nitelendirilir. Bu bakımdan; o klâsik manada kaside şairi değil; ilâhî aşkın nitelendirildiği gazel ve rubai üstadıdır. Mevlâna’nın gazelleri aruzun 21 ayrı bahrinde söylenmiş ve Gölpınarlı’ya göre de 21 ayrı divan oluşturulmuştur. Gazellerin sonunda yer alan iki bine yakın rubai ise ayrı bir rubailer divanı olarak telâkki edilebilir.⁴⁵⁰

Divan-ı Kebir’den;

Oruç yüzünden bizim canımız dirilik elde edecektir!

⁴⁴⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.30(8.mektup)

⁴⁴⁹ Mevlana, Haz: Abdülbaki Gölpınarlı, www.dosyalar.semazen.net

⁴⁵⁰ Mevlana, , a.g.e.

Müfte'ilün. Fa'ilat. Miifte'ilün. Fa'ilatün

- Ramazan geldi; aşk ve iman padişahının sancağı erişti! Artık maddî yiyeceklerden elini çek! Çünkü göklerden manevî rızık geldi ve can sofrası kuruldu!

- Can, beden hantallığından kurtuldu; tabiatımızın isteklerinin eli bağlandı! Ask ve iman ordusu geldi, sapıklık ve imansızlık ordusunu kırdı geçirdi!

- Bir bakıma oruç, bizim kurtuluşumuzun kurbanı sayılır; bizim canımız, onun yüzünden dirilik elde edecektir!

Mademki gönül evine misafir olarak can geldi, onun uğruna bedenimizi tamamıyla kurban edelim

- Sabır, hoş bir buluttur; ondan, hikmet, manevî lütuflar yağar! Bu sebeptendir ki, Kur'an-ı Kerim de bu sabır ayında nazil olmuştur!

- Bizi kötü isler, günahlar işlemeye teşvik eden kirli nefsimiz, arınmaya, temizlenmeye muhtaçtı! Ramazan gelince, günah zindanının kapısı kırıldı; can, nefsin esaretinden kurtuldu, miraca çıktı, sevgiliye kavuştu!

- Bu mübarek ayda gönül de bos durmadı; ümitsizlik perdesini yırttı, göklere uçtu! Can, zaten bu kirli dünyaya mensup değildi, meleklerdendi; onlara ulaştı!

- Ramazan günlerinde sarkıtılan merhamet ipine sarıl da, su beden kuyusundaki hapisten kendini kurtar! Yusuf Aleyhi selam kuyunun ağzına geldi, seni çağırıyor; çabuk ol, vakit geçirme!

İsa Aleyhissalam isteklerden, beden eşeğinin arzularından kurtulunca, duası kabul edildi! Sen de nefsanî İsteklerden temizlen, elini yıka! Çünkü gökyüzünden manevî yemeklerle dolu sofraya geldi!

• Haydi, elini ağzını yıka; ne yemek ye, ne iç, ne de söyle! Hakikate erdikleri, Hakk'ı buldukları için susup duran ermişlere gelen mana sözlerini, mana lokmalarını ancak Sems-i Tebî-îzî'nin himmeti ile bulabilirsin⁴⁵¹

2.1.9. Mevlana Celaleddin Rubailer

İlk baskısı 1963'te Konya'da 56 sayfa olarak hazırlanmıştır.⁴⁵² İnkılâp Yayınevi tarafından 2009'da İstanbul yayınlanan baskısını incelediğimizde eserin 238 sayfa olarak hazırlandığını görürüz.

Gölpınarlı Hoca sunuş yazısında Rubai'nin tanımını yapar. Dört mısralık şiirlere Rubai dendiğini, Rubai türünün oluşmasındaki bir halk efsanesinin etkisini anlatır. Mani ile Rubai karşılaştırır. Bu karşılaştırmanın sebebi Mani türünün de dört mısradan oluşmasıdır. Ancak yazar maniye daha çok türküyü benzetmektedir.⁴⁵³

Gölpınarlı, Mevlana Rubai'lerinin bir kısmının daha önce Hasan Ali Yücel ve Asaf Halet tarafından Türkçeye çevrildiğini, kendisinin de daha önceden 210 tane Rubai'yi çevirdiğini, 1945'te "Şeçme Rubailer" olarak yayımlandığını, 127 Rubai'nin de 1963'te yayımlandığını belirtmiştir.⁴⁵⁴

Gölpınarlı Mevlana'yı bir Rubai şairi olarak görmez. Ancak yine de Rubailerinin verimli olduğu görüşündedir.

"Halka halk diliyle hitap ediş, halkın düşünüş anlayış seviyesine inmekle, mazmunlarını günlük hayattan almakla beraber, hiçbir şairin erişemeyeceği kadar ince bir görüşün, içli bir duyusun, ahenkli olduğu kadar samimi bir söyleyişin olağanüstü mahsulünü veriş, sözlerini ayet ve hadislerle, kendisinden önceki büyük sofilerin sözleriyle, halk hikâyelerinden alınan canlı, özlü, gerçekçi örneklerle örüş, onun bütün eserlerinde hâkimdir".⁴⁵⁵

⁴⁵¹ Mevlana, A.g.e. cilt_1.pdf (c. II. 892)

⁴⁵² Alparslan, A.g.e. s.27

⁴⁵³ Gölpınarlı, A.g.e. s.5-6

⁴⁵⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

⁴⁵⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.9

Mevlana Rubailerinin sebeplerini bildirerek yazar, örneğin Y harfindeki 1. Rubaiyi Şems'in ölümünden sonra yazmıştır.⁴⁵⁶

Aşkından, her yanda gece uyumayan birileri var. Ezel ressamı gönlüm karar bulsun diye her tarafa Tebrizlinin bir resmini yapma da⁴⁵⁷

Gölpınarlı, Mevlana'nın Rubailerinin Divanın 2. Cildinin 256. Sayfasında başladığını söylemiştir.⁴⁵⁸

Yazar, tercümeleri yazarken aslına sadık kaldığını, ahengi vermeye çalıştığını, Mevlana'nın üslubuna riayet ettiğini de belirtir.⁴⁵⁹

Rubailer alfabetik sıraya göre verilmiştir. Kitap Gölpınarlı'nın yazdığı açılama bölümüyle sona erer.

2.1.10. Fihi Ma-Fih, Mektuplar Ve Mecalis-i Seba'dan Seçmeler

Kitap, 1972'de Milli Eğitim Basımevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. 282 sayfa olarak hazırlanmıştır. Kitap, Abdülbaki Gölpınarlı'nın 1970 tarihli kısa bir önsözüyle başlar.

Eserde, "Mektuplardan", 32 mektup, "Mecalisi Seba"'nın yedi vaazından alınmış yazılar ve "Fihi Ma Fih" ten alınmış 50 bölüm bulunmaktadır.⁴⁶⁰

Fihi Ma fih'ten söz ederken, sohbetlerden meydana gelmiş bir eser olduğunu, Mecalisi Seba'nın Mevlana'nın yedi vaazından oluştuğunu belirtmiştir.

"Mevlana'nın Mektupları, ya yoksul birini, zulme uğrayanları, devletlilerden birine tavsiye etmek yahut birine öğüt vermek için yazılmıştır yahut da kendisine yazılan bir mektuba cevaptır."⁴⁶¹

⁴⁵⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁴⁵⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.197

⁴⁵⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.11

⁴⁵⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

⁴⁶⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, **Fihi Ma Fih Mektuplar ve Mecalisi Seba'dan Seçmeler**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s.4

⁴⁶¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.3

Eser, Fihi Ma fih'ten seçmeler bölümüyle başlar. Allah-Akıl bölümü açıklanır. Kur'an, İman, Namaz bölümleri örneklerle açıklanır. Hayal, gerçek, mana madde, keramet bölümünde; kerametle ilgili hikâyeler anlatır.

Mektuplardan seçmeler bölümünde; bir tavsiye mektubu, Emir Pervani'ye bir mektup, Padişah'a yazılmış bir mektup, Alaaddin Kayser'e yazılmış bir mektup, Dervişlere zulmeden bir vali hakkında yazılmış mektuplar vardır.

Mecalisi Seba'dan seçmeler kısmı ise, mücadele gönül zenginliği, gerçekler, bilgi ve gaflet ile ilgili meclislerinden söz eder. Eser bibliyografya bölümüyle sona erer.

2. 1.11. Maarif

Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi'nin Farsça eserinin tercümesidir. Türkiye İş Bankası Kültür yayınları tarafından hazırlanmıştır. Kitabın önsözünde Gölpınarlı 25-9-1972 diye sonuna tarih atmıştır. Esere Gölpınarlı 31 sayfalık bir sunuş yazmıştır.

Bu eser Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi'nin sohbetlerini içerir.⁴⁶² Sultan Veled'in verdiği bilgilere göre; Mevlana, dokuz yıl onun sohbetlerinde bulunmuş daha sonra Seyyid vefat etmiştir.⁴⁶³

Seyyid Burhaneddin; Şems'ten sonra Mevlana tarafından halife tanınan Kuyumcu Selahaddin'inin de şeyhidir. Sultan Veled, onun için Senai'ye pek düşkün olduğunu, "o, sırları nazımla söyledi, ben nesirle söyledim" dediğini rivayet eder.⁴⁶⁴

Eserde yer alan konular, Mesnevide de bulunur. Yazar bu konuları da örneklerle verir. Örneğin bir müşrikin Hz. Ali'ye tükürmesi, İsa'ya sorulan en çetin şeyin ne olduğu sorusuna verdiği cevap Mesnevide de vardır.

⁴⁶² Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, **Maarif**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1972, s.8

⁴⁶³ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁴⁶⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.17

Seyyid Burhaneddin, kendisini herkesten üstün görmeyen kibirli olmayan biri olarak anlatılır.⁴⁶⁵

Bu eserin yapraklarında Muhammed ve Fetih sûrelerinin tefsiri de bulunmaktadır.116 yaprak olan eserin Selçuk imlası ve Selçuk tezhibi ile yazıldığı belirtilmektedir.

Yazar esas olarak Konya Mevlana Müzesindeki nüshayı esas aldıklarını belirtir. Sayfa 33'te çeviri başlar arada iki ayetin tefsiri ve 170 sayfalık bir açıklamadan sonra indeksle eser son bulur.

2.1.12. Hafız Divanı

Eser, 1944'te İstanbul'da basılmıştır. 14'ncü yüzyılda dünyaca ünlü İranlı Şair Hafız'ın divanının Farsça çevirisidir.1968'de İstanbul'da basılmış olan ikinci baskısını inceleyecek olursak; Milli Eğitim Basımevinde basılan bu çeviri önsözle başlamıştır. Bu önsözü Gölpınarlı tam olarak 35 sayfa olarak yazmıştır.

Hafız'ın babasının Fars Atabekleri zamanında Şiraz'a geldiğini, Hafız'ın babasının ölümünden sonra annesiyle burada yaşadığını anlamaktayız.⁴⁶⁶

Hafız kısa bir müddet Fars valisi olan Şeyh İshak tarafından korunmuştur. Hafız'ın şiirlerinde Şeyh İshak'ı hürmetle anmıştır.⁴⁶⁷

Yazar, Hafız'ın şiirlerinin konusunun genellikle şarap ve meyhane olduğunu bu yönüyle Hayyam'a benzediğini vurgular. Şarabın dışında esrara da methiyeler sunmaktadır.⁴⁶⁸

Gölpınarlı, Şairi tasavvufa bağlı bir sofi olarak görmez, onun tasavvufu kendini avutmak zahitlere çatmak ve onlarla eğlenmek için kullandığını belirtir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.22

⁴⁶⁶Hafız, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, **Hafız Divanı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968

⁴⁶⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.5

⁴⁶⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁴⁶⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.14

Ayrıca Klasik Türk Edebiyatında Hafız'dan etkilenen şairlere değinir. Özellikle Şeyhi'nin ondan çok etkilendiğini söylerken şiirinden örnekler vererek karşılaştırır. Ahmet Paşa, Fuzuli, Nedim Şeyh Galip Hafız'dan etkilenen diğer şairlerdir. Gölpınarlı'ya göre: Hafız, Türkiye'de Mesnevi ile Gülistan'dan sonra en fazla okunan Farsça metindir.

Yazar, Hafız divanına yazılan en eski şerhin Sururi'ye ait olduğunu belirtmiştir. Eserde, Hafız divanını şerh edenleri liste halinde vermiştir. Önsözden sonra, önsözü yazarken yararlandığı kaynaklar belirtilmiştir. Ardından Muhammed Gülendâ'mın önsözünü vermiştir.

Saki, döndür kadehi, herkese sun, bana da ver. Çünkü aşk, önce kolay göründü ama sonradan çok müşküller meydana geldi.

Sabah yeli misk kokusu almak ümidiyle sevgilinin alnına dökülen saçları açınca o güzel kokulu saçların kıvrımlarından yürekler ne kanlara boyandı.⁴⁷⁰

Beyitlerin tercümelerinin altında ayrıca transkripsiyonları da verilmiştir. Eserin sonunda bir açılama ve Hafız'ın mezarını gösteren bir resim, 3-4 sayfalık Ayasofya ile Konya müzesindeki orijinal örnekleri verilmiştir.

2.1.13. İbtidâ-Nâme

Sultan Veled'in eserinin Farsçadan Türkçeye tercümesidir. Eser 1976'da Ankara'da basılmıştır. Konya Turizm Derneği tarafından hazırlanmıştır.

Sultan Veledin 25450 beyitlik üç ayrı ciltten müteşekkil mesnevilerine "Mesneviyât-ı Velediyye" denilir. Bunların birincisi olan İbtidâname 690/1291 tarihinde yazılmıştır. Ve fâilâtün mefâilün fâilün veznindedir. Her birinin başında kısa veya uzunca mensur bir kısım bulunan 163 parça manzum kısımdan oluşan bu eser Türkçe 80 beyti ile birlikte çeşitli yazmalara göre 9 bin ile 10 bin beyit civarındadır. Sultan Veled, bu mesnevide, Mevlânâ ve onun hemdemi ve musahibi olanların, Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmizi, Şemseddin Tebrizî, Salâhaddin Zerkûbî ve Şeyh Kerimüddin Begtimur gibi, büyüklerin hal tercümelerini anlatmıştır. Eserin edebi değeri büyük olmakla beraber Mevlana ve etrafındakiler hakkında müracaat edilecek güvenilir ve

⁴⁷⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.51

önemli bir kaynak olmak bakımından bilhassa, değerlidir. Eflâkî ve Risâle-i Sipehsâlâr sahibi Feridun Ahmet eserlerini yazarken İbtidânâme'den çok faydalanmışlardır.⁴⁷¹

8754 beyit tek tek ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Beyitlerden örnekler:

100, Fani olan gökle yer, dışarıdadır; yedisi aşağıdadır, yedisi yüce, Suret, isterse yüce olsun, gene de aşağılıktır; sonucu da yokluktan başka yere gitmez. Bir kudret vardır ki gök, o kudretle yücedir; bu yerse ona karşı alçalmıştır niyaz etmededir ona, Allah kudreti, mekân içinde yürür gider ama mekânsızdır, Mekânda olanı duygu gözüyle: görmek mümkündür; mekânsız olansa canla görülebilir, Kim duygudan, yönden kurtulmuşsa, o görmüştür dostu, o kurtulmuştur tehlikeden. Suretler, perdelerdir; onlar değildir maksat; akıl, nasıl olur da perdeyi mabut edindir? Şu hâlde Mesih, bu göğe ağmadı; o alımlı bir güzeldir, alımlı güzelin katına gitmiştir, Allah güzeldir, onun tecelli yeri, güzelliştir; güzelliikten başka bir şey lâayık değildir ona, Şüphe yok ki güzel, güzelin yanına gider; çirkinse çirkinle uzlaşır.⁴⁷²

120, Yer ehli, can göğünden uzaktır; Arş'a mensûb olanlarsa güneş gibi nurla dopdolu, Sen yürü, Arş'a mensûb olana ulaşmaya bak; çünkü o cinstensin; insansan cine doğru gitme, Değil mi ki iki cinstir bu, iyisini, ulusunu seç; onu buldun mu da küçüğünden, bayağısından vazgeç, Boyuna Allah âşıklarını ara, her ne söyleyeceksen, onlardan rivayet et, onların sözlerini söyle. Aşkın, âşıkların yüzünden artar; onlarla eş-dost oldun mu, ölçülü düzenli bir hâle gelirsın, A kardeş, cinsinden başkalarıyla oturup kalkma da din konağına yol al, beyitler açıklanarak verilmiştir.⁴⁷³

2.1.14. Hayyam Ve Rubaileri

Eser, İnkılâp yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Kitap 272 sayfadan oluşmuştur. Üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünde, Hayyam'ın yaşadığı zaman ve hayatı anlatılır. İkinci bölümde, Hayyam'ın düşünceleri, üçüncü bölümde ise Hayyam ve şiir anlatılır.

⁴⁷¹ Sultan Veled, *İbtidânâme*, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, sultanveled.semazen.net, erişim tarihi: 12.10.2013

⁴⁷² Sultan Veled, A.g.e. s.3

⁴⁷³ Sultan Veled, A.g.e. s.3-4

Gölpınarlı, Hayyam'ın İran Selçuklularının son döneminde, Emevi-Abbasi rekabeti ve mezhep kavgalarının devam ettiği bir dönemde yaşadığını belirtir. ⁴⁷⁴

Yazar Hayyam hakkında yazılmış birçok eserden söz eder. Mizan'ül-Hikme'den sonra Hayyam'dan bahseden en eski kitap Zamahşehri'nin "Ez-Zacir lis-Sığaar an Muarazat'il-Kibar" risalesidir. ⁴⁷⁵

Gölpınarlı, Hayyam'ın düşüncelerini sorgulayarak sunar. Hayyam'da Tasavvuf başlığıyla onun tasavvuf anlayışını bize vermeye çalışır. Ona göre, Allah'ı tanımak isteyenler dört bölümdür. 1-Kelamcılar 2-Felsefeciler ve hâkimler 3-İsmailliler 4-Tasavvuf ehli olanlar. Ona göre tasavvuf ehli olanlar diğerlerinden daha iyidirler. ⁴⁷⁶

Hayyam'da Melâmet: Hayyam Melâmet yolundan olan Kalenderiye'yi tutmaktadır. Hayyam'ın inanç anlayışını açıklarken, tasavvufu felsefeye tercih ettiğini bir rubaisinde filozof olmadığını ancak Hukema mesleğini kabul ettiğini belirtir. Abdülbaki Gölpınarlı onun dilinden düşürmediği şarabın bir sembol olarak algılanması gerektiğini belirtir. Sonunda da şöyle der: "Doğruyu ancak Allah bilir." ⁴⁷⁷

Gölpınarlı; Hayyam'ın Tasavvufu felsefeye tercih ettiğini bir rubaisinde filozof olmadığını söylemekle beraber Hukema mesleğini kabul etmiştir. ⁴⁷⁸

Hayyam ve şiir: Bu bölümde A.Gölpınarlı Hayyam'ın şiirlerini açıklarken onun hem İran'daki hem de dünyaya yayılan şöhretinden de bahseder. Kendinden sonraki şairlerde bıraktığı etkiyi anlatır. "Hayyam denince rubai, rubai denince Hayyam hatırlanır." ⁴⁷⁹

Kitabın bazı sayfalarında resimler sunularak eser daha çekici bir hal almıştır. Eserin sonunda 1953 yılında yayınlanmış olan Hayyam, Rubailer ve Silsilet'al-Tartib, İbni Sina'nın Tamcid'i Tercümesi, adlı kitabına yazdığı önsöz de eklenmiştir.

⁴⁷⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, **Hayyam ve Rubaileri**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, s.1

⁴⁷⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁴⁷⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.30

⁴⁷⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.33

⁴⁷⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.39

⁴⁷⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.48

2.1.15. Hayyam Rubailer Ve Silsiletü't-Tertib, İbni Sina'nın Temcid Tercümesi

Kitap 1953'te İstanbul'da Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. Öncelikle Ömer Hayyam'ın hayatı ve rubailerinin tercümesi verilir.

Ömer Hayyam'ın Arapça yazdığı felsefi bir eser olan Silsilet't-Tertib'in tercümesi ile İbni Sina'nın Temcid adlı eserine Ömer Hayyam'ın tercüme ve şerhinin tercümelerinden oluşur. Bu kitabın önsözü Abdülbaki Gölpınarlı tarafından Türkçe ve Farsça olarak yazılmıştır.⁴⁸⁰

2.1.16. Gülşen-i Râz

Şeyh Mahmud-i Şebusteri'nin mesnevi tarzındaki eserinin çevirisidir. İncelediğimiz baskı, İstanbul 1968 tarihli. Kitap Gölpınarlı'nın yirmi sayfalık önsözüyle başlar.

Gölpınarlı, Şebusteri'nin hayatı hakkında fazla bilgi bulunmadığını Şebuster'de doğduğunu, orada öldüğünü belirtmiştir. Eseri vefatından sekiz yıl önce yazdığını ve otuz yedi yaşında öldüğünü yazmıştır.⁴⁸¹

Şebusteri'nin Gülşen-i Raz için yetmiş beyitlik bir dibace yazmıştır. Bu dibacede, bu kitabı birkaç saatte yazdığını ve adına "Gülşeni Raz" adını verdiğini belirtmiştir.⁴⁸²

Yazar, Şebusteri'nin hem Attar'dan hem de Mevlana'dan etkilendiğini, felsefeyi ret etse de Hukema felsefesinin tesiri altında olduğunu belirtmiştir.⁴⁸³

Vahdet-i Vücut'u tam bir inanç olarak kabul eden Şebusteri, Vahdet-i Mevcuda düşmekten sakınır. Varlık ancak Hakk'ındır. Bütün varlıklar, bir ve tek olan mutlak varlıktan zahir olan ve esas bakımından âdemden başka bir şey olmayan varlıklardır.⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ Alparslan, A.g.e. s.24

⁴⁸¹ Şeyh Mahmud-i Şebusteri, Çev: Abdülbaki Gölpınarlı, **Gülşeni Raz**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968,s.3

⁴⁸² Gölpınarlı, A.g.s. 5

⁴⁸³ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

⁴⁸⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.8-9

Gülşen-i Raz'ı tasavvufu benimseyen birçok kişi tarafından şerh edilmiştir. Ahmed Gülçin Maani'nin etüt ettiği 35 şerhi liste halinde vermiştir.⁴⁸⁵

Klasik İslam Edebiyatına çok etki ettiğine değinmiştir. İbrahim-i Tennuri, Bosnalı Abdullah, Elvan-ı Şarizi' de Gülşeni Raz etkileri vardır.⁴⁸⁶

Gülşen-i Raz-ı Batıya Dr. Tholuch tanıtmıştır. "Sufizmus" adlı eserinde bu kitaptan bahsetmiş, 1825'te kısmen Almancaya çevirmiştir. Daha sonra tamamı Almanca, İngilizceye ve Urduçaya çevrilmiştir. Türkçeye İlk mensur çevirisi 1944'te Gölpınarlı tarafından yapılmış, ikinci baskısı 1968'de yapılmıştır. Bu tercüme Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesindeki yazma esas alınmıştır. Ayrıca Lahici şerhinden faydalanmıştır.⁴⁸⁷

Eser, Emir Hüseyin'in sorularıyla başlar.

1-İlk düşünceye daldığım, şaşırıp kaldığım şey şu: Düşünce dedikleri şey nedir? Düşüncenin başlangıcına alâmet nedir? Sonu hakkında ne dersin?

2. Yolumuzda şart olan hangi düşüncedir? Neden düşünce bazen ibadettir, bazen günah?

3. Ben kimim? Bana benden haber ver... Kendinden kendine git derler. Bunun manası ne?

4. Yolcu nasıl kişidir? Yola giden kimdir? Kime tam ve kâmil kişi diyeyim?

5. Vahdet sırrına kim vakıf olur... Arif olan neyi bilir, anlar?

6. Peki... Bilinenle bilen o tek ve temiz Tanrı'dan ibaretse bu bir avuç toprağın başındaki sevda nedir?

7. Kimdir o "Enelhak- Ben Hakk'ım" diyen? Ne dersin? O nurlara gark olmuş, o nurlanmış kişi saçma mı söyledi?

⁴⁸⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁴⁸⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.18

⁴⁸⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.20

8. Yaratılmış olan hakikat yolcusuna neden vasıl olmuş derler... Onun yol alması, bu erişmesi nasıl olur? Yoksa mümkün, mümkünlükten çıktı mı ki? Bu nasıl olur... Buna imkân var

9. Mümkünün vacibe ulaşması ne demek... Yakınlık, uzaklık, bu yakınlıkta, bu kavuşmada ileri gidiş, geri kalış nedir?⁴⁸⁸

10. Hangi denizdir, nasıl denizdir o deniz ki kıyısı sözdür; dibinden nasıl bir inci çıkar? Sedef, bu inciye nasıl elde eder, söyle... Açıkça bildir, bu denizin dalgası nereye vurur?

11. Külden daha fazla olan cüzü' hangi cüz'üdür... O cüzü' arayıp bulmanın yolu nedir? Âlem, Tanrı'dan ayrıysa, âlemin, Tanrı'dan ayrı bir varlığı varsa her şeyin hakikatte var olduğu meydanda. Fakat âlemin esasen bir varlığı yoksa her söylenen, her duyulan şey hayalden ibaret olur.

12. Evveli olmayanla sonradan meydana gelen, nasıl oldu da birbirinden ayrıldı... Bu, âlem oldu, öbürü Tanrı?

13. Mana eri, sözünde göze, dudağa işaret etmekle ne murat eder?

14. Şarabın, mumun, güzelin manası ne... Meyhaneye düşmek, sarhoş olmak da ne demek?

15. Put, zünnar ve gavurluk bu makamda hep Hak'sa âlâ... Değilse bunlardan maksat ne? Söyle! Ne dersin? Bu söylenen şeylerin hepsi saçma da bunlarda gizli bir hakikat hiç mi yok? Hakikate erişenin mecazla işi mi olur? Onların sözleri sırrın da içyüzüdür... Başka bir şey sanma!⁴⁸⁹

Önsöz kısmından sonra Şebusteri bu sorulara cevap verir.

Bana düşünce nedir, söyle. Bunun manasını anlamak hususunda şaşırdı kaldım dedin. Düşünce, batıldan hakka gitmek, cüz'ü de mutlak olan küllü görmektir. Buna dair kitaplar meydana getiren hâkimler, düşünceyi tarif ederken şöyle demişler: Gönülde bir

⁴⁸⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.1

⁴⁸⁹ Gölpınarlı, A. g.e.s.2

tasavvur meydana geldi mi önce ona hatırlayış adı verilir. Düşünceye daldın da bu dereceyi aştın mı düşüncen, örfte ibret adını alır. Akıllıca düşünce, bir işi etraflıca düşünüp başarmaya yarayan tasavvurdur.⁴⁹⁰

Eser, açılama bölümü, bibliyografya, içindekiler bölümüyle, Konya müzesi nüshasından iki sayfa örnekle çeviri sona ermektedir.

2.1.17. Menakıb-I Hâce-İ Cihan

XVI. Asır Türk şairlerinden Vahidi'nin, eserinin bir tercümesidir. Eser on bölümden oluşmuştur.

Abdülbaki Gölpınarlı Nüshası: Hicrî 1013 tarihinde istinsah edilmiş olup mukavva ciltlidir. Baştan iki yaprağı sonradan yazılmış ve eklenmiştir. Ölçüleri 147x100 mm.dir. Özel nüshadır.⁴⁹¹

Gölpınarlı kitabın nüshaları hakkında şöyle der: "Bizdeki nüsha, 14,7 uzunluğu, 0.10 enliliği vardır. Eski mukavva ciltlidir. 119 yapraktır. Baştan iki yaprağı düşmüş, sonradan kimin eline geçmişse diğer bir nüshadan yazıp eklemiştir. Bu yapraklardaki yazı, aşağı yukarı hicri 1200 senelerine aiddir. Kitabın ilk boş yaprağı eskidir. Menâkıb-ı Hâce-i Cihan'ın diğer bir nüshasına Süleymaniye kütüphanesinde Hâlet Efendi Kitapları arasında rasladık. 242 numarada kayıtlı olan bu nüshanın yazanı ve yazılış yılı belli değil. Ancak yazı ve kâğıt bakımından bizimkinden çok yenidir. Arada ufak tefek nüsha farkları var"⁴⁹²

Abdülbaki Gölpınarlı'nın kendisi dışında 3 nüshadan daha bahsedilmiştir. Bunlardan ilki "Latîfî Nüshası" dır. Bu nüshanın Kayseri, Raşit Efendi Kitaplığı 1160 numaralı yazmada olduğu söylenmektedir.⁴⁹³

Yazar eserinde Vahidi'den söz eder. Vahidî, İstanbulludur. Latîfî'ye göre bir gözü kör olduğu için Vâhedî mahlasını almış olan bu sofî şairin Zeynî tarikatından

⁴⁹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.9

⁴⁹¹ Volkan Akça, **Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2008

⁴⁹² Abdülbaki Gölpınarlı, **Menakıb-ı Hâce-i Cihan** Türkiyat Mecmuası, www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/turkiyat/article

⁴⁹³ Akça A.g.e. s.2

olduğunu ve Süleyman devri şâirlerinden olup Saadet- nâme ve Şîfâus - sudur adlı iki kitabı daha bulunduğunu belirtir.⁴⁹⁴

Hace-i Cihan ismi Mevlana'nın mektuplarında geçer. Sayfa 113'te 15 numaralı mektup Hace-i cihan için yazılmıştır. Gölpınarlı, Sayfa 235-236'da açılama bölümünde adı geçen zatları açıklarken de Hace-i Cihan'dan söz etmiştir. Bu zatın edip ve bilgin bir zat olduğunu, Alaaddin Keykubat döneminde yaşadığını, Ali can adında bir oğlu olduğunu anlatmıştır. Oğlu hastalandığı zaman onu Sadrettin Konevi'ye götürdüğünden oğlunun Konevi'nin yazmış olduğu muskadan sonra iyileştiğini buna karşılık Hace-i Cihan'ın Konevi'ye bir ev verdiği ayrıca anlatılmıştır.

Eserde birçok tarikat anlatılır. Bu tarikatlar: Kalenderler, Rum Abdalları, Haydariler, Camiler, Bektaşiler, Şemsîler, Mevlevîler, Edhemîler, Âlimânlar, Horasaniler'dir.

Gölpınarlı'ya göre:"Menâkıb-ı Hâce-i cihan, mensurdur, fakat sayılan taifelerin sözleri mesnevi tarzında manzumdur. Nesir arasında küçük beyit, kıt'a, mesnevi parçalan da vardır. Başlıklar, acemce ise de metin sade değildir. Öz türkçe kelimeler pek çoktur. Meselâ, Abdallar, anlatılırken "Rum Abdalları, katı hayran ve cism-i pür dâğları ve yâl-ü'hâlleri üryan şedde ve çerağla dâire ve kudümlerin döge döge ve boynuzların çala çala, sîne-zenân, nara-künân, başları kabak ve yalın ayak, Tanğrı çıplak, bir tennureleri var." Haydarîler anlatılırken;"Haydarîler güruhu, birbirine benzetmişler. Vücûhu, yani yüzleri yölük ve bıyıkları çün sülük, sınıf çengelerinden aşup kulaklarına ermiş ve bıyıklarının ön kılları kıvrılıp ağızlarına girmiş ve başlarında birer perçem, ol dahi pür-ham " diye anlatılmıştır. Menâkıb-ı Hâce cihan, yalnız din ve tasavvuf tarihi bakımından değil, aynı zamanda içindeki öz türkçe sözler bakımından önemlidir."⁴⁹⁵

"Vahidî, Horasan'da yaşayan ve kâmil bir kişi olan Hoca-i Cihân'ın ilerlemiş yaşına rağmen çocuğu olmadığını, duaları sonunda Allah'ın kendisine bir oğul verdiğini, adını Netîce-İ Cân koyduğunu söyler. Halk, güzelliği dillere destan olan Netîce-i Cân'ı görmek için işini gücünü bırakıp Hoca-i Cihân'ın evinin önünde dolaşmaya başlar. Hoca-i Cihan halkın işine dönmesini sağlamak amacıyla Netîce-i Cân'ın yüzünü örterse de bu

⁴⁹⁴ Gölpınarlı, A.g.makale s.130

⁴⁹⁵ Gölpınarlı, A.g.makale, s.132

durum halkın onu görme isteğini daha da çoğaltır. Bunun üzerine Hoca-i Cihan ailesiyle birlikte Medine'ye göç eder. Orada ziyaretçileri ağırlar, bir yandan da bu ziyaretçilerle tasavvuf tartışmalarına girip bir köşede yüzü örtülü olarak oturan Netice-i Cân'ın bilgi ve tecrübesini arttırır. Hankaha sırasıyla on taife gelir (Kalenderîler, Rum abdalları, Haydarîler, Câmîler, Bektaşîler, Şems-i Tebrîzîler, Mevleviler, Edhemîler, âlimler ve sûfiler). Vahidî, gelen her grubun dış görünüşünü mensur olarak ayrıntılı biçimde tasvir eder, Şeyhler görüşlerini manzum olarak anlatır, Hoca-i Cihan onlara nesirle cevap verir. Hoca-i Cihan bunların ilk altısını eleştirip yanlış yolda olduklarını gösterir. Diğer dört grubu beğenirse de o sadece sû-filerden övgüyle bahseder. Sûfiler, Horasan'dan gelen Netice-i Cân'ı aramaya çıkmış gerçek âşıklardır. Bunların otuz kişi olması Attâr'ın Mantıku't Tayr'daki otuz kuşu çağrıştırmaktadır. Gelen sûfilere Netice-i Cân'ın yüzü gösterilir.⁴⁹⁶

2.1.18. Tansuk-Name-İ İlhani Der Fünun-u Ulum-u Hıtâî Mukaddimesi

Tebriz'de bulunan Kıvamı Kirmani'nin Farsça eserinin tercümesidir. Eser 1939'da İstanbul'da basılmıştır. İstanbul Üniversitesi Tıp Tarih Enstitüsü yayınıdır. Tıp ile ilgili bir eserdir.

"Ayalgu", Türkî kavimlerin bilinen ilk notasıdır ve sadece tek bir kaynakta bahsedilir: "Tansukname-i İlhanî Der Ulûm-ı Fünûn-ı Hıtâî" adını taşıyan, 13. yüzyılda yazılmış Farsça bir kitapta. "Tansukname"nin konusu, "Hitay"ların, yani bilim çevrelerine göre o dönemde Çin sınırında yaşayan, henüz Müslüman olmamış Türkler'in bilim ve sanatta gösterdikleri ilerlemedir. Çalgı çalan, daha önceden bilmediği bir şarkıyı veya gazeli sazla çalmak isterse, birkaç gün talim etmek zorundadır. Hitaylılar, bu talim için öyle bir kaide icat etmişlerdir ki, öğrenci hiç duymadığı bir eseri, bu yolla öğrenir."⁴⁹⁷

2.1.19. Caferi Mezhebi Ve Esasları

Eser, 1966'da İstanbul'da Milenyum Yayınları tarafından basılmıştır. Âlu Kâsifil-Gıtânın eserinin tercümesidir. Elimizde bulunan baskısı 2004 yılına aittir.

⁴⁹⁶ Menakıbı Hacı-i Cihan, www.tarihibilinci.com/forum/tarih-kitap-tanitimlari-168

⁴⁹⁷ Murat BARDAKÇI'nın "Türk notasıyla kıraat-ı musiki", merakediyorum grubu üyeleri merakediyorum@googlegroups.com Focus Mart 1995

Gölpınarlı'nın sunuş bölümünde, İslam dinin son din olduğu ve bu dinin gerçeğe önem veren bir din olduğu belirtilmiştir.⁴⁹⁸

Yazar, Caferi Mezhebini, Hz. Peygamberin soyundan gelen, Ehli Beyti olan, dini esasları uygulayan bu mezhebi, Ehli Sünnete doğru bir şekilde anlatmak ve düşmanları tarafından yazılmış yalan bilgilerle değil doğru bilgilerle Caferileri tanımak amacındadır.⁴⁹⁹

Sunuş yazısından hemen sonra yazar ayrıca bir önsöz yazmıştır. Bu kitabın 1918'de Kahire 'de ve onuncu basımını çevirdiğini belirtir. Yazar müellifin önsözünde Müslümanların bilgisizlikten birbirlerine düşman olduklarını ve yabancıların tuzaklarına düştüklerini belirtir.⁵⁰⁰

Kitapta notlar halinde sorular ve cevaplar geçmektedir. Okuyanlar göreceklendir ki Şia-İmamiye yani Caferiyye de Ehli Sünnet gibi Allah'ın birliğine, peygamberlerin gerçekliğine, Hz. Muhammed'in peygamberlerin en üstünü ve sonuncusu olduğuna, Ahiret gününe, bütün dini hükümlere inanan bir İslam Mezhebidir.⁵⁰¹

Yazar Alu-Kaşıful Gıta 'nın hayatı hakkında bilgiler sunduktan sonra eserleri hakkında bilgiler de verilmiştir.

Şia taraftar demektir. Şia'nın ilk temsilcileri sahabenin en ileri gelenleridir. Selman-ı Farisi, Ebu Zer, Mıktad, Ammar gibi birçok sahabenin adı sayılır. Yaklaşık üç yüz sahabenin, Hz. Ali'nin Şia'sı olduğu belirtilir.⁵⁰²

Şia aleyhinde söylenen sözlerden en önemlisi Ricat inancıdır. Ricat; Peygamberin ve İmamların yeryüzüne tekrar geleceği inancıdır. Oysaki Ricat İmamiyye'nin zaruri inançlarından değildir.⁵⁰³

498 Abdülbaki Gölpınarlı, **Caferi Mezhebi ve Esasları**, Milenyum Yayınları, İstanbul 2004,s.5

499 Gölpınarlı, A.g.e. s.7

500 Gölpınarlı, A.g.e. s.9

501 Gölpınarlı, A.g.e. s.11

502 Gölpınarlı, A.g.e. s.23-24

503 Gölpınarlı, A.g.e. s.31

Hız. Ali hakkında aşırı inanç besleyenleri Şia olarak görmek yanlış olur. Şia Mezhebinin Abdullah İbni Saba ile başladığını iddia edenler de olmuştur. Bu da yanlış bilgilerdendir.⁵⁰⁴

Hız. Muhammed'in Hız. Ali ile ilgili hadislerinden örnekler verilmiştir. Bu kitapta da İslam ve İman üç rükne dayandırılır: Tevhid, Nübüvvet, Maad. Bunlar sırasıyla açıklanır.

İmamiyye; diğer mezheplerden imamet inancında ayrılır. İmamete inanmak İmamiyye'nin usulündendir. İmamet Allah tarafından verilen bir makam olarak kabul edilir.⁵⁰⁵

Eserde, namaz konusun Şia tarafından da farz olduğu Sünnilerin kıldığı tüm namazları onların da kıldığını ve namazı bozan şeylerden söz edilir.

Oruç, zekât ve fıtır konusundan sonra da Humüs anlatılır. Humüs; ayet ile açıklanır: "Bilin artık bir şeyden ganimet elde ettiniz mi, beşte biri Allah'ındır ve Resulü'nün ve Resulü'nün yakınlarının." Buna göre; Humus Allah'a peygamber ve yakınlarına verilir zira peygamber ve yakınlarına zekât ve fitre haramdır.⁵⁰⁶

Emr bil-Maruf ve Nehy Anil Münker: Bütün Müslümanlara farz edilmiştir. "Hepiniz çobansınız hepiniz sorumlusunuz, yani Müslümanlar öğrendiklerini öğretmekle sorumludurlar."⁵⁰⁷denmiştir.

Talak; Kuran'da birçok yerde boşanmanın kötülüğünden söz eder. İmamiyye'de üç talakla boşanma kabul edilir. Bir kere boşar döner sonra bir daha boşarsa, gene döner üçüncü defa boşarsa kadın başkası ile nikâhlanmadıkça kocasına haramdır.⁵⁰⁸

Eserde miras paylaşımı konusunda da açıklamalar yapılmıştır. Av ve hayvan kesmek, yenecek ve içecek şeyler anlatılmıştır.

⁵⁰⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.34

⁵⁰⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.53

⁵⁰⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.76

⁵⁰⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.81

⁵⁰⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.97

Kitabın son bölümünde ise; Kerbela toprağına neden secde edildiğı anlatılır. Fıkıh bilgileri yerden başka bir şeye secde etmeyi caiz bilmemişler, Kerbela toprağına secde etmenin efdal olduğuna karar vermişlerdir. Yeryüzü mescittir ve yerin kutsiyeti vardır.⁵⁰⁹

2.1.20. Caferiler Kimlerdir?

Muhammed İbn'ıl-Mehdiyy'il- Şirâzî'nin 22 sayfalık kitabının Farsçadan Türkçeye tercümesidir. Eser, 1969'da İstanbul'da Garanti Matbaası tarafından basılmıştır. Kitabın önsöz bölümü yoktur. Şirazi Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla diyerek eserine başlar.

Eserde, Hac'ın farz olduğunu Kur'an ayeti olan Hac ayeti ile açıklar. Şia ile Ehli Sünnetin birbirlerine saldırmayı bırakmalarını birbirlerine yaklaşmalarının gerekliliğinden söz eder. Yazar, bu eseri Şia'nın bilinmeyen yönlerini anlatmak ve Müslümanları Takva'da birleştirmek amacı ile yazdığını belirtmiştir.⁵¹⁰

Birinci bölüme yazar; Şia sözünün anlamını açıklayarak başlar. Şia sözünün uymak anlamında olup onların da Hz. Ali'ye uymalarından ötürü bu adla anıldıklarını belirtir.⁵¹¹

Hz. Ali'den sonra uydukları on iki imamın adlarını da anar. Maddeler halinde Şiaların inanç sistemi açıklanır.

Bu maddeler içinde hak dinin İslam olduğu, İslam'ın usulü, fûrüu, hükümleri ve ahlakı olduğu anlatılır."Usulü inkâr eden, kâfir ve necistir. İslam'ın usulü, Tevhid, nübüvvet ve maad'dan ibarettir. İslam'ın fûrüu, namaz, oruç, hümus, zekât, hac, cihad, Allah'ı ve dostlarını sevmek, v.s"⁵¹² denmiştir.

İslam'ın iyi gördüğü yahut vacip kıldığı şeyler de sıralanmıştır; İslam ahlakı doğruluk, emanet, hayâ, iffet, şecaat, cömertlik, güler yüzlülük, vs.⁵¹³

⁵⁰⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.160

⁵¹⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, **Caferiler Kimlerdir?** İstanbul, 1969 s.3-4

⁵¹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.5

⁵¹² Gölpınarlı, A.g.e. s.6

⁵¹³ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

Eseri okuduğumuzda, Şia'nın yüz milyondan fazla bir nüfusa sahip olduğunu, Şia'nın İslam tarihi boyunca varlığının olduğunu görürüz. Şiaların "Caferiyye" olarak da anıldığını, bunun nedeninin; Şia hükümlerinin çoğunu Peygamberimizin torunu olan Cafer İbni Muhammed'is Sadık'tan almalarından dolayıdır."İmamiyye" denmelerinin nedenini de On iki İmam'a uydukları içindir.⁵¹⁴

Şia tüm Müslümanları din kardeşi olarak görür. Bir ümmet olarak kabul eder. Onlara göre İslam fıkhi dörttür. Bunlar Kitap, Sünnet, İcma ve Akıl'dan ibarettir.⁵¹⁵

Şia yanında temiz bir toprak parçası taşır. Namaz kılarken başlarını o toprağa değdirerek secde ederler. Bu toprak çoğu zaman Kerbela'dan alınmış topraktır.⁵¹⁶

İkinci fasılda Şia'nın teşeyyü hakkındaki deliller verilmeye çalışılır. İlk delil olarak Hz. Muhammed'in İslam'a ilk davetlerinde amcasının evine kırk kişiyi çağırıp şöyle buyurmuştur:"Kim bana bu işimde zahir olursa o benim vezirim ve kardeşimdir; vasiyimdir ve aranızda halifemdir." Demiş ve bu sözüne de Hz. Ali'den başkası cevap vermemiştir. Ayağı kalkıp "ben senin vezirin olurum demiştir"⁵¹⁷ Kitapta bu ilk delil olarak gösterilmiştir.

İkinci delil olarak "Gadir Hadisi"ni gösterirler. Peygamberimiz Veda Haccı'ndan dönerken, insanlara Gadiri Hum denen yerde durmalarını emreder, minbere çıkar hutbe okur ve Hz. Ali'nin elini tutarak "Ben kimin veliyy-i emriysem isem Ali de onun veliyidir" Der.⁵¹⁸

Üçüncü delil olarak Menzile hadisi gösterilir. Burada da Hz. Muhammed Hz. Ali'ye "Razı değil misin Harun Musa'ya ne menziledeyse aynı menziledesin; ancak benden sonra peygamber yok, sen benim halifemsin" buyurmuştur.⁵¹⁹

Üçüncü fasılda On iki imam ayrıntılı olarak sıralanır. Dördüncü fasılda, Şeyh Mahmut Şaltut'un Şia mezhebi üzerine dair fetvaların tercümesi verilir.

⁵¹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.7-8

⁵¹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.8-9

⁵¹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

⁵¹⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁵¹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

⁵¹⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.13

Kitabın sonunda, Ahzab, Ali İmran, Şura, Maide, Dehr, Bakara, Kevser Sürelerinden ayetler verilmiştir. Kitabın içindekiler bölümü ile eser sona erer.

2.1.21. Abdullah b. Sebe, bir yalancının düzmeleri

Murtaza Askeri'nin Farsça yazılmış olan eserinin çevirisidir. 1974'te İstanbul'da

Baha Matbaasında basılmıştır. Kitap 183 sayfa olarak hazırlanmıştır. Gölpınarlı diğer eserlerinde de sık sık bu konuya değinmiş ve açıklamıştır.

Yemen Yahudilerinden olan bu zat sonradan Müslüman olmuştur. Yuşa hakkındaki düşüncelerini Müslüman olduktan sonra da Hz. Ali'ye uydurmuştur. Hz. Ali'nin Peygamberimizin vasiysi olduğu ve tekrar yeryüzüne geleceği fikrini, Küfe, Şam ve Mısır'da yaymıştır. Talha ve Zübeyr'in Hz. Ayşe ile Basra'ya gitmelerine ve Cemel Savaşı'na sebep olmuştur.⁵²⁰

Hulul inancı da bu adam tarafından yayılmıştır. O Hz. Ali'yi Allah'ın bir mazharı olduğunu kendisinin de Hz. Ali'nin peygamberi olduğunu iddia etmiştir. Rivayetlere göre Hz. Ali bu kişiyi yaktırmıştır. Hz. Ali'ye karşı olan aşırı inanç bu adam yüzünden olmuştur. Cemel Savaşı'ndan sonra bu adama rastlanmamıştır.⁵²¹

2.1.22. Sıhhat-ı Maraz

15. asır şairlerinden Fuzuli'nin Farsça olarak kaleme aldığı eserdir. Abdülbaki Gölpınarlı'nın Farsçadan çevirdiği bu eser 1940 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları tarafından çıkartılmıştır. Eserde insan vücudunun teşrihi ve fizyolojik tetkiki ve zamanın tıp bilginlerinin bedenle alakalı psikolojik yönleri ele alır.⁵²²

Fuzuli'nin bu eserinde, "insan bedeninin özellikleri o dönemin tıp anlayışına göre anlatılır. Ruh ve madde ilişkisi üzerinde durulur. Ruhun, güzelliğe âşık olması ve onu bedende araması sonucunda ruhun kendisini maddeden kurtararak güzelliği kendinde bulması dile getirilir."⁵²³

⁵²⁰ Gölpınarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, s.42-43

⁵²¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.43

⁵²² Alparslan A.g.e. s.21

⁵²³ İtü sözlüğü

Eserde dini tasavvufi konulu eserlerde işlenen ruh ve beden ikilisi, bunların birbirleriyle olan ilişkileri ruhun bedene üstünlüğü tasavvufi görüşle anlatılmıştır.

Daha önce Lebib Efendi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Abdalbaki Gölpınarlı çevirisinde bir takım notlar, açıklamalar ve Fransızcası ile birlikte yayımlanmıştır. Sıhhat ü Maraz (Hastalık ve Sağlık) diğer adıyla Hüsnü Aşk (Güzellik ile Aşk) olarak bilinir.

Fuzuli'nin bir tabip kimliğiyle ve tıp bilgilerini göstermek üzere karşımıza çıktığı Farsça Sıhhat u Maraz risalesi, bazı küçük farklar görülse de hastalıkların sebeplerini insan bedenindeki kan, safra, sevda ve balgamın bileşimindeki uyumsuzlukla açıklayan dört unsura dayalı ahlât-ı erbaa(humoral patoloji) teorisine uygun tarzda yazılmış bir eserdir. Bu risalede sıhhat, maraz ve tedavinin sebep ve vasıtası bu dört hılt olmuştur. Hastalık da sıhhat da onların sergilediği tavırla ortaya çıkmış ve sona ermiştir. Onlar ancak humoral patoloji teorisine göre uygulanan tedaviyle denge içine sokulabilmiştir. Cerrah Mes'ûd'un Terceme-i Hulâsa-i Tıbb'ında ise bu durum bir cerrah tabip gözüyle, teşhis, tedavi ve ilaç nokta-i nazarından ele alınıp anlatılmış, edebî ve alegorik üsluptan kaçınılarak tıbbî bir dil kullanılmıştır. İki eser arasında tıbbî ve alegorik yönden başka, sathîlik ve derinlik bakımından da fark bulunmaktadır. Bu da Sıhhat u Maraz'ın tıptan istifade edip tıp bilgilerini sergileyen çok yönlü bir âlim şair tarafından, Terceme-i Hulâsa-i Tıbbın ise tamamen usta bir tabip cerrah tarafından kaleme alınmış olmasından kaynaklanmaktadır. Sıhhat u Maraz'da dört hılttan balgam ve kan ahlât-ı erbaa teorisine göre bulundukları organın dışında bir organda oturtulmuşlardır. Sevda da dalak diye geçmesine rağmen başa oturtulmuş gibi gözükmektedir. Safra ise, tadı acı olmasına rağmen Aklın tedavisinde acıdan değil de tedavi edici olması gereken şekerden sakındırılmıştır. Bu farklar dışında eserde gördüğümüz kadarıyla ahlât-ı Erbaa teorisine aykırı başkaca bir durum görülmemektedir.⁵²⁴

524 Muhyiddin Eliaçık, **Fuzuli'nin Sıhhat u Maraz'ında Ahlât-ı Erbaanın İşleniş ve Bir Tıp Eseri Terceme-i Hulâsa-i Tıb İle Mukayesesi**, <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr>

2.1.23. Tıp İlmî Ve Meşhur Hekimlerin Mahareti

Eser, 1936'da İstanbul'da İstanbul Üniversitesi Yayınları tarafından basılmıştır. 81 sayfa olarak hazırlanmıştır. Gölpınarlı eserin sadece tıp ile ilgili bölümünü tercüme etmiştir.

12. asırda İran Selçukluları zamanında yaşayan Semerkantlı Nizamî Ârûzî'nin "Çehâr Makale" adlı eserinin Farsça çevirisidir. Bu eser, Dördüncü makalesinin tercümesidir. Tıbbi olaylar üzerine hikâyelerle bunların tedavi yöntemlerini anlatır.⁵²⁵

Dördüncü makalede; tıp ilmi tarif edilir. Tabiplerle ilgili olaylar anlatılır. Tabiplerin Grek'ten gelen tıp bilgilerinin yanı sıra sağlam dini inançlarının olması gerekliliğinden de söz eder. Süryani tabib Bihtuşi, Ebubekir er Razi, İbni Sina gibi ünlü tabiplerin bazı hastaları nasıl tedavi ettikleri anlatılır.⁵²⁶

2.1.24. Camiü't-Tevarih

Reşideddin Fazlullah'ın eseridir. Abdülbaki Gölpınarlı tarafından 1939'da İstanbul'da hazırlanmıştır. Gölpınarlı eseri Arapça'dan Türkçe'ye çevirmiştir. Türk Tarih Kurumu, eseri 196 sayfa olarak 10 forma basmıştır.

2.2. TRANSKRİPSİYON

2.2.1. Yunus Emre Divan Ve Risaletü'n-Nushiyye

Eser ilk defa 1943'te yayınlanmıştır. Yunus Emre Divan ve Risaletün Nushiyye 2010 yılında Derin Yayınları tarafından da basılmıştır. 364 sayfa olarak hazırlanan eser, Gölpınarlı'nın 51 sayfalık önsözüyle başlar.

Gölpınarlı Yunus'un hayatını şiirlerinden hareketle açıklamaya çalışmıştır. Tabduk Emreden başlayarak şairi anlatır. Lamii Nefahat tercümesinde Yunus'tan bahsederken onun Tabduk Emre'nin müridi olduğunu belirtir.⁵²⁷

⁵²⁵ Alparslan, A.g.e. s.20

⁵²⁶ Çehar makale, www.filozof.net/Turkce/edebiyat/turk-edebiyati/11932

⁵²⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre Divan ve Risaletün Nushiyye** Derin Yayınları İstanbul 2010 s.7

Tabduk'un şeyhinin Barak Baba olduğunu öğrenmekteyiz. Barak Babanın adı, Eflaki Ahmet Dedenin Menakıb-al Arifin adlı eserinde geçer.⁵²⁸

Yunus Emre divanında Hacı Bektaş'tan hiç söz etmez. Fakat Mevlana'yı iki yerde büyük bir saygıyla anar;

Mevlana Hudavendigâr bize nazar kılalı

Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır.⁵²⁹

Geyikli Babadan söz ederken onun kendisiyle çağdaş olduğunu söyler. Geyikli Baba Orhan Bey zamanında yaşadığına göre Yunus Emre'yi de bu zamanda düşünebiliriz. Yunus Emre Risaletün Nushiyye adlı risalesini 707 Hicride yazmıştır.(1307-1308)⁵³⁰

Bu bilgilere göre Yunus Emre ne Murat ne de Yıldırım devrinde yaşamamıştır. Ancak 15.yy. Bursa'da yaşayan başka bir Yunus vardır. Kaynaklar bu Yunus'u, Yunus Emre sanmışlardır.⁵³¹

Yunus Emre 1240 yılında doğmuştur. Mevlana ile gençken tanışmış, ona bağlanmış, onu sevmiş ve övmüştür.

Gezerim Urum'u Şam'ı, Yukarıllar'ı kamu

Çok istedim bulamadım böyle garip bencileyin.⁵³²

Beyitiyle Anadolu'yu Şam'ı Rum diyarlarını gezdiğini öğrenmekteyiz. Şiirlerinde Konya'dan ve Mevlana'dan bahseder. Onun yaşadığı çağ Moğolların Anadolu'yu yağmaladıkları çağdır. Daha sonra Selçukluların saltanat kavgaları başlar. Yunus yaşadığı dönemi eleştirmekten geri kalmaz bunu şiirine de yansıtır. Yunus'un yattığı yerler ile ilgili birçok rivayetler olduğunu belirtir ve bunları sırasıyla açıklar. Bursa'da olduğu ile ilgili ilk bilginin Niyazi Mısri tarafından bildirildiği söylenir.

⁵²⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.9

⁵²⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

⁵³⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.14

⁵³¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.15

⁵³² Gölpınarlı, A.g.e. s.16

Kula ile Salihli arasındaki Emre Sultan köyünde; olduğu bilgisi Çağatay Uluçay tarafından verilir. Erzurum'da Düzcü köyündeki mezar İbrahim Hakkı tarafından yaptırılmıştır. Isparta'nın Keçiborlu kazası civarında, Konya Aksaray'da, Sandıklı'da Ünye'de, Sivas yolunda, Karaman'da türbelerinin olduğu iddia edilir.

Yunus'un Eskişehir'e bağlı Sarıköy'de yattığını bildiren eserler: Hacı Bek taş-ı Veli Velâyetnamesi, Kitab-ı Mahbub, Nefahat tercümesi, Şakayık-ı Numaniye'de belirtilir. Yunus'un dilinin 13. ve 14. yy Anadolu Türkçesi olduğu belirtilir ve bunu beyitleri inceleyerek gösterir. Yunus'un halk şairi olmadığı Arapça ve Farsçayı iyi bildiğini belirtir.

Eserde Yunus'un şiirinin birçok dile çevrildiği, bu çevirileri anlatırken bazı efsanelere yer verildiği bunları yanlış olduğunu belirtmiştir. Kendinden sonraki nesilleri etkilediğini, ayrıca Anadolu' da adı Yunus olan ve Yunus Emre ile karıştırılan şairlere değinir.

Yazar, Yunus Divanının en eski nüshalarının listesini verir. Sonra divan çevirisine geçer, Risaletün Nüşhiye Divan içinde verilir. Sonrasında sözlük açılama, indeks ve bibliyografya ile eser biter. Yazar kitabın sonuna yazmalardan örnekler sunar.

2.2.2. Hüsn-ü Aşk- Şeyh Galip

Eser 1968'de As yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Eser, önsöz, bugünkü dile çevirisi, lügatler, açılama, Galib'in el yazısıyla Hüsnü Aşk'ın tıpkıbasımından oluşur. Yazar esere 46 sayfalık önsöz yazmıştır.

Galib İstanbul'da doğmuş, Mevlevilerin Şemsi-Alevi kolundandır, Divane Mehmet Çelebi'ye bağlıdır. Melâmet neşesine sahiptir ve Mevlevilerin rind ile Alevi kolunun bir temsilcisidir.⁵³³

Şeyh Galip İstanbul'da Yusuf Sineçak'ın Cezire-i Mesnevi adlı eserini şerh etmiştir.3. Selim zamanında Kule kapısı Mevlevihanesine Şeyh tayin edilmiştir Padişah

⁵³³ Abdülbaki Gölpınarlı, **Hüsnü Aşk**, İstanbul 1968,As Yayınları, s.19

onun ricası üzerine Mevlana türbesini de onarmıştır.3.Selim'in kurduğu Nizami Cedit ordusunu desteklemiştir. Nizami Cedit'i övmüş ve Selim'i Mehdi'ye benzetmiştir.⁵³⁴

Sultan Selim tarafından divanı yazdırılmıştır. Galib, 1799'da kırk iki yaşında vefat etmiştir. Galip'in ölüm sebepleri ile ilgili üç rivayet anlatılmıştır. Yazar bu rivayetlerin uydurma olduğunu belirtir.⁵³⁵

Şeyh Galip ölünceye kadar şiirler yazmış ve sebk-i hindiye de şiirlerine ustalıkla uygulamıştır. Galib önceleri Neşet'in verdiği Esad mahlasını kullanmış daha sonra Galib mahlasını kullanmıştır.⁵³⁶

Gölpınarlı, Şairin eserleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu eserler, Divan, Şerhi Cezire-i Mesnevi, Er Risaletün Behiye Fi Tarikat-ü Mevleviyye, Mevlevi şairlere dair Tezkere, Hüsnü Aşk'tır.

Hüsnü Aşk'ın konusunun özeti verilir. Bu eserde Fuzuli'nin Sıhhat u Maraz adlı esrinin etkileri görülür. Yazar iki eseri karşılaştırır benzer yönleri üzerinde durur. Nizami'nin Leyli vü Mecnun eseri ile de benzer yönlerinin olduğunu vurgular.⁵³⁷

Yazar; Hüsnü Aşk'ı iki yönlü irdeler. Birincisi Tasavvuf, ikincisi o devirde yazılmış mesnevi tarzındaki hikâyelerden şiir bakımından üstün olması. Tasavvuftaki aşkta zahiri aşk gerçek aşka ulaşmak için bir yoldur... Âşık ve maşuk birleşmiştir. Aşk da yok olmuştur.⁵³⁸

Aşk Hüsn'e vurulmuştur; onu kendisinden ayrı sanmaktadır... Aşk'ın Hüsn'den Hüsnü'n de Aşk'tan başka bir şey olmadığını anlamış vahdet sırrına erişmiştir.⁵³⁹

Yazar; Muhammed Refii Amidi'nin "Canu Canan" adlı eserinin Hüsnü Aşk'ın bir taklidi olduğunu, bu taklit eser karşısında da Şeyh Galib'in eserinin üstünlüğü bir kez daha ortaya çıktığını anlatmış ve bu hikâyeyi kısaca özetlemiştir.⁵⁴⁰

⁵³⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.19-20

⁵³⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.20

⁵³⁶ Gölpınarlı, A.g.e.s.23

⁵³⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.35

⁵³⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.37

⁵³⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.38

⁵⁴⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.42

Eser şiir yapısı, kullanılan kelimeler, bu kelimelerin özellikleri, beyitlerden örnekler sunularak gösterilmiştir. Eserin diğer nüshalarının hangi kütüphanelerde olduğunu ve nüshaların kimler tarafından yazıldığını da belirtmiştir.

Galib'in elyazısı ile yazılmış olan Hüsni Aşk ise Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu yazmayı yazar yazı şekil açısından ayrıntılarını da belirtmiştir. Yazar bu nüshayı esas aldığını ve diğer nüshalarla karşılaştırarak yazdığını, çeviri yaparken aslına sadık kaldığını da belirtmiştir.⁵⁴¹

2.2.3. Nedim Divanı

İnkılâp Yayınevi tarafından 2004'te basılmış olan divan 432 sayfa olarak hazırlanmıştır. İlk sayfada Nedim'in mezar taşının bir resmi görülür. Ardından Nedim'in el yazısı ile yazmış olduğu metin örnekleri verilmiştir. Gölpınarlı eser için 32 sayfalık bir önsöz yazmıştır.

Gölpınarlı, öncelikle Nedim'in yaşadığı dönemi anlatır. 13. yy. Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum gözler önüne serilir. Damat İbrahim Paşa'nın devri olarak gösterilir o dönem. Ayrıca bir yandan da İran Şahlarının çıkardığı zorluklar Anadolu'da eşkıyaların çıkardığı isyanlar anlatılır.⁵⁴²

Devrin zevk ve eğlence anlayışı hem saray hem de halk arasındaki takınılan tutum sergilenmiştir. Sarayın nasıl bir israf içinde olduğu, şehzade ve sultan doğumlarında üç gün üç gece kutlamaların sürdüğü, Sultanların vezirlerle olan abartılı düğünleri, Sadabad anlatılmıştır.⁵⁴³

Lale bahçeleri, çekilen ziyafetler, yazılan şiirler, İran'ın Osmanlı'yı yenmesi halkı üzmüş ardından Patrona Halil İsyanı baş göstermiş ve Damat İbrahim Paşa öldürülmüştür. Lale bahçeleri yağmalanmış böylece bu devir tarihe karışmıştır.

Nedim böyle bir devrin yani Lale döneminin şairi olarak bilinir. İsteddiği gibi bir hayata Damat İbrahim döneminde kavuşmuştur. Patrona Halil İsyanından dolayı

⁵⁴¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.44-45

⁵⁴² Abdülbaki Gölpınarlı, **Nedim Divanı**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2004, s.2

⁵⁴³ Gölpınarlı, A.g.e. s.2-3

korkudan öldüğü söylenmiştir. Bazıları da ihtilal zamanı evinin damından düşerek öldüğünü söylemişlerdir. Ali Canip Yöntem'e göre; bir cinnet geçirip ölmüştür.⁵⁴⁴

Nedim hiçbir zaman Tasavvuf'a ilgi duymamıştır. Şehit Ali Paşa zamanında Hamzaviliğe intisap ettiği söylenen Nedim'in Hamzavilikle ilgisi olmadığını özellikle açıklamıştır.⁵⁴⁵

Yazar, diğer şairlerin Nedim hakkındaki görüşlerine yer verir. İzzet Ali Paşa Nedim'in yeni bir çığır açtığını onun vadisinde tek olduğunu belirtir. Onu sevmeyenleri de anlatır Gölpınarlı.⁵⁴⁶

Sevenlerin onun şiirine nazire yazanların şiirlerinden de örnekler sunulmuştur. Nedim'in şiirlerinde sevgililer, güzel kadınlar, mavi gözlü dilberler, Sadabad vardır. Şiirlerinde abartının fazla olduğuna değinir yazar.⁵⁴⁷

İstanbul'da bir şair olarak gösterilmesine de karşı çıkar yazar... Ona İstanbul'da şair diyebilir miyiz? Buna bizce imkân yok. Çünkü Sadabad'ı öven boğazdan bahseden, İstanbul'a candan bağlı olan... Nedim'de İstanbul hususiyetini yalnız şivede beyanda ve bazı mevki adlarıyla bulmadayız.⁵⁴⁸

Yazar, Nedim'in Farsçasının da çok iyi olmadığını, Farsça olarak yazdığı şiirlerinde gramer hatalarının bulunduğunu belirtmiştir. Nami'ye ait bazı Farsça beyitlerin Nedim'e ait olmadığını ancak Nedim yazmalarına karıştırıldığını anlatır.⁵⁴⁹

Gölpınarlı, eseri hazırlamak için faydalandığı 95 varaktan oluşan bu yazmayı Konya Mevlana müzesine vakfetmiştir. Yazar Hocası olan Ali Canip Yöntem'den Nedim ile ilgili birçok bilgi edinmenin yanı sıra Süleymaniye kütüphanesinde bulunan Nedim hakkındaki mecmuadan da haberdar etmiştir. Gölpınarlı, bu nüshadan aldığı şiirleri de dipnotlarla belirtir.⁵⁵⁰

⁵⁴⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.8

⁵⁴⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.10

⁵⁴⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.12

⁵⁴⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.15-16

⁵⁴⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.28

⁵⁴⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.29

⁵⁵⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.30

Önsözü yazarken faydalandığı eserleri de bir sayfa olarak vermiştir. Bunun ardında Kasidelerle divan başlar. Bu Kasideler; Sadrazam Şehit Ali Paşa'ya,³ Ahmed'e, İbrahim Paşa'ya, Damat İbrahim Paşa'nın sadrazam oluşuna yazılmış kasidelerdir.

Eserde, Kıtalar ve Tarihler; Sabiha Çelebi'ye sakal tarihi, İsmail Efendi'nin müftü oluşuna, Kapudan Mustafa Paşa çeşmesine, İbrahim Paşa sebiline diye birçok kıta sıralanır. Terkipler ve mesneviler; Razi'yi Tahmis, İzzet Ali Bey'in gazeline taşır, Neşati'yi tahmis, Sultan Ahmed'in iyileşmesi dolayısı ile Terkib-i bentler verilmiştir.

Gazeller ve Rubailerden sonra, Arapça ve Farsça şiirleri, tercümesi ve açıklaması verilir. Kitabın sonuna Nedim Divanındaki izahı lazım sözler bölümü eklenmiştir.

2.2.4. Fuzuli Divanı

İnkılâp yayınevi tarafından beşinci baskısı 2005'te yapılmıştır. Eser 238 sayfa olarak hazırlanmıştır. İlk 138 sayfalık Gölpınarlı'nın önsözü bunların dışındadır.

Yazar, şairin Irak'ta doğup büyüdüğünü belirtir. Fuzuli'nin, “oturduğum yer Kerbela toprağı olduğundan şiirime, nereye varırsa saygı göstermek gerekir. Ben bir kulum, şiirlerim altın değildir, gümüş değildir, inci değildir, lal değildir, topraktır. Topraktır, ama Kerbela toprağı “ dediğini belirtir.⁵⁵¹

Türkçe divanında Hz. Ali hakkında yazdığı kasidesinde Şiilik izleri görülür. Bir Şii edası ile sık sık Kerbela'yı övmüştür.⁵⁵²

Ahdi onun Arapça ve Farsçayı iyi bildiğini üç dilde şiirler yazdığını, bunun yanı sıra tefsir, hendese, hadis ve hikmet bildiğini belirtmiştir. Gölpınarlı onun hayatını şiirlerinden ve eserlerinden hareketle açıklar. Ve bu şiirler daha çok Kerbela, Hz. Ali, Şiilik ve dünya görüşü ile ilgilidir. Âşık Çelebi, Fuzuli'nin Süleyman'la Bağdat'ta görüşüğünü kaydetmiştir.⁵⁵³

Divanında meşhur “Geldi burc-ı evliyaya. Padişahı namdar. İle beraber dört kaside yazmıştır. Osmanlı büyüklerine 29 kaside ve iki terkip yazmıştır. Şiirlerinde sık

⁵⁵¹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Fuzuli Divanı**, İnkılâp Yayınevi, 2005, İstanbul, s.18

⁵⁵² Gölpınarlı, A.g.e. s.19

⁵⁵³ Gölpınarlı, A.g.e. s.22

sık yoksulluğunu anlatan şair, Surette yoksul fakat ahlak bakımından zengin olduğunu belirtmiştir. Tam olarak şairin ne zaman doğduğu bilinmese de Irak'ın Osmanlı topraklarına katıldıktan sonraki dönemlerde ve şiirlerinde yaşlılıktan ettiği şikâyetlere bakılarak uzun bir ömür yaşadığı anlaşılr.⁵⁵⁴

Yazar Fuzuli'nin şiirini ayrı bir bölüm olarak anlatır. Fuzuli "İlimsiz şiir, esası yok duvar gibi olur."der. Yani şiirin ilimle gelişebileceğini belirtir. Gazellerinin gençlik yıllarında yazılmış olabileceğini ve şiirlerinde Rum ülkesine gitmek istediğini de belirtir. Yazar, şairin Farsça, Arapça ve Türkçe divanının önsözünde yazdıklarına da yer vermiştir.⁵⁵⁵

Fuzuli'nin şiirlerinde Sadi, Selman, Hafız ve Kâtibi'nin etkileri görülür. Süleyman Nafiz, Fuzuli'nin bir beyti ile Sadi'nin şiirini karşılaştırırken adeta Fuzuli'nin şiirlerinin Sadi 'nin şiirlerinin tercümesi olduğunu belirtir. Fuzuli'ye etki eden diğer bir Şair de Nevai'dir. Fuzuli'nin Su redifli kasidesi Nevai'ye bir naziredir. Ayrıca Fuzuli Nevai ile Fuzuli'nin şiirlerini de karşılaştırır. Bunun yanı sıra Necati ve Hayali'nin şiirlerini de Fuzuli'nin şiirleri ile karşılaştırıp benzerlikleri belirtir. Böylece Iraklı bir Şair olmasına rağmen Anadolu 'daki şairlerden de haberdar olduğu belirtilir. Fuzuli'yi anlatan yazar bir yandan yeri gelince Necati'nin şiirdeki ustalığından söz eder ve bununla yetinmeyip Necati'nin şiiri ile Baki'nin şiirlerini karşılaştırır Bunun nedeni Gölpınarlı'nın sahip olduğu derin bilgi ve tarafsız bir gözle eleştiri yapabilme gücüdür.⁵⁵⁶

Fuzuli estetik açıdan da Divan edebiyatına sadık kalmıştır. Fuzuli, şiirin bambaşka bir dünya olduğunu, şiirle iki dünyayı zapt etmenin pek güç olduğunu söyler. Farsça ve Türkçe divanının önsözünde sonradan gazel yazdığını belirtir. Her ne kadar büyük bir şair olsa da yazara göre Ali Şir Nevai kadar halka yayılmamıştır.⁵⁵⁷

Üçüncü bölümde Fuzuli'nin fikir hayatı anlatılır. Birçok şiirinde samimi bir Şii olarak görülen Fuzuli bazı şiirleri ile yazarı şaşırtır; bazı gazellerinde tasavvuf mu yapıyor yoksa Necef'ten ayrıldıktan sonra Osmanlı topraklarında zevke mi dalıyor ve ölümüne

⁵⁵⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.32

⁵⁵⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.35-36

⁵⁵⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.40-51

⁵⁵⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.62

yakın tekrar korkup dindar mı oluyor gibi sorularla yazar Fuzuli'nin şiirlerini sorgulamıştır. ⁵⁵⁸

Dördüncü bölüm ;"Fuzuli'de Tasavvuf" başlığını taşır. Yazar onun hiçbir zaman kendisini tasavvufa kaptırmış bir şair olmadığını söyler. Gölpınarlı, Onun Vahdeti Vücudu benimsediğini söyleyenler, onun bu inancını ispat edecek bir tek beytini bile bulamazlar. Onda kul ve Tanrı ayrıdır." ⁵⁵⁹

Bektaşiler her büyük zata yaptıkları gibi bunu da kendilerinden saymışlardır. Nesimi, Hatayi, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemini ve Virani ile beraber Fuzuli'yi de yedi büyük kutsal şairden saymışlardır. ⁵⁶⁰

Beşinci bölümde Fuzuli'de aşk anlatılır; Ondaki aşk bütün dünyayı kaplamıştır. Çoğu şiirlerinde aşk platonik bir aşk olarak görülmüştür. Yazar özellikle Leyla vü Mecnun'daki aşkı irdeler ve bu aşkın Şeyh Galib'in Hüsnü aşkından çok farklı olduğunu onunki gibi vahdet içermediğini belirtir. ⁵⁶¹

Altıncı bölüm onun ahlaki ve bazı fikirlerini içerir. O da devrin şairleri gibi zamanın büyüklerine kasideler yazmış ve karşılığında paralar almıştır. Dünyanın geçici olduğuna daima inanmış ve bunu şiirlerinde sık sık dile getirmiştir. ⁵⁶²

Yazar Fuzuli'yi fatalist (kaderci) olarak görür. Şiirlerinden örneklerle bunları açıklar. Fuzuli müziğin haram olduğuna inanmaz. Bunu beyitlerle de örneklendirir. ⁵⁶³

Yedinci bölümde Fuzuli'nin dili anlatılır. Fuzuli'nin Türkçesi Azeri Türkçesidir. Ona göre Farsça şiirler yazmak, Türkçe şiirler yazmaktan daha kolaydır. Ancak kendisinin bu güç olan işi başaracağını belirtir. Şiirlerinde Azeri lehçesinin yanı sıra Çağatay lehçesinin görülmesini nedenini Ali Şir Nevai'den etkilenmesine bağlar. ⁵⁶⁴

Sekizinci bölüm; Fuzuli'de realiteyi anlatır.

⁵⁵⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.73

⁵⁵⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.79

⁵⁶⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.80

⁵⁶¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.84-85

⁵⁶² Gölpınarlı, A.g.e. s.90

⁵⁶³ Gölpınarlı, A.g.e. s.99

⁵⁶⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.100-101

Dokuzuncu bölümde ise Fuzuli'ye göre Fuzuli anlatılır. Böylece yazar Fuzuli'nin kendisini, aşkı nasıl gördüğünü maddeler halinde anlatmıştır.⁵⁶⁵

Onuncu bölümde Fuzuli'nin tesirleri anlatılır. Onun Hayali, Yahya, Baki, Naili Nevizade Atayi, Riyazî gibi birçok şaire tesir etmiştir. Onun Şii bir şair oluşu Bektaşileri etkilemiş ve birçok şiiri bestelenip okunmuştur. Niyazi Mısri ona yazdığı bir nazire ile divanına başlamıştır. Fuzuli Tanzimat dönemi şairlerine de tesir etmiştir. Ziya Paşa Namık Kemal, Avni, Nazım Paşa v.s.Serveti Fünun döneminde de Tevfik Fikret'i etkilemiştir.⁵⁶⁶

On birinci bölümde Fuzuli'nin eserleri anlatılır. Türkçe divan, Farsça divan, Arapça divan, Leyla vü Mecnun, Bengü Bade, Rindu Zahid, Sıhhatu Maraz, Sakı name, Şahu Geda, Eniş'ül Kalb, Tercüme-i Hadisi Erbain, Hadikatu-s Sueda, Risale-i muammeyat, Matla-u İtikad, Mektupları, Sohbet-ül Esmar, Çağatayca Farsça manzum lügat, Cümcüme name, Risaleti Mevlana. Bu eserler açıklandıktan sonra da Fuzuli'nin oğlu Fazli anlatılır.⁵⁶⁷

On ikinci bölümde Gölpınarlı kitabı nasıl hazırladığını anlatmıştır. Fuzuli'nin Türkiye'deki en eski divanının Konya Müzesindeki divanı olduğunu ve bunun dışındaki yazmalardan da söz eder.⁵⁶⁸

Notlar bölümünden sonra Fuzuli'nin önsözü ve ardından da gazellerle divan başlar. Lügatler ve bazı Türkçe kelimelerin açıklanmasından sonra divanda geçen adlar belirtir.

2.2.5. Vilayet-Name Hacı Bektaşî Veli

Eser ilk defa 1958'de İstanbul'da basılmıştır. Uzun Firdevsi adlı birinin Türkçe olarak yazdığı bu eser bugünün Türkçesine göre hazırlanmıştır. Eser Bektaşilik bakımından önemlidir.⁵⁶⁹

⁵⁶⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.109

⁵⁶⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.111-112

⁵⁶⁷ Gölpınarlı, A.g.e.s.128

⁵⁶⁸ Gölpınarlı, A.g.e.s.138

⁵⁶⁹ Alparslan, A.g.e.s.26

Elimizde bulunan baskı, İnkılâp Kitabevi tarafından 1995 yılında İstanbul'da yayınlanmıştır. Eser 160 sayfa olarak hazırlanmış ayrıca eserin sonuna orijinal nüsha yayınevi tarafından eklenmiştir.

Gölpınarlı Hoca, esere 39 sayfalık bir önsöz yazmıştır, eseri Türk Edebiyatındaki zincirin bir halkası olarak görür. Dede Korkut Kitabındaki hikâyelerin çoğunun beşeri olduğunu belirtir. Hamza name, Battal Gazi, Danişmend Gazi destanlarında dini olmakla beraber asli unsur kahramanlıktır. Otman Baba ise daha çok Rumeli yaşayışı ile ilgilidir. Bu eserlerde çoğunlukla olağanüstü olaylar anlatılmaktadır.⁵⁷⁰

Kıssadan hisse almak için, gerçeğin masallaştığını belirten yazar bununla ilgili örnekler de sunar.

Vilayetname'de, Hacı Bektaş'ın Horasan'dan geldiği belirtir. Vilayetname'nin dilinin öz Türkçe olduğu, kullanılan mecazların halkın kullandığı mecazlar olduğu belirtilir. Ayrıca eserin 15. Yüzyıl Türkçesinin bütün özelliklerini yansıttığını anlatır. Yazar, kelimelerdeki değişiklikleri, heceleri fiilleri gösterir. Sevinçikmek, kutlayugelmek, bakagörmek gibi.⁵⁷¹

Eserde, İbrahim Sani pınar başındaki kızlardan birine âşık olur ve ağlar sonunda bu kızı alır ve Hacı Bektaş ondan doğar gibi birçok rivayet örnekleri verilir.⁵⁷²

Vilayet-name'nin en eski kopyası, Hacı Bektaş Tekkesi'nden gelen kopyadır. Ankara Kütüphanesi'nde bulunan bu kopya, 1034 yılı Rebiüevvelinde yazılmıştır. Eserin sonunda verilmiş olan tıpkıbasım bu nüshadır.⁵⁷³

Gölpınarlı Hacı Bektaş ile Mevlana'nın çağdaş olduğunu, Bektaş'ın 1240'ta idam edilen Baba İshak'ın da halifesi olduğu belirtilmiştir.⁵⁷⁴

Yazara göre, bu eserde Hacı Bektaş'ın ölümünden çok sonra menkıbevi hayatı anlatılmıştır. Eser tekkenin Hacı Bektaş zamanında kurulduğunu ondan sonra yerine Hızır

⁵⁷⁰ Uzun Firdevsi, çev:Abdülbaki Gölpınarlı, **Vilayet-name Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli**, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1995, s.8

⁵⁷¹ Gölpınarlı, A.g. e. s.15

⁵⁷² Gölpınarlı, A.g. e. s.17

⁵⁷³ Gölpınarlı, A.g. e. s.23

⁵⁷⁴ Gölpınarlı, A.g. e. s.23

Lale Cüvan'ın geçtiğini belirtmiştir. Eser de Balım Sultan'ın adından hiç söz edilmediğini özellikle belirtmiştir.⁵⁷⁵

Yazar hem kendi nüshasının ayrıntılarını, dil özelliklerini, yanlışlıklarını sunmakta hem de diğer nüshalarla karşılaştırmaktadır.⁵⁷⁶

Vilayetname'nin ilk bölümünde Hacı Bektaş'ın ailesini anlatılmıştır."Hacı Bektaş Veli, Seyyid Muhammed'in oğludur. Seyyid Muhammed, Musa'l Sani'nin oğludur."Ailesi ayrıntılı olarak anlatıldıktan sonra Hacı Bektaş'ın doğumu anlatılır.⁵⁷⁷

İkinci bölümde Lokmanı Parende'nin Hacı Bektaş-ı Veli'ye Hacı demesi rivayetini anlatır.⁵⁷⁸ Üçüncü bölüm; Hacı Bektaş Veli'nin Horasan Pirlerine nişan göstermesi; rivayete göre; Hz. Ali'nin elinin ortasında yeşil bir ben vardır. Horasan erenleri onun işaretini görmek istemiş ve Hacı Bektaş elini açınca onun da elinin ortasında aynı yeşil ben olduğunu görmüşlerdir.⁵⁷⁹

Hacı Bektaş-ı Veli'nin Ahmed Yesevi, Mevlana, Ahi Evren, Saru Saltık, Taptuk Emre, Yunus, Seyyid Salih, Bostancı Baba ile olan ilgileri Vilayet name'de maddeler halinde anlatılır. Bütün anlatılanlar birer menkıbe şeklindedir. Kitabın sonuna bibliyografya, sözlük ve indeks eklenmiştir.

2.2.6. Şeyh Galib Seçmeler

1971'de Milli Eğitim Basımevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Kitabın başlangıcında, Süleyman Demirel'in ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un birer yazısı vardır. Eser notlar, bibliyografya ve sözlükle beraber 274 sayfa olarak hazırlanmıştır.

⁵⁷⁵ Gölpınarlı, A.g. e. s.29

⁵⁷⁶ Gölpınarlı, A.g. e. s.32-33-34-35

⁵⁷⁷ Gölpınarlı, A.g. e. s.1-2

⁵⁷⁸ Gölpınarlı, A.g. e. s.5-6

⁵⁷⁹ Gölpınarlı, A.g. e. s.7

Gölpınarlı, ilk altı sayfada Şeyh Galib'in hayatını anlatır. Onun İstanbul'da doğduğunu, ilk tahsilini babasından gördüğünü, Mevlevi ve Nakşî Neşet Süleyman'dan Farsça dersler aldığını belirtir.⁵⁸⁰

Şeyh Galip, yirmi dört yaşındayken Divan-ı Hümayun'da bir müddet hizmet vermiş aynı yaşta divanını tertip etmiştir. Son zamanlarında Konya'ya gidip, çile doldurup kendisini ilme vermiş ve eserlerini yazmıştır.⁵⁸¹

Yazar, eserlerini de kısaca tanıtmıştır.

Divan: Taş basma olarak Hicri 1252'de Bulak'ta basılmıştır.⁵⁸²

Şerh-i Cezire-i Mesnevi: Cezire-i Mesnevi'nin şerhidir. Galip bu şerhi Şeyh olmadan önce Sütlüce'deki evinde şerh etmiştir.⁵⁸³

Er Risalet'ül Behiyye Fi Tarikat'il Mevlevviyye: Arapça bir eserdir. Trabzonlu Şeyh Ahmed'in bu risalesini Arapça olarak şerh etmiştir. Mevleviliğe ait pek çok bilgi barındırır.⁵⁸⁴

Mevlevi Şairlerine Dair Tezkire: Mevlevi şairlerinin hal tercümelerini kısaca yazmış, bazılarının şiirlerinden seçmeler yapmıştır.⁵⁸⁵

Hüsn ü Aşk: Şeyh Galib'in en ünlü eseridir. Mesnevi tarzında yazılmıştır. Galip bu eserinde "seyri sülük" kanaatinden faydalanmıştır.⁵⁸⁶

Gölpınarlı eserde Galib'in el yazısı ve müsveddeyi esas kabul ederek kitabı hazırlamıştır.⁵⁸⁷

Beyitler çeviri yapıldıktan sonra hemen yanındaki sayfada açıklamalar yapılır.

⁵⁸⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, **Şeyh Galip, Seçmeler**, Milli Eğitim Basımevi İstanbul, 1971, s.1

⁵⁸¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.2

⁵⁸² Gölpınarlı, A.g.e. s.4

⁵⁸³ Gölpınarlı, A.g.e. s.4

⁵⁸⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.4-5

⁵⁸⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.5

⁵⁸⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.5-6

⁵⁸⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.6

1-Ey ruh-ı pakinde iyan nur-i zat

1-Ey tertemiz yüzünde zat nuru apaçık görünen, ey göğsü sıfatların yüzünü gösterir bir ayna haline gelmiş olan.⁵⁸⁸

Beşinci bölümde bir Müseddes-i Mütেকerrir çevirisi ve açıklaması vardır. Altıncı bölümde, Tard u Rekb Yedinci bölümde, Mersiye bulunur. Şarkılar bölümünde, beş şarkının çeviri ve açıklaması bulunmaktadır. Ayrıca on sekiz gazel çevirisi ve açıklaması da verilmiştir.

Gencinen olsam vîrân edersin

Âyînen olsam hayrân edersin

Tîr-i nîgehden dâğ-ı derûna

Baksan ne işler seyrân edersin

Sâkî kerâmet sende ya bende

Bahri habâba mihmân edersin

Nezzâre-i germ etdikçe ey çeşm

Âteşle âbı yek-sân edersin

Ey huşk zâhid dem urma meyden

Dest-i duâyı mercân edersin

⁵⁸⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.2-3

Zâhid o meh-veş bir nûrdur kim

Büttür demezsin îmân edersin

Mâdâm uçarsın gözlerde ammâ

Rûyun perî-veş pinhân edersin

Tabl-ı tehîden gümdür suhanler

Bî-hûde Gaalib efgaan edersin

Edvâr-ı çerhe uy mevlvî ol

Seyrân edersin devrân edersin⁵⁸⁹

Hüsn ü Aşk

Ayrıntılı bir açıklamadan sonra Hüsn ü Aşk'ın konusunu anlatır. Bir Arap kabilesinde aynı gece doğan bir erkek ile bir kızın hikâyesidir Kızın adı, Hüsün, erkeğin adı ise Aşktır. Bunlar birbirlerine nişanlanır. Biraz büyüdüklerinde edeb mektebine giderler. Bu mektepte aşkları başlar. Hayret adlı kişi aşklarına engel olur. Aşkın başından geçenler anlatılır.⁵⁹⁰

⁵⁸⁹ Gölpınarlı, A.g.e. s.74

⁵⁹⁰ Gölpınarlı, A.g.e. s.106-107

Notlar bölümünde, Gölpınarlı'nın aydınlatıcı bilgileri vardır. Divan yolu; Beyazıd'ın Sultan Ahmed'e giden yolun adıdır.⁵⁹¹ Zuhâl; mitoloji'de gökle yerin oğludur. Zamanı temsil eder...⁵⁹²

2.3. ŞERH

2.3.1. Mesnevi (Mevlana Celaleddin-İ Rumi)

1.cilt

Eser 1973'te Milli Eğitim Basımevi tarafından İstanbul'da yayınlanmıştır.6 cilt olarak hazırlanmış olan Mesnevi'nin 1. cildi 665 sayfadır. Gölpınarlı esere beş sayfalık sunuş yazısı yazmıştır.

Yazar, Bu şerhi, Konya Mevlana Müzesindeki 51 numarada kayıtlı olan nüshasından hazırlamış olduğunu belirtmiştir. Bu nüshanın Çelebi Hüsameddin ile Sultan Veled gözetiminde Muhlis adında biri tarafından tezhip edilmiştir. Hicri 677 Recep ayında tamamlanmış bir nüsha olduğu ayrıca belirtilmiştir. Kitabede nesih ile yazılmış bölümün orijinali verildikten sonra Türkçe tercümesi verilmiştir.⁵⁹³

Gölpınarlı: "Eski şarihler, şerhlerini beyit beyit yapmış; beytin aslını aldıktan sonra, Türkçeye tercümesini verip, tahlilini yapmışlardır. Biz bu usulü şu yüzden kabul etmedik. Beyit ve şerhi okuduktan sonra, öbür beyte aynı tarzda geçmek, hem bahsi unutturmakta hem de Mesnevinin şiirini gölgelemektedir. Mesnevi bahislerini her bahis, şerh nispeten bitinceye dek, tercüme olarak vermeyi ondan sonra şerhe geçmeyi uygun bulduk."⁵⁹⁴

Görüldüğü gibi Gölpınarlı, Mesnevi'nin ahengini bozmadan tercüme etmiş, böylece konulararasındaki anlamsal bütünlük bozulmadan şerh edilmiştir.

Mesnevi Allah'a övgü ile başlar. Yazar bundan hemen sonra Şerh başlığı altında önce Mesnevi türünü tanımlar. Mevlana, bu eserini birçok kez övmüştür. Mesneviye

⁵⁹¹ Gölpınarlı, A.g.e. s.240

⁵⁹² Gölpınarlı, A.g.e. s.238

⁵⁹³ Mevlana, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, " Mesnevi", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, cilt;1, s.1-2

⁵⁹⁴ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

bazen "ruhların cilası" bazen de "Hüsami name" demiştir. "Mesnevi" diyerek de övme anlamı verdiğini belirtmiştir.⁵⁹⁵

Mevlana, Mesnevisini sunarken, "Ulaşmada, tam inanış sırlarını açmada, din temellerinin temelleri."Demiştir.⁵⁹⁶

Yazar, Mevlana'nın mesnevisinin İslam gerçeğini anlatan, Hz. Peygamberin gerçek talimlerini belirten, kendisini ona verip onda fani olan gerçek erin feyizlerini taşıyıp yayan manevi bir ışık olduğunu bildirmektedir.⁵⁹⁷

Mevlana Mesneviyi Kuran'ın özü olarak görür. Mesnevi'nin ilhama dayalı bir eser olduğunu, İlahi hükümlerden ayrılmadığını belirtir.⁵⁹⁸

Gölpınarlı, Çelebi Hüsameddin ve birkaç tarikattan söz eder. Bunlar hakkında bilgi verirken ayrıntılara çok yer verir.

Yazar, söylediği gibi öncelikle Mesnevinin Türkçe tercümesini verir. Bunu yaptıktan sonra eseri şerh eder. Şerhler uzun uzun anlatılmıştır. İki sayfalık ilk çeviriye on altı sayfalık şerh yazılmıştır.

"Kendisi de bir Mevlevî olan Abdülbaki Gölpınarlı; Mesnevî'nin tamamını şerh eden son şârihimizdir. Gölpınarlı Konya Mevlâna Müzesinde 51 numarada kayıtlı metni şerhine esas almış-tır. Gölpınarlı, eserinin sunuş yazısında, kullandığı bu yazma nüsha hakkında ayrıntılı bilgi ver-mekte ve yararlandığı metnin bizzat Mevlâna tarafından görüldüğünü ispat etmektedir. Ayrıca müteakip sayfalarda Mesnevî'nin muteber nüshaları hakkında da bilgi vermektedir. Nüshalar tavsif edilmekte varsa üzerine yazılan tüm kayıtlar belirtilmektedir. Gölpınarlı sadece gerek duyduğu beyitleri şerh etmiş, diğerlerinin ise tercümesini vermekle yetinmiştir. Aralarında ilgi ve benzerlik bulunan beyitler ise tekrardan kaçınılarak ikinci kez şerh edilmeyip göndermelerde bulunulmuştur. Mesnevî'de ve şerhte geçen konuların kolayca bulunabilmesi için bir indeks hazırlanmış ve altıncı cildin baş tarafına konulmuştur. Gölpınarlı'nın şerhi Şii ve Caferî propagandası yapıldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bunun yanında Ahmet Ateş

⁵⁹⁵ Gölpınarlı, A.g.e. s.6

⁵⁹⁶ Gölpınarlı, A.g.e. s.7

⁵⁹⁷ Gölpınarlı, A.g.e. s.11

⁵⁹⁸ Gölpınarlı, A.g.e. s.20-21

tarafından tercüme bakımından eksiksiz olmasına rağmen metni anlama ve izah bakımından bir yenilik getirmediği ve eski şerhlerin bir tekrarı oldukları için eleştirilmektedir. Gölpınarlı'nın bu şerhi günümüz okuyucusu göz önünde tutularak kaleme alınmıştır. Bu yönüyle Mesnevî'ye giriş olarak da değerlendirilebilir.⁵⁹⁹

Mesnevi'den örnekler;

1. Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:

Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın herkes ağlayıp inledi. Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyak derdini açayım. Aslında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.

5. Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de. Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı. Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok. Ten candan, can da tenden gizli kapaklı değildir, lâkin canı görmek için kimseye izin yok. Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun!

10. Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coşkunluğudur ki şarabın içine düşmüştür. Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşıdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı. Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hem dem, hem bir müştak kim gördü? Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir. Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.

15. Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanlışlarla yoldaş oldu.⁶⁰⁰

2.cilt

⁵⁹⁹ Dr. İsmail GÜLEÇ "Mevlana'nın" Mesnevî "sinin tamamına yapılan Türkçe şerhler" <http://akademik.semazen.net>

⁶⁰⁰ <http://rumimevlevi.com/tr/hz-mevlana-rumi/hzmevlana-celaleddin-i-ruminin-eserleri/ney-manzumesi18-beyit-tercumeleri>

İkinci cilt 5020 sayfa olarak hazırlanmış, Milli Eğitim Basımevi tarafından 1973'te İstanbul'da basılmıştır.

Yazar, Mevlana'nın Mesnevisinin ikinci cildin niçin geç yazıldığını dibacede anlatır. Ayrıca bu ikinci cildin ikinci bir dibacesinin olduğunu da belirtir. Gecikme sebebinin Çelebi Hüsameddin'in eşinin ölmesinden dolayı olduğunu anlıyoruz. Eflaki'ye göre; gecikme süresi ise yaklaşık iki yıldır.⁶⁰¹

Eser, Hz. İsa, Allah'ın meleklerle konuşması, Süfîler, Sırat Köprüsü, Fatiha süresi; Kıyamet, Ashab-ı Kehf, Zülkarneyn, Hz. Musa'dan ile Hızır konularından da söz eder. Birçok konu hikâyelerle anlatılmıştır. Yazar hem bu hikâyeleri sunar hem de ayrıntılı açıklamalar yapar.

Örnekler;

Bahtın yeni bir çocuk doğurmadıkça kan, tatlı süt haline gelmez. Bunu güzelce duy. Hak Ziyası Hüsamettin, göğün yücesinden tekrar dizgin çevirince yine Mesnevi'ye başlandı. Hakikatler miracına gitmişti, o yüzden onun baharı olmadığı cihetle koncalar açılmamıştı.

5. Denizden tekrar kıyıya dönünce Mesnevi şiirinin çengi de düzeldi, çalınmaya başlandı. Ruhların cilâsı olan Mesnevi'ye, yeniden recebin on besinci günü başlandı. Bu alışverişe başlayış tarihi, (Hicri) 662 tarihiydi. Bir bülbül buradan uçup gitti, dönüp yine geri geldi. Bu manaları anlamak için doğanlaştı. Bu doğanın konağı, padişahın kolu olsun; bu kapı, halka ebediyen açık kalsın.

10. Bu kapının afeti, Heva ve şehvettir. Yoksa burada daima şerbetler içilir durur. Bu ağzı kapa da o âlemi gör. O âleme gözbağı, boğaz ve ağızdır. Ey ağız, sen esasen cehennemnin bir alevisin! Ey cihan, sen zaten bir berzaha benzersin! Baki nur, aşağılık dünyanın ardındadır. Saf süt, kan nehirlerinin ardındadır.⁶⁰²

3. cilt

⁶⁰¹ Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlana Mesnevisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, 2. Cilt, s.11-12

⁶⁰² Semazen. Akademik/cilt:2, s.2

İçindekiler kısmından sonra dibace ile başlayan üçüncü cilt, 575 sayfa olarak hazırlanmıştır. Eserde birçok peygamberden, Firavun'dan Hz. Musa'dan uzun uzun söz edilmiştir.

Üçüncü ciltten örnekler;

Ey Hak ziyası Hüsameddin, şu üçüncü defteri de meydana çıkar. Bir şeyin üç kere yapılması sünnettir. Üçüncü defterde sır hazinelerini aç, özürleri bir yana at. Senin kuvvetin Allah kuvvetinden sızıp gelmekte. Hararetle atan damarlardan değil. Şu aydın güneş çırağı, fitille, pamukla, yağla, aydınlanmıyor ya.

5. Böylece durup duran gök kubbenin ne ipi var, ne direği! Cebrail'in kuvveti mutfaktan değil, varlığı yaratanın cemalinden. Hak Abdal' inin kuvveti de bil ki Hak'tandır; yemekten tabaktan değil. Onların cisimlerini nurla da yoğurdular. Onlar bu yüzden ruhu da geçtiler, meleği de. Sen de ulu Allahın sıfatlarıyla sıfatlandın.. Halil'e olduğu gibi sana da ateş gül bahçesi haline geldi.

10. Ey unsurlar, mizacına köle olan, beş duyguyla altı cihet ram oldu. Her mizacın mayası anasıdır. Fakat senin şu mizacın, her mertebeden üstün. Senin mizacın, şu yayılmış, şu geniş âlemden birlik vasfını bir araya derleyip toplayıvermiştir. Ne yazık! Halkın anlayış sahası pek dar. Halkın havsalası yok! Fakat ey Hak ziyası, reyindeki isabet ve kudret, o kadar büyüktür ki helvan, taşa bile boğaz verir.⁶⁰³

4.Cilt

540 sayfa olarak hazırlanmıştır. Dibacenin şerhi yapıldıktan sonra Mesnevi "Ey Hak Ziyası Hüsameddin" diye başlar. Daha sonra ona neden Mevlana'nın Hüsameddin'e Ziya dediğini açıklar.

35. Ey Hak Ziyası, sen onun halini gördün. Hak, sana, onun işlerine karşılık verdiği cevabı gösterdi! Gayb âlemini gören gözün, gayb âlemi gibi üstattır. Bu görüş, bu ihsan, şu âlemden eksik olmasın! Bizim halimiz olan şu hikâyeyi burada tamamlarsan

⁶⁰³ Semazen. akademik/cilt:3

yakısır; Adam olmayanları, adam olanların hatırı için bırak; hikâyeyi bitir, hikâyeye son ver!

Âşıkın, bekçiden kaçıp bilmediği bir bağa girmesi sevgilisini orada bulması ve neşesinden bekçiye hayır duada bulunması, "öyle şeyler oluverir ki siz, onlardan hoşlanmazsınız, hâlbuki o,sizin için hayırlıdır" ⁶⁰⁴

823. beyitte Tasavvuf anlayışını açıklayan bir şerhe rastlarız. Hz. Muhammed, Mustafa ismi ile anılır.

"Mustafa, Cebrail'e dostum dedi, nasılsan ne şekildeysen bana apaçık göster kendini de göreyim." ⁶⁰⁵

İnsanın yaradılış konusu anlatılır. Bunun ile ilgili örnekler verilir. Ayrıca Kâbe tanımlanarak açıklanır. Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayet açıklanarak verilmiştir.

Mevlana'nın ele aldığı konular, anlatım tarzı ve olaylara bakış açısı her zaman ilgi çekici olmuştur. Şuörneğe baktığımızda bunu daha açık görebiliriz.

"Bir vaiz vardı... mimbere çıktı mı yol kesenlere duaya başlar, Ellerini kaldırıp "Yarabbi, kötülere, fesatçılara, isyancılara merhamet et! Hayır, sahipleriyle alay edenlerin hepsine, bütün kâfir gönüllülere, kiliselerde bulunanlara merhamette bulun" derdi. Temiz kişilere hiç dua etmez, kötülerden başkasına duada bulunmazdı.

85. Ona "Hiç böyle bir âdet görmedik. Sapıklara dua etmek mürüvvet degildir" dediler. Dedi ki: "Ben onlardan iyilik gördüm. Bu yüzden onlara dua etmeyi âdet edindim. O kadar kötülükte bulundular, o derece zulüm ve cevir ettiler ki nihayet beni şerden kurtardılar, hayra ulaştırdılar. Ne vakit dünyaya yöneldimse onlardan eziyetler gördüm, meşakkatler çektim, dayaklar yedim. Bu yüzden de iyilik tarafına kaçardım, beni o kurtlar yola getirirlerdi." ⁶⁰⁶

5. cilt

⁶⁰⁴ akademik.semazen.net/author cilt:4

⁶⁰⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana Mesnevisi**, Milli Eğitim Basımevi,4. Cilt s.525

⁶⁰⁶ "Semazen.akademik./semazen.net, cilt:4

631 sayfa olarak hazırlanmıştır. Mevlana; Mesnevi'nin yazılmasına sebep olan

Çelebi Hüsameddin'i Mevlana bu ciltte "Hak ziyası" olarak över.⁶⁰⁷

Gölpınarlı, başlarken, "Dört kuş al onları katında topla" ayeti tefsir etmiştir.

Ey idraki güneşe benzeyen, sen vaktin Halil'isin. Bu yol kesen dört kusu öldür!
Çünkü bunların her biri de karga gibi akıllıların akıl gözlerini oyar, çıkarır. Tene ait dört
huy, Halil'in kuşlarına benzer. Onları kesmek cana yol açar. Ey Halil, iyiden kötüden
kurtulmak için kes onların başlarını da ayaklar setten kurtulsun" ⁶⁰⁸

Mesnevi'nin en önemli özelliği Allah'tan Peygamberlerden Kuran'dan,
Hadislerden örnekler sunması ve anlattığı hikâyeleri bunlarla desteklemesidir.

Azrail, Mikail ve diğer meleklerden dünya ile insan; melek ile şeytan aklımıza
gelen her konu her kişi Mesnevinin konusu olmuştur. Bazen bir La Fontaine olup tilkileri
dahi hikâyelerinde konuşturmuştur. Tilkinin eşeğe cevap vermesi onu Kazanca teşvik
etmesi gibi. Mevlana, Attar'ı da unutmamıştır, onun hikâyelerinden de örnekler
sunmuştur.

6. cilt

Bu cilt 816 sayfa olarak hazırlanmıştır. İçindekiler kısmı dışında bir indeks
eklenmiştir. Asıl nüshanın ilk ve son sayfasının orijinali gösterilmiştir. Eser, Çelebi
Hüsameddin'e hitapla başlar.

Mevlana, Hızır ve İlyas'tan, sonsuzluktan, Zekeriya, Yahya ve İsa
peygamberlerden söz ederken ayetlerden faydalanır. Mevlana, içki içmeyi insanların bir
ayıbı olarak görür ve bunu verdiği beyitlerde gösterir. Gölpınarlı; Divan'da geçen şarabı
feyiz ve ilahi zevk olarak değerlendirir.

⁶⁰⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana Mesnevisi**, Milli Eğitim Basımevi, 1974, cilt;5, s.13

⁶⁰⁸ Semazenakademik.semazen.net/author cilt:5

Mevlana, karı ile kocanın terbiyede, g zelliikte, g rg de eşit olmazsa, bağın     leceğini ifade eder. Burada da yine Fatih  süresine değindiğini görürüz. Aşure günü ile beyitler şerh edilirken Nuh Tufanı'ndan gelen inanışları açıklar.

6.ciltten örnek beyitler:

435. Bir kuş,  ayırılığa gitti. Orada da av için bir tuzak vardı. Avcı yere birkaç tane sa mıő, kendisi de orada pusuya sinmiőti. Biçare avı yakalamak için kendisine yaprakları, otları sarmıőti. Bir kuő aėız onu tanımayıp geldi, adamın etrafında dönüp dolaőtı. Sen kimsin ki dedi, böyle yeőiller giyinmiősin, bu vahő hayvanlar içinde ovada oturup duruyorsun.

440. Adam, bir zahidim dedi, dünyadan elimi ayağımı çektim, burada otlarla kanaat edip gidiyorum. Zahitliği kendime yol yordam yaptım. Çünkü ecelimi önümde görmekteyim. Komőumun  l m , bana, vaiz edici yeter. Bu  ğ t, benim kazancımı, d kk nımı yıktı mahvetti. Sonunda mademki yapayalnız kalacağım, her kadınla, her erkekle düşüp kalkmaya alıőmamak lâzım. Mademki sonunda mezara yüz tutacağım, tek Allah'a alıőmam daha iyi.⁶⁰⁹

⁶⁰⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana Mesnevisi**, Milli Eğitim Basımevi İstanbul, 1974,6. cilt

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKALELERİ, ANSİKLOPEDİ MADDELERİ, GAZETE YAZILARI

3.1. MAKALELERİ

3.1.1. Türkiyat Mecmuasında Yayınlananlar

"Yunus Emre'de Öz Türkçe kelimeler." 3 (1934): 265-79.

"Âşık Paşa'nın Şiirleri.", yıl 1935 5 (1936): 87-100.

"Muhtar Yahya Dağlı: Bektâşî tomarı ve nefesleri." , yıl 1935, 5 (1936): 340-344.

3.1.2. Atsız Mecmuasında Yayınlananlar

"Basılmamış Bektaşî şiirleri hakkında." , s.8 (1931): 205.

"Bursalı Haşim Efendi." , s.16 (1932):80-83

"Son asır Hamzavî şairlerinden Necmî." , s.9 (1932): 231-233.

"Yunus Emre'ye Dair." , s. 17 (1932): 139-44. 1933

"Melâmîlik-Hamzavîlik ve Bâtınîlikte Mütakâbil Tedâhüller",s.13-14-15,İstanbul, 1932.

3.1.3. Balıkesir Halkevi Mecmuasında Yayınlananlar

"Balım Sultan'a ait bir vesîka: Balıkesir Şer'iyye sicillerinden." , yıl 2, s.16 (1934)

"Bâkî." , yıl 3, s.26 (19 Mart 1935): 532-534.

"Dil kurtuluşu." , yıl 3, s.35

Gönüllerin türküsü." , yıl 3, s.34 19 İkinci Teşrin

Namık Kemâl." , yıl 3, s.26 (19 İlkânun 1935)

3.1.4. Türk Dili Dergisinde Yayınlananlar

Eşrefoğlu" , 19, s.207 (Aralık 1968): 390-394.

"Hacı Bayram-ı Veli." 19, s.207 (Aralık 1968): 384-389.

"Halk Edebiyatımızda Zümre Edebiyatları." , 19, s.207 (Aralık 1968): 357-375.

"Kaygusuz Abdal." 19, s.207 (Aralık 1968): 395-405.

"Pir Sultan Abdal." 19, s.207 (Aralık 1968): 413-423.

"Seyyid Seyfullah ." 19, s.207 (Aralık 1968)

3.1.5. İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuasında Yayınlananlar

Burgazî ve "Fütüvvet-nâme'si." 15, s. 1-4 (Ekim 1953- Temmuz 1954) 76-154.

Fütüvvet-nâme-i sultanî" ve fütüvvet hakkında bâzı notlar." 17, s. 1-4 (Ekim 1955- Temmuz 1956): 127-155.

"Fütüvvet-nâme-i Şeyh Seyyid Huseyn ibni Gaybî: Fütüvvet-nâme-i Şâh-ı Vilâyet Balım

Sultan kılup dâim şehâdet." 17, s.1-4 (Ekim 1955-Temmuz 1956): 73

"İslâm ve Türk illerinde fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları." 11, s. 1-4 (Ekim 1949- Temmuz 1950): 2-254. ayırtasımı İstanbul: İsmail Akgün Makbaası, 1952.

"Konya'da Mevlâna Dergâhının arşivi." 17, s.1-4 (Ekim 1955-Temmuz 1956): 156-178.

"Şeyh Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Seyyid Huseyn'in "Fütüvvet-nâme"si." 17, s. 1-4 (Ekim 1955-Temmuz 1956): 27-72.

3.1.6. Diğer Makaleleri

"Mevlâna ve Kadınlık." 680. ölüm Yıldönümünde Mevlâna. Konya: Konya Turizm Cemiyeti, 1953. s.80-84.

1925"İmtihan: monolog." Tedrisat Mecmuası, s.63 (Kanun-ı Sani 1341/ Ocak 1925

"Fuzuli'nin Bâtınılığe temayülü ve basılmamış şiirleri." Azerbaycan Yurt Bilgisi

"Yunus Emre Divanı Münasebetiyle." Yeni Türk Mecmuası, s.10

Yunus'un Mesleği." Ülkü 8, s.43 (Eylül 1936): 24-26.

"Mevlâna." CHP Konferansları Serisi 21. Ankara: Recep Ulusoglu Base., 1940. 13s.

"Mevlanaya gazel." Konya Halkevi Kültür Dergisi, yıl 5, s.34 1940): 2013. (Şiir)

"Ses-söz. [Mesut Cemil'e ithaf]" Yücel 13, s. 77 (Temmuz 1941): 2-18.

"XII-XIV üncü asırda Anadolu'da içtimâi hayat ve Türk kültürü." Konya Halkevi Kültür Dergisi, yıl 5, s.36 (Mart-Nisan 1941): 39-48

"Enderunlu Vasıfın mezar taşı." Değirmen 2, s.9 (Haziran 1943): 73-74.

"Türk Kadınının Ezelî Hakkı." Yığın, s.5 (1 Aralık 1946): 9-10.

"Yaşayan Bilgi Lazım." Yığın, s.4 (15 Kasım 1946): 6.

"Yunus mu yalan söylüyor yoksa Oratoryo mu ?" Yığın, s.2 (15 Ekim 1946):6-7.

"Fadlâlâh-i Hurûfî'nin oğluna ait bir mektup." Şarkiyat Mecmuası 1 (1956):

Hacı Bayram Veli. Ankara: Emek Basım-Yayımevi, 1957. 15s.

Kur'ân-ı Kerîm hakkındaki tartışmalar münasebetiyle. İstanbul: Yükselen Matbaası, 1958

Prof. Brown. "Bir İngiliz müsteşrikinde gerçek bağlılığı ve Mevlânâ aşkı." Çev. Abdülbâki Gölpınarlı. Tarih Coğrafya Dünyası 2, s.12 (1959): 438-40.

"Mevlânâ'nın Doğumu ve Anadili Üzerine." 687. Yıldönümünde Mevlâna. Konya Konya Turizm Cemiyeti, 1960. s.9-14.

Ramazân geldi hoş geldi. İstanbul: Ataç Kitabevi, 1962.

Yunus Emre ve yattığı yer. Eskişehir: Eskişehir Yunus Emre Derneği, 1963. 31s.

"Bektaşîlik-Hurufîlik ve FadlAllâh'ın öldürülmesine düşürülen üç tarih." Şarkiyat Mecmuası 5 (1964)

Djilwatiyya." The Encyclopaedia of Islam. New Edition. vol 2. Leiden: E. J. Brill, 1965. s.542-43. Aynı makalenin Fransızcası, Encyclopédie de L'İslam. Nouvelle édition. vol. 2. Leyd: E.J. Brill, 1977. s. 555-

Türk Şiirinde Gül ve Bülbül. İstanbul: Ege Matbaası, 1953

"Niyâzî-Mısırî." Şarkiyat Mecmuası 7 (1972): 183-226.

"XIII-XIV üncü asırda Anadolu'da içtimai hayat ve Türk kültürü." Konya Mecmuası 36,

"Prof. Dr. Ahmed Ateş'in vefatı üzerine Abdülbâki Gölpınarlı'nın söylediği tarih şiiri. Şarkiyat Mecmuası 7 (1972): 23.

Baki: Edebî şahsiyeti, Baki'de tasavvuf, müntahap parçalar. İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu, 1932.

"H. Ritter: Türkische schattenspcele: Karagöze ait bir şaheser." Türk Folklor Araştırmaları 5, s. 119 (Haziran 1959): 1924-1925.

3.2. ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

3.2.1. İslam Ansiklopedisi

Kızılbaş." c.6. , 1955. s. 789-795

"Mevlevilik," ,1960. s.164-71

"Şedd." İA. c.11. , 1970. s.378-

"Şemsiyye." , 1970. s.422-23.

"Şeyh Galib." , c.11. , 1970. s.462-67.

3.2.2. Türk Ansiklopedisi

Cehri zikir , "Celaliyye." "Celvetilik, Cemalettin İbnül Yusuf, Cerrahiye, Cezbe, Cezm. , c.10. , 1960.

Çar-darb, Çelik (Mevlevi ve Bektaşî terimi). c.11., 1963. s.381-382.

Çömez, c.12. , 1964. s. 122

Divane Mehmed Çelebi ya da Semaî Mehmet Çelebi, Sultan-ı Divanî. Dûvazdeh İmam, maddeleri" c.13. , 1966. s.360

"Fahreddin Dede, c.16. Ankara: MEB, 1968. s.83

Hacım Sultan. Hâdî ", Melamî. " Hak-erenler." "Hakikat ehli." "Hakk-el-yakin." "Hakikat-i Muhammediye" "Hakikatü'l-halâyık."Hâlid Ziyaeddin"Hâlidîyye. Halim Giray. "Hâlisiyye. "Hallâciye. "Halvetiye"c.18. , 1970

Horasan erleri." Hurûfîlik."Hüsameddin (Çelebi)." "İbrahim Fahreddin Irakî." "İbrahim Hakkı Erzurumlu." "İbrahim, Oğlanlar Şeyhi, maddeleri, c.19 1971

"İbrahim Tennûrî." "İcazet. İdris-i Muhtefî, Hacı Ali Bey."İhvanü's-safa." "İmre veya Emre, Yunus. "İncili Çavuş." "İsmâîlîler." "İsnâ-aşeriyye." İstihâre. " c.20. 1972

"Kabz." , "Kalenderiye." "Kanberiyye." "Kasımü'l-envar." Kaygusuz Abdal." "Kelam." "Keşkül." "Kadirilik." , "Kafir." "Kalem ayeti" "Kalender Çelebi." "Kalenderiye." "Kanberiyye." , "Kasımü'l-envar." Kaygusuz Abdal." "Kâzım Musa Paşa." "Kâzım-ı Reştî." Maddeleri" c.21. 1974

Kalenderiye"maddesi c.22. , 1971. s.157-161

"Kul Himmet." "Kutb." "Lâ'li-zâde Abdülbâki." "Lâmekânî, Hüseyin Efendi." "Lâmi'î Çelebi, Mahmud." c.22. 1975

Levh. "Muhabbet ""Mahmud-ı Şebüsterî, maddeleri: c.23. , 1976

Nazmi, Nesimi, Niyazi c.9: , 1964

3.2.3. Aylık Ansiklopedi

"Ali Şir Nevayi." , c.3. İstanbul: İskit Yayınevi, 1947.s. 1064-1066.

"Babur Şah." , c.3. İstanbul: İskit Yayınevi, 1947.S.1036.

"Bektaşilik ve Hacı Bektaş." , c.3. İstanbul: İskit Yayınevi, 1947

"Galib Dede, Şeyh." , c.5. İstanbul: İskit Yayınevi, 1949.

"İzzet Molla, Keçecizade." c.3. İstanbul: İskit Yayınevi, 1947

"Ruhî Bağdadî." , c.5. İstanbul: İskit Yayınevi, 1949. s. 1370-1373.

"Şuara tezkireleri ve tezkireciler." , c.3. İstanbul: İskit Yayınevi, 1947

"Tarikat." c.4. İstanbul: İskit Yayınevi, 1948. s.1 194.

"Yahya, Şeyhülislam." , c.5. İstanbul: İskit Yayınevi, 1949

3.3. GAZETE YAZILARI

3.3.1.Vatan Gazetesi

"Kırşehir ve Türk edebiyatı." . 24.9.1952.

“Mevlâna Hakkında bir Tahlil ve Mevlâna dergâhı." 14.5.1952.

Toprağa verilîşinin 679. yıldönümünde ölmeyen Mevlâna. 18.12.1952.

"Mevlâna Bitmez ki." . 20.12.1953.

İbn-i Sîna." . 9.5.1954; 16.5.1954.

“Mevlâna töreni için endişeler." . 13.12.1954.

Şeb-i Arus.” . 8.1.1954

Trende çekilenler ve Konya Müzesi." . 21.8.1954.

“Karşı karşıya, Mevlâna meselesi." . 2.3.1955

“İslâm Tarihinde düşünen baş Hazreti Ali." . 1.9.1955-13.1.1956.

"Karşı Karşıya: Yılbaşı Kehanetleri." . 12.1.1956.

3.3.2.Yeni Tanin Gazetesi

İman, İnsan, Oruç." 24.12.1965.

"Mevlâna'nın 692ıncı ölüm yıldönümü." 18.12.1965.

Mübarek ay Ramazan: İnsan ve Müslüman." . 14.12.1966.

"Mübarek ay Ramazan: Hz. Alî'nin bazı sözleri." 31.12.1966.

"Mübarek ay Ramazan: Hz. Alî'nin Şehâdeti." 1.1.1967.

3.3.3. Milliyet Gazetesi

"Günümüzde Mevlânâ'yı Anlamak." . 17.12.1967.

"696 yıl önceki Ses: Mevlâna." . 17.12.1968.

"Oruç, bir irade sınavıdır." 39 10,1971.

"Ramazan ayının büyük olayları." 12.11.1971.

"Türk yaşantısında dünden bugüne oruç." 21.10.1971.

"İlkbaharın ilk günü: Nevruz." 21.3.1972.

"İnanç Birliğinin Bayramı." . 8.5.1972

"Ramazan ayındaki büyük olaylar." 27.10.1972.

"Buna bayram günü derler, kan edenler barışır." 26.10.1973.

Kur'an'ın İndiği Kadir gecesi." 3.5.1973

"Bâtınîlik, Şeyhîlik ve Babîlik- Bahaîlik." 25-28.5.1974.

"İslâm Kolaylık Dinidir." . 4.10.1974.

"Kurban Bayramı." 24.12.1974.

"Mübârek olsun bu kutlu ay..." 27.8.1976.

"Târih, Ramazan ve Kadir Gecesi." 25.8.1978.

"Oruç - irade sanatı." 28.7.1979

3.3.4. Diğer Gazeteler

Murâdiye mi, "Döküm-hâne" mi?" Hâkimiyet, (Bursa). 14 Haziran 1974.

""Mevlâna'dan sonra." Yeni Konya Gazetesi. 21.12.1954.

"Çağları Aşan Mevlâna." Türk Düşüncesi 3, s. 14 (Ocak 1955): 99-105.

"Asırlar önceki bir itirazın yankısı [Mesnevi hakkında]." Tan Gazetesi. 10.1.1957.

"Yunus Emre'yi Ziyaret." Son Havadis. 20.1.1957.

Mevlana-Nasreddin Hoca." Türk Folklor Araştırmaları 9, s. 192 (Temmuz 1965

"Nasreddin Hoca ve Türk Milliyeti." Ilgaz 4, s.47 (Ağustos 1965): 4-5.

Yeşil Kubbe." Mevlâna Güldestesi. Konya: Konya Turizm Derneği, 1965. s.24-26.

Yunus Emre'nin Dili." Emre (Eskişehir) 2, s.15 (Temmuz 1965): 4-6.

"Yunus Emre Eskişehir'de Medfundur." Adalet. 5 Mart 1965.

Halk inançlarından örnekler." Türk Folklor Araştırmaları 10, s. 199 (Şubat 1966)

"Büyükler Büyüğü Mevlâna." Yeni Konya Gazetesi. 17.12.1956.

"Israrlı Yanlılıklar ‘’ Güvercin, s.2 (1956):3,9.

"Mevlâna Celâleddin ve Mevlevilik." Devir 7, s.12 (1972) 27-28.

"Yepyeni bir Şerh." Yeni Edebiyat 2, s.1 1 (Eylül 1971): 4-5.

"Yunus Destanı." Sesler, s.58 (Üsküp 1971): 75-81.

"Yunus Emre Semineri." Yeni Edebiyat 2, s. 12 (Ekim 1971): 3-6.

"Günümüzde Mevlânâ'yı anlamak." Çağrı, s. 168 (Ocak 1972)

3.4. YAYIMLANMAMIŞ ESERLERİ

Müzelik Yazma kitapları, c.1. Kimi sayfalar A. Gölpınarlı'nın elyazısı ile kimi sayfalar daktilo. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu, s. 1-190.

Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi yazma eserler kataloğu, c.2. Abdülbaki Gölpınarlı'nın elyazısıyla. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu

Abdülkadir Belhi. Sünhat-ı İlahiyye. Çev.Abdülbaki Gölpınarlı.1936 Mevlana Müzesi,

Bursa kütüphanelerindeki tasavvuf mecmualarına ait defter. Rik'a. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu-248. 46y.

Darülfünun ders notlarına ait defter. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyon

Divan-ı Baki. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu-218. 106y.

Eimme-i Huda. 1340[1921-22]. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu

Fevâid tercümesi. Çev. Abdülbaki Gölpınarlı. 1934. Atatürk Ktp. Osman Ergin Kit

Hatayî Divanı. Haz. Abdülbaki Gölpınarlı. Yüksel Gölpınarlı Koleksiyonu.

Hazâ Vilâyet-nâme-i Otman Baba. Haz. Abdülbaki Gölpınarlı. Yüksel Gölpınarlı Koleksiyonu.

İlm-i nûcum notları. Yüksel Gölpınarlı Koleksiyonu.

İran edebiyatı notları. Yüksel Gölpınarlı Koleksiyonu.

Mantık ve felsefe notları. 1941. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu-Mecdînâme çevirisi. Çev. Abdülbâki Gölpınarlı. 1344

Mecmua. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu-134.

MuallimNaci. Haz. Abdülbaki Gölpınarlı. Yüksel Gölpınarlı Koleksiyonu.

Mutalsımat şerhi. 1344[1925]. Atatürk Kütüphanesi-Osman Ergin Kitapları 86/2. y.21-Nizameddin Şâhî. Zafername. Çev. Abdülbaki Gölpınarlı. Türk Tarih Kurumu.

Sarullah fî Meşhed Ebi Abdullah. 1340 [1921]. Rik'a. Mevlana Müzesi, Abdülbaki.

Seyyid Muhtar İbnul Hüseyin. Risale-i Gavsıyye. Şerh eden Abdülbaki Gölpınarlı. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu-142.

Şark Edebiyatı Ansiklopedisi. Yüksel Gölpınarlı Koleksiyonu.

Ubeydi Zakanî. Tercüme-i ta'rifat-ı Ubeydi Zakanî. Çev. Abdülbaki Gölpınarlı. 1340(1922]. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu-112. 11y.

Tarih-i Cihan-güşa. Çev. Abdülbaki Gölpınarlı. Türk Tarih Kurumu.

Tarikat taları, giyimleri, cihazı ve Osmanlı devri serpuşları. Resimleyen: Abdüllbaki Gölpınarlı. Mevlana Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Koleksiyonu

Bunlar dışında Milli Eēitim Bakanlıēı'nın neřrettiēi Türk Ansiklopedisi 'nde "Kalenderiye" maddesi, Kültür Bakanlıēının yayınladıēı İşlam Ansiklopedisi 'nde "Bayramiye, ile, Kızılbaş, Mevlevîlik, Nazm , Nes m , Niyâzî, şedd, şeyh G lib" maddeleri, onun ölümünden sonra da M. Moussa isimli bir yazarın Siracus  nv. Yayınları arasında çıkan The Exremist Shiites isimli kitabında "Bektaş (Hacı)" adlı makalesi neşredilmiştir. ⁶¹⁰

⁶¹⁰ Hatice Aynur, semazen.akademik

SONUÇ

Türkiye'nin birçok vilayetinde ve Ankara Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesinde hocalık yapmış olan Abdulkaki Gölpınarlı (1900-1982) öğrencileri tarafından sevilen ve saygı gören bir hoca ve edebiyat çevreleri tarafından da aranan bir dost olmuştur.

Gölpınarlı İran edebiyatının önemli bazı eserlerini tercüme ve şerh etmiş, Osmanlı döneminde yaşamış Baki, Nedim, Fuzuli ve Şeyh Galip gibi şairlerin divanlarını neşr ve şerh etmiştir. Gölpınarlı, Türk halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Nasreddin Hoca'yı da unutmamış onunla ilgili kapsamlı bir araştırma yapmıştır.

Gölpınarlı Divan Edebiyatı Beyanındadır adlı eserinde Divan Edebiyatını eleştirmiş ve bu yüzden edebiyat dünyasında tartışmalara neden olmuş ve çeşitli eleştirilere maruz kalınca burda savunduğu fikirlerinden vazgeçmiştir.

Osmanlı döneminde yaşamış olan birçok şairin Divanını neşr ve şerh etmiş olan Gölpınarlı, kendi şiirlerini de bir divanda toplamış ancak bu divanı henüz basılmamıştır.

Çok yönlü bir yazar olan Gölpınarlı'nın yayınlarının önemli bir kısmı Tasavvuf alanında olmuştur. O, bu tür eserlerinde tasavvuf ile ilgili her ayrıntıyı vermeye çalışmış, tasavvuf tarihinde ün yapmış şahsiyetleri bizlere tanıtmıştır. Mevlana, Yunus Emre, Şeyh Galip gibi şahsiyetlerin hayatlarını araştırmış ve eserlerini tercüme ve şerh etmiştir. Onun bu alandaki başlıca çalışmaları şunlardır: Tasavvuf, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, Mevlevi Adap ve Erkânı, Melamilik ve Melamiler, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi ve Mevlana'dan Sonra Mevlevilik.

Gölpınarlı, Mezhepler ve Tarikatlar ile ilgili de birçok araştırmalar yapmıştır. Tarih Boyunca Mezhepler ve Şiilik, Oniki İmam, Alevi Bektaşî Nefesleri, Türkiye'de

Mezhepler ve Tarikatler bu tür eserlerinden bazılarıdır. O bu çalışmalarında mezheplerin ve tarikatlerin bilinmeyen yönlerini ortaya koymak istemiştir.

Gölpınarlı'nın Şiilikle ilgili çalışmaları arasında Caferiler Kimlerdir ve Caferi Mezhebi ve Esasları gibi çalışmaları sahasında Türkiye'de önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Gölpınarlı, İslam dini ve İslam Tarihi alanında da birçok eserler vermiştir. Kuran-ı Kerim Meali, Hz. Muhammed ve Hadisleri, Müminlerin Emiri Hz. Ali ve Sosyal Açıdan İslam Tarihi. Gölpınarlı'nın eserlerinde Hazreti Muhammed sevgisi belirgindir. O, bu eserlerinde her zaman Müslümanların bir ve beraber olması gerektiğini savunmuştur. Bununla beraber bir Şii olması hasebiyle Gölpınarlı'da Hz. Ali ve On iki İmam sevgisinin ağır bastığı görülmektedir.

Gölpınarlı, çocuklarında unutmamış ve onlar için ders kitabı olarak okutulan Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri ve Yurt Bilgisi adlı kitapları hazırlamıştır. Bu kitaplar Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda okullarda okutulmuştur.

Türk İslam Edebiyatı, İran edebiyatı, tasavvuf ve İslam mezhepleri alanında çok sayıda telif, tercüme ve şerh yazmış olan birçok İran ve Türk edebiyat klasiğini neşretmiş olan Abdülbaki Gölpınarlı ölünceye kadar araştırmalarına ara vermemiştir.

Gölpınarlı çeşitli zamanlarda farklı fikirlere sahip olmuş bir araştırmacı ve Şii geleneğine bağlı bir bilim adamı ve bir Mevelevi oluşu ile dikkat çekmiştir.

KAYNAKÇA

- AKÇA, Volkan, **Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2008
- AKMAN, Zekeriya, **Abdûlbaki Gölpinarlı'nın Hayatı, İslam Tarihçiliği ve Hz. Muhammed Tasavvuru**, "The Journal of Academic Social Science Studies", Ocak 2013
- AKÜN, Ömer Faruk, "**Abdûlbaki Gölpinarlı**" DİA, c.14 s.146
- AYDOĞDU, Tahir, Rauf Yekta bey, www.mutriban.com/mevlevi/ayin erişim tarihi 14.07.2013
- AYNUR, Hatice; **Abdûlbaki Gölpinarlı Bibliyografyası**, www.semazen.net
- TANİLİ, Server, "**Abdûlbaki Gölpinarlı** ", 'Turcica Revue D'etues Turkques Tome XVI 1984'
- ALPARSLAN, Ali, **Abdûlbaki Gölpinarlı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996,
- ARIKAN, Adem, "**Abdûlbaki Gölpinarlı'nın Melâmîlik ve Melâmîler Adlı Eseri**" [www. Degirmendergisi.com](http://www.degirmendergisi.com)<http://mcuma.com/ekitap> 2006, Sayısal Kütüphane
- ATTAR, Feridüddin, İlahiname, çev: Abdûlbaki Gölpinarlı, , Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1967
- ATTAR, Feridüddin, **Mantık'al Tayr** çev: Abdûlbaki Gölpinarlı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962
- BALYA, Turgut, "**Zulmün Kalbine Saplanan Hançer, Şeyh Bedrettin**", Aydınlik Yol Dergisi, Ocak 1992

BARDAKÇI, Murat, " **Abdülbaki Gölpınarlı'nın Hayatından Bir Kesit**"
www.mekusad.org erişim tarihi (6.7.2013)

BARDAKÇI, Murat, " **Son Âlimin Mezartaşı Kitabesini Hattın Son Büyük Üstadı Yazdı** " **www.hurriyet.com.tr** erişim tarihi 14.04,2013

BARDAKÇI, Murat, " **Baki Hoca ve Garip**", **www.semazen.net**, (erişim tarihi, 10.04.2013)

BARDAKÇI Murat, "Murat Bardakçı'nın "Türk notasıyla kıraat-ı musiki", Mart, 1995

BAŞGÖZ, İlhan, Dünya Klasikleri Dizisi, Yunus Emre, İnceleme, Çağdaş Matbacılık, Mayıs 1999

DİKER, Enis, " **Abdülbaki Gölpınarlı**", **www.semazen.net** (erişim tarihi, 7.7.2013)

ELİAÇIK, Muhyiddin, " **Fuzuli'nin Sıhhat u Maraz'ında Ahlât-ı Erbaanın İşlenişi ve Bir Tıp Eseri Terceme-i Hulâsa-i Tıb İle Mukayesesi**",
www.turkiyat.selcuk.edu.tr

FUZULİ, " **Divan** "çev: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2005

GITA, Alu Kaşiful, " **Caferi Mezhebi ve Esasları**", Çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2004

GÖLPINARLI Abdülbaki, **Sosyal Açıdan İslam Tarihi (Hz. Muhammed ve İslam)**, Derin Yayınları, İstanbul, 2012,

....., **Hazreti Muhammed ve Hadisleri**, İstanbul, 1994

....., **Müminlerin Emiri Hz. Ali**, **www.islam kütüphanesi.com** (erişim tarihi, 01.12.2012)

... .., **Tarih Boyunca Mezhepler ve Şiilik**, Derin Yayınları, İstanbul, 2011

... .., **Oniki İmam**, Derin Yayınları İstanbul 2005

... .., **Alevi Bektaşî Nefesleri**, İstanbul 1992

-, **Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatler**, İnkılâp Yayınevi,1997,
-, **Melamilik ve Melamiler**, İstanbul Üniversitesi,Türkiyat Enstitüsü Yayınlar, İstanbul, 1931
-, **Yunus Emre, Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, Varlık yayınları İstanbul 1968
-, **Hurufilik ve Mir-i Âlem Celal Bik’in Bir Mektubu**, 2010
www.journals.tr.İstanbul.edu,
- **Mevlana Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler**, Varlık Yayınları İstanbul, 2005
-, **Tasavvuf**, Milenyum Yayınları İstanbul, 2012
-, **Kaygusuz Abdal, Hatayi, Kul Himmet**, Varlık Yayınları İstanbul,1953
- GÖLPINARLI –İsmet Sungurbey, **Sınavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin Menakıbı** Eti Yayınevi, İstanbul 1967
-, **Mevlevi Adab ve Erkânı**, İnkılâp Yayınevi İstanbul 2004
-, **Mevlana’dan Sonra Mevlevilik**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2006
-, **Pir Sultan Abdal**, Varlık Yayınları 1995
-, **Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2004
-, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2004
-, **Nasreddin Hoca**, İnkılâp Kitabevi İstanbul 1996
-, **Divan Edebiyatı Beyanındadır**, Marmara Kitabevi, İstanbul 1945
-, **Nesimi, Usuli, Ruhi; Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, Varlık Yayınları İstanbul, 1953
-, **Naili Kadim**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953,

-, **Niyazi Mısri**, <http://www.journals.istanbul.edu.tr>, erişim tarihi, 10.01.2013
-, **Divan Şiiri 15 ve 16.yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1954
-, **Divan Şiiri 17.- 18.yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1954
-, **Divan Şiiri 19. Yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955
-, **Divan Şiiri 20. Yüzyıl**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955
-, **Yurt Bilgisi**, Kaynak Yayınları, 1927
-, **Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri**, Kaynak Yayınları, 2005
-, "**Mevlana'nın Fikir Hayatı**", Tarih Coğrafya Dünyası Mevlana, Özel Sayısı, 15 Aralık 1959, Sayı: 12, Cilt: 2, s. 406-409
-, **Çağdaş Türk Edebiyatı**, Bilgi Yayınevi Cilt 4,
-, **Fihri Ma Fih, Mektuplar ve Mecalisi Seba'dan Seçmeler**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972
- GÜLEÇ, İsmail, "**Mevlana'nın Mesnevî'sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler**" www.akademik.semazen.
- HAFİZ, "**Hafız Divanı**" çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968
- HAYYAM, Ömer, **Hayyam ve Rubaileri** Çev: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Yayınevi, İstanbul
- Kuran-ı Kerim Meali; kuran.diyaret.gov.tr
- Kur'an-ı Kerim Meali, Hzırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı, Elif Kitabevi, 2007
- MEVLANA, **Divan-ı Kebir'den Seçmeler**, Hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı, Kültür Bakanlığı, 1953
- MEVLANA Celaleddin Rumi, "**Mektuplar**", çev: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Kitbevi, 1963

MEVLANA, "**Mevlana Mesnevisi**", çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, cilt;1-2-3-4-5-6

MEVLANA, **Mecalisi Seba**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Yayınevi, 2010

MEVLANA, **Fih Ma Fih**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2008

NEDİM, "**Nedim Divanı**" haz: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2004

ÖZSÜER, Leyla İlker, Abdülbaki **Gölpınarlı'nın Eserlerinde Hz. Ali Tasavvuru, Kaynakları ve Etkileri**, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2006

RADİY, Seyyid, **Hz. Ali, Nehc'ül Belaga**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Derin Yayınları, İstanbul, 2012

SAYAR, Ahmet Güner, **Abdülbaki Gölpınarlı**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013

SULTAN Veled, **İbtidânâme**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, sultanveled.semazen.net,

ŞEBUSTERİ, Şeyh Mahmud-i, **Gülşeni Raz**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968

ŞEYH GALİP, **Seçmeler**, Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Milli Eğitim Basımevi İstanbul, 1971

ŞEYH GALİP, **Hüsnü Aşk**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, As Yayınları, İstanbul 1968

ŞİRAZİ, Muhammed İbn'il Mehdiyy'il Hüseyiniyy'üş, **Caferiler Kimlerdir?** Çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Garanti Matbası, İstanbul, 1969

UÇMAN, Abdullah, "**Bir zarif insan, Üstad Ali Alparslan**" Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı 389, Mart 2006. <http://www.kalemguzeli>

UZUN Firdevsi, **Vilayet-name Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1995

TİRMİZİ Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı, **Maarif**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1972

YAVUZ, Hilmi, "**Abdülbaki Gölpınarlı**"www.zaman.com.tr/27.11.2012

YILDIZ Ayşe, **Abdülbaki Gölpınarlı'dan Hilmi Yavuz'a"Divan Edebiyatı Beyanındadır"**www.turkbilig.com

Yunus Emre, **Yunus Emre Divan ve Risalettün Nushiyye**, çev: Abdülbaki Gölpınarlı, Derin Yayınları, İstanbul 2010

HİKMET İlaydın kimdir? www.yasamoykusu.com

<http://www.pandora.com.tr/urun/simavna-kadisioglu-seyh-bedreddin-ve-manakibi>

www.siirleri.com

www.edebiyatfakultesi.com

Kitap Tanıtımları, "menakib-i-hace-i-cihan" www.tarihbilinci.com

Çehar makale; www.filozof.net/Turkce/edebiyat/turk-edebiyati

Ney manzumesi,18 beyit tercümeleri; rumimevlevi.com/tr

Dünya Klasikleri Dizisi, Yunus Emre <http://www.mcuma.com>